

การจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่วีริต

คู่มือนี้พนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต
คณะนิติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต
ปีการศึกษา 2565

DRAFT LAW ON SAME SEX PARTNERSHIP

BY

NANTANA SIRICHAT

A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT

OF THE REQUIREMENTS FOR

THE DEGREE OF DOCTOR OF LAWS

FACULTY OF LAW

GRADUATE SCHOOL, RANGSIT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2022

คชฎีนิพนธ์เรื่อง

การจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิต

โดย

นันทนา ศิริชาติ

ได้รับการพิจารณาให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญานิติศาสตรคชฎีบัณฑิต

มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีการศึกษา 2565

ศ.(พิเศษ) จริญญา ภัคดีธนากุล
ประธานกรรมการสอบ

ศ.ดร.ประสิทธิ์ เอกบุตร
กรรมการ

ดร.ธเนศ สุจารีกุล
กรรมการ

ผศ.ดร.ธานี วรรณิ์
กรรมการ

ศ.(พิเศษ) วิชา มหาคุณ
กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษา

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(ผศ.ร.ต.หญิง ดร.วรรณิ์ สุขสาตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

19 กันยายน 2565

Dissertation entitled

DRAFT LAW ON SAME SEX PARTNERSHIP

by

NANTANA SIRICHAT

was submitted in partial fulfillment of the requirements
for the degree of Doctor of Laws

Rangsit University
Academic Year 2022

Prof. Jaran Pukditanakul
Examination Committee Chairperson

Prof.Dr.Prasit Aekaputra,
Docteur en Droit.
(Régime Unique 1984)
Member

Dr. Thanee Sucharikul, S.J.D.
Member

Asst.Prof. Thanee Vorapatr, LL.D.
Member

Prof. Vicha Mahakun
Member and Advisor

Approved by Graduate School

(Asst.Prof.Plт.Off. Vanee Sooksatra, D.Eng.)

Dean of Graduate School

September 19, 2022

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิต” ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก ศาสตราจารย์พิเศษ วิชา มหาคุณ ที่ได้สละเวลาอันมีค่าอย่างยิ่งของท่านรับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาคุษฎีนิพนธ์ ซึ่งท่านได้ให้ความรู้ คำปรึกษาและแนะนำตลอดจนตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่ง จนงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ลุล่วงได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณในความเมตตาของท่านอาจารย์เป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้จากใจจริง

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์พิเศษ จริฎุ ภักดีธนากุล ซึ่งได้กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการสอบคุษฎีนิพนธ์ ศ.ดร.ประสิทธิ์ เอกบุตร ดร.ชเนศ สุจารีกุล และผศ.ดร.ธานี วรภัทร์ ซึ่งได้กรุณาได้รับเป็นกรรมการสอบคุษฎีนิพนธ์ ซึ่งทุกท่านได้ให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการทำคุษฎีนิพนธ์เรื่องนี้

คุษฎีนิพนธ์ครั้งนี้จะสำเร็จไม่ได้หากขาดผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลประกอบการทำคุษฎีนิพนธ์ในครั้งนี้ทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลอันเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

สุดท้ายนี้ ขออุทิศความดีที่มีในคุษฎีนิพนธ์นี้ แด่บิดา มารดา ครู อาจารย์ ครอบครัว ผู้มีพระคุณทุกท่าน และเพื่อนๆ ทุกคนของผู้วิจัย ที่เป็นกำลังใจและช่วยสนับสนุนการทำคุษฎีนิพนธ์ในครั้งนี้ให้สำเร็จได้ด้วยดี

นันทนา ศิริชาติ
ผู้วิจัย

5809453 : นันทนา ศิริชาติ
 ชื่อคุณิพนธ์ : การจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิต
 หลักสูตร : นิติศาสตรคุณิบัณฑิต
 อาจารย์ที่ปรึกษา : ศ.(พิเศษ) วิชา มหาคุณ

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิต เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร โดยศึกษากฎหมายของประเทศไทย ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเนเธอร์แลนด์ และได้วัน รวมถึงการวิจัยภาคสนาม โดยสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมาย

การวิจัยพบว่า การพยายามจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไทย โดยองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนมีมายาวนาน แต่ปัจจุบันก็ยังไม่เป็นที่สิ้นสุด เนื่องจากเห็นว่ายังไม่รับรองสิทธิของบุคคลหลากหลายทางเพศในการก่อตั้งครอบครัวได้อย่างครอบคลุมและเสมอภาค ทั้งนี้ ในมิติแนวคิดของผู้ให้สัมภาษณ์ มีทั้งที่เห็นว่าควรแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และเห็นว่าควรแยกบทบัญญัติรับรองสิทธิและหน้าที่เป็นรูปแบบใหม่ต่างหากจากการสมรส แต่เจตนาธรรมณ์ของทุกฝ่ายต่างมุ่งคุ้มครองสิทธิของคู่ชีวิตให้เท่าเทียมกับคู่สมรส อย่างไรก็ตาม การใช้สิทธิอย่างเสมอภาคเพื่อแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้ได้สิทธิอย่างเท่าเทียมกันกับบุคคลต่างเพศ ไม่ใช่การรับรองว่ากฎหมายจะสามารถให้สิทธิได้เท่าเทียมกันทุกประการ แต่การใช้สิทธิที่เท่าเทียมกันในการจัดทำกฎหมายเพื่อให้ได้สิทธิอย่างเสมอภาคกันเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น เพื่อให้ได้สิทธิที่เท่าเทียมกันโดยไม่ชักช้า ดังนั้น ไม่ว่ากฎหมายจะอยู่ในรูปแบบใด การรับรองสิทธิก็จะเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ดังเช่น ได้วันที่จัดทำกฎหมายรับรองสิทธิแยกต่างหากจากกฎหมายเดิม หรือการจัดทำกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสและประเทศเนเธอร์แลนด์ที่ใช้ระยะเวลาอย่างยาวนาน

ข้อเสนอแนะในการวิจัย (1) กำหนดรูปแบบของกฎหมายเป็นการเฉพาะตามเจตนาธรรมณ์ที่สอดคล้องเหมาะสมกับคู่ชีวิต เพื่อให้สามารถปรับปรุงแก้ไขกฎหมายได้อย่างรวดเร็ว (2) กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของกฎหมายโดยใช้เจตนาธรรมณ์ของร่างพระราชบัญญัติเป็นแนวทางในการพิจารณาข้อกฎหมาย โดยเทียบเคียงสิทธิและหน้าที่ของชายกับหญิงในการก่อตั้งครอบครัว แทนการตีความโดยเคร่งครัดซึ่งทำให้เกิดข้อจำกัดมากที่สุด (3) แก้ไขกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การเกิดความเป็นธรรมและเสมอภาคแก่บุคคลทุกฝ่ายและเป็นที่ยอมรับของสังคม

(คุณิพนธ์มีจำนวนทั้งสิ้น 294 หน้า)

คำสำคัญ: การจัดทำกฎหมาย, การจดทะเบียน, คู่ชีวิต

ลายมือชื่อนักศึกษา ..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....

5809453 : Nantana Sirichat
 Dissertation Title : Draft Law on Same Sex Partnership
 Program : Doctor of Laws
 Dissertation Advisor : Prof. Vicha Mahakun

Abstract

The research on draft law on same sex partnership is a qualitative research by applying documentary research methodology and studying laws of Thailand, France, the Netherlands and Taiwan, as well as doing the field research by interviewing people related to the law usage.

The research revealed that the attempts to draft laws on same sex partnership by government and private organizations have existed for a long time. Until now, these attempts have not been finalized yet because the rights of people with sexual diversity in family establishment have not yet been approved comprehensively and equally. According to the interviewees’ notions, some thought the Civil and Commercial Code should be amended, and the legislation approving rights and duties should be separated from marriage. Moreover, all parties aimed to protect the rights of partners to be equal to the married couple. Using the equal rights to amend the Civil and Commercial Code to attain the rights equivalent to the opposite sex is not an approval that laws shall provide all aspects of equal rights. However, using the equal rights to draft laws for equal rights is important and necessary to attain the equal rights immediately. Therefore, no matter what kinds of laws it is, the rights approval shall be equal. For example, Taiwan has prepared the laws to approve rights separated from the previous laws, or it has been long for France and the Netherlands to prepare the laws.

The research suggestions are as follows: (1) determining the specific laws according to the intention appropriate to the partner so as to amend the laws quickly; (2) determining criteria and conditions of laws by using the intention of draft act as a guideline to consider the laws in comparison with rights and duties of men and women in family establishment instead of the strict interpretation which leads to the maximum restrictions; and (3) amending other related laws systematically in order to be fair and equal to all parties and to be acceptable in the society.

(Total 294 pages)

Keywords: Draft law, Registration, Same Sex Partnership

Student’s Signature ..... Dissertation Advisor’s Signature .....

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
บทที่ 1	
บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	10
1.3 สมมติฐานของการวิจัย	11
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	11
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	12
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย	12
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	14
บทที่ 2	
ความหมาย ความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิต	15
2.1 ความหมายและประเภทของบุคคลหลากหลายทางเพศ	15
2.2 ความเป็นมาเกี่ยวกับการรับรองความสัมพันธ์ของบุคคลหลากหลายทางเพศ	19
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการรับรองสิทธิความเป็นมนุษย์ของบุคคลหลากหลายทางเพศตามกฎหมายระหว่างประเทศ	23
2.4 รูปแบบความสัมพันธ์คู่ชีวิตของบุคคลหลากหลายทางเพศ	35
2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	41
บทที่ 3	
การจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตในประเทศไทยและต่างประเทศ	46
3.1 การจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตในประเทศไทย	47
3.2 การจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตในต่างประเทศ	79

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4	
วิเคราะห์การจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิต	106
4.1 วิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไทย	107
4.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไทยกับต่างประเทศ	118
4.3 วิเคราะห์ความคิดเห็นต่อการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิต	139
4.4 วิเคราะห์การจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไทย	145
บทที่ 5	
สรุปผลและข้อเสนอแนะ	150
5.1 บทสรุป	150
5.2 ข้อเสนอแนะ	153
บรรณานุกรม	160
ภาคผนวก	166
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	168
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์งานวิจัย	169
ภาคผนวก ค ความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์	171
ภาคผนวก ง ตารางเปรียบเทียบการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิต	188
ภาคผนวก จ Universal Declaration of Human Right	203
ภาคผนวก ฉ Valencia Declaration on Sexual Rights	209
ภาคผนวก ช The Yogyakarta principles	211
ภาคผนวก ซ Dutch Civil Code	220
ภาคผนวก ฌ France Civil Code	228
ภาคผนวก ญ Act for Implementation of J.Y. Interpretation No. 748	237

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก ก (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556	243
ภาคผนวก ก (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561	248
ภาคผนวก ฐ (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563	259
ภาคผนวก ท ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและ พาณิชย์ (ฉบับที่) พ.ศ. .... ฉบับปี 2563	272
ภาคผนวก ฒ (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ.	276
ภาคผนวก ณ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ	281
ประวัติผู้วิจัย	294

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การสร้างครอบครัวเป็นสิทธิขั้นมูลฐานของมนุษย์ตามธรรมชาติที่มีติดตัวมาแต่กำเนิด เพื่อให้สามารถดำรงเผ่าพันธุ์ และสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับสังคมสืบต่อไป สถาบันครอบครัวจึงเป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมที่สำคัญของมนุษย์ แต่ทั้งนี้รูปแบบของครอบครัว จารีตประเพณี ความเชื่อ และการยอมรับร่วมกันของคนในสังคมจะมีส่วนในการกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่และรูปแบบของสถาบันครอบครัวในขณะนั้น และแตกต่างกันไปตามการยอมรับในความเสมอภาคทางเพศของแต่ละสังคม เช่น ในอดีตหลายประเทศมีความเห็นว่าครอบครัวจะถูกสร้างขึ้นเมื่อชายหญิงตามเพศกำเนิดตกลงอยู่กินร่วมกันฉันสามีภรรยา ไม่ว่าจะมีการแต่งงานตามประเพณี ศาสนา หรือการสมรสกันตามกฎหมาย และไม่ว่าจะมีบุตรหรือไม่ก็ตาม ความสัมพันธ์นั้นก็ได้ออกให้เกิดครอบครัวขึ้น

แต่ทั้งนี้หากเป็นการสร้างครอบครัวระหว่างบุคคลที่มีเพศเดียวกัน พฤติกรรมดังกล่าวจะถูกมองว่าเป็นการทำลายศีลธรรมอันดีและเป็นเรื่องต้องห้ามของคนในสังคม เช่น ประเทศออสเตรเลีย ที่แต่เดิมการแสดงพฤติกรรมทางเพศของบุคคลเพศเดียวกันบางอย่างเป็นสิ่งผิดกฎหมายอาญาของรัฐ ดังที่ปรากฏในคดี Nicholas Toonen v. Australia 1994 ที่ได้มีการลงโทษการรักร่วมเพศระหว่างบุคคลที่มีรสนิยมทางเพศแบบรักเพศเดียวกันและบรรลุนิติภาวะ ซึ่งการกระทำดังกล่าวที่เกิดขึ้นนั้น แม้จะเป็นความยินยอมของบุคคลทั้งสองที่เกิดขึ้นในที่โหลฐานในขณะที่บุคคลทั้งสองบรรลุนิติภาวะก็ถือได้ว่าเป็นความผิดและต้องได้รับโทษ¹ หรือในประเทศอังกฤษสมัยของพระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ 1 ผู้กระทำความผิดจะถูกฝังทั้งเป็น และในสมัยพระเจ้าเฮนรีที่ 8 ได้มีการตรากฎหมายลายลักษณ์อักษรกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษประหารชีวิต² หรือการมีความสัมพันธ์ทางเพศกับบุคคลเพศเดียวกันในประเทศไทยก็ต้องรับผิดทางอาญาฐานกระทำชำเราผิดมนุษย์ และรวมอยู่ในพระราชกำหนดลักษณะ

¹ จาก การรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมายแก่กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในประชาคมอาเซียน, โดย ศิษณ์ ลิขิตวิทิตา, 2565, สืบค้นจาก <https://www.lawforasean.krisdika.go.th/File/files/LGBT.pdf>

² จาก ร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. .... ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายคู่ชีวิต, โดย อภิวัฒน์ นิยมไทย, 2562, จุลนิตี, (มีนาคม-เมษายน 2562), 141-149

ข่มขืนล่อลวงประเวณี ร.ศ. 118 และยังเป็นความผิดตามมาตรา 242 แห่งประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ในสมัยรัชกาลที่ 5 ของไทย³

อย่างไรก็ตาม ด้วยแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิในการสร้างครอบครัวเป็นสิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการรับรองในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) ข้อ 1 ที่บัญญัติว่า “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิต่างมีเหตุผลและมีโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ”⁴ และข้อ 2 (1) ซึ่งบัญญัติว่า “ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพบรรดาที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้โดยปราศจากความแตกต่างไม่ว่าชนิดใดๆ ดังเช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่นๆ”⁵ ดังนั้น การกีดกัน แบ่งแยก หรือเลือกปฏิบัติต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเนื่องจากความแตกต่างทางด้านเพศสภาพและความเชื่อของบุคคลไม่สามารถกระทำได้

นอกจากนี้ยังปรากฏในคำรับรองสิทธิจากองค์การระหว่างประเทศหลากหลายแห่ง เช่น

1) ศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรป (The European Court of Justice) ว่าด้วยสิทธิของบุคคลที่ถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเรื่องรสนิยมทางเพศ ในคดี C-13/94 ระหว่าง P. v. S. and Cornwall County Council⁶ เมื่อวันที่ 30 เมษายน ค.ศ. 1996 ว่า การเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งการแปลงเพศถือเป็นการเลือกปฏิบัติทางเพศและเป็นการขัดต่อกฎหมายของสหภาพยุโรปว่าด้วยหลักการปฏิบัติบนพื้นฐานของความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง ซึ่งในส่วนของการจ้างงาน การฝึกอบรม และการส่งเสริมอาชีพ และสภาพการทำงาน ควรขยายขอบเขตการคุ้มครองให้ครอบคลุมถึงบุคคลที่แปลงเพศด้วย เนื่องจากทุกคนมีสิทธิที่จะไม่ถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลทางเพศอันถือเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน

2) ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (The European Court of Human Rights) ว่าด้วยสิทธิในการขอแก้ไขเอกสารส่วนบุคคลจากรัฐ ในคดีเลขที่ 29857/95 ระหว่าง Christine Goodwin v. the United

³ จาก *การสมรสของพวกรักร่วมเพศ* (วิทยานิพนธ์), โดย ฌนุช คำทอง, 2546, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ลิขสิทธิ์ 2546 โดย ฌนุช คำทอง ผู้แต่ง

⁴ From Universal Declaration of Human Rights, by United Nations, Retrieved from https://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf

⁵ From United Nations, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 4* (Article 2)

⁶ From *P. v. S. and Cornwall County Council, Judgment of the Court of 30 April 1996*, by The European Court of Justice, 2022, Retrieved from <https://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61994CJ0013>

Kingdom⁷ เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม ค.ศ. 2002 โดยตัดสินให้บุคคลหลากหลายทางเพศสามารถแก้ไขจากเพศเดิมไปเป็นเพศใหม่ และมีสิทธิที่จะสมรสได้

3) ศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรป (The European Court of Justice) ในคดีเลขที่ C-267/06 ระหว่าง Tadao Maruko v. Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen⁸ เมื่อวันที่ 1 เมษายน ค.ศ. 2008 ซึ่งเป็นคำตัดสินสำคัญที่นำมาสู่การรับรองสิทธิแก่บุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ ในฐานะของการได้รับสิทธิประโยชน์บางประการ ในฐานะที่เป็นคู่สัมพันธ์ของบุคคลที่มีรสนิยมทางเพศแบบรักเพศเดียวกัน โดยการเรียกร้องสิทธิของคู่สัมพันธ์ของบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่ และได้จดทะเบียนความสัมพันธ์ที่เรียกว่า Life of Partnership เพื่อที่จะขอรับเงินบำนาญของฝ่ายที่เสียชีวิต⁹ จากคำวินิจฉัยดังกล่าวเป็นแนวทางในการตีความของศาลได้นำเอาหลักในการตีความกฎหมายตามหลักการของสภาพสังคมที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน เมื่อสภาพการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนไปการตีความกฎหมายของศาลนั้นจำเป็นที่จะต้องมีการตีความให้เป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมและบริบทของกฎหมายที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย¹⁰

จากแนวคำรับรองดังกล่าว การเรียกร้องการยอมรับความแตกต่างทางด้านเพศสภาพและความเชื่อของบุคคลตามสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ให้เกิดความเสมอภาคและเป็นธรรมจากกลุ่มผู้มีเพศวิถีทางเลือกรูปแบบ ทั้งชายรักชาย หญิงรักหญิง เกย์ ทอม ดี เกเทย สาวประเภทสอง คนข้ามเพศ ติ๊ด เต๊็บ รวมถึงผู้ที่รักต่างเพศ โดยรวมก็คือกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศมาโดยตลอด หลายประเทศได้แก้ไขกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิของกลุ่มบุคคลดังกล่าว เช่น ประเทศเนเธอร์แลนด์ยอมรับความสัมพันธ์ของบุคคลเพศเดียวกันเป็นประเทศแรกของโลกตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979 และมีการประกาศใช้กฎหมายฉบับแรกที่เปิดกว้างให้การแต่งงานแก่บุคคลเพศเดียวกันได้ในปี ค.ศ. 2001 เป็นต้นมา โดยแบ่งรูปแบบของครอบครัวไว้ 4 รูปแบบ คือ การอยู่ร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการโดยไม่จดทะเบียนภายใต้ข้อสัญญาใด (Non-Contractual Cohabitation) การทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน (Cohabitation Agreement) การจดทะเบียนความสัมพันธ์ (Registered Partnership) และการ

⁷ From *Christine Goodwin v. the United Kingdom*, *Judgement of 11 July 2002*, by The European Court of Human Rights, 2021, Retrieved from [https://www.hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["002-5265"\]}](https://www.hudoc.echr.coe.int/eng#{)

⁸ From *Tadao Maruko v. Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen*, *Judgement of 1 April 2008*, by Court of Justice of the European Union, 2021, Retrieved from <https://www.curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-267/06>

⁹ จาก *การรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานแก่ปัจเจกชนบนพื้นฐานของความหลากหลายทางเพศ* (วิทยานิพนธ์), โดย วราภรณ์ อินทนนท์, 2552, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ลิขสิทธิ์ 2552 โดย วราภรณ์ อินทนนท์ ผู้แต่ง

¹⁰ จาก *กฎหมายต้นแบบในการรับรองและคุ้มครองสิทธิการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ* (คู่มือวิทยานิพนธ์), โดย ธัญญาภัท ทองมุสิก, 2562, มหาวิทยาลัยศรีปทุม. ลิขสิทธิ์ 2562 โดย ธัญญาภัท ทองมุสิก ผู้แต่ง

สมรส (Marriage) ต่อมาประเทศฝรั่งเศสกำหนดรูปแบบครอบครัวในกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสเป็น 3 ลักษณะ คือ การอยู่กินฉันสามีภรรยา (Concubinage) การอยู่กินกันภายใต้ข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน (Pacte Civil de Solidarité) และการสมรส (Marriage)

ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกา ภายหลังจากปะทะกันระหว่างลูกค้ำบาร์เกย์ในสโตนวอลล์ อินน์กับตำรวจในปี ค.ศ. 1969 ซึ่งเข้ามาจับกุมโดยอ้างกฎหมายศีลธรรมในยุคนั้น ได้นำไปสู่การประท้วงเรียกร้องสิทธิความหลากหลายทางเพศเป็นครั้งแรกจนนำไปสู่การรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลเหล่านั้นในเวลาต่อมา โดยศาลสูงสุดของประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีคำพิพากษาในคดี Obergefell v. Hodges¹¹ เลขที่ 14-556, 14-571 และ 14-574 เมื่อ 26 มิถุนายน ค.ศ. 2015 ว่าสิทธิส่วนบุคคลในการตัดสินใจที่เกี่ยวกับการสมรส (the right to personal choice regarding marriage) โดยแม้ว่าสิทธิส่วนบุคคลในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการสมรสนี้จะไม่ปรากฏชัดแจ้งในตัวบทรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา แต่ก็มีการอ้างถึงและปรับใช้ในคดีสำคัญหลายคดีไม่ว่าจะเป็นคดี Griswold v. Connecticut¹² ในปี ค.ศ. 1965 โดยตัดสินให้กฎหมายห้ามคู่สมรสคุมกำเนิดขัดกับสิทธิส่วนบุคคลในการตัดสินใจที่เกี่ยวกับการสมรสตามรัฐธรรมนูญ หรือในปี ค.ศ. 1967 คดี Loving v. Virginia¹³ เลขที่ 388 U.S. 1 ตัดสินให้กฎหมายห้ามการแต่งงานข้ามเชื้อชาติผิดรัฐธรรมนูญ และปี ค.ศ. 2003 คดี Lawrence v. Texas เลขที่ 539 U.S. 558¹⁴ ตัดสินให้กฎหมายอาญาที่เอาผิดการชำเรา วิดถรรระหว่างบุคคลเพศเดียวกันผิดรัฐธรรมนูญ¹⁵ ด้วยเหตุนี้จึงเห็นชอบให้คู่รักร่วมเพศสามารถสมรสกันอย่างถูกต้องตามกฎหมาย รัฐทุกรัฐต้องยอมรับการสมรสระหว่างเพศเดียวกันจากรัฐอื่น และยอมรับการจดทะเบียนสมรสว่าถูกต้องตามกฎหมาย การปฏิเสธการจดทะเบียนสมรสให้แก่คู่ครองเพศเดียวกันเป็นการขัดต่อหลักการคุ้มครองความเสมอภาคตามบทบัญญัติแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา ครั้งที่ 14 จนนำมาสู่การรับรองการอยู่ร่วมกันของบุคคลเพศเดียวกันทั่วประเทศ

¹¹ From *Obergefell Et Al. v. Hodges, Director, Ohio Department of Health, Et Al*, by Supreme Court of the United States, 2022, Retrieved from https://www.supremecourt.gov/opinions/14pdf/14-556_3204.pdf

¹² From *Griswold v. Connecticut*, 381 U.S. 479 (1965), by Justia US Supreme Court, 2022ก, Retrieved from <https://www.supreme.justia.com/cases/federal/us/539/558/>

¹³ From *Loving v. Virginia*, 388 U.S. 1 (1967), by Justia US Supreme Court, 2022ข, Retrieved from <https://www.supreme.justia.com/cases/federal/us/539/558/>

¹⁴ From *Lawrence v. Texas*, 539 U.S. 558 (2003), by Justia US Supreme Court, 2022ค, Retrieved from <https://www.supreme.justia.com/cases/federal/us/539/558/>

¹⁵ จาก *กลไกกฎหมายไปสู่สมรสเท่าเทียม: ถอดบทเรียนจากคำวินิจฉัยรัฐธรรมนูญต่างประเทศ*, โดย สุประวีณ์ อาสนศักดิ์, 2565, สืบค้นจาก <https://www.sdgmove.com/2022/01/08/sdg-insights-constitutional-court-ruling-legal-mechanisms-to-recognize-marriage-equality/>

ส่วนในทวีปเอเชีย ใต้หวันได้มีการรับรองสิทธิในการสร้างครอบครัวของบุคคลเพศเดียวกันให้ชอบด้วยกฎหมายโดยการสมรส โดยศาลฎีกาของใต้หวันมีคำวินิจฉัยว่า คู่รักเพศเดียวกันมีสิทธิสมรสภายใต้รัฐธรรมนูญ กฎหมายปัจจุบันที่ห้ามการสมรสระหว่างคนเพศเดียวกันขัดต่อรัฐธรรมนูญและละเมิดสิทธิในความเสมอภาคของพลเมือง คำพิพากษานี้กำหนดให้สถานิติบัญญัติใต้หวันมีเวลา 2 ปี ในการแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ หรือผ่านกฎหมายใหม่เพื่อรับรองการสมรสของคู่รักเพศเดียวกัน แต่หากไม่สามารถทำตามกรอบเวลา 2 ปีได้ คู่รักเพศเดียวกันจะสามารถลงทะเบียนการอยู่กินด้วยกันของพวกตนเป็นการสมรส และกฎหมายจะปฏิบัติการใช้ร่วมกันเป็นการสมรสด้วย ซึ่งภายหลังสถานิติบัญญัติของใต้หวันได้มีการตรากฎหมาย Judicial Yuan interpretation No.748 มาบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 เป็นต้นมา แยกต่างหากจากประมวลกฎหมายแพ่ง ใต้หวันจึงนับเป็นครั้งแรกในเอเชียที่มีกฎหมายอนุญาตให้คนเพศเดียวกันสมรสกันได้¹⁶

โดยในปี ค.ศ. 2022 ประเทศที่ให้การรับรองการสมรสระหว่างคู่รักเพศเดียวกันตามกฎหมายรวมทั้งสิ้น 30 ประเทศ ทั้งที่ยอมรับทั่วประเทศหรือในเขตอำนาจศาลบางแห่ง ได้แก่ อาร์เจนตินา ออสเตรเลีย ออสเตรีย เบลเยียม บราซิล แคนาดา โคลอมเบีย คอสตาริกา เดนมาร์ก เอกวาดอร์ ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมนี ไอซ์แลนด์ ไอร์แลนด์ ลักเซมเบิร์ก มอลตา เม็กซิโก เนเธอร์แลนด์ นิวซีแลนด์ นอร์เวย์ โปรตุเกส แอฟริกาใต้ สเปน สวีเดน ใต้หวัน สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา และอูรุกวัย โดยล่าสุดคือประเทศชิลี เมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 2022 และตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 2022 เป็นต้นไป สวิตเซอร์แลนด์จะเริ่มให้การรับรองสิทธิดังกล่าวแก่คู่รักเพศเดียวกัน

ในประเทศไทย กฎหมายไทยได้มีการยอมรับความสัมพันธ์ของบุคคลหลากหลายทางเพศมากขึ้น ตามแนวความคิดเรื่องการรับรองสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ที่จะไม่ถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศสภาพตามปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยทำการยกเลิกความผิดทางอาญฐานกระทำความผิดมนุษยธรรมตามพระราชกำหนดลักษณะข่มขืนล่วงประเวณี ร.ศ. 118 และประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 มาตรา 242 ซึ่งเมื่อภายหลังจากที่ได้มีการตรากฎหมายอาญาฉบับใหม่ขึ้นในปี พ.ศ. 2499 ก็ถือว่าผู้มีความประพฤติเชิงรักร่วมเพศไม่เป็นผู้กระทำความผิดอีกต่อไป¹⁷ และเมื่อมีการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2540 ก็มีการบัญญัติรับรอง

¹⁶ จาก ใต้หวันผ่านกฎหมายการสมรสเพศเดียวกัน นับเป็นประเทศแรกในเอเชียที่บัญญัติกฎหมายเฉพาะอนุญาตให้คนเพศเดียวกันจดทะเบียนสมรสได้, โดย แสงชัย กิตติภูมิวงศ์, 2563, สืบค้นจาก <https://th.rti.org.tw/news/view/id/2000977>

¹⁷ จาก อนุช คำทอง, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 3* (น. 32-33)

ความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศสภาพเป็นลายลักษณ์อักษรไว้เป็นครั้งแรกใน มาตรา 30 ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่ง รัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและ เสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม”

โดยในปัจจุบันซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวก็ได้รับการยืนยันและรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2560 มาตรา 27 ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและ เสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าจะด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทาง เศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัด ต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใดจะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือ เสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่ เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการหรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม ...”

แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลเพศเดียวกันยังไม่มีการตรากฎหมาย รับรองสิทธิและหน้าที่ในฐานะคู่ชีวิตที่ต้องการอยู่ร่วมกันและสร้างความสัมพันธ์ในฐานะของคนใน ครอบครัวเดียวกันเป็นการเฉพาะ มีเพียงการบัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลในครอบครัวตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 32 ดังนั้น หากประสงค์จะใช้ชีวิตร่วมกันใน ฐานะคู่สมรส จะต้องจดทะเบียนสมรสภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วย ครอบครัวเท่านั้น โดยความสมบูรณ์ของการสมรสจะถือโดยการจดทะเบียนอย่างเคร่งครัด กล่าวคือ เมื่อบุคคลประสงค์จะใช้ชีวิตคู่เป็นสามีภริยากันตามกฎหมาย จะต้องไปจดทะเบียนสมรสก่อนาย ทะเบียน จึงจะเป็นสามีภริยากันที่มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย แต่ทั้งนี้บุคคลที่จะทำการสมรสได้

จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขการสมรสตามมาตรา 1448 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า “การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์แล้ว แต่ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้” และบุคคลที่จะสมรสกันได้จะต้องเป็นบุคคลที่มีเพศสภาพที่ต่างกัน กล่าวคือ ต้องเป็นชายและหญิงเท่านั้น นอกจากนี้ ในเพศสภาพนั้นก็ยังต้องยึดถือตามเพศสภาพโดยกำเนิด

เมื่อไม่มีบทบัญญัติที่ให้สิทธิแก่บุคคลเพศเดียวกันทำการสมรสกันได้ การอยู่กินร่วมกันฉันสามีภริยาของบุคคลเพศเดียวกันจึงไม่เป็นการก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ต่อกันทางกฎหมายในฐานะคู่สมรส หมายความว่ากฎหมายครอบครัวไม่รับรองสิทธิยิ่งกว่าสิทธิของชายหญิงที่มีได้จดทะเบียนสมรส แม้ว่าจะมีวัตถุประสงค์ในการสมรสเพื่อสร้างความมั่นคงทางกฎหมายของคนในครอบครัวหรือปรนนิบัติดูแลซึ่งกันและกันตามสภาวะและกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อกลุ่มบุคคลดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ กลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศที่ประสงค์จะสร้างครอบครัวที่ชอบด้วยกฎหมาย จึงมีการร่วมกันเรียกร้องให้ภาครัฐออกกฎหมายรับรองสิทธิดังกล่าวให้เสมอภาค เช่นเดียวกับคู่สมรสที่เป็นบุคคลต่างเพศกันมาโดยตลอด ทั้งจากการผลักดันหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงองค์กรต่างๆ ที่ให้ความสำคัญต่อสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของมนุษย์ เพื่อดำเนินการยกเว้นพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยปัจจุบันได้มีการยกร่างกฎหมายจำนวนมาก มีทั้งที่ได้นำเสนอต่อสภานิติบัญญัติแล้วและยังไม่ได้นำเสนอ ดังนี้

1) ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... ฉบับปี พ.ศ. 2556 ร่างโดยคณะกรรมการสภาผู้แทนราษฎรกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม มี 15 มาตรา กำหนดหลักการสำคัญคือให้คู่รักเพศเดียวกันจดทะเบียนเป็นคู่ชีวิต และอนุโลมให้นำหลักการที่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว รวมทั้งกฎหมายอื่นด้วย เช่น ประกันสังคม ประมวลรัษฎากร เป็นต้น มาใช้กับคู่ชีวิตนี้ เว้นแต่ในเรื่องของการรับบุตรบุญธรรมที่ไม่อาจนำมาปรับใช้ได้ และให้กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รักษาการ โดยร่างพระราชบัญญัตินี้ได้มีการนำเสนอต่อสภานิติบัญญัติ แต่ไม่มีการรับเข้าบรรจุในวาระการประชุมของรัฐสภา

2) ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... ฉบับปี พ.ศ. 2557 ร่างโดยมูลนิธิเพื่อสิทธิและเป็นธรรมทางเพศกับคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย หรือ คปก. (ฉบับประชาชน) มี 60 มาตรา โดยการนำแนวคิดจากร่างของภาคประชาชนมาผนวกให้สิทธิแก่คู่สมรสเพศเดียวกันมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ที่ไม่อาจปรับใช้กับคู่ชีวิตได้ ซึ่งรวมไปถึงการรับบุตรบุญธรรม การรับรองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ และให้กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รักษาการ

เช่นเดียวกับร่างฉบับ พ.ศ. 2556 อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2559 ได้มีการแก้ไขครั้งที่ 2 โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เพิ่มเติมเป็น 63 มาตรา โดยยังคงหลักการเดิมตามร่างฉบับ พ.ศ. 2557 และยังคงไม่ให้สิทธิในการรับบุตรบุญธรรมร่วมกันเช่นเดิม แต่เปลี่ยนให้กระทรวงยุติธรรมเป็นผู้รักษาการ นอกจากนี้มีการตัดคำว่าสิทธิและหน้าที่เหมือนคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ออก

3) ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... ฉบับปี พ.ศ. 2561 โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เป็นร่างที่มาจากการแก้ไขปรับปรุงร่างฉบับปี พ.ศ. 2556 ที่มีจำนวน 15 มาตรา และผ่านการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชนเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2561 มีบทบัญญัติทั้งหมด 70 มาตรา อย่างไรก็ตาม ภายหลังได้ทำการปรับลดเป็น 6 หมวด 44 มาตรา โดยมีการนิยามคำว่า “คู่ชีวิต” ให้หมายถึง บุคคลสองคนที่มีอาจใช้สิทธิจดทะเบียนสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วยเหตุแห่งเพศสภาพของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยจะจดทะเบียนคู่ชีวิตได้เมื่ออายุ 20 ปีบริบูรณ์ ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดต้องมีสัญชาติไทย ทั้ง 2 ฝ่ายต้องยื่นคำร้องและความยินยอมต่อหน้านายทะเบียน โดยให้คู่ชีวิตมีสิทธิในการจัดการทรัพย์สิน และจัดการหนี้สินร่วมกันหลังจดทะเบียน และยังมีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ในการรับมรดกของคู่ชีวิต โดยให้นำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาอนุโลมใช้ หากคู่ชีวิตเป็นคนไร้ความสามารถ ก็ให้มีคู่ชีวิตเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ รวมทั้งมีการปรับปรุงให้คู่ชีวิตสามารถมีสิทธิในการยินยอมให้รักษาพยาบาลและจัดการงานศพได้ด้วย ซึ่งร่างฉบับนี้ได้ผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา (นายกรัฐมนตรี) เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2561 และมีการส่งให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาเพื่อเสนอรัฐสภา

4) ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... ฉบับปี พ.ศ. 2563 ประกอบด้วย 4 หมวด 46 มาตรา มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของคู่ชีวิต โดยเทียบเคียงกับคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้แก่ การจดทะเบียนคู่ชีวิตจะทำได้ต่อเมื่อบุคคลทั้งสองมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ สำหรับความสัมพันธ์ของการเป็นคู่ชีวิต กำหนดให้คู่ชีวิตมีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายเช่นเดียวกับสามีหรือภรรยาต่างมีหน้าที่ช่วยเหลือ อุปการะเลี้ยงดูกัน มีสิทธิเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดูต่อกัน ส่วนทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต นอกจากที่ได้แยกไว้เป็นทรัพย์สินส่วนตัว ย่อมเป็นทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิต การห้ามการสมรสซ้อนและจดทะเบียนคู่ชีวิตซ้อน การเป็นคู่ชีวิตย่อมสิ้นสุดลงด้วยความตาย ศาลพิพากษาให้เพิกถอน หรือการเลิกการเป็นคู่ชีวิต ในเรื่องบุตรบุญธรรมให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับแก่คู่ชีวิต โดยอนุโลม โดยกำหนดให้สามารถรับบุตรบุญธรรมของคู่ชีวิตอีกฝ่ายเป็นบุตรบุญธรรมของตนได้ นอกจากนี้เมื่อคู่ชีวิตฝ่ายใด

ฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย ให้คู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับคู่สมรสตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก

พร้อมกันนี้กระทรวงยุติธรรมยังได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่) พ.ศ. .... ฉบับปี 2563 เพื่อแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติบางมาตราของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้สอดคล้องกับร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. .... ฉบับนี้ เช่น การกำหนดให้ชายหรือหญิงจะทำการสมรสในขณะที่ตนมี “คู่สมรส” หรือ “คู่ชีวิต” อยู่ไม่ได้ การกำหนดให้เหตุฟ้องหย่า รวมถึงกรณีสามีหรือภริยาอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นจน “คู่ชีวิต” และการกำหนดให้สิทธิรับค่าเลี้ยงชีพในกรณีหย่าหมดไป ถ้าฝ่ายที่รับค่าเลี้ยงชีพสมรสใหม่ หรือจดทะเบียนคู่ชีวิต ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2563 ให้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบต่อไป

นอกจากนี้ปัจจุบันได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติสำหรับการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลหลากหลายทางเพศอีกจำนวนมาก ทั้งที่จัดทำโดยพรรคการเมือง องค์กรเอกชน หรือองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร และมีทั้งที่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีได้มีมติรับหลักการและไม่รับหลักการ เช่น ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลแพ่งและพาณิชย์ที่เสนอ โดยพรรคก้าวไกล หรือร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตที่เสนอ โดยพรรคประชาธิปไตย โดยร่างพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับที่ประชุมคณะรัฐมนตรีได้มีมติรับหลักการเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2565

หากพิจารณาถึงประเด็นข้อกฎหมายของร่างพระราชบัญญัติทุกฉบับที่จัดทำขึ้น จะเห็นได้ว่าเจตนารมณ์ในร่างกฎหมายทุกฉบับต่างต้องการให้เกิดความเท่าเทียมทางกฎหมายแก่คนทุกเพศ ในประเด็นการก่อตั้งครอบครัว การสมรสเท่าเทียม ที่คำนึงถึงสิทธิและหน้าที่ รวมถึงสวัสดิการจากรัฐ และให้เกิดสังคมที่ยุติการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิง เด็กและผู้มีความหลากหลายทางเพศ เกิดการรับรองสถานะความเป็นครอบครัวของกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศชอบด้วยกฎหมาย เกิดความมั่นคงในสัมพันธภาพและความเสมอภาคที่จะได้รับความคุ้มครองและการปฏิบัติจากภาครัฐ ดังนั้นบทบัญญัติต่างๆ จึงมักมีรูปแบบเช่นเดียวกัน ได้แก่ การกำหนดเงื่อนไขในการบังคับใช้กฎหมาย คำนิยามศัพท์ที่สำคัญต่างๆ โดยเฉพาะคำว่า คู่ชีวิต รวมทั้งกำหนดบุคคลที่จะเป็นผู้มีอำนาจตามกฎหมาย การกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการในการจดทะเบียนคู่ชีวิต ตลอดจนความเป็นโมฆะของการจดทะเบียนคู่ชีวิต การกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต โดยกำหนดสิทธิและหน้าที่ในความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต การกำหนดทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต โดยกำหนดสิทธิและหน้าที่ในการจัดการทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต การกำหนดการสิ้นสุดการเป็นคู่ชีวิต โดยกำหนดเหตุแห่งการเป็นคู่ชีวิตสิ้นสุดลง หลักเกณฑ์การสมัครใจเลิกกันจากการเป็นคู่ชีวิต การขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนการจดทะเบียนคู่ชีวิต และเหตุแห่งการฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิต ตลอดจนผลสืบเนื่องจากการสิ้นสุด

การเป็นคู่ชีวิต ยกเว้นสิทธิและหน้าที่บางประการที่ผู้ร่างกฎหมายอาจมีมุมมองที่แตกต่างกัน เช่น สิทธิในการรับบุตรบุญธรรม สิทธิในปกครองบุตรร่วมกัน และสิทธิในการมีบุตรโดยอาศัยเทคโนโลยีเจริญพันธุ์ เนื่องจากเพศสภาพของบุคคลหลากหลายทางเพศอาจทำให้เกิดข้อจำกัดทางกฎหมาย ดังนั้น ร่างกฎหมายทั้ง 4 ฉบับจึงอาจมีการรับรองสิทธิไว้แตกต่างกัน

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันร่างพระราชบัญญัติสำหรับการจดทะเบียนคู่ชีวิตทั้ง 4 ฉบับยังไม่เป็นที่สิ้นสุด แม้ว่าบางฉบับจะอยู่ระหว่างการพิจารณาของสภา ทั้งนี้เนื่องจากเจตนารมณ์สำคัญของการบังคับใช้กฎหมาย ก็คือ การรับรองสิทธิและหน้าที่ของคู่ชีวิตที่เป็นบุคคลหลากหลายทางเพศ ดังนั้น การจะเข้าเป็นคู่ชีวิตที่ชอบด้วยกฎหมายได้นั้นจะต้องได้รับการยอมรับทั้งในด้านบริบทของกฎหมาย จารีตประเพณี สังคม ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นที่อาจได้รับผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมายนั้น ทำให้การดำเนินการร่างกฎหมายที่มีความเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายจึงเป็นการยาก ซึ่งปัจจุบันนี้ทั้งภาครัฐและเอกชนก็ยังคงมีการผลักดันแนวคิดในการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว หรือร่างกฎหมายใหม่ๆ เพื่อรองรับสิทธิดังกล่าวอีกเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้โดยการเปิดรับการแสดงความคิดเห็นของประชาชน การศึกษาวิจัย การระดมความคิดเห็นของนักวิชาการ และกลุ่มบุคคลอื่นๆ เพื่อให้ตอบโจทย์การรับรองสิทธิในการสร้างครอบครัวที่ชอบด้วยกฎหมายสำหรับบุคคลหลากหลายทางเพศมากที่สุด ดังคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 นอกจากนี้จะมีความเห็นว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ แต่ก็ยังมีข้อเสนอให้รัฐสภา คณะรัฐมนตรี และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องสมควรดำเนินการตรากฎหมายเพื่อรับรองสิทธิและหน้าที่ของบุคคลผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศต่อไป

ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยนี้ ผู้ศึกษาจะทำการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิต ทั้งกฎหมายของประเทศไทยและต่างประเทศ รวมถึงแนวความคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมาย เพื่อหาแนวทางการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เหมาะสม เพื่อใช้เป็นทางเลือกในการพิจารณาร่างกฎหมายต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาความหมาย ความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิต
- 1.2.2 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไทย

1.2.3 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไทยกับต่างประเทศ

1.2.4 เพื่อวิเคราะห์ความคิดเห็นต่อการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตจากนักกฎหมาย นักวิชาการ นักเคลื่อนไหวสิทธิเพื่อบุคคลหลากหลายทางเพศ ผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นบุคคลหลากหลายทางเพศ

1.2.5 เพื่อวิเคราะห์แนวทางการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เหมาะสมเพื่อใช้เป็นทางเลือกในการพิจารณาร่างกฎหมายต่อไป

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายในเรื่องการเป็นคู่ชีวิต ทำให้เกิดความยากลำบากในการดำเนินชีวิตและกระทบต่อการใช้ความสามารถของกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศในภาคเศรษฐกิจและสังคม การตรากฎหมายรับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลหลากหลายทางเพศให้สามารถจดทะเบียนคู่ชีวิตได้จะเป็นการขจัดปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวให้ลดน้อยลง ทั้งยังจะช่วยส่งเสริมให้บุคคลกลุ่มนี้มีโอกาสและศักยภาพในการผลิตและสรรค์สร้างคุณประโยชน์ให้แก่สังคมได้ดีขึ้น จึงเป็นการจำเป็นและสมควรที่จะต้องมีกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิต แต่ร่างกฎหมายที่อยู่ในระหว่างจัดทำยังมีข้อที่ไม่สมบูรณ์บางประการ จึงควรปรับปรุงร่างกฎหมายดังกล่าว

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษารูปแบบความสัมพันธ์คู่ชีวิตของบุคคลหลากหลายทางเพศจากแนวคิด ทฤษฎีกฎหมาย คำพิพากษาศาลฎีกา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำรา บทความ ทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเนเธอร์แลนด์ และไต้หวัน รวมถึงความคิดเห็นต่อการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตจากนักกฎหมาย นักวิชาการ นักเคลื่อนไหวสิทธิเพื่อบุคคลหลากหลายทางเพศ ผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นบุคคลหลากหลายทางเพศ เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เหมาะสม เพื่อใช้เป็นทางเลือกในการพิจารณาร่างกฎหมายต่อไป

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร(Documentary Research) ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนดำเนินการวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย

1.5.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเอกสาร(Documentary Research) โดยศึกษาตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของบุคคลหลากหลายทางเพศ จากเอกสารตำรา หนังสือ วิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ บทความทางวิชาการ รายงานการวิจัย และรายงานอื่นๆ ตลอดจนคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรมของประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการค้นคว้าวิจัยต่อไป

1.5.2 การวิจัยภาคสนาม (Field Research) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interviews Form) เก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นต่อการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตจากผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 1 คน นักกฎหมายและนักวิชาการ 4 คน นักเคลื่อนไหวสิทธิเพื่อบุคคลหลากหลายทางเพศ จำนวน 2 คน และกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นบุคคลหลากหลายทางเพศ จำนวน 3 คน

1.5.3 เมื่อได้ประมวลรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) การวิเคราะห์เชิงตรรกวิทยา (Logical Analysis) การวิเคราะห์เชิงนิติวิธี (Juristic Analysis) และการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Comparative Analysis) ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ทั้งหมดเพื่อสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ โดยวิธีการพรรณนาต่อไป

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

คู่ชีวิต หมายถึง บุคคลสองคนซึ่งมีเพศกำเนิดเหมือนกันและอยู่กินร่วมกันเป็นครอบครัว

บุคคลหลากหลายทางเพศ หมายถึง บุคคลที่มีความหลากหลายของเพศวิถีและลักษณะการแสดงเพศทางสังคม ได้แก่ บุคคลที่รักเพศเดียวกัน (Homosexual หรือ Gay และ Lesbians), บุคคลที่มีสองเพศแต่กำเนิด (Hermaphrodites), บุคคลที่มีบทบาททางสังคมในลักษณะเป็นหญิงหรือชายแตกต่างกัน

ไปจากเพศสรีระที่กำหนด (Transgendered People) และบุคคลที่ผ่าตัดแปลงเพศ (Transsexuals) ซึ่งปัจจุบันได้เรียกกลุ่มบุคคลดังกล่าวนี้ว่ากลุ่ม LGBT ซึ่งย่อมาจาก Lesbian (เลสเบี้ยน), Gay (เกย์), Bisexual (ไบเซ็กชวล) และ Transgender/Transsexual (คนข้ามเพศ)

การจดทะเบียนสมรส หมายถึง บุคคลชายและหญิงที่จดทะเบียนใช้ชีวิตร่วมกันในฐานะสามีภริยาที่ชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว

การจดทะเบียนความสัมพันธ์ หมายถึง บุคคลเพศเดียวกันที่จดทะเบียนการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเสมือนคู่สมรสที่ชอบด้วยกฎหมาย

การจดทะเบียนคู่ชีวิต หมายถึง บุคคลเพศเดียวกันที่จดทะเบียนในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเสมือนอยู่ในฐานะคู่สมรสที่ชอบด้วยกฎหมาย

(ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556 หมายถึง (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556 ฉบับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ร่างโดยคณะกรรมการสภาผู้แทนราษฎรกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม มี 15 มาตรา และให้กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รักษาการ โดยร่างพระราชบัญญัตินี้ได้มีการนำเสนอต่อสภานิติบัญญัติแล้ว แต่ยังไม่มีการรับเข้าบรรจุวาระการประชุมของรัฐสภาแต่อย่างใด

(ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2557 หมายถึง (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2557 ฉบับภาคประชาชนเคลื่อนไหวโดยมูลนิธิเพื่อสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศ ร่างโดยมูลนิธิเพื่อสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศกับคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย มี 60 มาตรา และให้กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รักษาการเช่นเดียวกับร่างฉบับ พ.ศ. 2556

(ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2559 หมายถึง (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2559 โดยมูลนิธิเพื่อสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศกับคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย หรือ คปก. (ฉบับประชาชน) ครั้งที่ 2 มี 63 มาตรา และให้กระทรวงยุติธรรมเป็นผู้รักษาการ

(ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561 หมายถึง (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561 ฉบับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม มี 6 หมวด 44 มาตรา และให้กระทรวงยุติธรรมเป็นผู้รักษาการ โดยร่างพระราชบัญญัตินี้คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบ ให้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบแล้ว

(ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563 หมายถึง (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563 ฉบับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม มี 4 หมวด 46 มาตรา และให้กระทรวงยุติธรรมเป็นผู้รักษาการ โดยร่างพระราชบัญญัตินี้คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบ ให้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบแล้วเช่นกัน

(ร่าง) พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่) พ.ศ.2563 หมายถึง (ร่าง) พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติบางมาตราของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้สอดคล้องกับร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. 2563 ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบ ให้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบพร้อมกับร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

- 1.7.1 ได้ทราบความหมาย ความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิต
- 1.7.2 ได้ผลวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไทย
- 1.7.3 ได้ผลวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไทยกับต่างประเทศ
- 1.7.4 ได้ทราบความคิดเห็นต่อการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตจากนักกฎหมาย นักวิชาการ นักเคลื่อนไหวสิทธิเพื่อบุคคลหลากหลายทางเพศ ผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นบุคคลหลากหลายทางเพศ
- 1.7.5 ได้ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เหมาะสมเพื่อใช้เป็นทางเลือกในการพิจารณาร่างกฎหมายต่อไป

บทที่ 2

ความหมาย ความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิต

การใช้ชีวิตคู่ของมนุษย์ร่วมกันเพื่อดำรงเผ่าพันธุ์เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามหลักสิทธิมนุษยชนที่รัฐพึงรับรองและคุ้มครองด้วยความเสมอภาค ห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะเหตุแห่งความแตกต่างทางเพศ แต่การยอมรับสิทธิของบุคคลหลากหลายทางเพศจะมีมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับแนวคิดในการยอมรับของสังคมและบริบทของกฎหมายในแต่ละประเทศ หลายประเทศการแสดงออกทางเพศ รสนิยมทางเพศ และเพศวิถีที่หลากหลายซึ่งแตกต่างจากที่ธรรมชาติให้ไว้แต่กำเนิดอาจไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม แต่ในหลายประเทศที่ให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ทุกคนพึงมีสิทธิและเสรีภาพจะกำหนดกฎหมายให้ครอบคลุมถึงสิทธิของกลุ่มบุคคลดังกล่าวอย่างเสมอภาค ดังนั้น เพื่อให้เข้าใจถึงแนวความคิดในการจัดทำกฎหมายสำหรับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของบุคคลหลากหลายทางเพศ จึงต้องศึกษาถึงความหมาย ความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 ความหมายและประเภทของบุคคลหลากหลายทางเพศ

มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ธรรมชาติได้แบ่งสรรไว้เป็นชายและหญิง และในธรรมชาติที่กำหนดให้มนุษย์ทุกคนมีอารมณ์ ความรู้สึกต่อสิ่งรอบตัว แต่ในความเป็นธรรมชาติก็อาจทำให้มนุษย์มีลักษณะตัวตนที่แตกต่างไปจากรูปแบบเดิมได้ ดังนั้นความเป็นมนุษย์ในธรรมชาติจึงมีความหลากหลายมิติมิได้จำกัดที่รูปแบบชายและหญิงเท่านั้น ความเข้าใจในสังคมหรือการสื่อความหมายของภาษาที่เกี่ยวกับเพศของบุคคลเปลี่ยนแปลงไป ไม่ได้ยึดโยงแค่เพศที่เป็นอวัยวะร่างกาย หรือตามคำนำหน้าชื่อ แต่เพศเป็นสถานะหรือภาวะที่ไม่ตายตัว สลับไหล เปลี่ยนแปลงได้ และแสดงออกตามความต้องการ ความพึงพอใจ ตามสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและความเป็นส่วนตัวของบุคคลนั้น¹⁸

---

¹⁸ จาก กฎหมายว่าด้วยเรื่องของความเท่าเทียมระหว่างเพศ: ศึกษากรณีความหลากหลายทางเพศ ตอนที่ 2 ปัญหาความขัดแย้งของความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยและต่างประเทศ, โดย ดวงพร ช่างทอง, 2565, สืบค้นจาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?nid=2650

ความหลากหลายทางเพศ (Sexual Diversities) คือ ความหลากหลายของวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคล (Sexual and Gender Diversity) ซึ่งมีความหมายครอบคลุมถึงการกระทำและอัตลักษณ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับเพศสรีระของบุคคล รวมถึงสถานะของบุคคลอินเทอร์เซ็ก (Intersex) เพศสภาพ (Gender) วิถีทางเพศ (Sexual Orientation) อัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) และการแสดงออกทางเพศ (Gender Expression) ที่เกิดขึ้นจากปัจจัยต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์¹⁹ กล่าวคือ ความหลากหลายทางเพศนั้นหมายความถึง ผู้มีเพศวิถีทางเลือกทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นชายรักชาย หญิงรักหญิง เกย์ ทอม ดี เกเทย สาวประเภทสอง คนข้ามเพศ ฝู้ด เต๊บบ รวมถึงผู้ที่รักต่างเพศ ซึ่งในปัจจุบันมีการเรียกกลุ่มบุคคลดังกล่าวโดยรวมว่ากลุ่ม LGBT (Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender) ซึ่งก็คือ กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ²⁰ คำนี้พัฒนาขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกาและนิยมใช้อย่างแพร่หลายเช่นเดียวกับ LGBT²¹ นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2016 ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับคำย่อ GLBT, LGBTI และ LGBTIQ ที่รวมอักษรย่อสำหรับคนที่มีเพศกำกวม (Intersex) และเควิียร์ (Queer)²²

ส่วนประเทศไทยได้รับรองว่าการรักเพศเดียวกันไม่ใช่ความผิดปกติทางจิตอย่างเป็นทางการเมื่อ 29 มกราคม พ.ศ. 2545 โดยกรมสุขภาพจิตได้ออกหนังสือราชการเพื่อแจ้งว่าการรักเพศเดียวกันไม่ถือเป็นความผิดปกติทางจิตและถูกตัดออกจากการจัดกลุ่มโรคระดับนานาชาติโดยองค์การอนามัยโลกแล้ว²³

¹⁹ From *SOGI....So What? : Sexual Orientation, Gender Identity and Human Rights Discourse at the United Nations*, by McGill, 2014, Canadian Journal of Human Rights, 3(1), 6 อ้างถึงใน *สิทธิมนุษยชนในเรื่องวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศในระบบกฎหมายไทย* (คุณฐิณีพนธ์), โดย อารยา สุขสม, 2559, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ลิขสิทธิ์ 2559 โดย อารยา สุขสม ผู้แต่ง

²⁰ จาก *เพศวิถีที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในสังคมไทย*, โดย กฤตยา อาชวนิจกุล, 2554, *วารสารประชากรและสังคม*, 5(10), 43-66

²¹ จาก *LGBT สิทธิมนุษยชน และการดำเนินงานด้านสตรีและครอบครัว*, โดย พิรดา ภูมิสวัสดิ์, 2564, สืบค้นจาก <http://www.gender.go.th/article/Data/1266811565.pdf>

²² จาก *อัตลักษณ์และวิถีทางเพศในประเทศไทย* (น. 20), โดย บุญกร สุริยสาร, 2557, กรุงเทพฯ: สำนักแรงงานระหว่างประเทศ

²³ จาก *ความเท่าเทียมกันทางเพศสภาพ*, โดย ชีรา ทองกระจาย, 2565, สืบค้นจาก <https://www.stou.ac.th/Schoolnew/polsci/UploadedFile/82427-8.pdf>

ส่วนความหมายของคำว่า “บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ” ของไทยมีการอธิบายในความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต่อการเพิ่มเติมสิทธิเท่าเทียมกันรวมถึงบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศตามหลักความเสมอภาคในรัฐธรรมนูญ ดังนี้²⁴

1) บุคคลที่รักเพศเดียวกัน (Homosexual) เช่น กลุ่มหญิงรักหญิง ชายรักชาย และ/หรือ บุคคลที่รักสองเพศ (Bisexuals) ซึ่งหลักการทางวิชาการจิตวิทยาและสังคมศาสตร์อธิบายว่า เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติมนุษย์ที่จะมีวิถีชีวิตทางเพศ (Sexual Orientation) ได้หลายแบบ รวมทั้งแบบที่เป็นรักต่างเพศด้วย (Heterosexuals)

2) บุคคลที่มีสองเพศแต่กำเนิด (Hermaphrodites) คือ โดยที่สภาพร่างกายและอวัยวะแต่กำเนิดทำให้ไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นชายหรือหญิง

3) บุคคลที่มีบทบาททางสังคมในลักษณะเป็นหญิงหรือชายแตกต่างไปจากเพศสรีระที่กำเนิด (Transgendered People) เช่น กะเทย สาวประเภทสอง เป็นต้น

4) บุคคลที่ผ่าตัดแปลงเพศ (Transsexuals) คือ การที่บุคคลนำอวัยวะสืบพันธุ์เดิมออกไปหรือแปลงอวัยวะสืบพันธุ์นั้นเป็นเพศตรงข้าม เช่น ชายข้ามเพศเป็นหญิง หรือหญิงทำการข้ามเพศเป็นชาย

จากความหมายที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้ให้ไว้ บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศจึงหมายถึง กลุ่มคนที่มีความพึงพอใจทางเพศหรือรสนิยมทางเพศอันแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ²⁵

1) ภาวะรักเพศเดียวกัน (Homosexuality) หมายถึง ภาวะบุคคลที่มีความปรารถนาหรือแรงดึงดูดทางเพศที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่มีเพศเดียวกัน โดยกลุ่มบุคคลประเภทนี้ ได้แก่ ชายกับชาย (Gay) หมายถึง กรณีบุคคลเพศชายซึ่งมีแรงดึงดูดทางเพศที่เกิดขึ้นระหว่างเพศชายด้วยกัน หรือที่เรียกว่า “เกย์ (Gay)” ซึ่งแบ่งเป็น “เกย์คิง (Masculine Gay)” หมายถึง ชายที่มีบทบาทในฐานะเป็นผู้กระทำทางเพศ (Sexual Active Role) กับชายด้วยกัน และ “เกย์ควีน (Effeminate Gay)” หมายถึง ชายซึ่งเป็นผู้รองรับการกระทำทางเพศ (Sexual Receptive Role) จากชายซึ่งมีบทบาทแนวรุก หรือภาวะหญิงกับหญิง (Lesbianism) ซึ่งเป็นกรณีบุคคลเพศหญิงซึ่งมีแรงดึงดูดทางเพศที่เกิดขึ้นระหว่างเพศหญิงด้วยกัน หรือที่เรียกว่า “เลสเบียน (Lesbian)” ซึ่งแบ่งเป็น “ทอม (Tom)” หมายถึง หญิงซึ่งมีบทบาทในฐานะเป็นผู้กระทำทางเพศหญิงด้วยกัน และ “เลดี้ (Lady)” หรือ “ดี้” ในภาษาไทย หมายถึง

²⁴ จาก สิทธิมนุษยชนของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ (น. 125), โดย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2550, กรุงเทพฯ: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

²⁵ จาก วราภรณ์ อินทนนท์, *อ้าวแล้วเชิงอรรถที่ 9* (น. 29-32)

หญิงซึ่งเป็นผู้รองรับการกระทำทางเพศจากหญิงด้วยกัน นอกจากนี้ยังรวมถึงรักร่วมเพศ (Bisexuality) หมายถึง กรณีบุคคลที่มีความปรารถนาหรือแรงดึงดูดทางเพศที่อาจเกิดขึ้นได้ทั้งระหว่างบุคคลที่มีเพศต่างกันและระหว่างบุคคลที่มีเพศเดียวกัน²⁶

2) ภาวะเอกลักษณ์ผิดเพศ (Gender Identity Disorders) หรือกลุ่มบุคคลที่ยืนยันว่าตนเป็นสมาชิกของเพศตรงข้ามและปรารถนาที่จะใช้ชีวิตแบบเพศตรงข้ามอย่างเต็มรูปแบบ โดยเชื่อว่าการผ่าตัดแปลงเพศจะทำให้พวกเขาเปลี่ยนลักษณะทางกายภาพของตนให้เหมือนกับเพศตรงข้ามได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ ยังหมายความรวมถึงบุคคลที่มีภาวะเอกลักษณ์หรือรสนิยมในการชอบแต่งกายข้ามเพศตนเอง ซึ่งกลุ่มบุคคลประเภทนี้ ได้แก่²⁷

2.1) คนข้ามเพศ (Transgender) หมายถึง บุคคลรู้สึกพึงพอใจกับเพศภาวะหรืออัตลักษณ์ทางเพศที่ตรงข้ามกับเพศกำเนิดตน เช่น ผู้หญิงข้ามเพศ (Transgender Women, Transwomen, Transfemale, Male-to-Female) ซึ่งเกิดมาในเพศสรีระโดยกำเนิดของเพศชายแต่รับรู้ว่าเป็นตนเองเป็นเพศหญิงในภายหลัง หรือผู้ชายข้ามเพศ (Transgendermen, Transmen, Trans Male, Female-to-Male) ที่เกิดมาในเพศสรีระโดยกำเนิดของเพศหญิงแต่รับรู้ว่าเป็นเพศชายในภายหลัง หรือผู้แปลงเพศ (Transsexual) ซึ่งเป็นคนข้ามเพศผู้มีอัตลักษณ์ทางเพศตรงข้ามกับเพศสรีระและมีความต้องการอย่างแรงกล้าในการเปลี่ยนแปลงสภาพร่างกายให้ตรงกับความรู้สึกภายในจิตใจของตนจึงได้เข้ารับการผ่าตัด²⁸

2.2) คนที่มีเพศกำกวมแต่กำเนิด (Intersex) หมายถึง บุคคลหนึ่งเกิด มาพร้อม กับสรีระทางเพศหรืออวัยวะสืบพันธุ์ที่กำกวมคืออาจมีลักษณะที่ไม่ตรงกับเพศ ชายหรือหญิง หรือมีอวัยวะสืบพันธุ์ทั้งสองเพศ

2.3) คนที่มีจิตใจเหมือนเพศตรงข้าม (Transsexual) หมายถึง คนที่เกิดมามีสภาพด้านร่างกายเป็นเพศหนึ่ง แต่มีอารมณ์ จิตใจ และเลือกที่จะใช้ชีวิตในบทบาททางเพศที่เป็นอีกเพศหนึ่งไปจนถึงการเลือกที่จะแปลงเพศ

²⁶ จาก สิทธิและเสรีภาพของรักร่วมเพศชายตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ : วิเคราะห์จากปัญหาของสังคมไทย (วิทยานิพนธ์), โดย ยุทธนา สุวรรณประดิษฐ์, 2543, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ลิขสิทธิ์ 2543 โดย ยุทธนา สุวรรณประดิษฐ์ ผู้แต่ง

²⁷ จาก บุญกร สุริยสาร, อ่างแล้วชิงอรุณที่ 22 (น. 20)

²⁸ จาก ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคำนิยามในการศึกษาถึงความหลากหลายทางเพศในคนกลุ่มน้อยทางเพศในประเทศไทย, โดย ปรียศ กิตติระศักดิ์, 2560, วารสารการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต, 31(2), 7

กล่าวโดยสรุป บุคคลหลากหลายทางเพศเป็นบุคคลที่มีอัตลักษณ์ซึ่งเกี่ยวกับเพศสรีระ สถานะของบุคคล (Intersex) เพศสภาพ (Gender) วิถีทางเพศ (Sexual Orientation) อัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) และการแสดงออกทางเพศ (Gender Expression) ที่เกิดขึ้นจากปัจจัยต่างๆ กล่าวคือ ความหลากหลายทางเพศนั้นหมายความถึง ผู้มีเพศวิถีทางเลือกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นชายรักชาย หญิงรักหญิง เกย์ ทอม ดี เกะเทย สาวประเภทสอง คนข้ามเพศ ตุ๊ด เต๊ပ် รวมถึงผู้ที่รักต่างเพศ และเรียกโดยรวมว่ากลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ หรือกลุ่ม LGBT หรือ LGBTI หรือ LGBTIQ (Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Intersex, Queer)

2.2 ความเป็นมาเกี่ยวกับการรับรองความสัมพันธ์ของบุคคลหลากหลายทางเพศ

ความสัมพันธ์ที่เกิดจากการแสดงออกซึ่งรสนิยมทางเพศระหว่างบุคคลเพศเดียวกันถือเป็นพฤติกรรมรักร่วมเพศที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะมีการยอมรับหรือไม่ขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละสังคม บางสังคมมองเป็นสิทธิพิเศษของบางกลุ่มชนชั้น เช่น ในสมัยกรีกโบราณถือว่าผู้ชายรักผู้ชายเป็นเรื่องปกติของชนชั้นสูง การสมรสกันระหว่างทาสผู้ชายเป็นเรื่องต้องห้ามตามกฎหมาย ส่วนในยุคโรมันเชื่อว่ารักร่วมเพศเป็นเรื่องของพิธีกรรมทางศาสนา พฤติกรรมรักร่วมเพศในสมัยดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่คนในสังคมให้การยกย่องและยอมรับ หรือในชนเผ่าอินเดียนแดงซึ่งกำหนดให้ผู้ชายที่มีหน้าที่ประกอบพิธีกรรมทางจิตวิญญาณและการติดต่อกับพระเจ้าซึ่งเรียกว่า “เบอร์ดาเซ” จะต้องแต่งกายและปฏิบัติตนเป็นผู้หญิงไปตลอดชีวิต หรือชนเผ่าแอฟริกันอนุญาตให้เพศหญิงแต่งงานกันได้ หรือในประเทศญี่ปุ่นที่ยอมรับให้ชายุไรสามารถมีภรรยาเป็นเด็กผู้ชายได้²⁹ แต่ในขณะที่เดียวกันสังคมที่มองเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องวิปริตผิดธรรมชาติ ไม่อาจให้การยอมรับในความสัมพันธ์นั้นได้ ก็จะมีการแสดงออกด้วยการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มบุคคลนี้ หรืออาจกำหนดให้การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดตามกฎหมาย เช่น ในประเทศอังกฤษสมัยของพระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ 1 ผู้กระทำความผิดจะถูกลงโทษทั้งเป็น และในสมัยพระเจ้าเฮนรีที่ 8 ได้มีการตรากฎหมายลายลักษณ์อักษรกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษประหารชีวิต³⁰

²⁹ จาก การศึกษาสภาพปัญหาความเสียหายเปรียบของคู่ความหลากหลายทางเพศอันเนื่องมาจากการไม่มีกฎหมายรับรองการสมรสในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์), โดย ภาณพ มีชำนาญ, 2555, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ลิขสิทธิ์ 2555 โดย ภาณพ มีชำนาญ ผู้แต่ง

³⁰ จาก อภิธานศัพท์ นิยามไทย, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 2 (น. 143)

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากปรากฏคำรับรองสิทธิของบุคคลหลากหลายทางเพศตามแนวคิดทางด้านสิทธิมนุษยชนจากองค์การระหว่างประเทศ เช่น คำวินิจฉัยศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรป (The European Court of Justice) ว่าด้วยสิทธิของบุคคลที่ถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเรื่องรสนิยมทางเพศ ในคดี C-13/94 ระหว่าง P. v. S. and Cornwall County Council หรือคำวินิจฉัยศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (The European Court of Human Rights) ว่าด้วยสิทธิในการขอแก้ไขเอกสารส่วนบุคคลจากรัฐ ในคดีเลขที่ 29857/95 ระหว่าง Christine Goodwin v. the United Kingdom³¹ หรือคำวินิจฉัยศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรป (The European Court of Justice) ในคดีเลขที่ C-267/06 ระหว่าง Tadao Maruko v. Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen³² ทำให้มุมมองทางสังคมต่อกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศในหลายประเทศเปลี่ยนแปลงไป มีการยอมรับความสัมพันธ์ สิทธิ และเสรีภาพอย่างเสมอภาคและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น เช่น ในปี ค.ศ. 1957 ประเทศอังกฤษได้มีการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวกับบุคคลหลากหลายทางเพศ เนื่องจากเห็นว่าการแสดงพฤติกรรมทางเพศในที่สาธารณะหรือในที่ส่วนบุคคลของบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ไม่ว่าจะการแสดงพฤติกรรมดังกล่าวจะเป็นของบุคคลเพศใดก็ควรมีการยกเลิกบทลงโทษ ซึ่งต่อมาได้มีการจัดทำกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิและสถานะของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศเมื่อปี ค.ศ. 2004 โดยการตรากฎหมายรับรองสถานะของบุคคลแปลงเพศและกฎหมายรับรองการสมรสของบุคคลรักร่วมเพศเดียวกัน

ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกา ภายหลังจากเหตุการณ์ที่เรียกว่า Stonewall Riots of 1969 ที่เกิดจากการปะทะกันระหว่างลูกค้าบาร์เกย์ในสโตนวอลล์อินน์กับตำรวจซึ่งเข้ามาจับกุมโดยอ้างกฎหมายศีลธรรมในยุคนั้น ได้นำไปสู่การประท้วงเรียกร้องสิทธิความหลากหลายทางเพศเป็นครั้งแรกจนนำไปสู่การรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลเหล่านั้นในเวลาต่อมา โดยถือเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้สังคมอเมริกันหันมาให้ความสำคัญต่อสิทธิและเสรีภาพของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ จนนำไปสู่การรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลเหล่านั้นในเวลาต่อมา³³ โดยศาลสูงสุดของประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีคำพิพากษาในคดี Obergefell v. Hodges³⁴ เลขที่ 14-556, 14-571 และ 14-574 เมื่อ 26 มิถุนายน ค.ศ. 2015 ว่าสิทธิส่วนบุคคลในการตัดสินใจที่เกี่ยวกับการสมรส (The right to personal choice regarding marriage) โดยแม้ว่าสิทธิส่วนบุคคลในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการ

³¹ From The European Court of Human Rights, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 7*

³² From Court of Justice of the European Union, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 8*

³³ จาก การส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้มีความหลากหลายทางเพศในสหรัฐอเมริกาสมัยประธานาธิบดีบารัค โอบามา (ค.ศ. 2009-2017), โดย ชัยณรงค์ นีริวณา และวรรณภา ทิระศิริ, *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 8(1), 1-32

³⁴ From Supreme Court of the United States, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 11*

สมรสนี้จะไม่ปรากฏชัดแจ้งในตัวรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา แต่ก็มีกรอ้างอิงและปรับใช้ในคดีสำคัญหลายคดีไม่ว่าจะเป็นคดี *Griswold v. Connecticut*³⁵ ในปี ค.ศ. 1965 โดยตัดสินให้กฎหมายห้ามคู่สมรสคุมกำเนิดขัดกับสิทธิส่วนบุคคลในการตัดสินใจที่เกี่ยวกับการสมรสตามรัฐธรรมนูญ หรือในปี ค.ศ. 1967 คดี *Loving v. Virginia*³⁶ เลขที่ 388 U.S. 1 ตัดสินให้กฎหมายห้ามการแต่งงานข้ามเชื้อชาติผิดรัฐธรรมนูญ และปี ค.ศ. 2003 คดี *Lawrence v. Texas* เลขที่ 539 U.S. 558³⁷ ตัดสินให้กฎหมายอาญาที่เอาผิดการชำเราวิดถาวรระหว่างบุคคลเพศเดียวกันผิดรัฐธรรมนูญ³⁸ ด้วยเหตุนี้จึงเห็นชอบให้คู่รักร่วมเพศสามารถสมรสกันอย่างถูกต้องตามกฎหมาย รัฐทุกรัฐต้องยอมรับการสมรสระหว่างเพศเดียวกันจากรัฐอื่น และยอมรับการจดทะเบียนสมรสว่าถูกต้องตามกฎหมาย การปฏิเสธการจดทะเบียนสมรสให้แก่คู่ครองเพศเดียวกันเป็นการขัดต่อหลักการคุ้มครองความเสมอภาคตามบทบัญญัติแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา ครั้งที่ 14

ส่วนในทวีปเอเชีย ใต้หวันได้มีการรับรองสิทธิในการสร้างครอบครัวของบุคคลเพศเดียวกันให้ชอบด้วยกฎหมายโดยการสมรส โดยศาลฎีกาของใต้หวันมีคำวินิจฉัยว่า คู่รักเพศเดียวกันมีสิทธิสมรสภายใต้รัฐธรรมนูญ กฎหมายปัจจุบันที่ห้ามการสมรสระหว่างคนเพศเดียวกันขัดต่อรัฐธรรมนูญและละเมิดสิทธิในความเสมอภาคของพลเมือง คำพิพากษานี้กำหนดให้สถานิติบัญญัติใต้หวันมีเวลา 2 ปี ในการแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ หรือผ่านกฎหมายใหม่เพื่อรับรองการสมรสของคู่รักเพศเดียวกัน แต่หากไม่สามารถทำตามกรอบเวลา 2 ปีได้ คู่รักเพศเดียวกันจะสามารถลงทะเบียนการอยู่กินด้วยกันของพวกตนเป็นการสมรส และกฎหมายจะปฏิบัติกรอยู่กินด้วยกันเป็นการสมรสด้วย ซึ่งภายหลังสถานิติบัญญัติของใต้หวันได้มีการตรากฎหมาย *Judicial Yuan interpretation No.748* มาบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 เป็นต้นมา แยกต่างหากจากประมวลกฎหมายแพ่งใต้หวัน

สำหรับการอยู่ร่วมกันของบุคคลหลากหลายทางเพศแบบคู่ชีวิตในประเทศไทยก็มีมานาน โดยเริ่มมีการบันทึกเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่ถือว่าไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานทางสังคมแบบรักต่างเพศจากหลักฐานกฎหมายตราสามดวง ซึ่งเป็นระบบกฎหมายที่สันนิษฐานว่าใช้สืบต่อกันมาตั้งแต่ต้นกรุงศรีอยุธยาหรือก่อนก่อตั้งกรุงศรีอยุธยา ในขณะที่เดียวกันในยุคนี้สังคมเริ่มรับเอาอิทธิพลทางความคิดและบรรทัดฐานทางสังคมแบบตะวันตกเข้ามาจากการติดต่อกับค้าขายกับต่างประเทศ และการเข้ามาตั้งรกรากถิ่นฐานในประเทศไทยของชาวต่างชาติ ซึ่งรวมไปถึงการลงโทษบุคคลที่รักเพศเดียวกันและ

³⁵ From Justia US Supreme Court, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 12*

³⁶ From Justia US Supreme Court, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 13*

³⁷ From Justia US Supreme Court, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 14*

³⁸ จาก สุประวิทย์ อาสนศักดิ์, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 15*

แนวคิดที่ว่าเพศวิถีไม่ได้เป็นเรื่องส่วนตัวอีกต่อไปแต่เป็นส่วนหนึ่งของบรรทัดฐานทางสังคมที่เกิดขึ้น³⁹ ทำให้มีการต่อต้านการอยู่ร่วมกันของบุคคลที่มีรสนิยมทางเพศแบบรักเพศเดียวกันและห้ามทำการสมรสซึ่งในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้กำหนดให้ผู้ที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลเพศเดียวกันต้องรับผิดทางอาญา ฐานกระทำความผิดมนุษย และรวมอยู่ในพระราชกำหนดลักษณะข่มขืนล่อลวงประเวณี ร.ศ. 118 และเป็นความผิดตามมาตรา 242 แห่งประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ระบุถึงความผิดฐานชำเราผิดธรรมเนียมและบทลงโทษของพฤติกรรมรักเพศเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็หญิงหรือชายอย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามภายหลังจัดทำประมวลกฎหมายอาญาเมื่อปี พ.ศ. 2499 ได้มีการยกเลิกความผิดฐานนี้ โดยมติคณะกรรมการร่างประมวลกฎหมายทำให้การกระทำลักษณะดังกล่าวไม่ถือว่าผู้มีพฤติกรรมเชิงรักร่วมเพศเป็นผู้กระทำความผิดที่ก่อให้เกิดการเสื่อมเสียเกียรติยศของชาติอีกต่อไป⁴⁰

ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 วางหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ภายใต้หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค และเสรีภาพในมาตรา 4 และมาตรา 27 โดยมาตรา 27 ระบุถึงการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ ดังนั้น การอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวของบุคคลหลากหลายทางเพศจึงได้มีการผลักดันให้เกิดการรับรองโดยกฎหมาย โดยมีการผลักดันร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... หลายฉบับ เช่น ฉบับ พ.ศ. 2556 ร่างโดยคณะกรรมการสภาผู้แทนราษฎรกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม หรือฉบับ พ.ศ. 2557 และฉบับแก้ไข พ.ศ. 2559 ร่างโดยมูลนิธิเพื่อสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศกับคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย รวมถึงฉบับ พ.ศ. 2561 และพ.ศ. 2563 ร่างโดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เพื่อมุ่งหวังให้เกิดการรับรองสถานะตามกฎหมายของกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศให้มีสิทธิเช่นเดียวกับคู่สมรส

จะเห็นได้ว่า การยอมรับกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมของแต่ละประเทศเกิดจากความเข้าใจในรสนิยมทางเพศของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เป็นสิทธิของบุคคลอันพึงได้รับการยอมรับตามกฎหมาย ด้วยเหตุนี้การอยู่ร่วมกันแบบคู่ชีวิตของบุคคลหลากหลายทางเพศจึงมีการแสดงออกเพิ่มมากขึ้น หลายประเทศแก้ไขกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิดังกล่าวทั้งในลักษณะรูปแบบของการจดทะเบียนสมรส หรือการจดทะเบียนความสัมพันธ์ เพื่อกำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่จดทะเบียนดังกล่าวต่อกันในลักษณะเทียบเคียงความเป็นสามีภริยาที่ชอบด้วยกฎหมายของบุคคลต่างเพศ

³⁹ จาก ดวงพร ช่างทอง, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 18* (น. 4)

⁴⁰ จาก อนุช คำทอง, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 3* (น. 32-33)

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการรับรองสิทธิความเป็นมนุษย์ของบุคคลหลากหลายทางเพศ ตามกฎหมายระหว่างประเทศ

การใช้ความรุนแรง การรังควาน การเลือกปฏิบัติ การแบ่งแยกกีดกัน การตีตรา หรืออคติ ดังกล่าวบั่นทอนเกียรติ ศักดิ์ศรี และคุณค่าความเป็นมนุษย์ต่อบุคคลที่มีการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ทางเพศแปลกแยกจากธรรมชาติ อันเนื่องมาจากเหตุผลความโน้มเอียงทางเพศ เป็นข้อห้ามเด็ดขาดของกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ การกระทำดังกล่าวถือเป็นการเลือกปฏิบัติในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิพลเมือง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม และการให้ความเคารพต่อสิทธิทางเพศ ความโน้มเอียงทางเพศ และอัตลักษณ์ทางเพศ อันเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการสร้างความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง ซึ่งรัฐจะต้องดำเนินการกำจัดอคติหรือธรรมเนียมใดๆ ที่มีรากฐานจากความเกลียดชังทางเพศ หรือการกำหนดบทบาทตายตัวให้กับชายและหญิง ทั้งนี้เพื่อสร้างความเสมอภาคสำหรับบุคคลทุกกลุ่ม ซึ่งปัจจุบันกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับผู้มีความหลากหลายทางเพศ และได้รับอิทธิพลส่วนหนึ่งมาจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ก็คือ ปฏิญญาสากลว่าด้วยเรื่องสิทธิทางเพศ (Valencia Declaration) และหลักขอกยาคาร์ตา (Yogyakarta Principles)

2.3.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) จัดทำขึ้นโดยองค์การสหประชาชาติ เป็นหลักการซึ่งที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติได้ให้การรับรอง เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญ สมัยที่ 3 ได้มีข้อมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ 217 (III) ซึ่งถือเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ในการวางรากฐานด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศฉบับแรกของโลก และเป็นพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนทุกฉบับที่มีอยู่ในปัจจุบัน ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนถือเป็นมาตรฐานที่ประเทศสมาชิกสหประชาชาติได้ร่วมกันจัดทำเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนทั่วโลก ทั้งนี้ ประเทศไทยเป็นหนึ่งในสี่สิบแปดประเทศแรกที่ลงคะแนนเสียงร่วมรับรองปฏิญญาฉบับนี้ในการประชุมดังกล่าว ซึ่งจัดขึ้น ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส⁴¹

⁴¹ จาก ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, โดย กรมองค์การระหว่างประเทศ, 2565, สืบค้นจาก <http://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf>

เนื้อหาของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ประกอบด้วยข้อความ 30 ข้อ มีเนื้อหาแบ่งเป็น 4 ส่วน ส่วนแรก ปรากฏในคำปรารภ ข้อ 1 และข้อ 2 กล่าวถึงหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชนที่ว่า มนุษย์มีสิทธิติดตัวมาแต่เกิด มนุษย์มีศักดิ์ศรีมีความเสมอภาคกัน ดังนั้นจึงห้ามเลือกปฏิบัติต่อมนุษย์และควรปฏิบัติต่อกันเสมือนเป็นพี่น้อง สิทธิมนุษยชนนี้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถโอนให้แก่กันได้จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลทุกประเทศที่จะสร้างหลักประกันแก่ทุกชีวิตด้วยการเคารพหลักการของสิทธิเสรีภาพที่ปรากฏในปฏิญญานี้เพื่อให้สิทธิมนุษยชนเป็นมาตรฐานร่วมกันสำหรับการปฏิบัติต่อกันของผู้คนในสังคมทั้งในประเทศและระหว่างประเทศอันจะเป็นพื้นฐานแห่งเสรีภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก ส่วนที่สอง ปรากฏใน ข้อ 3 ถึงข้อ 21 กล่าวถึงสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (Civil and Political Rights) ส่วนที่สาม กล่าวถึงสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (Economic Social and Cultural Rights) สิทธิดังกล่าวเริ่มตั้งแต่ข้อ 22 ถึงข้อ 27 และส่วนที่สี่ กล่าวถึงหน้าที่ของบุคคล สังคม และรัฐ โดยการทำที่ซึ่งต้องดำเนินการสร้างหลักประกันให้มีการคุ้มครองสิทธิที่ปรากฏในปฏิญญานี้ให้ได้รับการปฏิบัติอย่างจริงจัง ห้ามรัฐกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนและจำกัดสิทธิของบุคคลมิให้ใช้สิทธิมนุษยชนละเมิดของผู้อื่น สังคมและโลก สิทธิเหล่านี้ปรากฏอยู่ในข้อ 28 ถึงข้อ 30⁴²

ทั้งนี้สิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (Civil and Political Rights) ได้มีการตราเป็นกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ซึ่งได้บัญญัติถึงเจตนารมณ์ที่จะมุ่งคุ้มครองศักดิ์ความเป็นมนุษย์และสร้างความเสมอภาคให้เกิดขึ้น ส่วน“สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม” (Economic and Social Rights) ได้มีการตราเป็นกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ค.ศ. 1966 เพื่อมุ่งหวังให้มนุษย์เข้าถึงสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และทางวัฒนธรรมของตนในฐานะที่บุคคลเป็นพลเมืองของรัฐ

อย่างไรก็ตาม หลักสิทธิมนุษยชนและกติการะหว่างประเทศไม่ได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิหรือให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศไว้เป็นการเฉพาะ และไม่ได้มีการบังคับให้รัฐภาคีต่างๆ ต้องให้การรับรองสถานะคู่ชีวิตให้แก่คู่รักเพศเดียวกันแต่อย่างใด แต่ได้มีบทบัญญัติที่สะท้อนถึงความคุ้มครองดังกล่าว⁴³ ตามข้อ 1 ที่บัญญัติว่า “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิต่างมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ”⁴⁴ และข้อ 2 (1) ซึ่งบัญญัติว่า “ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพบรรดาที่

⁴² จาก *หลักสิทธิมนุษยชน เรื่อง สิทธิมนุษยชน ในหลายมิติ*, โดย พิระศักดิ์ พอิจิต, สืบค้นจาก https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=8828

⁴³ จาก ศิรณัฐ ลิขิตวิทยาวุฒิ, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 1*

⁴⁴ From United Nations, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 4* (Article 1)

กำหนดไว้ในปฏิญญานี้โดยปราศจากความแตกต่างไม่ว่าชนิดใดๆ ดังเช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่นเผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่นๆ”⁴⁵

อย่างไรก็ตาม สำหรับแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่ทุกคนต่างมีอิสระ มีความเสมอภาคในทางกฎหมายที่รัฐจะต้องให้ความคุ้มครองอย่างเท่าเทียม โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ ปราศจากข้อจำกัดใด อันเนื่องจากเชื้อชาติ สัญชาติ หรือศาสนา ตามคำประกาศในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ข้อ 16 (1) ที่บัญญัติว่า “บรรดาชายและหญิงที่มีอายุครบบริบูรณ์แล้ว มีสิทธิที่จะสมรสและก่อร่างสร้างครอบครัวโดยปราศจากการจำกัดใด อันเนื่องจากเชื้อชาติ สัญชาติ หรือศาสนา ต่างย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกันในการสมรส ระหว่างการสมรส และการขาดจากการสมรส”⁴⁶ ดังนั้นหลักการข้อ 16 (1) นี้จึงได้ถูกนำไปใช้เป็นพื้นฐานความคิดในการพัฒนากฎหมายเพื่อคุ้มครองและรับรองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของคู่รักเพศเดียวกันจากการถูกเลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากเพศวิถีแบบรักเพศเดียวกันในหลายประเทศ

2.3.2 ปฏิญญาสากลว่าเลนเซียว่าด้วยเรื่องสิทธิทางเพศ

ปฏิญญาสากลว่าเลนเซียว่าด้วยเรื่องสิทธิทางเพศ (Valencia Declaration on Sexual Rights) ได้ประกาศว่าสิทธิทางเพศ (Sexual Rights) เป็นสิทธิขั้นมูลฐานของมนุษย์ชนที่ถูกระบุไว้แล้วในกฎหมายและข้อตกลงต่างๆ ทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ ว่าไม่ถูกเลือกปฏิบัติ ไม่มีการบังคับ และไม่มีความรุนแรง โดยสิทธิดังกล่าวได้รับการประกาศไว้ในปี ค.ศ. 1994 ที่กรุงวาเลนเซีย ประเทศสเปน ในการประชุมระดับโลกเรื่องเพศวิทยา ครั้งที่ 8 เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องในสิทธิของบุคคลทุกเพศ โดยต่อมากสมัชชาสหประชาชาติได้แถลงไว้ใน การประชุมครั้งที่ 13 ที่กรุงวาเลนเซีย ประเทศสเปน ว่า “เพศเป็นมิติหนึ่งของมนุษย์ที่มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพศเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างภายในของสังกะยมองและของแต่ละบุคคลในเวลาเดียวกัน โดยปรากฏให้เห็นทางวงจรชีวิตของบุคคลที่ประสานความเป็นตัวเองและสร้างเสริมความผูกพันซึ่งกันและกันให้แน่นแฟ้นขึ้น” จากคำแถลงดังกล่าวสามารถที่จะสรุปหลักการสำคัญเพื่อให้รัฐดำเนินการดังนี้

⁴⁵ From United Nations, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 4* (Article 2 (1))

⁴⁶ From United Nations, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 4* (Article 16 (1))

1) สิทธิที่จะมีเสรีภาพ โดยต้องจัดการบังคับข่มขู่ทางเพศ การแสวงหาผลประโยชน์ และการล่วงเกินทางเพศทุกรูปแบบไม่ว่าในเวลาหรือสถานการณ์ใดๆ และกำหนดให้การต่อสู้เพื่อต่อต้านความรุนแรงทางเพศเป็นสิ่งที่สังคมควรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก⁴⁷ นอกจากนี้ทุกคนมีเสรีภาพที่จะมีอิสระในการควบคุมเนื้อตัวร่างกายและการแสวงหาความสุขจากร่างกายของตนเองอย่างปลอดภัย ปราศจากการทารุณกรรม และความรุนแรงในทุกรูปแบบ⁴⁸ สามารถดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างอิสระ เช่น การเลือกคู่ครอง การสมัครใจที่จะแต่งงาน หรือหย่าร้าง หรือจะมีรูปแบบการใช้ชีวิตร่วมทางเพศอื่นๆ ที่ตนเองประสงค์⁴⁹ หรือการสมัครใจมีความสัมพันธ์ทางเพศหรือว่าจะมีบุตรหรือไม่และมีเมื่อใด⁵⁰ ภายใต้อิทธิพลทางสังคม และความพึงพอใจทางเพศเท่าที่จะสนับสนุนการดำรงเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ได้⁵¹

2) สิทธิเท่าเทียมทางเพศ โดยต้องปราศจากการกีดกันแบ่งแยกในทุกรูปแบบ รวมทั้งการให้ความเคารพในความหลากหลายทางเพศ ไม่ว่าจะเป็ชายหรือหญิง และไม่ว่าจะมีอายุ เชื้อชาติ ศาสนา ชนชั้น หรือมีรสนิยมทางเพศแบบใด⁵²

3) สิทธิที่จะมีสุขอนามัยทางเพศที่ดี ทั้งการได้รับบริการด้านสุขภาพทางเพศและอนามัย การเจริญพันธุ์ที่มีมาตรฐาน การได้รับข้อมูลและการศึกษาที่ถูกต้องเกี่ยวกับวิถีทางเพศเพื่อช่วยให้การตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศ⁵³ รวมทั้งได้รับทรัพยากรที่เพียงพอสำหรับการพัฒนา งานวิจัยและการวินิจฉัยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และการรักษาพยาบาล⁵⁴ ครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนตาย และสถาบันทางสังคมทุกสถาบันควรมีส่วนร่วมในการให้บริการนี้⁵⁵

จากหลักการและแนวคิดของปฏิญญาสากลว่าเลนเซียว่าด้วยเรื่องสิทธิทางเพศ (Valencia Declaration on Sexual Rights) นอกจากการมีสิทธิที่จะมีสุขอนามัยทางเพศที่ดีจากการดูแลและให้บริการของภาครัฐ แต่ยังมีหมายรวมถึงเสรีภาพและความเท่าเทียมทางเพศ ซึ่งไม่ว่าบุคคลจะเป็นชายหรือหญิง และบุคคลนั้นจะมีอัตลักษณ์ทางเพศ การแสดงออกทางเพศ หรือมีรสนิยมทางเพศ

⁴⁷ From Valencia Declaration on Sexual Rights, Section 1, by The Circumcision Reference Library, 2021, Retrieved from <http://www.cirp.org/library/ethics/valencia1997/>

⁴⁸ From The Circumcision Reference Library, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 47* (Section 2)

⁴⁹ From The Circumcision Reference Library, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 47* (Section 7)

⁵⁰ From The Circumcision Reference Library, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 47* (Section 8)

⁵¹ From The Circumcision Reference Library, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 47* (Section 9)

⁵² From The Circumcision Reference Library, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 47* (Section 3)

⁵³ From The Circumcision Reference Library, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 47* (Section 5)

⁵⁴ From The Circumcision Reference Library, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 47* (Section 4)

⁵⁵ From The Circumcision Reference Library, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 47* (Section 6)

แบบใดก็ตาม เช่น กลุ่มคนที่เป็นเลสเบียน เกย์ รักสองเพศ และคนข้ามเพศ หรือที่เรียกว่ากลุ่ม LGBT หรือกลุ่มคนเพศที่สาม ทุกคนก็จะมีสิทธิและเสรีภาพที่เท่าเทียมกัน ในการที่จะได้รับการดูแลและส่งเสริมจากภาครัฐให้ปราศจากการกีดกันแบ่งแยกในทุกรูปแบบ รวมทั้งได้รับความเคารพในความหลากหลายทางเพศนั้น เนื่องจากสุขภาพทางเพศเป็นสิทธิมูลฐาน และรากฐานของมนุษยชนเรื่องเพศ เป็นต้นกำเนิดของความผูกพันที่ลึกซึ้งที่สุดของมนุษย์ เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับความสุขในชีวิตของบุคคล คู่สมรส ครอบครัวและสังคม ดังนั้น การเคารพในสิทธิทางเพศจึงเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุนในทุกวิถีทางและรัฐไม่ควรจำกัดสิทธิและเสรีภาพนี้

2.3.3 หลักการ Yogyakarta Principles

มนุษย์อาจมีเพศวิถี ความโน้มเอียงทางเพศโดยธรรมชาติที่แตกต่างกันไป แต่ความหลากหลายทางเพศดังกล่าวเป็นการแสดงออกที่อยู่บนพื้นฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อย่างไรก็ตาม มาตรฐานในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่มีความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศดังกล่าวมีความไม่ชัดเจน ทำให้การแสดงออกทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ และเพศวิถีของกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศดังกล่าว มักไม่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม จนนำไปสู่การใช้เป็นมูลเหตุหรือข้ออ้างเพราะความโน้มเอียงทางเพศ หรืออัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลเพื่อละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือเลือกปฏิบัติต่อกัน หรือการกระทำทารุณกรรม ทั้งการสร้างความเกลียดชัง การเลือกปฏิบัติ และการแบ่งแยกกีดกัน การปฏิเสธการจ้างงาน และโอกาสทางการศึกษา รวมถึงการเลือกปฏิบัติอย่างรุนแรงในรูปแบบต่างๆ เช่น การวิสามัญฆาตกรรม การทรมาน และการปฏิบัติอย่างโหดร้าย การกระทำรุนแรงทางเพศและการข่มขืน การละเมิดความเป็นส่วนตัว และการกักขังหน่วงเหนี่ยวโดยพลการ

ด้วยเหตุนี้ ผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนจากองค์การสหประชาชาติจากทุกทวีปทั่วโลกและนักนิติศาสตร์ระหว่างประเทศจึงมีการร่วมกันพัฒนาหลักการที่มีลักษณะเฉพาะในประเด็นเรื่องสิทธิด้านความหลากหลายทางเพศหรือบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศบนพื้นฐานของความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างสมบูรณ์ต่อมนุษย์ทุกคนด้วยการจัดทำหลักการ Yogyakarta Principles (The Yogyakarta Principles) จำนวน 29 ข้อ ซึ่งเป็นหลักการว่าด้วยการใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในประเด็นวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในด้านมาตรฐานของสิทธิและความเสมอภาคระหว่างเพศในระดับสากล โดยได้มีการรับรองสิทธิและความเท่าเทียมกัน โดยการไม่เลือกปฏิบัติบนพื้นฐานเรื่องเพศสรีระ (Sex) เพศภาวะ (Gender) และเพศวิถี (Sexuality) ณ เมือง Yogyakarta ประเทศอินโดนีเซีย ในระหว่างวันที่ 6 ถึง 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549

ปัจจุบันหลักการ Yogyakarta Principles ใช้เป็นมาตรฐานในการยืนยันพันธกิจหลักของรัฐทั้งหลายในการจัดการใช้ความรุนแรง การก่อความ รังความ การเลือกปฏิบัติ การแบ่งแยกกีดกัน การตีตรา หรือการใช้อคติจากความโน้มเอียงทางเพศหรืออัตลักษณ์ทางเพศ อันเป็นการบั่นทอนเกียรติและศักดิ์ศรีของบุคคลหลากหลายทางเพศที่ตกเป็นเหยื่อจนอาจสูญเสียความเชื่อมั่นในคุณค่าของตนเองและการเป็นส่วนหนึ่งของตนในชุมชน โดยประเทศไทยมีศาสตราจารย์ วิฑิต มันทากรณ์ นักวิชาการประจำคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมทั้งตัวแทนกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศและกลุ่ม NGO เป็นตัวแทนเข้าประชุม อย่างไรก็ตาม หลักการ Yogyakarta Principles มิได้เกิดจากตัวแทนของรัฐบาลประเทศต่างๆ โดยตรง ทำให้หลักการนี้ไม่มีผลผูกพันรัฐต่างๆ เพียงแต่เป็นแนวทางที่กำหนดให้รัฐพึงปฏิบัติเพื่อคุ้มครองสิทธิของบุคคลหลากหลายทางเพศตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

ทั้งนี้หลัก Yogyakarta Principles มีสาระสำคัญดังนี้⁵⁶

1) สิทธิมนุษยชน

มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมเสรีภาพและด้วยศักดิ์ศรีและสิทธิเสมอภาคกัน ไม่ว่าจะมีความสามารถและอัตลักษณ์ทางเพศแบบใด ย่อมมีสิทธิมนุษยชนอย่างครบถ้วนสมบูรณ์เช่นเดียวกัน⁵⁷ สิทธิดังกล่าวจะต้องได้รับความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างสมบูรณ์ ไม่ถูกเลือกปฏิบัติจากสาเหตุวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ⁵⁸ และจะต้องได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายในฐานะบุคคลในทุกแห่งหน ได้รับสิทธิทางกฎหมายในทุกด้านของชีวิต วิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศที่แต่ละคนกำหนดเอง ย่อมเป็นส่วนสำคัญของบุคลิกภาพและเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของการกำหนดวิถีชีวิต ศักดิ์ศรี และเสรีภาพ ห้ามมิให้มีการบีบบังคับให้ผู้อื่นใดได้รับกระบวนการทางการแพทย์ รวมถึงการผ่าตัดแปลงเพศ การทำหมัน หรือการรักษาด้วยฮอร์โมน ต้องไม่มีการนำเอาสถานะอื่นๆ เช่น การเป็นคู่สมรส หรือบุพการีมาใช้อ้างเพื่อกีดกันมิให้อัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้รับการรับรองตามกฎหมาย ต้องมิให้ผู้ใดถูกกดดันให้ต้องปิดบังเก็บระงับหรือปฏิเสธวิถีทางเพศหรืออัตลักษณ์ทางเพศของตน⁵⁹

⁵⁶ จาก หลักการ Yogyakarta Principles ว่าด้วยการใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ในประเด็นวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ, โดย สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2552, สืบค้นจาก <http://library.nhrc.or.th/ulib/document/Fulltext/F00051.pdf>

⁵⁷ From *The Yogyakarta principles*, 2018, Retrieved from <https://yogyakartaprinciples.org/>

⁵⁸ From *The Yogyakarta principles*, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 2)

⁵⁹ From *The Yogyakarta principles*, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 3)

อีกทั้งยังมีสิทธิที่จะได้รับการสนับสนุนและเสริมสร้างสิทธิมนุษยชน ในระดับชาติ และนานาชาติ ไม่ว่าจะโดยลำพังหรือร่วมกับผู้อื่น ทั้งกิจกรรมที่มีเป้าหมายในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อยกระดับบรรทัดฐานสิทธิมนุษยชนและส่งเสริมการยอมรับบรรทัดฐานดังกล่าว⁶⁰ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิทธิในชีวิตที่ต้องห้ามมิให้ผู้ใดถูกเอาชีวิตโดยพลการ รวมถึงห้ามการอ้างความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศของผู้นั้นเป็นเหตุ ต้องไม่มีการลงโทษประหารชีวิตต่อบุคคล โดยอ้างเหตุจากการมีเพศสัมพันธ์โดยยินยอมพร้อมใจระหว่างบุคคลที่มีวัยตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดอนุญาตให้มีเพศสัมพันธ์ได้ หรือโดยอ้างเหตุความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศของผู้นั้น⁶¹ เนื่องจากมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะมีความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศเป็นรูปแบบใด ย่อมมีสิทธิในความปลอดภัยและมีสิทธิในการได้รับความคุ้มครองจากรัฐให้ปลอดภัยจากความรุนแรงหรืออันตรายต่อร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยเจ้าหน้าที่รัฐหรือโดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคล⁶²

นอกจากนี้ ยังมีสิทธิในความเป็นส่วนบุคคล โดยปราศจากการแทรกแซงโดยพลการ หรือโดยมิชอบ รวมทั้งในครอบครัว บ้านหรือการสื่อสาร รวมไปถึงความคุ้มครองจากการถูกโจมตี ภัยคุกคามและชื่อเสียง สิทธิในการความเป็นส่วนตัวนี้โดยปกติรวมถึงสิทธิในการเลือกที่จะเปิดเผยหรือปกปิดข้อมูลเกี่ยวกับความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศของตน รวมทั้งการตัดสินใจ และทางเลือกเกี่ยวกับร่างกายของตนและการมีเพศสัมพันธ์โดยยินยอมพร้อมใจหรือมีความสัมพันธ์แบบอื่นๆ กับผู้ใดก็ตาม⁶³

2) การได้รับการปฏิบัติตามกฎหมาย

การได้รับการปฏิบัติตามกฎหมายเป็นสิทธิในความเป็นอิสระจากการถูกเพิกถอนเสรีภาพทางกฎหมายซึ่งพึงได้รับในกระบวนการยุติธรรม การถูกจับกุมหรือถูกควบคุมตัวโดยพลการจากสาเหตุความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศของผู้นั้น ไม่ว่าจะมีความจำเป็นหรือไม่ก็ตาม ย่อมเป็นการกระทำโดยมิชอบ บุคคลที่ถูกจับกุมตัวทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับทราบสาเหตุของการจับกุมและข้อกล่าวหา โดยอาศัยสิทธิแห่งความเสมอภาคและไม่ขึ้นกับความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศของผู้นั้น และไม่ว่าจะถูกตั้งข้อกล่าวหาหรือไม่ก็ตาม บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิ

⁶⁰ From The Yogyakarta principles, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 27)

⁶¹ From The Yogyakarta principles, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 4)

⁶² From The Yogyakarta principles, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 5)

⁶³ From The Yogyakarta principles, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 6)

ได้รับการนำตัวส่งเจ้าหน้าที่ยุติธรรมโดยเร็ว และได้รับการพิจารณาจากศาลว่าการควบคุมตัวนั้นชอบด้วยกฎหมายหรือไม่⁶⁴

นอกจากนี้ ยังมีสิทธิที่จะได้รับพิจารณาคดีด้วยความเป็นธรรมและเปิดเผยจากคณะตุลาการ โดยคำนึงถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายของผู้ถูกกล่าวหา และโดยปราศจากอคติหรือการเลือกปฏิบัติจากสาเหตุความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคล⁶⁵ มีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมขณะถูกคุมขัง หรือระหว่างถูกควบคุมตัว⁶⁶ ตลอดจนสิทธิที่จะถูกกันจากการทรมาน และการลงโทษหรือการปฏิบัติอย่างทารุณโหดร้ายมนุษยธรรมหรือห้ามเกียรติ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิในความเป็นอิสระจากการทรมาน และการปฏิบัติหรือลงโทษในลักษณะทารุณโหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมถึงการกระทำโดยอ้างเหตุแห่งความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ⁶⁷ มีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและชดเชยค่าเสียหายอย่างเต็มที่ จากการถูกละเมิดอันเนื่องมาจากสาเหตุความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศอย่างได้ผล เพียงพอ และเหมาะสม⁶⁸ โดยรัฐต้องสามารถตรวจสอบการกระทำอันละเมิดสิทธิดังกล่าวข้างต้นได้ และห้ามเพิกเฉยต่อผู้ละเมิดให้ลอยนวลโดยไม่ได้รับโทษ⁶⁹

อีกทั้ง รัฐยังต้องป้องกันการซื้อขายมนุษย์ทุกรูปแบบ ไม่จำกัดเฉพาะการเอาใจเอาเปรียบทางเพศ โดยมาตรการที่ได้รับการออกแบบเพื่อป้องกันการค้ามนุษย์ต้องคำนึงถึงปัจจัยที่เพิ่มความเสี่ยง รวมทั้งความไม่เสมอภาคและการเลือกปฏิบัติรูปแบบต่างๆ หรือการแสดงออกของอัตลักษณ์เหล่านี้หรืออัตลักษณ์อื่นใดและต้องไม่ขัดต่อสิทธิมนุษยชนของผู้ที่เสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์⁷⁰

3) คุณภาพชีวิต

มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับสวัสดิการสังคมและมาตรการป้องกันทางสังคมอื่นๆ โดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติโดยการอ้างสาเหตุความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ⁷¹ อีกทั้งยังมีสิทธิในการมีงานที่มีเกียรติและก่อประโยชน์ มีบรรยากาศทำงานที่ยุติธรรมและเหมาะสมและได้รับ

⁶⁴ From The Yogyakarta principles, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 7)

⁶⁵ From The Yogyakarta principles, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 8)

⁶⁶ From The Yogyakarta principles, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 9)

⁶⁷ From The Yogyakarta principles, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 10)

⁶⁸ From The Yogyakarta principles, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 28)

⁶⁹ From The Yogyakarta principles, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 29)

⁷⁰ From The Yogyakarta principles, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 11)

⁷¹ From The Yogyakarta principles, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 13)

ความคุ้มครองจากการว่างงาน⁷² สิทธิได้รับมาตรฐานการครองชีพอย่างเพียงพอตามอัตราภาพ รวมถึงการมีอาหารเพียงพอ น้ำดื่มสะอาดปลอดภัย สุขอนามัยและเครื่องแต่งกายที่พอเพียงและได้รับการปรับปรุงคุณภาพชีวิต⁷³ สิทธิที่จะเข้าร่วมในกิจการสาธารณะ สิทธิในการลงรับสมัครเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมในการวางนโยบายที่กระทบต่อสวัสดิการของตน และได้รับความเสมอภาคในการได้รับบริการจากรัฐในทุกระดับ รวมทั้งจากการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจและทหาร⁷⁴ สิทธิในการร่วมใช้ชีวิตทางด้านวัฒนธรรมอย่างเสรี สิทธิในการแสดงออกถึงความหลากหลายทางเพศโดยผ่านการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม⁷⁵ สิทธิในการมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมตามฐานะ รวมถึงการให้ความคุ้มครองจากการถูกไล่ที่อยู่อาศัย⁷⁶ สิทธิทางการศึกษา⁷⁷ สิทธิที่จะได้รับการดูแลสุขภาพตามมาตรฐานสูงสุดทั้งทางร่างกายและจิตใจ⁷⁸ สิทธิที่จะได้รับการป้องกันจากการทารุณทางการแพทย์ โดยการบังคับให้ผู้ได้รับการรักษา ทดสอบ หรือการปฏิบัติอื่นใดทางการแพทย์หรือทางจิตวิทยา หรือถูกกักกันในสถานพยาบาล ไม่ว่าจะทางการแพทย์จะมีการจัดความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศไว้ในกลุ่มใด จักต้องถือว่าความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศไม่ใช่อาการเจ็บป่วยจึงไม่จำเป็นต้องได้รับการรักษาแก้ไขหรือระงับบรรเทา⁷⁹

4) เสรีภาพ

ประเด็นด้านเสรีภาพเป็นสิทธิเกี่ยวกับการแสดงความเห็นและการแสดงออก โดยไม่ขึ้นกับความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ ทั้งการแสดงออกของอัตลักษณ์หรือตัวตนผ่านทาง การพูดจา ท่าทาง การแต่งกาย ลักษณะร่างกาย การเลือกใช้ชีวิต หรือวิธีอื่นใด รวมทั้งมีเสรีภาพในการเสาะหาได้รับและเผยแพร่ข้อมูลและแนวความคิดทุกประเภทเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและความหลากหลายทางเพศ โดยผ่านทางสื่อใดๆ ก็ตาม และโดยไม่ขึ้นกับเขตแดน⁸⁰

อีกทั้งยังมีสิทธิในการชุมนุมหรือสมาคมโดยสงบ ซึ่งรวมไปถึงการประท้วงอย่างสงบ ไม่ว่าจะเกี่ยวกับประเด็นความหลากหลายทางเพศหรือไม่ก็ตาม โดยสิทธิการรวมกลุ่มนี้จะต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติที่จำกัดเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่ยังให้กลุ่มสมาคมสามารถเผยแพร่ข้อมูลให้กับผู้มี

⁷² From The Yogyakarta principles, *อ้างอิงแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 12)

⁷³ From The Yogyakarta principles, *อ้างอิงแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 14)

⁷⁴ From The Yogyakarta principles, *อ้างอิงแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 25)

⁷⁵ From The Yogyakarta principles, *อ้างอิงแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 26)

⁷⁶ From The Yogyakarta principles, *อ้างอิงแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 15)

⁷⁷ From The Yogyakarta principles, *อ้างอิงแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 16)

⁷⁸ From The Yogyakarta principles, *อ้างอิงแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 17)

⁷⁹ From The Yogyakarta principles, *อ้างอิงแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 18)

⁸⁰ From The Yogyakarta principles, *อ้างอิงแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 19)

ความหลากหลายทางเพศ หรือเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ หรืออำนวยความสะดวกในการสื่อสารระหว่างผู้มีความหลากหลายทางเพศหรือองค์กรเพื่อสิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ⁸¹

นอกจากนี้ ยังครอบคลุมไปถึงเสรีภาพแห่งความคิด มโนธรรม และศาสนา ซึ่งรัฐไม่อาจนำมาอ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับกฎหมาย นโยบายหรือการปฏิบัติใดๆ ที่จะปฏิเสธการให้ความคุ้มครองทางกฎหมายอย่างเสมอภาค หรือการเลือกปฏิบัติจากสาเหตุความหลากหลายทางเพศได้⁸² อีกทั้งยังมีสิทธิในเสรีภาพในการเดินทางย้ายถิ่นฐาน และการอยู่อาศัยภายในเขตแดนของรัฐนั้น โดยไม่ขึ้นกับความหลากหลายทางเพศ⁸³

รวมถึงมีสิทธิในการอพยพพลัดถิ่นไปยังประเทศอื่นเพื่อหลบหนีการกวาดล้างที่มีสาเหตุจากความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ รัฐจักไม่ขับไล่เนรเทศหรือส่งกลับบุคคลใดไปยังรัฐอื่นที่เชื่อได้แน่ชัดว่าบุคคลนั้นจะถูกทรมาน กวาดล้างหรือได้รับการปฏิบัติหรือลงโทษในรูปแบบที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จากสาเหตุแห่งความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ⁸⁴

จากหลักการ Yogyakarta Principles บุคคลหลากหลายทางเพศต้องไม่ถูกกีดกัน แบ่งแยก หรือละเมิดบุคคลด้วยเหตุผลเกี่ยวกับวิถีทางเพศ (Sexual Orientation) และเพศสภาพ (Gender Identity) หลักการนี้เป็นความรับผิดชอบของทุกฝ่ายที่จะต้องทำการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ดังแถลงการณ์ร่วมเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2549 ณ คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ โดย 54 รัฐจากสี่ในห้าภูมิภาคขององค์การสหประชาชาติที่กระตุ้นให้คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนเพิ่มความสนใจต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากสาเหตุความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ และแสดงความชื่นชมต่อบทบาทของภาคประชาสังคมที่ทำงานในประเด็นนี้ และเรียกร้องให้องค์กรเฉพาะกิจและองค์กรสนธิสัญญาทั้งหลาย เดินหน้าบูรณาการประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากสาเหตุความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศเข้าไปเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของตน

ส่วนสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลเพศเดียวกันได้ระบุไว้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตตามข้อ 24 เนื่องจากมนุษย์ทุกคนมีสิทธิในการสร้างครอบครัวโดยไม่ขึ้นกับวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศในหลายรูปแบบ ด้วยเหตุนี้จึงไม่ควรมีการครอบครัวดังกล่าวเป็นเหยื่อของการเลือก

⁸¹ From The Yogyakarta principles, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 20)

⁸² From The Yogyakarta principles, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 21)

⁸³ From The Yogyakarta principles, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 22)

⁸⁴ From The Yogyakarta principles, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57* (principle 23)

ปฏิบัติจากสาเหตุแห่งวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศของสมาชิกคนใดคนหนึ่งใดในครอบครัว
ดังนั้น รัฐจะต้องรับรองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวแก่กลุ่มบุคคลดังกล่าว ดังนี้⁸⁵

1) ใช้มาตรการทางนิติบัญญัติ ทางปกครองและอื่นๆ ที่จำเป็นเพื่อรับรองสิทธิในการ
สร้างครอบครัว รวมทั้งให้บุคคลเพศเดียวกันที่มีความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศที่
แตกต่างกับบุคคลทั่วไปมีโอกาสในการอุปการะบุตรบุญธรรม หรือการตั้งครรภ์โดยใช้เทคโนโลยี
ทางการแพทย์ช่วย (รวมถึงการผสมเทียม)

2) ให้กฎหมายและนโยบายต่างๆ ให้การยอมรับความหลากหลายของรูปแบบ
ครอบครัว รวมทั้งที่ไม่ได้มาจากสายเลือดหรือการสมรส และต้องใช้มาตรการทางนิติบัญญัติ ทาง
ปกครองและอื่นๆ ที่จำเป็น เพื่อมิให้ครอบครัวใดตกเป็นเหยื่อของการเลือกปฏิบัติจากสาเหตุแห่ง
วิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศของสมาชิกคนใดคนหนึ่งใดในครอบครัวรวมทั้งด้านสวัสดิการสังคม
ในครอบครัวและสิทธิประโยชน์จากรัฐ การจ้างงานหรือการเข้าประเทศ

3) ใช้มาตรการทางนิติบัญญัติ ทางปกครองและอื่นๆ ที่จำเป็น เพื่อให้การกระทำหรือ
การตัดสินใจทั้งหมดเกี่ยวกับเด็กไม่ว่ากระทำโดยสถาบันสวัสดิการสังคมของรัฐหรือเอกชน ศาล
อำนาจปกครองหรือนิติบัญญัติ ต้องถือเอาประโยชน์ของเด็กเป็นสำคัญ และต้องไม่ถือว่าวิถีทางเพศ
และอัตลักษณ์ทางเพศของเด็กหรือสมาชิกครอบครัวคนใดคนหนึ่งใดขัดกับประโยชน์ดังกล่าว

4) ให้เด็กที่มีวุฒิภาวะเพียงพอต่อการมีความคิดเห็นส่วนตัวมีสิทธิในการแสดงความคิด
เห็นดังกล่าวอย่างอิสระ และต้องให้น้ำหนักต่อความคิดเห็นดังกล่าวตามสมควรแก่วัยและวุฒิ
ภาวะของเด็ก ในการกระทำหรือการตัดสินใจใดๆ เกี่ยวกับเด็ก

5) ใช้มาตรการทางนิติบัญญัติ ทางปกครองและอื่นๆ ที่จำเป็น เพื่อรับรองสิทธิ สิทธิ
ประโยชน์ ผลประโยชน์ หรือหน้าที่ใดๆ แก่การสมรสหรือการจดทะเบียนเป็นหุ้นส่วนชีวิตระหว่าง
เพศเดียวกัน เท่าเทียมกับการสมรสหรือการจดทะเบียนเป็นหุ้นส่วนชีวิตระหว่างต่างเพศ ในรัฐที่
ยอมรับการสมรสหรือการจดทะเบียนเป็นหุ้นส่วนชีวิตระหว่างเพศเดียวกัน

6) ใช้มาตรการทางนิติบัญญัติ ทางปกครองและอื่นๆ ที่จำเป็น เพื่อรับรองสิทธิ สิทธิ
ประโยชน์ ผลประโยชน์ หรือหน้าที่ใดๆ ต่อคู่ไม่ได้สมรสระหว่างเพศเดียวกัน เท่าเทียมกันกับคู่
ไม่ได้สมรสระหว่างต่างเพศ

7) ให้การสมรสหรือการจดทะเบียนเป็นคู่ชีวิตที่ได้รับการยอมรับทางกฎหมายมีผลก่
ต่อเมื่อบุคคลทั้งสองให้การยินยอมอย่างอิสระและสมบูรณ์

⁸⁵ From The Yogyakarta principles, *อ่าวแล้วเชิงอรุณที่ 57* (principle 24)

จากหลักการในข้อนี้เป็นการเน้นย้ำถึงความเท่าเทียมกันของมนุษย์ทุกคนในการก่อตั้งครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการสมรสหรือการจดทะเบียนเป็นคู่ชีวิต เนื่องจากเป็นสิทธิตามธรรมชาติ การไม่รับรองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวดังกล่าวเนื่องจากยึดติดกับลักษณะทางเพศ จะเป็นการสร้างความแตกต่างให้เกิดขึ้นในสังคม หรือสร้างบทลงโทษในทางกฎหมาย หรือบทลงโทษในทางสังคมต่อกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ

อย่างไรก็ตาม ในกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศได้มีการพัฒนาปรับปรุงหลักการตลอดมา จนได้นำไปสู่การขยายการรับรองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลหลากหลายทางเพศเพื่อให้รวมถึงการแสดงออกทางเพศและลักษณะทางเพศในหลักการขอกายการ์ตา เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน ค.ศ. 2017 อีก 10 ข้อ (The Yogyakarta Principles plus 10 (YP+10)) ซึ่งหลักการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นมาตรฐานและสอดคล้องกับกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในการที่จะไม่กระทำละเมิดสิทธิมนุษยชนกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศ จากความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ รวมถึงการยอมรับถึงเหตุผลด้วยความแตกต่างของการแสดงออกทางเพศและลักษณะทางเพศ

สำหรับสิทธิในการยอมรับทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างครอบครัวของบุคคลหลากหลายทางเพศ กำหนดเพิ่มเติมไว้ในหลักการที่ 31-33 ดังนี้

1) สิทธิในการยอมรับทางกฎหมาย โดยเรียกร้องให้บุคคลหลากหลายทางเพศมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับทางกฎหมาย ไม่ถูกอ้างอิงถึงเพศ รสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ การแสดงออกทางเพศ หรือลักษณะทางเพศ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวไม่จำเป็นที่จะต้องใช้หรือมีในเอกสารระบุตัวตน⁸⁶

2) สิทธิในความสมบูรณ์ของร่างกายและจิตใจ โดยกำหนดให้ตระหนักถึงสิทธิในความสมบูรณ์ของร่างกายและจิตใจ ความเป็นอิสระ และการตัดสินใจด้วยตนเองของบุคคลหลากหลายทางเพศ รวมถึงเสรีภาพจากการตีตราและการปฏิบัติที่โหดร้าย เรียกร้องให้ไม่มีใครอยู่ภายใต้กระบวนการทางการแพทย์ที่เป็นการรุกรานหรือเปลี่ยนแปลง เพื่อปรับเปลี่ยนลักษณะทางเพศโดยไม่ได้รับความยินยอม เว้นแต่จำเป็นเพื่อป้องกันอันตรายเร่งด่วนและร้ายแรง⁸⁷

3) สิทธิที่จะได้รับอิสรภาพจากการทำให้เป็นอาชญากรและการลงโทษ โดยบุคคลหลากหลายทางเพศมีสิทธิที่จะเป็นอิสระจากการกระทำความผิดทางอาญาและรูปแบบการลงโทษใดๆ ที่เกิดขึ้นโดยตรงหรือโดยอ้อมจากรสนิยมทางเพศที่แท้จริงหรือที่รับรู้ของบุคคลนั้น อัตลักษณ์ทางเพศ การแสดงออกทางเพศ หรือลักษณะทางเพศ⁸⁸

⁸⁶ From The Yogyakarta principles, *อ่าวแล้วเชิงอรุณที่ 57* (principle 31)

⁸⁷ From The Yogyakarta principles, *อ่าวแล้วเชิงอรุณที่ 57* (principle 32)

⁸⁸ From The Yogyakarta principles, *อ่าวแล้วเชิงอรุณที่ 57* (principle 33)

การใช้มาตรการทางนิติบัญญัติ ทางปกครองและอื่นๆ ทั้งหมดที่จำเป็น เพื่อรับประกันสิทธิในการก่อตั้งครอบครัว ทั้งสิทธิประโยชน์ ภาระหน้าที่ หรือผลประโยชน์ใดๆ ตลอดจนสิทธิในการมีบุตร การรับบุตรบุญธรรม หรือบุตรที่เกิดจากการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์อย่างเสมอภาคจะเป็นหลักประกันสิทธิให้กลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศอย่างเท่าเทียมกัน

การใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศต่อการสมรสของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ไม่ควรมีส่วนใดถูกตีความเพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพตามที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมายหรือมาตรฐานทั้งในระดับระหว่างประเทศ ระดับภูมิภาค หรือระดับประเทศ ใดๆ ก็ดี ยังมีอีกหลายประเทศในโลก รวมถึงประเทศไทย ที่ยังมีได้อ่อนวัติการกฎหมายภายในที่ให้สิทธิหรือรับรองสิทธิการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศเอาไว้ เนื่องจากการบัญญัติกฎหมายรับรองและคุ้มครองสิทธิในการจัดตั้งครอบครัวและการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันนั้นเป็นเรื่องของนโยบาย ค่านิยม วัฒนธรรม และสังคมว่าเห็นควรและเหมาะสมกับสถานะทางสังคมของรัฐในขณะนั้นหรือไม่ และหลักการดังกล่าวไม่ได้มีการบังคับให้รัฐต่างๆ ที่เป็นภาคีจะต้องให้การรับรองสถานะคู่ชีวิตให้แก่คู่รักเพศเดียวกันแต่อย่างใด

2.4 รูปแบบความสัมพันธ์คู่ชีวิตของบุคคลหลากหลายทางเพศ

ความสัมพันธ์คู่ชีวิตของบุคคลหลากหลายทางเพศทางกฎหมายเริ่มที่ประเทศเนเธอร์แลนด์ ในปี ค.ศ. 1979 โดยกฎหมายได้ขยายไปครอบคลุมในเรื่องกรรมสิทธิ์บนทรัพย์สินร่วมของคู่ชีวิตเพศเดียวกันในการเช่าห้องชุดที่อยู่อาศัยที่มีการควบคุมค่าเช่าของผู้เช่าที่ยังมีชีวิตอยู่ และมีการประกาศใช้กฎหมายที่เปิดกว้างให้คู่รักเพศเดียวกันสามารถแต่งงานกันได้เป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 2001 ต่อมามีการนำระบบจดทะเบียนคู่ชีวิตไปใช้ในประเทศเดนมาร์กโดยได้รับการรับรองสิทธิการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลหลากหลายทางเพศนอกเหนือจากการสมรสของบุคคลต่างเพศกัน นับแต่นั้นมาก็มีหลายประเทศเริ่มยอมรับแนวคิดดังกล่าว⁸⁹ โดยในปี ค.ศ. 2022 การรับรองการสมรสระหว่างคู่รักเพศเดียวกันตามกฎหมายได้เป็นที่ยอมรับเพิ่มขึ้นรวมทั้งสิ้น 30 ประเทศ ทั้งที่ยอมรับทั่วประเทศหรือในเขตอำนาจศาลบางแห่ง ได้แก่ อาร์เจนตินา ออสเตรเลีย ออสเตรเลีย เบลเยียม บราซิล แคนาดา โคลอมเบีย คอสตาริกา เดนมาร์ก เอกวาดอร์ ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมนี ไอซ์แลนด์ ไอร์แลนด์ ลักเซมเบิร์ก มอลตา เม็กซิโก เนเธอร์แลนด์ นิวซีแลนด์ นอร์เวย์ โปรตุเกส แอฟริกาใต้ สเปน สวีเดน

⁸⁹ จาก ความสัมพันธ์ของคนเพศเดียวกัน: ก้าวสู่การยอมรับในเวียดนามและประเทศไทย, โดย ดักลาส แซนเดอร์ส, 2561, สืบค้นจาก <https://kyotoreview.org/issue-18/same-sex-relationships-vietnam-thailand-th/>

ไต้หวัน สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา และอูรุกวัย โดยล่าสุดคือประเทศชิลี ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 2022 และสวีเดนจะเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 2022 เป็นต้นไป⁹⁰

ด้วยความหลากหลายในความสัมพันธ์ชีวิตของบุคคลหลากหลายทางเพศ ทำให้ในหลายประเทศไม่กำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ทางกฎหมายในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่ได้แบ่งตามลักษณะการใช้ชีวิตคู่ของบุคคลเพศเดียวกัน ดังนี้

2.4.1 รูปแบบการอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยา

ความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาก่อให้เกิดความผูกพันเสมือนสามีภรรยา แต่การยอมรับพฤติกรรมดังกล่าวให้มีสถานะเท่าเทียมกับคู่สมรสขึ้นอยู่กับนโยบายของสังคมและกฎหมายในแต่ละประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ทำให้การอยู่ร่วมกันโดยไม่สมรสกันไม่เป็นความผิดทางกฎหมายหรือมีบทลงโทษทางศาสนา และผลที่ได้จากการอยู่ร่วมกันคือการมีอิสระในเรื่องเพศสัมพันธ์ การช่วยกันออกค่าใช้จ่ายภายในที่พักอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทุกด้าน และเพื่อหลีกเลี่ยงความต่างพร้อมอันเกิดจากการหย่าร้าง ดังนั้นการใช้ชีวิตร่วมกันโดยไม่สมรสจึงมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น⁹¹ ซึ่งแนวคิดในการอยู่ร่วมกันในลักษณะนี้เป็นการยอมรับการใช้ชีวิตคู่ที่ถูกจำกัดสิทธิของความเป็นสามีภรรยาตามกฎหมาย

การเรียกชื่อรูปแบบการอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันเป็นพิเศษระหว่างบุคคลสองคน เช่น Partnership, Co-habitation, Domestic Partnership หรือ Couple โดยในหลายประเทศที่มีกฎหมายรับรองการสมรสของบุคคลเพศเดียวกัน มักเริ่มด้วยการยอมรับการใช้ชีวิตคู่ในลักษณะนี้ เช่น ประเทศฝรั่งเศสมีการกำหนดรูปแบบการอยู่กันฉันสามีภรรยา ทั้งบุคคลต่างเพศและเพศเดียวกัน โดยกำหนดจากระยะเวลาของการอยู่กันร่วมกัน และการเปิดเผยสถานะต่อสาธารณชน มีความมั่นคงหรือเสถียรภาพระยะเวลาหนึ่งที่น่าพอใจสมควร อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงการรับรองการสมรสในรูปแบบนี้เป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไปจากการที่สังคมได้เรียนรู้

⁹⁰ From *Same-sex marriage*, by Wikipedia, 2022, Retrieved from https://www.en.wikipedia.org/wiki/Same-sex_marriage#cite_note-61

⁹¹ จาก *สิทธิของชายหญิงที่อยู่ร่วมกันโดยมิได้สมรส* (วิทยานิพนธ์), โดย พัทณี หาญเทพินทร์, 2548, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ลิขสิทธิ์ 2548 โดย พัทณี หาญเทพินทร์ ผู้แต่ง

เข้าใจและยอมรับต่อการใช้ชีวิตคู่ของบุคคลเพศเดียวกันมากขึ้น จากนั้นก็อาจขยายรูปแบบการรับรองสิทธิตามกฎหมายให้ครอบคลุมกว้างขวางเพิ่มมากขึ้น⁹²

สำหรับประเทศไทย ไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์การอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวทั้งของคู่รักต่างประเทศหรือคู่รักเพศเดียวกันไว้เช่นกัน ส่งผลให้การอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาไม่มีผลตามกฎหมาย แต่การอยู่ร่วมกันนี้เป็นไปตาม ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้ในการเริ่มต้นการก่อตั้งครอบครัวจึงมีเพียงการจัดการแต่งงานตามขนบธรรมเนียมประเพณี อาจมีการเพิ่มเติมในเรื่องของการหมั้น และอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยา คู่ละซึ่งกันและกันตามความรู้สึกที่มีต่อกัน แต่ด้วยไม่มีความเกี่ยวข้องเป็นสามีภริยาที่ชอบด้วยกฎหมาย จึงไม่มีสิทธิและหน้าที่ต่อกันที่จะต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด การอยู่ร่วมกันประเภทนี้จึงไม่เป็นหลักประกันความมั่นคงให้กับอีกฝ่ายหรือต่อบุตรที่อาจมีร่วมกัน ตลอดจนร่วมกันรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกตามกฎหมายทั้งทางแพ่งและทางอาญา

2.4.2 รูปแบบการจดทะเบียนความสัมพันธ์

ภายหลังการปฏิวัติในปี ค.ศ. 1789 ประเทศฝรั่งเศสมีการตรากฎหมาย Pacte Civil de Solidarité (PACs) เพื่อหาทางออกระหว่างข้อขัดข้องของการสมรสที่กำหนดให้กระทำไ้ระหว่างบุคคลต่างเพศเท่านั้น รวมถึงการหย่าที่จะทำได้โดยกระบวนการทางศาล และต้องใช้ทนายความแม่กรณีที่เป็นการหย่าด้วยความยินยอมทั้งสองฝ่าย ตลอดจนข้อขัดข้องของการตกลงการอยู่ร่วมกันที่ไม่มีผลตามกฎหมาย ดังนั้นกฎหมายสำหรับรูปแบบการจดทะเบียนความสัมพันธ์นี้จึงเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลสามารถจดทะเบียนความสัมพันธ์ร่วมกัน โดยไม่จำกัดเพศ แต่การจดทะเบียนความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ไม่มีผลเป็นการสมรส เนื่องจากกฎหมายได้ลดอำนาจของศาสนาที่มีต่อประเด็นการสมรส และระบุให้การสมรสเป็นสัญญาทางแพ่งที่อยู่บนหลักความยินยอมของทั้งสองฝ่าย ส่วนการจัดพิธีสมรสทางศาสนาให้เป็นทางเลือกส่วนบุคคลที่จะมีหรือไม่ก็ได้ ด้วยกฎหมายอยู่บนพื้นฐานของความยินยอมของคู่รักเพศเดียวกัน

การจดทะเบียนความสัมพันธ์ของประเทศฝรั่งเศสจะเน้นไปที่บุคคลมีอิสระที่จะก่อตั้งครอบครัวร่วมกัน ใช้ชีวิตและอยู่อาศัยร่วมกันไม่ว่าจะเป็นเพศใดก็ตาม โดยจะมีสัญญาฉบับหนึ่งระบุว่า ทั้งคู่จะผูกพันกันด้วยเพียงเท่าที่กฎหมายกำหนด หรือว่าอาจกำหนดรายละเอียดอย่างอื่นเพิ่มเติมก็ได้ ซึ่งผลทางกฎหมายจะทำให้คู่ชีวิตเกิดสิทธิในการอุปการะเลี้ยงดูกัน แต่ไม่ได้เคร่งครัด

⁹² จาก จากระบบกฎหมายแบบทวีเพศสู่ระบบกฎหมายแบบพหุเพศ, โดย สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, 2556, วารสารนิติสังคมศาสตร์, 6(1), 22-23

เหมือนกรณีการสมรส คือ ผู้ที่จดทะเบียนนั้น สามารถเลือกได้ว่าจะช่วยเหลือกันด้านใดบ้าง นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดสิทธิในการรับสวัสดิการของรัฐ เช่น ประกันสังคม ส่วนกรณีการสิ้นสุดความสัมพันธ์ อาจเกิดขึ้นได้โดยความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย หรือโดยการตัดสินใจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่เพียงฝ่ายเดียว อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการจดทะเบียนความสัมพันธ์คู่ชีวิตจะให้สิทธิในการคุ้มครองในทางกฎหมายต่างๆ แก่คู่รักเพศเดียวกัน แต่ในทางปฏิบัติก็ยังจำกัดสิทธิที่เท่าเทียมกันกับคู่สมรส เช่น การรับบุตรบุญธรรมที่คู่ชีวิตที่ได้จดทะเบียนความสัมพันธ์ไม่สามารถที่จะรับบุตรบุญธรรมร่วมกัน หรือจดทะเบียนรับบุตรของคู่ชีวิตฝ่ายหนึ่งเป็นบุตรบุญธรรมได้ และไม่สามารถเข้าถึงบริการในทางการแพทย์เพื่อช่วยเหลือในการมีบุตรได้ นอกจากนี้ยังไม่เป็นทายาทโดยธรรม และได้รับบำนาญเลี้ยงชีพของอีกฝ่าย⁹³

อีกทั้งกฎหมาย The Danish Registered Partnership Act ของประเทศเดนมาร์กซึ่งบังคับใช้เมื่อ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1989 ให้สิทธิแก่บุคคลเพศเดียวกันจดทะเบียนความสัมพันธ์ด้วยกันได้ โดยผลทางกฎหมายมีลักษณะเกือบเท่าเทียมกับการจดทะเบียนสมรสของบุคคลต่างเพศแต่มีเงื่อนไขคือ ต้องเป็นเพศเดียวกันและมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี เหมือนกับการสมรสของบุคคลต่างเพศ นอกจากนี้ บุคคลฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะต้องมีภูมิลำเนาและสัญชาติเดนมาร์ก แต่ต่อมาในปี ค.ศ. 1999 ได้แก้ไขกฎหมายให้ผู้มีสัญชาตินอร์เวย์ สวีเดน ไอร์แลนด์ ได้รับสิทธิเช่นเดียวกับชาวเดนมาร์ก รวมถึงผู้มีสัญชาติอื่นที่มีกฎหมายคล้ายกันสามารถได้รับสิทธินี้ได้ นอกจากนี้ให้คู่รักสัญชาติอื่นสามารถจดทะเบียนความสัมพันธ์ภายใต้กฎหมายดังกล่าวได้ หากทั้งสองฝ่ายอาศัยอยู่ในประเทศติดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 2 ปี⁹⁴

ในปี ค.ศ. 2017 ประเทศออสเตรเลีย มีกฎหมายอนุญาตให้บุคคลที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ ไม่ว่าจะจะมีเพศใด แต่ฝ่ายหนึ่งเป็นคนสัญชาติออสเตรเลียหรือพำนักอยู่ในออสเตรเลีย สามารถยื่นจดทะเบียนความสัมพันธ์ที่เรียกว่า De Facto Relationship ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในฉันทาคู่ครองโดยพฤตินัย เพื่อใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันนั้นสามิภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมายได้ แต่การจดทะเบียนความสัมพันธ์นี้จะต้องเป็นความจริงและต่อเนื่องโดยต้องมีการยื่นหลักฐานพิสูจน์ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่น้อยกว่า 1 ปี เช่น การยื่นเอกสารที่แสดงถึงความสัมพันธ์ทางการเงิน (Financial Aspect) ที่มีการใช้ชื่อร่วมกัน เช่น การเปิดบัญชีร่วมกัน การเช่าบ้านเพื่ออยู่ร่วมกัน มีการทำสัญญาเงินกู้ร่วมกัน การทำบัตรประกันสุขภาพ หรือประกันชีวิตเป็นชื่อคู่ การแจ้งกรมภาษีว่าอีกฝ่ายเป็น

⁹³ จาก ว่าด้วย เพศสภาพ เสมอภาค ภราดรภาพ, โดย คำนवर เชื้อนทา, 2556, *วารสารนิติสังคมศาสตร์*, 6(1), 85-95

⁹⁴ จาก *Registered partnership / Civil partnership การจดทะเบียนคู่ชีวิต*, โดย จิราพร สำราญใจ, 2561, สืบค้นจาก <https://sites.google.com/site/ngankhdibuukhl/home/4>

คู่รักของตน หรือการแสดงถึงความสัมพันธ์ทางด้านสังคม (Social Aspect) สภาพทางบ้าน (Nature of Household) และพันธะระหว่างกัน (Commitment) เช่น การเขียนประวัติหรือการเรียบเรียงเวลาที่มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันในความสัมพันธ์ การทำกิจกรรมร่วมกันกับครอบครัวของอีกฝ่าย การวางแผนในอนาคตร่วมกัน และการยอมรับหรือรับรองความสัมพันธ์โดยผู้อื่น ฯลฯ⁹⁵

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการจดทะเบียนความสัมพันธ์ของประเทศฝรั่งเศส ประเทศเดนมาร์ก และประเทศออสเตรเลีย เป็นการรับรองการใช้ชีวิตคู่ของบุคคลที่ใกล้เคียงกับการสมรส แต่มีข้อจำกัดทางกฎหมายบางประการ เช่น การทำพิธีตามศาสนาคริสต์ในโบสถ์ รวมไปถึงประเด็นที่สังคมขณะนั้นเห็นว่าเป็นเรื่องที่จะเอื้อก่อนซึ่งควรจะต้องมีการจำกัดสิทธิดังกล่าวไว้ เช่น การรับบุตรบุญธรรมมาอยู่ภายใต้การดูแลร่วมกัน การตั้งครรภ์ด้วยการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ เนื่องจากมีความเห็นว่าการใช้ชีวิตคู่ของบุคคลเพศเดียวกันไม่เหมาะสมต่อการเลี้ยงดูเด็กจึงจำเป็นต้องจำกัดสิทธิดังกล่าวไว้⁹⁶ โดยการรับรองการใช้ชีวิตคู่ในลักษณะนี้จะเป็นการรับรองสิทธิในการใช้ชีวิตคู่ของบุคคลต่างเพศหรือเพศเดียวกันก็ได้ เพื่อให้สิทธิที่ใกล้เคียงกับสิทธิของคู่สมรส ทั้งสิทธิในการจัดการทรัพย์สิน สิทธิและหน้าที่ในฐานะของคู่สมรสและสิทธิอื่นๆ แต่ทั้งนี้อาจมีข้อจำกัดในบางกรณี

2.4.3 รูปแบบการสมรส

การสมรสเป็นการรวมกันทางสังคมหรือสัญญาตามกฎหมายระหว่างคู่สมรสที่สร้างสิทธิและข้อผูกพันระหว่างคู่สมรสด้วยกัน ระหว่างคู่สมรสและบุตร และระหว่างคู่สมรสกับญาติโดยการสมรส นิยามของการสมรสแตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรม แต่โดยหลักแล้วเป็นสถาบันซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งมักเป็นความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดหรือความสัมพันธ์ทางเพศ ได้รับการรับรอง เมื่อนิยามอย่างกว้าง การสมรสถูกพิจารณาว่าเป็นวัฒนธรรมสากล ในหลายวัฒนธรรมการสมรสถูกทำให้เป็นทางการผ่านพิธีแต่งงาน เช่น การแต่งงานตามพิธีทางกฎหมายฝ่ายฆราวาสหรือทางฝ่ายศาสนา

ในแง่ของการรับรองตามกฎหมาย รัฐเอกราชและเขตอำนาจอื่นส่วนมากจำกัดการสมรสไว้เฉพาะระหว่างคู่สมรสต่างเพศหรือสองบุคคลที่มีเพศภาวะตรงข้ามกันในสองเพศภาวะ และบางรัฐเอกราชและเขตอำนาจอื่นอนุญาตการสมรสที่มีภรรยาหลายคนได้ ดังนั้น รูปแบบการสมรสอยู่

⁹⁵ From *Register a relationship*, by Government of South Australia, 2018, Retrieved from <https://www.sa.gov.au/topics/family-and-community/births,-deaths-and-marriages/register-a-relationship>

⁹⁶ จาก สมชาย ปรีชาศิลปกุล, *อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 92* (น. 23)

ภายใต้กฎหมายสมรสซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่รัฐได้กำหนดขึ้นมาในรูปแบบของการรับรองสถานะในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันในลักษณะที่รัฐต้องการ โดยการสร้างองค์ประกอบ และเงื่อนไขของสมรส ซึ่งมากกว่าการเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของธรรมชาติ⁹⁷

ปัจจุบันการสมรสของบุคคลเพศเดียวกัน หลายประเทศอนุญาตให้การสมรสของบุคคลเพศเดียวกันชอบด้วยกฎหมาย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 โดยบางวัฒนธรรม แนะนำ หรือบังคับให้มีการสมรสก่อนมีกิจกรรมทางเพศ เนื่องจากบุคคลอาจสมรสกันด้วยหลายเหตุผล เช่น เหตุผลทางกฎหมาย สังคม ความต้องการและการกระตุ้นทางเพศ การเงิน จิตวิญญาณ และศาสนา ส่วนผลทางกฎหมายสำหรับความสัมพันธ์ชีวิตตามรูปแบบการสมรสจะทำให้บุคคลเพศเดียวกันที่ทำการสมรสสามารถได้รับสิทธิเลิกเช่นเดียวกันกับสามีภรรยาที่เป็นบุคคลต่างเพศในแทบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในครอบครัว สิทธิในการจัดการทรัพย์สิน สิทธิประโยชน์อื่นๆ ตามที่กฎหมายกำหนด แม้ว่าในอดีตอาจมีข้อจำกัดสิทธิบางประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของการมีบุตรซึ่งจะเกิดขึ้นได้เฉพาะกับการสมรสระหว่างบุคคลต่างเพศเท่านั้น แต่ในปัจจุบันด้วยความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการเจริญพันธุ์ก็มีผลให้คู่สมรสเพศเดียวกันซึ่งเป็นหญิงสามารถตั้งครรภ์ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้⁹⁸

ส่วนความสัมพันธ์ชีวิตตามรูปแบบการสมรสจะแตกต่างกันไปตามการยอมรับของสังคม วัฒนธรรม แต่ละประเทศ เช่น กฎหมายสมรสของประเทศฝรั่งเศสที่เป็นไปตามเงื่อนไขของรัฐที่ทำให้การรับรองสถานะในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน โดยไม่ได้นำเรื่องเพศสิริมาเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาให้การรับรอง ทำให้การสมรสภายใต้กฎหมายของประเทศฝรั่งเศสเป็นการสมรสที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของมนุษย์สองคนที่มีความรักให้แก่กันและมีความประสงค์จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน⁹⁹ และสามารถจดทะเบียนสมรสด้วยกฎหมายฉบับเดียวกันอย่างเสมอภาค ไม่ได้แบ่งตามเพศสภาพของผู้มีสิทธิใช้กฎหมายแต่ประการใด ส่วนการสมรสตามกฎหมายไทยจะมุ่งเน้นในลักษณะของความซื่อสัตย์ต่อกันระหว่างชายและหญิงที่สมัครใจเข้ามาอยู่กินกันสามีภริยากันชั่วชีวิตโดยไม่เกี่ยวข้องทางผู้สาวกับบุคคลอื่นใดอีก¹⁰⁰

⁹⁷ จาก ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการรับรองสถานภาพการสมรสของบุคคลที่มีเพศเดียวกัน (วิทยานิพนธ์), โดย ณิชวุฒิ ชื่นโพธิ์กลาง, 2557, มหาวิทยาลัยรังสิต. ลิขสิทธิ์ 2557 โดย ณิชวุฒิ ชื่นโพธิ์กลาง ผู้แต่ง

⁹⁸ จาก สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 92 (น. 24)

⁹⁹ จาก กฎหมายรับรองสถานะในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่มีเพศวิถีแบบรักเพศเดียวกัน (คุษฎีนิพนธ์), โดย ณิชวุฒิ ชัยสายัณห์, 2558, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ลิขสิทธิ์ 2558 โดย ณิชวุฒิ ชัยสายัณห์ ผู้แต่ง

¹⁰⁰ จาก หลักกฎหมายครอบครัว (น. 113), โดย ประสพสุข บุญเดช, 2560, กรุงเทพฯ: วิทยุชน

2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรภรณ์ อินทนนท์ (2552)¹⁰¹ ทำการศึกษาการรับรองสิทธิแก่ปัจเจกชนบนพื้นฐานของความหลากหลายทางเพศ พบว่า ในปัจจุบันจากแนวทางคำวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศไม่ว่าจะเป็นศาลสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งสหภาพยุโรป และศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรป ได้มีการวินิจฉัยตีความเพื่อคุ้มครองปัจเจกชนจากการถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุของความแตกต่างในเรื่องเพศที่ครอบคลุมไปถึงความแตกต่างในรสนิยมทางเพศของบุคคลด้วยว่าจะต้องไม่ถูกนำมาเป็นเหตุแห่งการเลือกปฏิบัติ ทำให้เกิดกลุ่มบุคคลที่เรียกตนเองว่า ผู้มีความหลากหลายทางเพศซึ่งบุคคลเหล่านี้ประกอบด้วย บุคคลรักเพศเดียวกัน บุคคลข้ามเพศ บุคคลที่มีรสนิยมแบบรักสองเพศ บุคคลที่ต่างกายข้ามเพศ เป็นต้น ได้มีการแสดงออกถึงการมีตัวตนของคนต่อสังคมมากขึ้น และมีความต้องการที่จะเรียกร้องให้รัฐมีการรับรองและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานตามเพศวิถีที่หลากหลายอย่างเสมอภาค เท่าเทียมกับบุคคลที่มีภาวะเพศชายและเพศหญิง โดยทั่วไปเพื่อจะสามารถดำเนินชีวิตในสังคมอย่างราบรื่นตามวิถีของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยซึ่งขณะนี้มีการเรียกร้องของกลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศให้มีกฎหมายเพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานแก่บุคคลกลุ่มของตน อย่างไรก็ตามยังไม่มียุทธศาสตร์ใดๆ ที่มีการรับรองและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานแก่บุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศวิถีแต่อย่างใด

ภานพ มีชำนานู (2555)¹⁰² ทำการศึกษาสภาพปัญหาความเสียหายเปรียบของคู่ความหลากหลายทางเพศอันเนื่องมาจากการไม่มีกฎหมายรับรองการสมรสในประเทศไทย พบว่า ในต่างประเทศมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อรับรองการสมรสสำหรับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ การจดทะเบียนสมรสระหว่างบุคคลเพศเดียวกันและการจดทะเบียนความสัมพันธ์ โดยการรับรองการสมรสดังกล่าวมีผลให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศได้รับสิทธิหน้าที่และความคุ้มครองตามกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตในฐานะคู่สมรสหรือคู่ความสัมพันธ์ ในขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 แม้จะให้ความคุ้มครองบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศจากการเลือกปฏิบัติ แต่บุคคลกลุ่มนี้ยังต้องเผชิญกับการปฏิบัติที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคม อันเป็นผลมาจากข้อกฎหมายและระเบียบกฎหมายของสถาบันต่างๆ ได้แก่ สิทธิและหน้าที่ของคู่สมรสตามกฎหมายครอบครัว กฎหมายมรดก กฎหมายลักษณะละเมิด กฎหมายอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาอาญา สิทธิในการบริจาคร่างกายหรืออวัยวะ สิทธิในการประกันสังคม และ

¹⁰¹ จาก วรภรณ์ อินทนนท์, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 9*

¹⁰² จาก ภานพ มีชำนานู, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 29*

สิทธิในการลงนามยินยอมให้รักษาพยาบาลคู่ชีวิต ทั้งนี้จากการวิจัยดังกล่าวมีข้อเสนอแนะว่า การออกกฎหมายรับรองการสมรสจะเป็นการแก้ไขปัญหาค่าความเสียหายเปรียบเทียบในการใช้ชีวิตคู่ และสร้างความเสมอภาคให้กับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศตามเจตนารมณ์ของหลักการห้ามเลือกปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ณัฐวุฒิ ชื่อ โพรธีกลาง (2557)¹⁰³ ทำการศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการรับรองสถานภาพการสมรสของบุคคลที่มีเพศเดียวกัน พบว่า กฎหมายไทยได้รับรองสิทธิเสรีภาพในการสร้างครอบครัวไว้ในมาตรา 1448 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยเป็นการสมรสระหว่างผู้ชายและผู้หญิงเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในสังคมปัจจุบันยังมีกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือที่นิยมเรียกว่า “กลุ่มคนรักร่วมเพศเดียวกัน” ซึ่งมีหลายคู่ชีวิตที่ใช้ชีวิตร่วมกันฉันสามีภรรยา แต่ว่ากฎหมายไทยไม่ได้รับรองสิทธิในการสมรสของพวกเขา จึงได้เกิดการเรียกร้องเพื่อให้รัฐคุ้มครองสิทธิในการสมรสของบุคคลที่มีเพศเดียวกันในประเทศไทยขึ้นและในที่สุดก็ได้มีการร่างกฎหมายขึ้นมาฉบับหนึ่ง นั่นคือ “ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ....” ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองและรับรองสิทธิในการสมรสของบุคคลที่มีเพศเดียวกัน ทั้งนี้จากการวิจัยดังกล่าวมีข้อเสนอแนะให้รัฐควรเร่งการดำเนินการตรากฎหมายการจดทะเบียนคู่ชีวิต เพื่อคุ้มครองและรับรองสิทธิในการสมรสของบุคคลที่มีเพศเดียวกัน และเพื่อให้คู่ชีวิตในประเทศไทยได้รับการปฏิบัติทางกฎหมายด้วยมาตรฐานเดียวกันกับคู่สมรสอย่างเสมอภาคกันตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองไว้

กมลวรรณ อยู่วัฒน์ (2558)¹⁰⁴ ได้ทำการศึกษามาตรการคุ้มครองสิทธิของบุคคลเพศเดียวกันในการอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยา พบว่า การทำสัญญาสมรสกฎหมายได้กำหนดเพศของคู่สัญญาไว้อย่างชัดเจนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อ ชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้ว คู่สมรสจะต้องเป็นคนละเพศกัน โดยเพศของบุคคลกฎหมายรับรองและถือเอาตามเพศที่ถือกำเนิดมา ชายแม้จะได้ผ่าตัดแปลงเพศมาเป็นหญิงครบถ้วนแล้วก็ไม่อาจเปลี่ยนเพศเป็นเพศอื่นได้นอกจากเพศตามธรรมชาติ ทั้งไม่มีกฎหมายให้อำนาจแก่บุคคลที่จะสามารถร้องขอต่อศาลเพื่อให้เปลี่ยนเพศของตนได้ ดังนั้น โดยธรรมชาติและตามกฎหมายผู้ผ่าตัดแปลงเพศจึงยังคงเป็นเพศชายอยู่เช่นเดิม ทั้งนี้กรณีที่ศาลอาจใช้ดุลพินิจเนื่องจากมีเหตุอัน

¹⁰³ จาก ณัฐวุฒิ ชื่อ โพรธีกลาง, *อ้าวแล้วเชิงอรรถที่ 97*

¹⁰⁴ จาก รายงานการวิจัย เรื่อง มาตรการคุ้มครองสิทธิของบุคคลเพศเดียวกันในการอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยา, โดย กมลวรรณ อยู่วัฒน์, 2558, กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

สมควรที่จะอนุญาตให้ทำการสมรสนั้นเป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลใช้ดุลยพินิจในกรณีที่ชายและหญิง ซึ่งประสงค์จะทำการสมรสนั้นอายุยังไม่ครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์เท่านั้น ซึ่งไม่ได้หมายความถึงเหตุเนื่องจากบุคคลเพศเดียวกันจะประสงค์จะทำการสมรสกัน เมื่อกฎหมายบัญญัติให้การสมรสมีได้แต่เฉพาะชายหญิง โดยไม่มีกฎหมายให้อำนาจบุคคลสามารถร้องขอต่อศาลเพื่อให้เปลี่ยนเพศของตนได้และไม่มีบทบัญญัติที่ให้สิทธิแก่บุคคลเพศเดียวกันยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่ออนุญาตให้ทำการสมรสกันได้ บุคคลเพศเดียวกันจึงไม่อาจทำการสมรสกันได้ตามกฎหมาย การอยู่กินร่วมกันฉันสามีภริยาของบุคคลเพศเดียวกันจึงไม่ก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ต่อทางกฎหมาย

ฉันทูฒิ ชัยสาขันธ์ (2558)¹⁰⁵ ทำการศึกษากฎหมายรับรองสถานะในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่มีเพศวิถีแบบรักเพศเดียวกัน พบว่า การที่รัฐได้ให้การรับรองสถานะในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันให้แก่กลุ่มคนที่มีเพศวิถีแบบรักเพศเดียวกัน ในลักษณะของการออกกฎหมายพิเศษอีกฉบับแยกต่างหากจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวที่เป็นการจดทะเบียนสมรสของคู่รักที่มีเพศสภาพเป็นชายและหญิง การใช้กฎหมายคนละฉบับเช่นนี้อาจต้องพบกับอุปสรรคในเรื่องของการตีความความหมายของคำว่าคู่สมรสในบริบทของกฎหมายต่างๆ ว่าจะหมายความว่ารวมถึงกลุ่มคนที่มีเพศวิถีแบบรักเพศเดียวกันที่ได้รับการรับรองสถานะในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันด้วยหรือไม่ ซึ่งในประเด็นนี้จะต้องมีการบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งในกฎหมาย โดยต้องให้คำจำกัดความและใ้สนิยามความหมายของคำว่าคู่สมรสที่อยู่ในบริบทของกฎหมายต่างๆ ว่าจะต้องมีความหมายรวมถึงคู่รักที่มีเพศสรีระเดียวกันที่ได้รับการรับรองสถานะในทางกฎหมายด้วย จึงจะส่งผลให้การได้รับสิทธิประโยชน์ต่างๆ จากกฎหมายเหล่านั้น คลอบคลุมถึงคู่รักที่มีเพศสรีระเดียวกันที่ได้รับการรับรองสถานะในทางกฎหมาย ประกอบกับสิทธิและหน้าที่ของความเป็นคู่สมรสหรือความเป็นสามีภริยาที่มีความเกี่ยวพันกันนั้นต้องสามารถนำมาปรับใช้ร่วมกันได้โดยอนุโลม กับกฎหมายรับรองสถานะในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันให้แก่กลุ่มคนที่มีเพศวิถีแบบรักเพศเดียวกัน และการนำมาปรับใช้ร่วมกันได้อย่างเหมาะสมนั้นก็จะต้องเกิดขึ้นได้ทั้งในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติที่ต้องอยู่ภายใต้เพศสภาพและความเป็นไปได้ในทางสรีระของผู้ที่ใช้กฎหมายด้วย

¹⁰⁵ จาก ฉันทูฒิ ชัยสาขันธ์, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 99*

ชวิน โรจน์ ธีรพัชรพร และภาณุมาศ ชัดเงางาม (2560)¹⁰⁶ ทำการศึกษา สิทธิความเสมอภาคในการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย พบว่า คู่รักหลากหลายทางเพศในประเทศไทยประสบปัญหาสืบเนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติเงื่อนไขการสมรสให้เฉพาะชายและหญิงตามเพศที่กำหนดทำให้คู่รักหลากหลายทางเพศขาดสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย ทั้งตามประมวลกฎหมายและพาณิชย์และตามกฎหมายอื่นๆที่อ้างอิงคำว่าคู่สมรส สามี ภริยา ทายาท โดยธรรม ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2560 ได้มีบทบัญญัติห้ามการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ อีกทั้งอนุสัญญาและกติการะหว่างประเทศ ที่ประเทศไทยเข้าร่วมลงนามและให้สัตยาบันก็มีบทบัญญัติเช่นเดียวกัน ในต่างประเทศมีกฎหมายที่รับรอง การใช้ชีวิตคู่ของคู่รักหลากหลายทางเพศอยู่ 2 รูปแบบ คือ กฎหมายที่ให้ความเสมอภาคในการสมรสที่ให้ศักดิ์ศรี สิทธิและหน้าที่แก่คู่รักหลากหลายทางเพศเทียบเท่ากับคู่สมรสต่างเพศ และกฎหมายการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ให้สิทธิและหน้าที่บางประการดีกว่ากฎหมายสมรส ดังเช่นกฎหมายฝรั่งเศสและกฎหมายสหราชอาณาจักร ที่มีกฎหมายที่ให้ความเสมอภาคในการสมรสและกฎหมายการจดทะเบียนคู่ชีวิต ในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2556 ถึง พ.ศ. 2559 กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมได้เสนอร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... และองค์การภาคประชาชนได้เสนอร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. .... ทว่าบทบัญญัติของ ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวมิได้ให้ศักดิ์ศรี สิทธิ ความเสมอภาคเทียบเท่าการสมรสและคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

อารยา สุขสม (2559)¹⁰⁷ ทำการศึกษา สิทธิมนุษยชนในเรื่องวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศในระบบกฎหมายไทย พบว่า สถานะทางกฎหมายของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย ได้สร้างข้อจำกัดในการเข้าถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทางกฎหมายทั้งในเชิงโครงสร้าง และปัญหาเชิงเนื้อหาสาระสำคัญที่ไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนตามพันธกรณีระหว่างประเทศ ด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี ดังนั้นประเทศไทยจึงควรดำเนินการยกเลิกสถานะทางสุขภาพของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศตามแนวทางที่องค์การอนามัยโลกกำหนดไว้พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อสังคมเกี่ยวกับสถานะทางสุขภาพของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศว่าเป็นเรื่องของความแตกต่าง มิใช่เป็นความผิดปกติทางจิตและพฤติกรรม รวมทั้งปรับปรุงระบบกฎหมายไทยให้สอดคล้องกับแนวทางที่

¹⁰⁶ จาก สิทธิความเสมอภาคในการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย, โดยชวิน โรจน์ ธีรพัชรพร และภาณุมาศ ชัดเงางาม, 2560, *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 22(2), 92-104

¹⁰⁷ จาก อารยา สุขสม, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 19*

องค์การสหประชาชาติได้กำหนดไว้โดยจะต้อง (1) สร้างหลักประกันความคุ้มครองจากการใช้ความรุนแรงและการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศในรัฐธรรมนูญ (2) เพิ่มมาตรการคุ้มครองและป้องกันการใช้ความรุนแรงและการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศในพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 (3) กำหนดมาตรการรับรองสถานภาพและความสัมพันธ์ทาง (4) กฎหมายจากการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ และ (5) เสริมสร้างความเข้มแข็งของกลไกและแผนสิทธิมนุษยชนในเรื่องวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ

Sanders (2012)¹⁰⁸ ทำการศึกษาเรื่อง Same-sex Marriage in Asia พบว่า แนวทางการรับรองการสมรสมี 3 รูปแบบ รูปแบบที่หนึ่ง Ascription อันเป็นการยอมรับสิทธิในการที่มุ่งเน้นในการจัดการทรัพย์สิน โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีการจดทะเบียนแต่อย่างใด รูปแบบที่สอง Registration ยอมรับให้มีการจดทะเบียนระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน ซึ่งมีความใกล้เคียงกับการยอมรับว่าเป็นการสมรสตามกฎหมาย แต่อาจมีสิทธิบางประการถูกจำกัดไว้หรือไม่อนุญาตให้เรียกว่าเป็นการสมรส (Everything but Marriage) รูปแบบที่สาม Marriage เป็นการยอมรับการใช้ชีวิตคู่ในแบบเดียวกันกับการสมรสของบุคคลต่างเพศ

¹⁰⁸ From Recognizing Same-Sex Relationships in Thailand, by Sanders, นิตยสารสังคมศาสตร์ วารสารวิชาการทางกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 6(1/2556), 27-55

บทที่ 3

การจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่อภิเษก ในประเทศไทยและต่างประเทศ

ปัจจุบันหลายประเทศทั่วโลกได้มีการยอมรับว่าบุคคลความหลากหลายทางเพศมีสิทธิเท่าเทียมเช่นชายจริงหญิงแท้ ตามแนวความคิดของหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติได้ให้การรับรองตามข้อมติที่ 217 (III) ว่า การยอมรับศักดิ์ศรีแต่กำเนิด และสิทธิที่เท่าเทียมกันและที่ไม่อาจเพิกถอนได้ของสมาชิกทั้งมวลแห่งครอบครัวมนุษยชาติ เป็นพื้นฐานแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก การไม่นำพาและการหมิ่นในคุณค่าของสิทธิมนุษยชน ยังผลให้มีการกระทำอันป่าเถื่อนเป็นการขัดอย่างร้ายแรงต่อมโนธรรมของมนุษยชาติ

อีกทั้งยังเป็นไปตามแนวความคิดของปฏิญญาสากลว่าด้วยเรื่องสิทธิทางเพศ (Valencia Declaration on Sexual Rights) ซึ่งวางแนวทางไว้ว่าสิทธิทางเพศเป็นสิทธิมูลฐานและเป็นรากฐานของสิทธิมนุษยชนที่ถูกระบุไว้แล้วในกฎหมายและข้อตกลงต่างๆ ทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ เป็นสิทธิของคนทุกคนที่ต้องได้รับโดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติ ไม่มีการบังคับ และไม่มีความรุนแรง และยังเป็นไปตามหลักการออกยาการ์ตาว่าด้วยการใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในประเด็นวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ (Yogyakarta Principles: The Application of International Human Rights Law in Relation to Sexual Orientation and Gender Identity) ที่ใช้เป็นมาตรฐานในการยืนยันพันธกิจหลักของรัฐทั้งหลายในการจัดการใช้ความรุนแรง การก่อกวน รั้งควาน การเลือกปฏิบัติ การแบ่งแยกกีดกัน การตีตรา หรือการใช้อคติจากความโน้มเอียงทางเพศหรืออัตลักษณ์ทางเพศ อันเป็นการบั่นทอนเกียรติและศักดิ์ศรีของบุคคลความหลากหลายทางเพศที่ตกเป็นเหยื่อจนอาจสูญเสียความเชื่อมั่นในคุณค่าของตนเองและการเป็นส่วนหนึ่งของตนในชุมชน

ด้วยเหตุนี้ ในหลายประเทศจึงมีการรับรองสิทธิในการสร้างครอบครัวเพื่อกลุ่มบุคคลดังกล่าว เช่น ประเทศเบลเยียม ได้บัญญัติรับรองการสมรสระหว่างบุคคลเพศเดียวกันในมาตรา 3 แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 143 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งว่า “บุคคลสองคนที่มีเพศต่างกันหรือเพศเดียวกันสามารถทำการสมรสได้...” หรือประเทศแคนาดา ได้บัญญัติรับรองการสมรสไว้ว่า การ

สมรสสามารถกระทำขึ้นระหว่างบุคคลต่างเพศ หรือระหว่างบุคคลเพศเดียวกันก็ได้ โดยที่ความสมบูรณ์หรือเป็นโมฆะของการสมรสนั้นหาได้ขึ้นอยู่กับการที่คู่สมรสมีเพศเดียวกันไม่”

อย่างไรก็ตาม ในหลายประเทศการดำเนินการรับรองสิทธิตามกฎหมายเพื่อกลุ่มบุคคลดังกล่าวก็ยังไม่อาจสามารถกระทำได้อย่างครอบคลุมทุกประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าถึงกฎหมายว่าด้วยครอบครัว ทั้งสิทธิและความเสมอภาคในประเด็นการสมรสและรับรองบุตรที่จะนำไปสู่การก่อตั้งครอบครัวที่สมบูรณ์ตามกฎหมาย ดังเช่น ประเทศไทยที่แม้จะมีการสนับสนุนการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ตามคำประกาศเจตนารมณ์ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยการนำมาบัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค และเสรีภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการห้ามเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่ฉบับปี พ.ศ. 2540 จนถึงฉบับปัจจุบันซึ่งมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาใช้บังคับแทน แต่การรับรองทางกฎหมายสำหรับการสร้างครอบครัวของกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศก็ยังคงไม่สามารถเกิดขึ้นได้ด้วยเหตุนี้ กลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศในประเทศไทยจึงได้มีการผลักดันให้ภาครัฐดำเนินการออกกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิดังกล่าวมาโดยตลอด

โดยในการศึกษานี้ ผู้ศึกษาจะทำการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ได้มีการจัดทำขึ้นในประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อนำไปใช้วิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายในบทที่ 4 ต่อไป

3.1 การจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตในประเทศไทย

ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 บัญญัติรับรองสิทธิในมาตรา 27 ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายมีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใดจะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่ เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการหรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม ...”

แต่อย่างไรก็ตามรัฐก็ยังไม่อาจตรากฎหมายเพื่อรับรองถึงสิทธิในการสร้างครอบครัวของกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศให้เสมอภาคเช่นเดียวกับคู่สมรสที่เป็นบุคคลต่างเพศกันได้ เนื่องจาก การยอมรับทั้งในด้านบริบทของกฎหมายและสังคมยังมีความแตกต่างกันไม่เป็นที่ยุติ ด้วยเหตุนี้ การร่างกฎหมายของกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศของกระทรวงยุติธรรมจึงมีมาอย่างยาวนาน มีทั้งที่ได้นำเสนอต่อสภานิติบัญญัติแล้วและยังไม่ได้นำเสนอ ดังนี้

3.1.1 ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ.... ฉบับปี 2556 โดยคณะกรรมการสภาผู้แทนราษฎรและกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

ความสัมพันธ์คู่ชีวิตของบุคคลหลากหลายทางเพศตาม (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556 จัดทำโดยคณะกรรมการสภาผู้แทนราษฎรกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม (ฉบับกรมคุ้มครองสิทธิฯ) มีจำนวน 15 มาตรา โดยระบุหลักการและเหตุผลว่า “... คู่ชีวิตเพศเดียวกันจำนวนมากที่ใช้ชีวิตร่วมกันดังครอบครัวทั่วไป แต่สถานภาพของคู่ชีวิตดังกล่าวไม่มีกฎหมายรับรองไว้ จึงทำให้บุคคลเหล่านี้ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายทั้งในเรื่องสิทธิและหน้าที่อันพึงมีพึงได้ ซึ่งขัดกับ... หลักการในปณิญาสาทว่าด้วยสิทธิมนุษยชน สมควรให้มีกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิและรับรองการจดทะเบียนคู่ชีวิตเพศเดียวกัน...” โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

3.1.1.1 ความหมายของคู่ชีวิต

ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556 มาตรา 3 กำหนดคำนิยาม “คู่ชีวิต” ไว้หมายถึง บุคคลสองคนซึ่งเป็นเพศเดียวกันและได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้” การจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นการทำสัญญาตามกฎหมาย และกำหนดเพศของคู่สัญญาไว้ว่าจะต้องเป็นบุคคลเพศเดียวกันตามกฎหมาย และถือตามเพศตามกำเนิด ต่างจากการจดทะเบียนสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวที่กำหนดให้เป็นชายกับหญิง ส่วนความสัมพันธ์ของคู่ชีวิตจะสมบูรณ์โดยการดำเนินการจดทะเบียนต่อนายทะเบียนตามกฎหมาย¹⁰⁹ จึงจะเป็นคู่ชีวิตตามคำนิยามดังกล่าวข้างต้น ส่วนนายทะเบียนหมายถึงเจ้าพนักงานซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยผู้มีหน้าที่รักษาการตามร่างพระราชบัญญัตินี้ได้แต่งตั้งขึ้น¹¹⁰

¹⁰⁹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 3 วรรค 3.

¹¹⁰ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556,, มาตรา 3 วรรค 4 ประกอบมาตรา 4

3.1.1.2 หลักเกณฑ์การจดทะเบียนคู่ชีวิต

ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556 กำหนดหลักเกณฑ์การจดทะเบียนคู่ชีวิตไว้ดังนี้

- 1) อายุของคู่ชีวิต ต้องมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป¹¹¹
- 2) สัญชาติของคู่ชีวิต ต้องมีสัญชาติไทย หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสัญชาติไทย¹¹²
- 3) ความยินยอมของคู่ชีวิต บุคคลทั้งสองฝ่ายแสดงความยินยอมให้ปรากฏ โดยเปิดเผยต่อหน้านายทะเบียน และให้นายทะเบียนบันทึกความยินยอมนั้นไว้ด้วย¹¹³ เนื่องจากการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นการทำนิติกรรม การแสดงเจตนาจึงต้องอยู่บนพื้นฐานความสมัครใจของคู่สัญญาเช่นเดียวกับการจดทะเบียนสมรส ดังนั้น บุคคลผู้แสดงเจตนาจดทะเบียนคู่ชีวิตต้องกระทำด้วยความสมัครใจ โดยต้องแสดงความยินยอมนั้นให้ปรากฏโดยเปิดเผยต่อหน้านายทะเบียนและให้นายทะเบียนบันทึกความยินยอมนั้นไว้ในขณะนั้นด้วย¹¹⁴
- 4) ความสามารถของคู่ชีวิต หากคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ คนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถจะกระทำไม่ได้¹¹⁵ เนื่องจากการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นสัญญาเฉพาะบุคคลที่ก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ระหว่างคู่ชีวิตด้วยกัน ดังนั้น ในการทำสัญญาจึงต้องอาศัยความสามารถของบุคคลเป็นหลักด้วย ซึ่งร่างมาตรา 7 (1) บัญญัติว่า “การจดทะเบียนจะกระทำมิได้ ในกรณีดังต่อไปนี้ (1) ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ คนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ” จากหลักเกณฑ์นี้มีความแตกต่างจากเงื่อนไขเรื่องความสามารถของคู่สมรสตามบทบัญญัติในมาตรา 1449 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ห้ามคนเสมือนไร้ความสามารถทำการจดทะเบียนคู่ชีวิตไว้อย่างชัดเจน ในขณะที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ห้ามเฉพาะกรณีเป็นคนวิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถ มิได้ห้ามคนเสมือนไร้ความสามารถในการสมรสไว้ทำให้คนเสมือนไร้ความสามารถอาจทำการสมรสกันได้

¹¹¹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 5 .

¹¹² ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 5 .

¹¹³ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 6 .

¹¹⁴ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 6 .

¹¹⁵ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 7 (1) .

5) ต้องไม่เป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา หรือเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา ซึ่งความเป็นญาติดังกล่าวให้ถือตามสายโลหิตโดยไม่คำนึงว่าจะ เป็นญาติโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่¹¹⁶ ดังนั้น บุคคลที่กฎหมายห้ามจึงประกอบด้วย

5.1) ญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไป ได้แก่ บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ทวด

5.2) ญาติสืบสายโลหิตโดยตรงลงมา ได้แก่ บุตร หลาน เหลน ลื้อ

5.3) พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ได้แก่ พี่น้องพ่อแม่เดียวกัน

5.4) พี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกัน ได้แก่ พี่น้องบิดาเดียวกันแต่คนละมารดาหรือมารดาเดียวกันแต่คนละบิดา

ข้อห้ามดังกล่าวเป็นบทบัญญัติด้วยเหตุผลในทางศีลธรรมเช่นเดียวกับ การสมรสระหว่างญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมาหรือเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์¹¹⁷ ซึ่งจะมีผลเป็นโมฆะ¹¹⁸

อย่างไรก็ตาม มิได้มีบทบัญญัติห้ามการจดทะเบียนคู่ชีวิตกับญาติที่เป็น บุตรบุญธรรมของญาติสืบสายโลหิตขึ้นไปหรือลงมาแล้วแต่กรณี เช่น การจดทะเบียนคู่ชีวิตกับบุตรบุญธรรมของญาติตนเอง หรือการจดทะเบียนคู่ชีวิตกับญาติของบุตรบุญธรรม แม้บุตรบุญธรรมนั้น จะถือเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของญาติผู้หนึ่งก็ตาม ฉะนั้นการจดทะเบียนคู่ชีวิตกับญาติที่เป็น บุตรบุญธรรมของญาติสืบสายโลหิตโดยตรงก็สามารถทำได้

5.5) ต้องไม่มีคู่สมรสหรือได้จดทะเบียนตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ อยู่ก่อนแล้ว¹¹⁹ โดยหลักเกณฑ์นี้มีลักษณะผิวเดียวเมียวเดียวเหมือนอย่างคู่สมรส

6) รูปแบบการจดทะเบียน การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่สมบูรณ์และกฎหมาย รับรองนั้น นอกจากจะต้องปฏิบัติให้ครบตามเงื่อนไขแห่งการจดทะเบียนคู่ชีวิตและทำการจดทะเบียนด้วยความยินยอมโดยเปิดเผยต่อหน้านายทะเบียนเพื่อให้ นายทะเบียนบันทึกความยินยอม นั้นแล้ว¹²⁰ บทบัญญัติในร่างมาตรา 6 วรรค 2 ได้บัญญัติว่า “การจดทะเบียนตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง” และสำหรับการจดทะเบียน คู่ชีวิตในต่างประเทศจะเป็นไปตามร่างมาตรา 8 ที่บัญญัติว่า “การจดทะเบียนคู่ชีวิตในต่างประเทศ

¹¹⁶ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 7 (2) .

¹¹⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1450.

¹¹⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1495.

¹¹⁹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 7 (3) .

¹²⁰ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 6 วรรค 1 .

ระหว่างคนที่มีสัญชาติไทยด้วยกัน หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสัญชาติไทยให้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง” ซึ่งหากเทียบเคียงกับการจดทะเบียนสมรส รูปแบบของการจดทะเบียนคู่ชีวิตดังกล่าวน่าจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยการไปจดทะเบียนคู่ชีวิต ณ ที่ว่าการอำเภอหรือสำนักงานเขต โดยมีนายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขตเป็นนายทะเบียน ถ้าการจดทะเบียนคู่ชีวิตกระทำในต่างประเทศให้พนักงานทูตหรือกงสุลไทยเป็นผู้รับจดทะเบียน

3.1.1.3 สถานะความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต

ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556 กำหนดความสัมพันธ์ของคู่ชีวิต โดยให้นำบทบัญญัติว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวมาบังคับใช้โดยอนุโลม¹²¹ และมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายเสมือนคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอื่น เช่น สิทธิในการใช้ชื่อสกุล สิทธิตามกฎหมายเกี่ยวกับการประกันภัยหรือประกันชีวิต สิทธิตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการ สิทธิตามกฎหมายประกันสังคม สิทธิในการลดหย่อนภาษี และสิทธิของผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย¹²² ยกเว้นสิทธิบางประเภทที่มีลักษณะเป็นการเฉพาะตัวหรือเฉพาะเพศ

3.1.1.4 ผลทางกฎหมายของการจดทะเบียนคู่ชีวิต

ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556 แบ่งผลของความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิตดังนี้

1) ความสัมพันธ์ส่วนตัวของคู่ชีวิต ตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้นำบทบัญญัติว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวมาบังคับใช้โดยอนุโลม¹²³ ดังนั้น ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาที่ต้องอยู่กินฉันสามีภริยาตามมาตรา 1461 จึงมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายเสมือนคู่สมรสที่ต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์¹²⁴ ในกรณี que คู่ชีวิต ไม่สามารถที่จะอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยาโดยปกติสุขได้ หรือถ้าการอยู่ร่วมกันจะเป็นอันตรายแก่กายหรือจิตใจหรือทำลายความผาสุกอย่างมาก คู่ชีวิตฝ่ายที่ไม่สามารถที่จะอยู่กินด้วยกันฉัน

¹²¹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 9 วรรค 1 .

¹²² ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 9 วรรค 2 .

¹²³ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 9 วรรค 1 .

¹²⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1461.

สามีภริยาโดยปกติสุขได้หรือฝ่ายที่จะต้องรับอันตรายหรือถูกทำลายความผาสุก อาจร้องต่อศาลเพื่อให้มีคำสั่งอนุญาตให้ตนอยู่ต่างหากในระหว่างที่เหตุนั้นๆ ยังมีอยู่ก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ศาลจะกำหนดจำนวนค่าอุปการะเลี้ยงดูให้ฝ่ายหนึ่งจ่ายให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งตามควรแก่พฤติการณ์ก็ได้¹²⁵ หรือในกรณีที่ศาลสั่งให้คู่ชีวิตเป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ คู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งย่อมเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์แล้วแต่กรณี¹²⁶

2) ความสัมพันธ์ทางด้านทรัพย์สิน ให้นำกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้โดยอนุโลม¹²⁷ ด้วยเหตุนี้คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจึงมีอำนาจจัดการทรัพย์สินที่เกิดขึ้นระหว่างการเป็นคู่ชีวิตกันได้โดยลำพัง เว้นแต่เป็นการทำนิติกรรมที่สำคัญตามมาตรา 1476 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะจัดการเพียงลำพังไม่ได้ จะต้องจัดการร่วมกับอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสะดวกและคล่องตัวในการจัดการทรัพย์สินที่เกิดขึ้นร่วมกัน ส่วนการแบ่งทรัพย์สินระหว่างบุคคลซึ่งเป็นคู่ชีวิตก็ย่อมต้องแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ ทรัพย์สินที่มีอยู่ก่อนการจดทะเบียนคู่ชีวิต โดยให้สิทธิแก่เจ้าของทรัพย์สินเป็นผู้มีอำนาจจัดการแต่เพียงลำพัง และทรัพย์สินที่ได้มาภายหลังการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ทั้งสองฝ่ายต้องจัดการร่วมกัน แต่อย่างไรก็ตาม ทรัพย์สินบางอย่าง เช่น ของหมั้นย่อมไม่อาจมิได้ในกรณีของการจดทะเบียนคู่ชีวิต ทั้งนี้เพราะการหมั้น คือ สัญญาที่ชายตกลงว่าจะสมรสกับหญิงนั้นในอนาคต และมีการมอบทรัพย์สินซึ่งเป็นของหมั้นให้แก่หญิง ซึ่งเป็นสัญญาที่เกิดขึ้นก่อนการสมรสระหว่างชายหญิงที่มีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ขึ้นไป ดังนั้นเมื่อการจดทะเบียนคู่ชีวิตมิใช่การสมรส ทั้งเป็นการจดทะเบียนของบุคคลเพศเดียวกัน จึงมีอำนาจนำบทบัญญัติในเรื่องการหมั้นมาใช้ในการจดทะเบียนคู่ชีวิตได้

3) ความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก เมื่อคู่ชีวิตได้ทำการจดทะเบียนตามหลักเกณฑ์ของร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว นอกจากคู่ชีวิตจะมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่นำมาบังคับใช้โดยอนุโลมแล้ว คู่ชีวิตยังเกิดสิทธิในการใช้ชื่อสกุล สิทธิตามกฎหมายเกี่ยวกับการประกันภัยหรือประกันชีวิต สิทธิตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการ สิทธิตามกฎหมายประกันสังคม และสิทธิในการลดหย่อนภาษี ในฐานะผู้รับผลประโยชน์ หรือสิทธิในฐานะทายาทโดยธรรมเสมือนสามีภริยาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ในความสัมพันธ์ของคู่ชีวิตกับบุคคลภายนอกที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ความสัมพันธ์ที่เกิดจากหนี้ทางแพ่งที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ก่อขึ้น แต่ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งได้ให้สัตยาบันยอมรับว่าหนี้นั้นเป็น

¹²⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1462.

¹²⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1463.

¹²⁷ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 10.

หนี้ของคนด้วย จึงถือเป็นหนี้ร่วมระหว่างคู่ชีวิต เช่น การลงชื่อเป็นพยานในสัญญาที่คู่ชีวิตของตน เป็นผู้กู้ หรือการให้ความยินยอมด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือในการที่คู่ชีวิตเป็นผู้กู้ในสัญญา เป็นต้น

4) หนี้สินระหว่างคู่ชีวิต เมื่อคู่ชีวิตก่อนนี้ขึ้นมาจะต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก อย่างไรก็ดี กฎหมายก็ตีกรอบหรือวางขอบเขตไว้เพื่อคุ้มครองฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมิให้ต้องรับผิดชอบในหนี้สินที่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก่อขึ้น โดยผลการเป็นส่วนตัวไม่เกี่ยวกับครอบครัว อีกฝ่ายก็ไม่ต้องรับผิดชอบ เว้นแต่เข้าข้อยกเว้นที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยหนี้สินของคู่ชีวิตที่กฎหมายถือว่ามิได้ลักษณะเป็นลูกหนี้ร่วมกันนั้นจะต้องเป็นมูลหนี้ที่เกิดจากหนี้อันเกี่ยวแก่การจัดการบ้านเรือน และจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัว การอุปการะเลี้ยงดู รวมถึงการรักษาพยาบาลบุคคลในครอบครัว และการศึกษาของบุตรตามสมควรแก่อัธยาศัย หรือหนี้ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่เกิดขึ้นระหว่างการเป็นคู่ชีวิต หรือหนี้ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการงานซึ่งคู่ชีวิตทำด้วยกัน หรือหนี้ที่คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก่อขึ้นเพื่อประโยชน์ตนฝ่ายเดียวแต่อีกฝ่ายหนึ่งได้ให้สัตยาบันตามนัยมาตรา 1490 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และเมื่อเป็นหนี้ร่วมแล้ว เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิฟ้องบังคับชำระหนี้จากคู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้โดยไม่คำนึงถึงว่าจะมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งลงชื่อร่วมในฐานะคู่สัญญาหรือไม่ และสามารถบังคับให้ชำระหนี้จากสินสมรสและสินส่วนตัวของคู่ชีวิตได้

3.1.1.5 การสิ้นสุดการอยู่ร่วมกัน โดยการจดทะเบียนคู่ชีวิต

การสิ้นสุดการอยู่ร่วมกัน โดยการจดทะเบียนคู่ชีวิต ย่อมสิ้นสุดลงด้วยความตาย การสม์ครใจเลิกกัน โดยการจดทะเบียน หรือศาลพิพากษาให้เพิกถอน¹²⁸ ซึ่งในกรณีการขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอน การจดทะเบียนคู่ชีวิตดังกล่าวจะต้องเป็นไปตามเหตุในมาตรา 12 ของร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตฯ ดังต่อไปนี้¹²⁹

1) ฝ่ายหนึ่งเงื่อนไขการจดทะเบียนคู่ชีวิต¹³⁰ ซึ่งได้แก่ การจดทะเบียนคู่ชีวิตในขณะที่มีอายุยังไม่ถึงยี่สิบปีบริบูรณ์¹³¹ บุคคลทั้งสองฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่เป็นผู้มีสัญชาติไทย¹³² การจดทะเบียนคู่ชีวิต ไม่ได้เกิดขึ้นจากความยินยอมของทั้งสองฝ่าย¹³³ ไม่ได้มีการจดทะเบียนตามแบบ หลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้ รวมถึงการแสดงความยินยอมให้ปรากฏโดย

¹²⁸ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 11 .

¹²⁹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 12 .

¹³⁰ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 12 (1) .

¹³¹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 5 .

¹³² ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 5 .

¹³³ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 6 วรรคหนึ่ง .

เปิดเผยต่อหน้านายทะเบียน¹³⁴ การจดทะเบียนโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นกนวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ เป็นคนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ¹³⁵ บุคคลทั้งคู่เป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา หรือเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา ซึ่งความเป็นญาติดังกล่าวให้ถือตามสายโลหิตโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นญาติโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่¹³⁶ และมีคู่สมรสหรือได้จดทะเบียนคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้อยู่แล้ว¹³⁷

หากฝ่าฝืนเงื่อนไขจดทะเบียนข้างต้น ย่อมทำให้ความสัมพันธ์ของคู่ชีวิตนั้นสิ้นสุดลง โดยบุคคลผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งจะกล่าวอ้างขึ้นเพื่อร้องขอต่อศาลให้เพิกถอนการจดทะเบียนคู่ชีวิตได้¹³⁸ แต่จะไม่เป็นเหตุให้บุคคลที่จดทะเบียนคู่ชีวิตโดยสุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มา เพราะการจดทะเบียนคู่ชีวิตก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้เพิกถอนการจดทะเบียนคู่ชีวิต¹³⁹ แต่จะทำให้คู่ชีวิตไม่เกิดสิทธิรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมของคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629 และตามนัยมาตรา 15 แห่งร่างพระราชบัญญัติฯ นี้

2) การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ได้กระทำโดยสำคัญผิด ถูกกลั่นแกล้ง หรือถูกข่มขู่ โดยให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1505 ถึง มาตรา 1508 และมาตรา 1511 ถึงมาตรา 1513 มาบังคับใช้โดยอนุโลม¹⁴⁰ กล่าวคือ ในการจดทะเบียนคู่ชีวิตโดยสำคัญผิด ถูกกลั่นแกล้ง หรือถูกข่มขู่ตาม (ร่าง) พระราชบัญญัตินี้ให้ถือว่าตกเป็น โมฆียะด้วยเหตุตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1505 ถึงมาตรา 1508 เพื่อใช้เป็นเหตุในการร้องขอต่อศาลให้เพิกถอนการจดทะเบียนคู่ชีวิตนั้นตามมาตรา 12 (2) นี้ ทั้งนี้ให้ถือว่าการจดทะเบียนคู่ชีวิตสิ้นสุดลงในวันที่คำพิพากษาถึงที่สุด แต่จะอ้างเป็นเหตุให้เสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการ โดยสุจริตไม่ได้ เว้นแต่จะได้จดทะเบียนการเพิกถอนนั้นแล้ว¹⁴¹ และให้นำบทบัญญัติว่าด้วยผลของการหย่าโดยคำพิพากษามาใช้บังคับแก่ผลของการเพิกถอนโดยอนุโลม¹⁴² นอกจากนี้ถ้าปรากฏว่าคู่ชีวิตที่ถูกฟ้องเพิกถอนการจดทะเบียน ได้รู้เห็นเป็นใจในเหตุแห่งโมฆียะกรรมที่นำมาสู่การเพิกถอนแล้ว คู่ชีวิตนั้นจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าทดแทนความเสียหายที่อีกฝ่ายหนึ่งได้รับต่อกาย ชื่อเสียง หรือทรัพย์สิน และถ้าหากการเพิกถอนนั้นทำให้อีกฝ่าย

¹³⁴ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 6 .

¹³⁵ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 7 (1).

¹³⁶ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 7 (2) .

¹³⁷ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 7 (3) .

¹³⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1497.

¹³⁹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 13 .

¹⁴⁰ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 12 (2) .

¹⁴¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1511.

¹⁴² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1512.

หนึ่งยากจนลงและไม่มีรายได้อีกจากทรัพย์สินหรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างจดทะเบียนคู่ชีวิต คู่ชีวิตที่ถูกฟ้องนั้นจะต้องรับผิดชอบในค่าเลี้ยงชีพด้วย¹⁴³

3) กรณีมีเหตุตามมาตรา 1516 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยการพิจารณาเหตุตามอนุมาตรา 3 แห่งมาตรา 12 แห่ง (ร่าง) พระราชบัญญัตินี้ ให้นำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1517 ถึงมาตรา 1519 มาบังคับใช้โดยอนุโลม¹⁴⁴ กล่าวคือ การฟ้องถอนการจดทะเบียนคู่ชีวิตนั้นสามารถร้องขอต่อศาลตามเหตุฟ้องหย่าที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1516 ดังนี้¹⁴⁵

3.1) คู่ชีวิตอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องบุคคลอื่นอันภริยาหรือสามี เป็นชู้ หรือมีชู้ หรือร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจิดน อีกฝ่ายหนึ่งขอฟ้องถอนได้ กล่าวคือ การอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องบุคคลอื่นนอกเหนือจากคู่ชีวิตของตนเอง อีกฝ่ายหนึ่งก็สามารถนำมากล่าวอ้างเป็นเหตุผลในการฟ้องศาลเพื่อพิพากษาให้ฟ้องถอนการจดทะเบียนได้

3.2) คู่ชีวิตประพฤติชั่ว ไม่ว่าจะความประพฤตินั้นจะเป็นความผิดอาญาหรือไม่ ถ้าเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความอับอายขายหน้าอย่างร้ายแรง หรือได้รับความดูถูกเกลียดชังเพราะเหตุที่คงเป็นคู่ชีวิตของฝ่ายที่ประพฤติชั่วอยู่ต่อไป หรือได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร ในเมื่อเอาสภาพฐานะและความเป็นอยู่ร่วมกันอันสามีภริยามาคำนึงประกอบ อีกฝ่ายหนึ่งนั้นขอฟ้องถอนได้

3.3) คู่ชีวิตทำร้ายหรือทรมาณร่างกายหรือจิตใจ หรือหมิ่นประมาทหรือเหยียดหยามอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุพการีของอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งนี้ถ้าเป็นการร้ายแรงอีกฝ่ายหนึ่งนั้นขอฟ้องถอนได้

3.4) คู่ชีวิตจงใจละทิ้งร้างอีกฝ่ายหนึ่งไปเกินหนึ่งปี อีกฝ่ายหนึ่งนั้นขอฟ้องถอนการจดทะเบียนความสัมพันธ์ได้

3.5) คู่ชีวิตต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกและได้ถูกจำคุกเกินหนึ่งปี ในความผิดที่อีกฝ่ายหนึ่งมิได้มีส่วนก่อให้เกิดการกระทำความผิด หรือยินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดนั้นด้วย และการเป็นคู่ชีวิตกันต่อไปจะเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร อีกฝ่ายหนึ่งนั้นขอฟ้องถอนได้

¹⁴³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1513.

¹⁴⁴ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 12 (3) .

¹⁴⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1516.

3.6) คู่ชีวิตสมัครใจแยกกันอยู่เพราะเหตุที่ไม่อาจอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาได้ โดยปกติสุขตลอดมาเกินสามปี หรือแยกกันอยู่ตามคำสั่งของศาลเป็นเวลาเกินสามปี ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขอเพิกถอนได้

3.7) คู่ชีวิตถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญ หรือไปจากภูมิลำเนา หรือถิ่นที่อยู่เป็นเวลาเกินสามปี โดยไม่มีใครทราบแน่ชัดว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร อีกฝ่ายหนึ่งขอเพิกถอนได้

3.8) คู่ชีวิตไม่ให้ความช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งตามสมควร หรือทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อการที่เป็นคู่ชีวิตกันอย่างร้ายแรง ทั้งนี้ถ้าการกระทำนั้นถึงขนาดที่อีกฝ่ายหนึ่งเดือดร้อนเกินควรในเมื่อเอาสภาพฐานะและความเป็นอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยามาคำนึงประกอบอีกฝ่ายหนึ่งนั้นขอเพิกถอนได้

3.9) คู่ชีวิตวิกลจริตตลอดมาเกินสามปี และความวิกลจริตนั้นมีลักษณะยากจะหายได้ กับทั้งความวิกลจริตถึงขนาดที่จะทนอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาต่อไปไม่ได้ อีกฝ่ายหนึ่งขอเพิกถอนได้

3.10) คู่ชีวิตผิดทัศนทัศน์ที่ทำให้ไว้เป็นหนังสือในเรื่องความประพฤติ อีกฝ่ายหนึ่งขอเพิกถอนได้

3.11) คู่ชีวิตเป็นโรคติดต่ออย่างร้ายแรงอันอาจเป็นภัยแก่อีกฝ่ายหนึ่ง และโรคมีลักษณะเรื้อรังไม่มีทางที่จะหายได้ อีกฝ่ายหนึ่งนั้นขอเพิกถอนได้

3.12) คู่ชีวิตมีสภาพแห่งกายทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล อีกฝ่ายหนึ่งขอเพิกถอนได้

การเพิกถอนการจดทะเบียนคู่ชีวิตให้นำเหตุแห่งการหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นี้มาใช้ร่วมกัน เนื่องจากเหตุที่เกิดขึ้นเป็นเหตุที่สามารถเกิดขึ้นได้กับคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือคู่ชีวิตตาม (ร่าง) พระราชบัญญัตินี้ ดังนั้น เมื่อเกิดเหตุฟ้องหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 แล้ว อีกฝ่ายหนึ่งก็สามารถนำมากล่าวอ้างเป็นเหตุผลในการร้องขอต่อศาลเพื่อพิพากษาให้เพิกถอนการจดทะเบียนคู่ชีวิตได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม เหตุตามมาตรา 1516 (1) และ (2) ที่จะใช้โดยอนุโลมนั้น ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแล้วแต่กรณี ได้ยินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความดังกล่าว¹⁴⁶ หรือเหตุตามมาตรา 1516 (10) ถ้าเกิดเพราะการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่ง อีกฝ่ายหนึ่งนั้นจะยกเป็นเหตุขอเพิกถอนไม่ได้¹⁴⁷ ในกรณีขอเพิกถอน โดยอาศัยเหตุแห่งการผิดทัศนทัศน์ตามมาตรา 1516 (8) นั้น ถ้าศาลเห็นว่าความประพฤติของคู่ชีวิตเป็นเหตุให้ทำทัศนทัศน์เป็นเหตุเล็กน้อยหรือไม่สำคัญเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาโดย

¹⁴⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1517 วรรคหนึ่ง.

¹⁴⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1517 วรรคสอง.

ปกติสุข ศาลจะไม่พิพากษาให้เพิกถอนก็ได้¹⁴⁸ นอกจากนี้ สิทธิที่จะขอเพิกถอนย่อมหมดไปในเมื่อฝ่ายที่มีสิทธิขอเพิกถอนได้กระทำการอันแสดงให้เห็นว่าได้ให้อภัยในการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นเหตุให้เกิดสิทธิขอเพิกถอนนั้นแล้ว¹⁴⁹

3.1.1.6 ผลของการสิ้นสุดการจดทะเบียนคู่ชีวิต

ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556 มาตรา 17 กำหนดให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยการสิ้นสุดแห่งการสมรส เช่น ผลการเพิกถอนการสมรส สิทธิเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู ค่าทดแทน ค่าเลี้ยงชีพ และการจัดการทรัพย์สินกรณีการหย่ามาใช้บังคับกับการสิ้นสุดของการจดทะเบียนคู่ชีวิต โดยอนุโลม¹⁵⁰

จากการศึกษาหลักการของร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556 พบว่ามีหลักการคล้ายกันหลักการจดทะเบียนสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่เงื่อนไขในคุณสมบัติของบุคคลที่จะจดทะเบียนคู่ชีวิตกับการจดทะเบียนสมรสแตกต่างกัน โดยแนวคิดและหลักการของร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ฉบับ พ.ศ. 2556 นี้ไม่มีการนำเสนอต่อสภานิติบัญญัติแต่อย่างใด

3.1.2 ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ.... ฉบับปี 2561 โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

ในความสัมพันธ์คู่ชีวิตของบุคคลเพศเดียวกันที่มีความหลากหลายทางเพศตาม (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561 ที่นำมาศึกษานี้ ร่างโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติร่วมกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม (ฉบับกรมคุ้มครองสิทธิฯ) มี 6 หมวด 44 มาตรา โดยระบุหลักการและเหตุผลว่า “...ปัจจุบันกลุ่มบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ เพศสภาพ หรือมีการแสดงออกที่แตกต่างจากเพศโดยกำเนิด ซึ่งถือได้ว่าเป็นบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ได้ใช้ชีวิตร่วมกันตั้งครอบครัว แต่ไม่มีกฎหมายรองรับสิทธิและหน้าที่ในการเป็นคู่ชีวิต ซึ่งถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมและขัดต่อหลักการที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ ตลอดจนหลักการสิทธิมนุษยชนสากลตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทย เข้าเป็นภาคี จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เพื่อรับรองสิทธิของบุคคลดังกล่าว...” ทั้งนี้ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตฉบับนี้จะรับรองและ

¹⁴⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1517 วรรคสาม.

¹⁴⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1518.

¹⁵⁰ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556, มาตรา 14.

คุ้มครองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวและการใช้ชีวิตร่วมกันฉันคู่ชีวิตของคู่รักเพศเดียวกัน โดยมุ่งรับรองสิทธิในการจดทะเบียนคู่ชีวิต กำหนดสิทธิและหน้าที่ในความสัมพันธ์ของคู่ชีวิต และรับรองสิทธิในทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต ตลอดจน สิทธิและหน้าที่ในการรับมรดกของคู่ชีวิต อันมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

3.1.2.1 ความหมายของคู่ชีวิต

“คู่ชีวิต” ตามมาตรา 3 แห่งร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561 กำหนดคำนิยามไว้หมายความว่า “บุคคลสองคนที่มีอาจใช้สิทธิจดทะเบียนสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วยเหตุแห่งเพศสภาพของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และได้จดทะเบียนคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้” ทั้งนี้ ร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวกำหนดให้การจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นการทำสัญญาตามกฎหมาย และการกำหนดเพศของคู่สัญญาไว้ว่า ผู้ที่จะเข้ามาทำสัญญาคู่ชีวิตนั้นจะต้องเป็นบุคคลเพศเดียวกันตามกฎหมายและถือตามเพศในขณะกำเนิดเนื่องจากมีอาจใช้สิทธิจดทะเบียนสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วยเหตุแห่งเพศสภาพของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เช่นเดียวกับร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556 ส่วนนายทะเบียนหมายถึงเจ้าพนักงานซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้¹⁵¹

3.1.2.2 หลักเกณฑ์ของการจดทะเบียนคู่ชีวิต

ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561 กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขแห่งการจดทะเบียนคู่ชีวิตไว้ดังนี้

- 1) อายุของคู่ชีวิต ตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้กำหนดเงื่อนไขในเรื่องอายุไว้ว่าบุคคลที่จะทำการจดทะเบียนเมื่อบุคคลทั้งสองมีอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์¹⁵²
- 2) สัญชาติของคู่ชีวิต ผู้จดทะเบียนคู่ชีวิตจะต้องมีสัญชาติไทย หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องมีสัญชาติไทย¹⁵³
- 3) ความยินยอมของคู่ชีวิต โดยการจดทะเบียนคู่ชีวิตจะกระทำได้อต่อเมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายแสดงความยินยอมให้ปรากฏโดยเปิดเผยต่อหน้านายทะเบียนและให้นายทะเบียนบันทึกความยินยอมนั้น¹⁵⁴ เมื่อนายทะเบียนรับจดทะเบียน ผู้ร้องต้องลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญใน

¹⁵¹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 3.

¹⁵² ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 5.

¹⁵³ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 5.

¹⁵⁴ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 7 วรรคแรก.

ทะเบียนต่อหน้านายทะเบียน และต่อหน้าพยานสองคน ซึ่งต้องลงลายมือชื่อไว้ในทะเบียนในขณะนั้นด้วย แต่ถ้าผู้ร้องไม่สามารถลงลายมือชื่อได้โดยวิธีใดวิธีหนึ่ง ให้นายทะเบียนหมายเหตุไว้ในทะเบียน¹⁵⁵

4) ความสามารถของคู่ชีวิต การจดทะเบียนคู่ชีวิตจะกระทำไม่ได้ หากคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนวิกลจริตหรือบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ¹⁵⁶ ซึ่งเป็นเงื่อนไขเรื่องความสามารถของคู่สมรสตามบทบัญญัติในมาตรา 1449 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

5) ต้องไม่เป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา หรือเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา ซึ่งความเป็นญาติดังกล่าวให้ถือตามสายโลหิตโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นญาติโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่¹⁵⁷ ข้อห้ามนี้เป็นบทบัญญัติด้วยเหตุผลในทางศีลธรรม เช่นเดียวกับการสมรสระหว่างญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมาหรือเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์¹⁵⁸ ซึ่งมีผลเป็นโมฆะ¹⁵⁹

6) ต้องไม่มีคู่สมรสหรือได้จดทะเบียนตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้มาก่อน¹⁶⁰

7) ต้องไม่มีความสัมพันธ์เป็นผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรม¹⁶¹

8) การจดทะเบียน การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่สมบูรณ์และกฎหมายรับรองนั้น นอกจากจะต้องปฏิบัติให้ครบตามเงื่อนไขแห่งการจดทะเบียนคู่ชีวิตและทำการจดทะเบียนด้วยความยินยอมโดยเปิดเผยต่อหน้านายทะเบียน ให้นายทะเบียนบันทึกความยินยอมนั้นแล้ว¹⁶² การจดทะเบียนคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้ในต่างประเทศให้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง และในกรณีที่บุคคลทั้งสองฝ่ายประสงค์จะจดทะเบียนคู่ชีวิตตามกฎหมายไทยให้พนักงานทูตหรือกงสุลไทยเป็นนายทะเบียน¹⁶³ นอกจากนี้พยานในการจดทะเบียนต้องไม่เป็นบุคคลซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะหรือบุคคลวิกลจริตหรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นผู้เสมือนไร้

¹⁵⁵ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 7 วรรคสอง.

¹⁵⁶ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 8 (1).

¹⁵⁷ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 8 (2).

¹⁵⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1450.

¹⁵⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1495.

¹⁶⁰ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 8 (3).

¹⁶¹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 9.

¹⁶² ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 7 วรรคแรก.

¹⁶³ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 10.

ความสามารถ¹⁶⁴ และเมื่อมีการร้องขอให้จดทะเบียนคู่ชีวิต ให้นายทะเบียนรับจดทะเบียนคู่ชีวิตให้ การจดทะเบียนคู่ชีวิตนั้น จะขอให้นายทะเบียนไปดำเนินการนอกสำนักทะเบียนรับจดทะเบียน คู่ชีวิตก็ได้แต่ต้องเสียค่าธรรมเนียมตามอัตราที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง¹⁶⁵ และให้ทะเบียนคู่ชีวิต และทะเบียนสิ้นสุดการเป็นคู่ชีวิตเป็นทะเบียนครอบครัว¹⁶⁶

9) ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต ตามร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... คู่ชีวิตต้องอยู่กินด้วยกันฉันคู่ชีวิต ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะ ของตน รวมทั้งให้มีสิทธิในความสัมพันธ์ในฐานะคู่ชีวิต อาทิ การยินยอมให้รักษาพยาบาล อำนาจ ในการจัดการศพ การดำเนินคดีอาญาแทนคู่ชีวิตของตน การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากการขาด ไร้อุปการะ¹⁶⁷ เช่นเดียวกับสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายเสมือนคู่สมรสที่ต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดู กันตามความสามารถและฐานะของตนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์¹⁶⁸

3.1.2.3 ผลทางกฎหมายของการจดทะเบียนคู่ชีวิต

จากสิทธิและหน้าที่ในรูปแบบการจดทะเบียนคู่ชีวิตดังกล่าวสามารถแบ่งผลของ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิตได้ดังนี้

1) ความสัมพันธ์ส่วนตัวของคู่ชีวิต ในกรณีที่คู่ชีวิตไม่สามารถที่จะอยู่กิน ด้วยกันฉันสามีภริยาโดยปกติสุขได้ หรือถ้าการอยู่ร่วมกันจะเป็นอันตรายแก่กายหรือจิตใจหรือ ทำลายความผาสุกอย่างมาก คู่ชีวิตฝ่ายที่ไม่สามารถที่จะอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยาโดยปกติสุขได้ หรือฝ่ายที่จะต้องรับอันตรายหรือถูกทำลายความผาสุก อาจร้องต่อศาลเพื่อให้มีคำสั่งอนุญาตให้ตน อยู่ต่างหากในระหว่างที่เหตุนั้นๆ ยังมีอยู่ก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ศาลจะกำหนดจำนวนค่าอุปการะเลี้ยงดู ให้ฝ่ายหนึ่งจ่ายให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งตามควรแก่พฤติการณ์ก็ได้¹⁶⁹ เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ มาตรา 1462 หรือในกรณีที่ศาลสั่งให้คู่ชีวิตเป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ ความสามารถ คู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งย่อมเป็นผู้อุปการะหรือผู้พิทักษ์แล้วแต่กรณี¹⁷⁰ เช่นเดียวกับประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1463

¹⁶⁴ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 11.

¹⁶⁵ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 12.

¹⁶⁶ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 13.

¹⁶⁷ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 21.

¹⁶⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1461.

¹⁶⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 22.

¹⁷⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 23.

ในกรณีที่คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนวิกลจริต ไม่ว่าจะศาลจะได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ถ้าคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งไม่อุปการะเลี้ยงดูฝ่ายที่วิกลจริตตามมาตรา 21 หรือกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใด อันเป็นเหตุให้ฝ่ายที่วิกลจริตตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ หรือตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดความเสียหายทางทรัพย์สินถึงขนาด บุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือผู้อนุบาลอาจฟ้องคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ฝ่ายที่วิกลจริต หรือขอให้ศาลมีคำสั่งใดๆ เพื่อคุ้มครองฝ่ายที่วิกลจริตนั้นได้¹⁷¹

ในกรณีที่ฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู ถ้ายังมีคำสั่งของศาลว่าคู่ชีวิตซึ่งวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถก็ให้ขอต่อศาลในคดีเดียวกันให้ศาลมีคำสั่งว่า คู่ชีวิตซึ่งวิกลจริตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ โดยขอตั้งตนเองหรือผู้อื่นที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้อนุบาล หรือถ้าได้มีคำสั่งของศาลแสดงว่าคู่ชีวิตซึ่งวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถอยู่แล้ว จะขอให้ถอดถอนผู้อนุบาลคนเดิมและแต่งตั้งผู้อนุบาลคนใหม่ก็ได้¹⁷²

ส่วนการขอให้ศาลมีคำสั่งใดๆ เพื่อคุ้มครองคู่ชีวิตฝ่ายที่วิกลจริตโดยมิได้เรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูด้วยนั้น จะไม่ขอให้ศาลมีคำสั่งให้คู่ชีวิตฝ่ายที่วิกลจริตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ หรือจะไม่ขอเปลี่ยนผู้อนุบาลก็ได้ แต่ถ้าศาลเห็นว่าวิธีการคุ้มครองที่ขอนั้นจำเป็นต้องมีผู้อนุบาลหรือเปลี่ยนผู้อนุบาล ให้ศาลมีคำสั่งให้จัดการทำนองเดียวกับที่บัญญัติไว้ในวรรคสอง แล้วจึงมีคำสั่งคุ้มครองตามที่เห็นสมควร¹⁷³ และในระหว่างการพิจารณาคดี ถ้ามีคำขอ ศาลอาจกำหนดวิธีการชั่วคราวเกี่ยวกับการอุปการะเลี้ยงดูหรือการคุ้มครองคู่ชีวิตฝ่ายที่วิกลจริตได้ตามที่เห็นสมควร และหากเป็นกรณีฉุกเฉินให้นำบทบัญญัติเรื่องคำขอในเหตุฉุกเฉินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ¹⁷⁴

2) ความสัมพันธ์ทางด้านทรัพย์สิน ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 หมวด 4 ว่าด้วยทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยามาใช้บังคับกับการจัดการทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้ โดยอนุโลม¹⁷⁵

¹⁷¹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 24 วรรคหนึ่ง.

¹⁷² ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 24 วรรคสอง.

¹⁷³ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 24 วรรคสาม.

¹⁷⁴ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 24 วรรคสี่.

¹⁷⁵ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 25.

3.1.2.4 ความเป็นโมฆะของการจดทะเบียนคู่ชีวิต

การจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะแต่เฉพาะที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้¹⁷⁶ และผลสืบเนื่องจากการที่การจดทะเบียนคู่ชีวิตนั้นเป็นโมฆะดังนี้

- 1) การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ฝ่าฝืน มาตรา 7 และมาตรา 8 ให้เป็นโมฆะ¹⁷⁷
- 2) คำพิพากษาของศาลเท่านั้นที่จะแสดงว่าการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะ¹⁷⁸

ในกรณีการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืน มาตรา 8 (3) บุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคนใดคนหนึ่งจะกล่าวอ้างขึ้น หรือจะร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะก็ได้¹⁷⁹ และหากศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าการจดทะเบียนคู่ชีวิตใดเป็นโมฆะให้ศาลแจ้งไปยังนายทะเบียนเพื่อบันทึกความเป็นโมฆะไว้ในทะเบียนคู่ชีวิต¹⁸⁰

3) การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะไม่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต¹⁸¹ ในกรณีที่การจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะ ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดมีหรือได้มาไม่ว่าก่อนหรือหลังการจดทะเบียนคู่ชีวิตรวมทั้งดอกผลคงเป็นของฝ่ายนั้น ส่วนบรรดาทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันให้แบ่งคนละครึ่ง เว้นแต่ศาลจะเห็นสมควรสั่งเป็นประการอื่น เมื่อได้พิเคราะห์ถึงภาระในครอบครัว ภาระในการหาเลี้ยงชีพ และฐานะของกลุ่มรวมทั้งสองฝ่าย ตลอดจนพฤติการณ์อื่นที่ปวงแล้ว¹⁸²

4) การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา 7 หรือมาตรา 8 (1) (2) ไม่ทำให้คู่ชีวิตฝ่ายที่สุจริตเต็มสิทธิที่ได้มาเพราะการจดทะเบียนคู่ชีวิตก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นโมฆะ¹⁸³ กรณีการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืน มาตรา 8 (3) ไม่ทำให้คู่ชีวิตฝ่ายที่จดทะเบียน คู่ชีวิต โดยสุจริตเต็มสิทธิที่ได้มา เพราะการจดทะเบียนคู่ชีวิตก่อนที่คู่ชีวิตนั้นรู้ถึงเหตุที่ทำให้การจดทะเบียน คู่ชีวิตเป็นโมฆะ แต่การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะดังกล่าว ไม่ทำให้คู่ชีวิตเกิดสิทธิรับมรดกในฐานะทายาท โดยธรรมของคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่ง¹⁸⁴ ส่วนการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา 7 หรือมาตรา 8 (1) (2) ถ้าคู่ชีวิตฝ่ายใดได้จดทะเบียนคู่ชีวิตโดยสุจริตฝ่าย

¹⁷⁶ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 15.

¹⁷⁷ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 16.

¹⁷⁸ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 17 วรรคแรก.

¹⁷⁹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 17 วรรคสอง.

¹⁸⁰ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 17 วรรคสาม.

¹⁸¹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 18 วรรคแรก.

¹⁸² ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 18 วรรคสอง.

¹⁸³ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 19 วรรคหนึ่ง.

¹⁸⁴ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 19 วรรคสอง.

นั้นมีสิทธิเรียกค่าทดแทนได้ และถ้าการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็น โฆษะนั้นทำให้ฝ่ายที่ได้จดทะเบียน คู่ชีวิตโดยสุจริตต้องยากจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สิน หรือจากการงานที่เคยทำอยู่ก่อนมี คำพิพากษาถึงที่สุด หรือก่อนที่จะได้รู้ว่าการของตนเป็น โฆษะ แล้วแต่กรณี ฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่า เลี้ยงชีพได้ด้วย สิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพในกรณีนี้ให้นำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1526 วรรคหนึ่ง และมาตรา 1528 มาใช้บังคับโดยอนุโลม¹⁸⁵

สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนหรือค่าเลี้ยงชีพตามวรรคสาม มีกำหนดอายุความสองปี นับ แแต่วันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด สำหรับกรณีการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็น โฆษะเพราะฝ่าฝืนมาตรา 7 หรือ มาตรา 8 (1) (2) หรือนับแต่วันที่อยู่ถึงเหตุที่ทำให้การจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็น โฆษะ สำหรับกรณีการจด ทะเบียนคู่ชีวิตเป็น โฆษะเพราะฝ่าฝืนมาตรา 8 (3)¹⁸⁶ ทั้งนี้ การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็น โฆษะ ไม่ กระทบถึงสิทธิของบุคคลภายนอกผู้กระทำการ โดยสุจริตซึ่งได้มาก่อนมีการบันทึกความเป็น โฆษะ ไว้ในทะเบียนคู่ชีวิตตามมาตรา 47¹⁸⁷

3.1.2.5 การสิ้นสุดการจดทะเบียนคู่ชีวิต

การสิ้นสุดการจดทะเบียนคู่ชีวิต ย่อมสิ้นสุดลงด้วยความตาย การสมภารใจเลิกการ เป็นคู่ชีวิตศาลพิพากษาให้เพิกถอน หรือศาลพิพากษาเลิกการเป็นคู่ชีวิต¹⁸⁸ และ การรับบุตรบุญธรรม ย่อมเป็นอันยกเลิกเมื่อมีการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ฝ่าฝืนมาตรา 9¹⁸⁹

กรณีการสมภารใจเลิกกันจากการเป็นคู่ชีวิตจะสมบูรณ์ต่อเมื่อคู่ชีวิตได้จดทะเบียนเลิก จากการเป็นคู่ชีวิตนั้นแล้ว โดยต้องทำเป็นหนังสือและมีพยานลงชื่ออย่างน้อยสองคนต่อหน้านาย ทะเบียน¹⁹⁰

ส่วนเหตุที่จะขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนการจดทะเบียนคู่ชีวิต ได้แก่ การฝ่าฝืน เงื่อนไขการจดทะเบียนคู่ชีวิตตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัตินี้ และการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ได้ กระทำโดยสำคัญผิด ถูกกลฉ้อฉล หรือถูกข่มขู่ และให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและ พินิชย์ มาตรา 1505 ถึง มาตรา 1508 และให้นำบทบัญญัติว่าด้วยผลของการเพิกถอนการจด ทะเบียนคู่ชีวิตตามมาตรา 1511 ถึง 1513 มาบังคับใช้โดยอนุโลม¹⁹¹

¹⁸⁵ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 19 วรรคสาม.

¹⁸⁶ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 19 วรรคสี่.

¹⁸⁷ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 20

¹⁸⁸ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 26.

¹⁸⁹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 27.

¹⁹⁰ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 28.

¹⁹¹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 29.

นอกจากนี้ในการฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิต ต้องเกิดจากสาเหตุดังต่อไปนี้¹⁹²

- 1) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นฉันภริยาหรือสามีหรือคู่ชีวิต เป็นชู้ หรือมีชู้ หรือร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจฉัน อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้
- 2) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจดทะเบียนสมรสกับผู้อื่น
- 3) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประพฤติชั่ว ไม่ว่าจะความประพฤติชั่วนั้นจะเป็นความผิดอาญาหรือไม่ ถ้าเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่ง
  - (1) ได้รับความอับอายขายหน้าอย่างร้ายแรง หรือ
  - (2) ได้รับความดูถูกเกลียดชังเพราะเหตุที่คงเป็นคู่ชีวิตของฝ่ายที่ประพฤติชั่วอยู่ต่อไปหรือ
  - (3) ได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร ในเมื่อเอาสภาพฐานะและความเป็นอยู่ร่วมกันฉันคู่ชีวิตมาคำนึงประกอบ อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้
- 4) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำร้าย หรือทรมานร่างกายหรือจิตใจ หรือหมิ่นประมาท หรือเหยียดหยามอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุพการีของอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งนี้ถ้าเป็นการร้ายแรง อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้
- 5) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจงใจละทิ้งร้างอีกฝ่ายหนึ่ง ไปเกินหนึ่งปี อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้
- 6) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก และได้ถูกจำคุกเกินหนึ่งปีในความผิดที่อีกฝ่ายหนึ่งมิได้มีส่วนก่อให้เกิดการกระทำความผิด หรือยินยอม หรือรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดนั้นด้วย และการเป็นคู่ชีวิตกันต่อไปจะเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้
- 7) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสมักรใจแยกกันอยู่เพราะเหตุที่ไม่อาจอยู่ร่วมกันฉันคู่ชีวิตได้โดยปกติสุขตลอดมาเกินสามปี หรือแยกกันอยู่ตามคำสั่งของศาลเป็นเวลาเกินสามปี ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้
- 8) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญ หรือไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นเวลาเกินสามปี โดยไม่มีใครทราบแน่ชัดว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้
- 9) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ให้ความช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งตามสมควร หรือทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อการคู่ชีวิตกันอย่างร้ายแรง ทั้งนี้ ถ้าการกระทำนั้นถึงขนาดที่อีก

¹⁹² ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 30.

ฝ่ายหนึ่งเดือดร้อนเกินควร ในเมื่อเอาสภาพ ฐานะ และความเป็นอยู่ร่วมกันฉันคู่ชีวิตมาคำนึง ประกอบ อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

10) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริตตลอดมาเกินสามปี และความวิกลจริตนั้นมี ลักษณะยากจะหายได้ กับทั้งความวิกลจริตถึงขนาดที่จะทนอยู่ร่วมกันฉันคู่ชีวิตต่อไปไม่ได้ อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

11) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดทัณฑ์บนที่ทำให้ไว้เป็นหนังสือในเรื่องความประพฤติอีกฝ่ายหนึ่งฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

เมื่อศาลพิพากษาให้เลิกคู่ชีวิตกันเพราะเหตุคู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอุปการะเลี้ยงดูหรือ ครอบงำผู้อื่นฉันทริยาหรือสามีหรือคู่ชีวิต เป็นชู้ หรือมีชู้ หรือร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจ¹⁹³ คู่ชีวิต มีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากคู่ชีวิตและจากผู้ซึ่งได้รับการอุปการะเลี้ยงดูหรือครอบงำ หรือผู้ซึ่งเป็นเหตุ แห่งการเลิกคู่ชีวิตนั้น¹⁹⁴

ทั้งนี้สิทธิฟ้องร้องโดยอาศัยเหตุในมาตรา 30 (1) (3) (4) หรือ (9) หรือมาตรา 31 ย่อม ระงับไปเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้กล่าวอ้างรู้หรือควรรู้ความจริงซึ่งตนอาจยกขึ้นกล่าวอ้าง เหตุอันจะยกขึ้นฟ้องเลิกคู่ชีวิตไม่ได้แล้วนั้นอาจนำสืบสนับสนุนคดีฟ้องเลิกคู่ชีวิตซึ่งอาศัยเหตุอย่าง อื่น¹⁹⁵

ส่วนเหตุฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตตามมาตรา 30 (1) และ (3) ถ้าคู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แล้วแต่กรณี ได้ยินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจในการกระทำที่เป็นเหตุเลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้น ฝ่ายที่ยินยอม หรือรู้เห็นเป็นใจนั้นจะยกเป็นเหตุฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตไม่ได้¹⁹⁶

ในกรณีฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตโดยอาศัยเหตุแห่งการผิดทัณฑ์บนตามมาตรา 30 (11) นั้น ถ้าศาลเห็นว่าความประพฤติกของคู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอันเป็นเหตุให้ทำทัณฑ์บนเป็นเหตุ เล็กน้อยหรือไม่สำคัญเกี่ยวแก่การอยู่ร่วมกันฉันคู่ชีวิตโดยปกติสุข ศาลจะไม่พิพากษาให้เลิกการเป็น คู่ชีวิตก็ได้¹⁹⁷ ทั้งนี้สิทธิฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตย่อมหมดไปเมื่อฝ่ายที่มีสิทธิฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิต ได้กระทำการอันแสดงให้เห็นว่าได้ให้อภัยในการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นเหตุให้เกิดสิทธิฟ้อง เลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้นแล้ว¹⁹⁸

¹⁹³ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 30 (1).

¹⁹⁴ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 31.

¹⁹⁵ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 32.

¹⁹⁶ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 33 วรรคแรก.

¹⁹⁷ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 33 วรรคสอง.

¹⁹⁸ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 34.

ในกรณีที่คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนวิกลจริตและมีเหตุเลิการเป็นคู่ชีวิตเกิดขึ้นไม่ว่าเหตุนั้นจะได้เกิดขึ้นก่อนหรือภายหลังการเป็นคนวิกลจริต ให้บุคคลซึ่งอาจร้องขอต่อศาลให้ตั้งให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 23 มีอำนาจฟ้องคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งขอให้ศาลพิพากษาให้ เลิการเป็นคู่ชีวิตขาดจากกันและแบ่งทรัพย์สินได้ ในกรณีเช่นว่านี้ ถ้ายังมีค้ำประกันของศาล แสดงว่าคู่ชีวิต ซึ่งวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถ ก็ให้บุคคลดังกล่าวร้องขอต่อศาลในคดีเดียวกันนั้นให้ศาลมีคำสั่งว่าคู่ชีวิตซึ่งวิกลจริตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ¹⁹⁹ และเมื่อบุคคลดังกล่าวเห็นสมควรจะร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งตามมาตรา 36 หรือร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งชั่วคราวระหว่างการพิจารณาตามมาตรา 1530 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วยก็ได้²⁰⁰

ในกรณีที่คู่ชีวิตซึ่งถูกอ้างว่าเป็นคนวิกลจริต ยังไม่ได้ถูกตั้งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หากศาล เห็นว่าคู่ชีวิตนั้นยังไม่เป็นคนสมควรตั้งให้เป็นคนไร้ความสามารถก็ให้ยกฟ้องคดีนั้นเสีย ถ้าเห็นว่าเป็นบุคคลที่ควรตั้งให้เป็นคนไร้ความสามารถ แต่ยังไม่สมควรจะให้มีการเลิการเป็นคู่ชีวิต ก็ให้ศาลตั้งให้คู่ชีวิตนั้น เป็นคนไร้ความสามารถโดยจะไม่ตั้งเรื่องผู้อนุบาลหรือจะตั้งผู้อื่นเป็นผู้อนุบาลตามมาตรา 23 ก็ได้ คงพิพากษา ยกแต่เฉพาะข้อเลิการเป็นคู่ชีวิต ในกรณีเช่นนี้ศาลจะตั้งกำหนดค่าเลี้ยงชีพด้วยก็ได้ ในกรณีที่ศาลเห็นว่า คู่ชีวิตนั้นวิกลจริตอันควรตั้งให้เป็นคนไร้ความสามารถ และทั้งมีเหตุควรให้เลิการเป็นคู่ชีวิตด้วย ก็ให้ศาลตั้งในคำพิพากษาให้คู่ชีวิตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ ตั้งผู้อนุบาลและให้เลิการเป็นคู่ชีวิต²⁰¹ ในกรณีนี้ ถ้าศาลเห็นว่าเหตุเลิการเป็นคู่ชีวิตที่ยกขึ้นอ้างในการฟ้องร้องนั้นไม่เหมาะสมแก่สภาพของคู่สมรส ซึ่งเป็นคนไร้ความสามารถที่จะหย่าจากคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งก็ดี ตามพฤติการณ์ไม่สมควรที่จะให้มีการเลิการเป็นคู่ชีวิตขาดจากกันก็ดี ศาลจะพิพากษาไม่ให้เลิการเป็นคู่ชีวิตก็ได้²⁰²

นอกจากนี้ในคดีฟ้องให้เลิการเป็นคู่ชีวิต ถ้าเหตุแห่งการเลิการเป็นคู่ชีวิตเป็นความผิด ของคู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่ฝ่ายเดียวและการเลิการเป็นคู่ชีวิตนั้นจะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งยากจนลงเพราะไม่มีรายได้ พอลจากทรัพย์สิน หรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างการเป็นคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งนั้นจะขอให้ฝ่ายหนึ่งที่ต้องรับผิดชอบค่าเลี้ยงชีพให้ได้ ค่าเลี้ยงชีพนี้ศาลอาจให้เพียงใดหรือไม่ให้ก็ได้ โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้และฐานะของผู้รับและให้นำบทบัญญัติ มาตรา 1598/39 มาตรา 1598/40 และ มาตรา 1598/41 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับ

¹⁹⁹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 35 วรรคแรก.

²⁰⁰ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 35 วรรคสอง.

²⁰¹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 35 วรรคสาม.

²⁰² ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 35 วรรคสี่.

โดยอนุโลม²⁰³ แต่สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพเป็นอันสิ้นสุด ถ้ามิได้ฟ้องหรือฟ้องแย้งในคดีฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้น²⁰⁴

3.1.2.6 ผลของการสิ้นสุดคู่ชีวิต

ในกรณีการจดทะเบียนคู่ชีวิตตามกฎหมายนั้น การเลิกการเป็นคู่ชีวิตโดยความยินยอมของคู่ชีวิตทั้งสองฝ่าย มีผลนับแต่เวลาจดทะเบียนยุติการเป็นคู่ชีวิตเป็นต้นไป การเลิกการเป็นคู่ชีวิตโดยคำพิพากษา มีผลแต่เวลาที่คำพิพากษาลงถึงที่สุด แต่จะอ้างเป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตไม่ได้ เว้นแต่จะได้จดทะเบียนเลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้นแล้ว²⁰⁵

เมื่อสมภารใจเลิกกันโดยการจดทะเบียนให้แบ่งทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตให้แก่แต่ละฝ่ายได้ส่วนเท่ากัน เว้นแต่จะตกลงกันเป็นอย่างอื่น²⁰⁶ ส่วนทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตที่คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจำหน่ายไปเพื่อประโยชน์ตนฝ่ายเดียวก็ดี จำหน่ายไปโดยเจตนาทำให้คู่ชีวิตอีกฝ่ายเสียหายก็ดี จำหน่ายไปโดยมิได้รับความยินยอมของคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งในกรณีที่ถูกกฎหมายบังคับว่าการจำหน่ายนั้นจะต้องได้รับความยินยอมของอีกฝ่ายหนึ่งด้วยก็ดี จงใจทำลายให้สูญหายไปก็ดี ให้ถือเสมือนว่าทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่เพื่อจัดแบ่งทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตตามมาตรา 38 และถ้าคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งได้รับส่วนแบ่งทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตไม่ครบตามจำนวนที่ควรจะได้ให้คู่ชีวิตฝ่ายที่ได้จำหน่ายหรือจงใจทำลายทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตนั้นชดเชยจากทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตส่วนของตนหรือสินส่วนตัว²⁰⁷

สำหรับหนี้สิน ให้แบ่งความรับผิดชอบในหนี้ที่จะต้องรับผิดชอบด้วยกันตามส่วนเท่ากัน เว้นแต่จะตกลงกันเป็นอย่างอื่น²⁰⁸ และให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยการสิ้นสุดแห่งการสมรส เช่น ผลการเพิกถอนการสมรส สิทธิเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู ค่าทดแทน และค่าเลี้ยงชีพ มาใช้บังคับกับการสิ้นสุดของการจดทะเบียนคู่ชีวิตโดยอนุโลม²⁰⁹

²⁰³ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 36 วรรคแรก.

²⁰⁴ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 36 วรรคสอง.

²⁰⁵ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 37.

²⁰⁶ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 38.

²⁰⁷ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 39.

²⁰⁸ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 40.

²⁰⁹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 41.

3.1.2.7 มรดก

กำหนดให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดกมาใช้บังคับกับสิทธิและหน้าที่ในการรับมรดกของคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้โดยอนุโลม²¹⁰ และคู่ชีวิตที่ยังมีชีวิตมีฐานะเป็นทายาทโดยธรรมเสมือนคู่สมรสและอยู่ภายใต้บทบัญญัติพิเศษแห่งมาตรา 1635 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์²¹¹

3.1.2.8 อายุความ

อายุความสิทธิเรียกร้องระหว่างคู่ชีวิต หากมิได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่นในพระราชบัญญัตินี้ อายุความสิทธิเรียกร้องระหว่างคู่ชีวิต ถ้าจะครบกำหนดก่อนหรือภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่การเป็นคู่ชีวิตสิ้นสุดลง อายุความนั้นยังไม่ครบกำหนดจนกว่าจะครบหนึ่งปีนับแต่วันที่การเป็นคู่ชีวิตสิ้นสุดลง²¹²

3.1.3 ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ.... ฉบับปี 2563 โดยกระทรวงยุติธรรม

โดยที่สถาบันครอบครัวเป็นหน่วยสำคัญในการพัฒนาสังคมและการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน และการก่อตั้งครอบครัวตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จำกัดเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิงซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันที่มีการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวระหว่างบุคคลที่มีเพศเดียวกันโดยกำเนิด โดยมีการอุปการะเลี้ยงดู และมีความสัมพันธ์ในด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างไปจากคู่สมรส ดังนั้นจึงสมควรมีกฎหมายรองรับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวที่ก่อตั้งขึ้นระหว่างบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศซึ่งร่างพระราชบัญญัตินี้ประกอบด้วย 4 หมวด 46 มาตรา มีสาระสำคัญคือกำหนดสิทธิและหน้าที่ของคู่ชีวิตเทียบเคียงกับคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนี้

3.1.1.1 ความหมายของคู่ชีวิต

“คู่ชีวิต” หมายความว่า บุคคลสองคนซึ่งเป็นเพศเดียวกันโดยกำเนิด และได้จดทะเบียนคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้²¹³ คำนิยามดังกล่าวเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมความหมายเดิมในร่างฉบับปี

²¹⁰ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 42.

²¹¹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 43.

²¹² ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561, มาตรา 44.

²¹³ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 3 วรรค 1.

2561 ซึ่งให้กำนิยามไว้ว่า “บุคคลสองคนที่มีอายุใช้สิทธิจดทะเบียนสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วยเหตุแห่งเพศสภาพของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และได้จดทะเบียนคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้” ทั้งนี้โดย ตัดนิยามคำว่า “การจดทะเบียน” ออก เนื่องจากการดำเนินการทางทะเบียนทั้งการจดทะเบียนคู่ชีวิต การจดทะเบียนเพิกถอนการเป็นคู่ชีวิต และการจดทะเบียนเลิกการเป็นคู่ชีวิต มีความหมายที่ชัดเจนอยู่แล้วในบทบัญญัติจึงไม่มีความจำเป็นต้องกำหนดกำนิยาม นอกจากนี้ยังแก้ไขนิยามคำว่า “คู่ชีวิต” เพื่อความชัดเจนว่าหมายถึงบุคคลสองคนซึ่งเป็นเพศเดียวกัน โดยกำนิเด

3.1.1.2 หลักเกณฑ์ของการจดทะเบียนคู่ชีวิต

การจดทะเบียนคู่ชีวิตมีหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

1) ทะเบียนคู่ชีวิตถือเป็นสัญญาที่มีข้อตกลงกันว่าจดทะเบียนคู่ชีวิตไม่เป็นเหตุที่จะร้องขอให้ศาลบังคับให้จดทะเบียนคู่ชีวิตได้ และถ้าได้มีข้อตกลงกันไว้ว่าจะให้เบี่ยงปรับในเมื่อผิดสัญญาให้ข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะ²¹⁴ ทั้งนี้เทียบเคียงได้กับผลทางกฎหมายของสัญญาหมั้นตามมาตรา 1438 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

2) การจดทะเบียนคู่ชีวิตจะทำได้เมื่อบุคคลทั้งสองมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์²¹⁵ และบุคคลทั้งสองมีสัญชาติไทยหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสัญชาติไทย²¹⁶ ผู้เยาว์ย่อมบรรลุนิติภาวะเมื่อจดทะเบียนคู่ชีวิตหากการจดทะเบียนคู่ชีวิตนั้นได้ทำตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้²¹⁷ หลักเกณฑ์นี้แก้ไขอายุขั้นต่ำในการจดทะเบียนคู่ชีวิตจากเดิมที่กำหนดไว้ในร่างฉบับปี 2556 และฉบับปี 2561 คือ 20 ปี เป็น 17 ปี เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกับการก่อตั้งครอบครัวโดยการสมรสระหว่างบุคคลต่างเพศตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ส่วนหลักเกณฑ์ในเรื่องสัญชาติคงหลักการเดิมที่กำหนดเป็นเงื่อนไขการจดทะเบียนคู่ชีวิตว่า อย่างน้อยบุคคลฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องมีสัญชาติไทย โดยได้นำหลักการดังกล่าวมาบัญญัติเป็นมาตราแยกต่างหากจากเงื่อนไขเรื่องอายุ เนื่องจากการฝ่าฝืนเงื่อนไขสัญชาติถือเป็นเรื่องร้ายแรง สมควรให้มีผลทำให้การจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะ ในขณะที่การฝ่าฝืนเงื่อนไขเรื่องอายุจะมีผลทำให้การจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆียะ

²¹⁴ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 6.

²¹⁵ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 7.

²¹⁶ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 8

²¹⁷ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 16

3) การจดทะเบียนคู่ชีวิตจะกระทำมิได้ในกรณีถ้าบุคคลฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นคนวิกลจริตหรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ²¹⁸ หรือบุคคลทั้งสองเป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา เป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา ความเป็นญาติดังกล่าวมานี้ ให้ถือตามสายโลหิต โดยไม่คำนึงว่าจะจะเป็นญาติโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่²¹⁹ หรือบุคคลฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีคู่สมรสหรือคู่ชีวิตอยู่ก่อนแล้ว²²⁰

4) ให้นายทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัวเป็นนายทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ มีหน้าที่ในการรับจดทะเบียนคู่ชีวิต การรับจดทะเบียน การเลิกการเป็นคู่ชีวิตโดยความยินยอม การบันทึกความเป็นมาของการจดทะเบียนคู่ชีวิต การบันทึกการเพิกถอนการจดทะเบียนคู่ชีวิต โดยคำพิพากษา และการบันทึกการเลิกการเป็นคู่ชีวิต โดยคำพิพากษา²²¹

5) การจดทะเบียนนี้ให้ทำที่สำนักทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว แต่ในการจดทะเบียนคู่ชีวิตจะขอให้นายทะเบียนไปทำนอกสำนักทะเบียนก็ได้²²² และให้กงสุลไทยหรือข้าราชการสถานทูตไทยซึ่งได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่นายทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัวมีหน้าที่รับจดทะเบียนและบันทึกการใดเกี่ยวกับคู่ชีวิตที่มีขึ้นนอกราชอาณาจักรและเมื่อได้จดทะเบียนหรือบันทึกแล้ว ให้ส่งข้อมูลไปยังกระทรวงมหาดไทยด้วย²²³ ส่วนการขอจดทะเบียนการรับจดทะเบียนและการบันทึกการในทะเบียนให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง²²⁴ ซึ่งการกำหนดให้นายทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัวเป็นนายทะเบียน การกำหนดให้สถานะการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นข้อมูลทะเบียนประวัติราษฎรตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรเช่นเดียวกับสถานะการสมรสก็เพื่อให้มีการเชื่อมโยงข้อมูลทะเบียนครอบครัวตามกฎหมายว่าด้วยทะเบียนครอบครัวและข้อมูลทะเบียนคู่ชีวิตเข้าด้วยกัน

6) การจดทะเบียนคู่ชีวิตจะทำได้ต่อเมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายยินยอมเป็นคู่ชีวิตกันและต้องแสดงการยินยอมให้ปรากฏโดยเปิดเผยต่อนายทะเบียนและให้นายทะเบียนบันทึกความยินยอมนั้นไว้ด้วย²²⁵ ส่วนในกรณีที่ผู้เยาว์จะจดทะเบียนคู่ชีวิตต้องได้รับความยินยอมของบิดาและ

²¹⁸ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 9 (1)

²¹⁹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 9 (2)

²²⁰ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 9 (3)

²²¹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 10 วรรค 1

²²² ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 10 วรรค 2

²²³ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 10 วรรค 3

²²⁴ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 10 วรรค 4

²²⁵ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 11

มารดา ในกรณีที่มีทั้งบิดามารดา²²⁶ หรือบิดาหรือมารดา ในกรณีที่มารดาหรือบิดาตาย หรือถูกถอนอำนาจปกครองหรือไม่อยู่ในสภาพหรือฐานะที่อาจให้ความยินยอมโดยพฤติการณ์ผู้เยาว์ไม่อาจขอความยินยอมจากมารดาหรือบิดาได้²²⁷ ผู้รับบุตรบุญธรรม ในกรณีที่ผู้เยาว์เป็นบุตรบุญธรรม²²⁸ ผู้ปกครอง ในกรณีที่ไม่มีบุคคลซึ่งอาจให้ความยินยอมหรือมีแต่บุคคลดังกล่าวถูกถอนอำนาจปกครอง²²⁹ ถ้าไม่มีผู้ที่มีอำนาจให้ความยินยอม หรือมีแต่ไม่ให้ความยินยอมหรือไม่อยู่ในสภาพที่อาจให้ความยินยอมโดยพฤติการณ์ผู้เยาว์ไม่อาจขอความยินยอมได้ อาจร้องขอต่อศาลอนุญาตให้จดทะเบียนคู่ชีวิต²³⁰

7) การให้ความยินยอมให้จดทะเบียนคู่ชีวิตนี้ จะกระทำได้แต่โดยลงลายมือชื่อในทะเบียนจดทะเบียนคู่ชีวิต²³¹ หรือทำเป็นหนังสือแสดงความยินยอมโดยระบุชื่อผู้จดทะเบียนทั้งสองฝ่าย และลงลายมือชื่อของผู้ให้ความยินยอม²³² ถ้ามีเหตุจำเป็นจะให้ความยินยอมด้วยวาจาต่อหน้าพยานอย่างละ 2 คนก็ได้²³³ และความยินยอมนี้ให้แล้วถอนไม่ได้²³⁴ และเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบความถูกต้องในการบันทึกสถานะการจดทะเบียนคู่ชีวิตและการสมรสของบุคคล ให้กระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงข้อมูลทะเบียนครอบครัวตามกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัวและข้อมูลทะเบียนคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัติ²³⁵ สถานะการจดทะเบียนคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัติ²³⁶ ให้ถือเป็นข้อมูลทะเบียนประวัติราษฎรตามกฎหมายว่าด้วยทะเบียนราษฎร²³⁶ และนอกจากที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในหมวดนี้แล้วให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวมาใช้บังคับแก่ผู้เสียชีวิตโดยอนุโลม²³⁷

²²⁶ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 12 (1).

²²⁷ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 12 (2).

²²⁸ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 12 (3).

²²⁹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 12 (4).

²³⁰ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 12 วรรค 2

²³¹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 13 (1).

²³² ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 13 (2).

²³³ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 13 (3).

²³⁴ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 14 วรรค 2

²³⁵ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 14 วรรค 1

²³⁶ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 14 วรรค 2

²³⁷ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 15

8) ภูมิลำเนาของคู่ชีวิต ได้แก่ ถิ่นที่อยู่คู่ชีวิตทั้งสองฝ่ายอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว เว้นแต่คู่ชีวิตฝ่ายใดได้แสดงเจตนาให้ปรากฏว่ามีภูมิลำเนาแยกต่างหากจากกัน²³⁸

9) คู่ชีวิตอาจร้องขอให้ศาลสั่งเพิกถอนคำสั่งให้คู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งเป็นคนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถเช่นเดียวกับคู่สมรสตามมาตรา 28 มาตรา 37 มาตรา 34 มาตรา 33 และมาตรา 36 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์²³⁹

10) ในกรณีที่คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ไม่อยู่ตามมาตรา 48 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และมีการจัดทำบัญชีทรัพย์สินของคู่ชีวิตผู้ไม่อยู่ ให้คู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิและสถานะเช่นเดียวกับคู่สมรสตามมาตรา 53 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์²⁴⁰

11) การให้ในการจดทะเบียนเป็นคู่ชีวิตของคุณเพราะเหตุเนรคุณไม่ได้²⁴¹

12) คู่ชีวิตมีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายเช่นเดียวกับสามีหรือภริยาตามมาตรา 3 และมาตรา 5 (2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และอำนาจดำเนินคดีต่างผู้ตายต่อไปเช่นเดียวกับสามีหรือภริยาตามมาตรา 29 วรรคหนึ่งแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา²⁴²

3.1.1.3 สถานะความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต

ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิตกำหนดให้คู่ชีวิตต้องอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวและช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตน²⁴³ ในกรณีที่คู่ชีวิตไม่สามารถอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวโดยปกติสุขได้หรือถ้าการอยู่ร่วมกันจะเป็นอันตรายแก่กายหรือจิตใจหรือทำลายความผาสุกอย่างมากคู่ชีวิตฝ่ายที่ไม่สามารถที่จะอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวโดยปกติสุขได้หรือฝ่ายที่จะต้องได้รับอันตรายหรือถูกทำลายความผาสุกร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ตนอยู่ต่างหากในระหว่างที่นั้นยังมีอยู่ได้ในกรณีเช่นนี้ ศาลจะกำหนดจำนวนค่าอุปการะเลี้ยงดูให้ฝ่ายหนึ่งจ่ายให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งตามควรแก่พฤติการณ์ก็ได้²⁴⁴ ทั้งนี้การกำหนดให้คู่ชีวิตต้อง “อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว” เป็นการนำเหตุผลความจำเป็นในการเป็นคู่ชีวิตที่ต้องการก่อตั้งครอบครัวร่วมกันระหว่างบุคคลที่มีเพศเดียวกัน โดยกำเนิด อันเป็นคนละลักษณะเดียวกันกับความสัมพันธ์

²³⁸ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 17

²³⁹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 18

²⁴⁰ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 19

²⁴¹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 20

²⁴² ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 21

²⁴³ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 22

²⁴⁴ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 23

ระหว่างสามีภริยาที่กำหนดว่า “ต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา” ตามมาตรา 1461 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เนื่องจากเป็นกรณีที่มีความแตกต่างกันในความสัมพันธ์เชิงกายภาพ

อย่างไรก็ตาม ในการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวนี้ยังหมายความรวมถึงความซื่อสัตย์ต่อกัน ให้เกียรติกันและกัน การมีเพศสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิตตามระบบครอบครัวแบบตัวเดียวเมียเดียว (Monogamy) ทั้งนี้เพื่อความสงบสุขและความมั่นคงในครอบครัว ดังนั้น นอกจากคู่ชีวิตจะต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตน หมายความว่ายังต้องซื่อสัตย์ต่อกันด้วย หากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่กระทำตามที่ต่อกันแล้ว อีกฝ่ายจึงสามารถใช้เป็นเหตุฟ้องศาลเพื่อขอเลิกการจดทะเบียนได้ เนื่องจากการอยู่ร่วมกันของคู่ชีวิตก็เป็นระบบหนึ่งของครอบครัวเสมือนครอบครัวของชายกับหญิง แต่ทั้งนี้จะไม่มีการเรียกค่าทดแทนจากผู้ซึ่งเป็นเหตุแห่งการเลิกคู่ชีวิตนั้น ด้วยเหตุแห่งการเป็นคู่ชีวิตหรือมีคู่ได้ เนื่องจากความแตกต่างในเพศสภาพ ทำให้การที่จะถือว่าบุคคลนั้นมีคู่หรือเป็นคู่ตามกฎหมายหาได้ไม่ เพราะการมีคู่หรือเป็นคู่เป็นการกระทำในลักษณะของการร่วมประเวณีระหว่างชายกับหญิง เพราะคำว่า “มีคู่” หมายถึง หญิงที่มีสามีแล้วไปร่วมประเวณีกับชายอื่นที่ไม่ใช่สามีของตน และคำว่า “เป็นคู่” หมายถึง การที่ผู้ชายไปร่วมประเวณีกับภริยาของผู้อื่น ด้วยเหตุนี้จึงไม่อาจเรียกค่าทดแทนจากคู่ได้

3.1.1.4 ผลทางกฎหมายของการจดทะเบียนคู่ชีวิต

ถ้าคู่ชีวิตไม่ได้ทำสัญญากันไว้ในเรื่องทรัพย์สินเป็นพิเศษก่อนการจดทะเบียนคู่ชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิตในเรื่องทรัพย์สินนั้นให้ทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต นอกจากที่ได้แยกไว้เป็นสินส่วนตัว ย่อมเป็นทรัพย์สินร่วมกันระหว่างของคู่ชีวิต²⁴⁵

สินส่วนตัว ได้แก่ ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอยู่ก่อนการเป็นคู่ชีวิต ทรัพย์สินที่เป็นเครื่องใช้ส่วนตัวเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับกายตามควรแก่ฐานะ หรือเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพของคู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มาระหว่างการเป็นคู่ชีวิตโดยการรับมรดกหรือการให้โดยเสนหา²⁴⁶

ทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิต ได้แก่ ทรัพย์สินที่คู่ชีวิตได้มาระหว่างการเป็นคู่ชีวิต ทรัพย์สินที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้มาระหว่างการเป็นคู่ชีวิตโดยพินัยกรรม หรือการให้เป็นหนังสือ เมื่อมีพินัยกรรมหรือหนังสือยกให้ระบุว่าทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิต ทรัพย์สินที่เป็นดอกผลของสิน

²⁴⁵ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 25

²⁴⁶ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 26

ส่วนตัว ถ้ากรณีเป็นที่สงสัยว่าทรัพย์สินอย่างใดเป็นทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตหรือไม่ใช่ให้
สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิต²⁴⁷

3.1.1.5 การสิ้นสุดการอยู่ร่วมกันโดยการจดทะเบียนคู่ชีวิต

การจดทะเบียนคู่ชีวิตสามารถสิ้นสุดลงดังนี้

1) การเป็นคู่ชีวิตยอมสิ้นสุดลงด้วยความตาย ศาลพิพากษาให้เพิกถอนหรือ
การเลิกการเป็นคู่ชีวิต²⁴⁸

2) การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็น โฉมใจที่สุดลงเมื่อศาลพิพากษาให้เพิกถอน²⁴⁹
ในกรณีฝ่าฝืนมาตรา 7²⁵⁰ หรือจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ได้กระทำไปโดยคู่ชีวิตสำคัญผิดในตัวคู่ชีวิต²⁵¹
หรือคู่ชีวิตจดทะเบียนคู่ชีวิต โดยถูกกลั่นแกล้งถึงขนาดซึ่งถ้ามิได้มีการฉ้อฉลนั้น ก็จะไม่ทำการจด
ทะเบียนคู่ชีวิต เว้นแต่การฉ้อฉลนั้นเกิดขึ้นโดยบุคคลที่สาม โดยคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งไม่รู้เห็นด้วย²⁵²
หรือคู่ชีวิตจดทะเบียนเป็นคู่ชีวิต โดยถูกข่มขู่กันถึงขนาดซึ่งถ้ามิได้มีการข่มขู่กันนั้นจะไม่ทำการจด
ทะเบียนคู่ชีวิต²⁵³ หรือการจดทะเบียนคู่ชีวิตของผู้เยาว์ที่ไม่ได้รับความยินยอมของผู้คนในมาตรา
12²⁵⁴

3) การเลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้นจะทำได้แต่ความยินยอมของทั้งสองฝ่ายหรือโดย
คำพิพากษาของศาล²⁵⁵ โดยต้องทำเป็นหนังสือและมีพยานลงลายมือชื่ออย่างน้อย 2 คน ส่วนการเลิก
การเป็นคู่ชีวิตโดยความยินยอมจะสมบูรณ์ต่อเมื่อคู่ชีวิตได้จดทะเบียนการเลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้น
แล้ว²⁵⁶

4) เหตุฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตมีดังนี้²⁵⁷

²⁴⁷ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 27

²⁴⁸ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 32

²⁴⁹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 33 วรรค 1

²⁵⁰ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 33 วรรค 2 (1).

²⁵¹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 33 วรรค 2 (2).

²⁵² ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 33 วรรค 2 (3).

²⁵³ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 33 วรรค 2 (4).

²⁵⁴ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 33 วรรค 2 (5).

²⁵⁵ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 34.

²⁵⁶ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 35.

²⁵⁷ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 36

(1) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นจนคู่ชีวิต หรือ ันภริยาหรือสามีร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจิม หรือกระทำกับผู้อื่นหรือยอมรับการกระทำของผู้อื่นเพื่อสนองความใคร่ของตนหรือผู้อื่นเป็นอาจิม อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้ โดยหลักเกณฑ์นี้เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมเหตุในการฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน กล่าวคือ กรณีมีความสัมพันธ์ทางเพศกับบุคคลอื่นได้เพิ่มเหตุ “กระทำกับผู้อื่นหรือยอมรับการกระทำของผู้อื่นเพื่อสนองความใคร่ของตนหรือผู้อื่นเป็นอาจิม” เนื่องจาก “ร่วมประเวณี” หมายถึงการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิงเท่านั้น ทั้งนี้ได้เทียบเคียงถ้อยคำจากนิยามคำว่า “กระทำชำเรา” ตามมาตรา 1 (18) แห่งประมวลกฎหมายอาญา และนิยามคำว่า “การค้าประเวณี” ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2539 ส่วนการฟ้องเลิกคู่ชีวิตเพราะอีกฝ่ายเป็นชู้หรือมีชู้นั้น ได้ทำการตัดออกเนื่องจากเหตุดังกล่าวมีลักษณะเฉพาะสำหรับความสัมพันธ์ทางสมรส โดยคำว่า “มีชู้” หมายถึง หญิงที่มีสามีแล้วไปร่วมประเวณีกับชายอื่นที่ไม่ใช่สามีของตน และคำว่า “เป็นชู้” หมายถึง การที่ผู้ชายไปร่วมประเวณีกับภริยาของผู้อื่นเท่านั้น

(2) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประพฤติชั่ว ไม่ว่าจะความประพฤติชั่วนั้นจะเป็นความผิดอาญาหรือไม่ อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้ ถ้าเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งนั้นได้รับความอับอายขายหน้าอย่างร้ายแรง หรือได้รับความดูถูกเกลียดชังเพราะเหตุที่คงเป็นคู่ชีวิตของฝ่ายที่ประพฤติชั่วอยู่ต่อไป หรือได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร ในเมื่อเอาสภาพ ฐานะและความเป็นอยู่ร่วมกันฉันคู่ชีวิตมาค้ำประกันประกอบ

(3) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำร้าย หรือทรมานร่างกายหรือจิตใจ หรือหมิ่นประมาทหรือเหยียดหยามอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุพการีของอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งนี้ ถ้าเป็นการร้ายแรง อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(4) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจงใจละทิ้งร้างอีกฝ่ายหนึ่งไปเกิน 1 ปี อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(5) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกและได้ถูกจำคุกเกิน 1 ปี ในความผิดที่อีกฝ่ายหนึ่งมิได้มีส่วนก่อให้เกิดการกระทำความผิด หรือยินยอม หรือรู้เห็นเป็นใจ ในการกระทำความผิดนั้นด้วย และการเป็นคู่ชีวิตกันต่อไปจะเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(6) คู่ชีวิตทั้งสองฝ่ายสมัครใจแยกกันอยู่เพราะเหตุที่ไม่อาจอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวได้โดยปกติสุขตลอดมาเกิน 3 ปี หรือแยกกันอยู่ตามคำสั่งของศาลเป็นเวลาเกิน 3 ปี ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(7) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญ หรือไปจากภูมิลำเนา หรือถิ่นที่อยู่เป็นเวลาเกิน 3 ปี โดยไม่มีใครทราบแน่ชัดว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(8) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ให้ความช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งตามสมควร หรือทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อการเป็นคู่ชีวิตกันอย่างร้ายแรง ทั้งนี้ ถ้าการกระทำนั้นถึงขนาดที่อีกฝ่ายหนึ่งเดือดร้อนเกินควรในเมื่อเอาสภาพฐานะ และความเป็นอยู่ร่วมกันฉันคู่ชีวิตมาคำนึงประกอบอีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(9) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริตตลอดมาเกิน 3 ปี และความวิกลจริตนั้นมีลักษณะยากจะหายได้ กับทั้งความวิกลจริตถึงขนาดที่จะทนอยู่ร่วมกันฉันคู่ชีวิตต่อไปไม่ได้ อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(10) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดทณฑ์บนที่ทำให้ไว้เป็นหนังสือในเรื่องความประพฤติอีกฝ่ายหนึ่งฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(11) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นโรคติดต่ออย่างร้ายแรงอันอาจเป็นภัยแก่อีกฝ่ายหนึ่งและโรคนั้นมีลักษณะเรื้อรังไม่มีทางที่จะหายได้ อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(12) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสภาพร่างกายทำให้อีกฝ่ายหนึ่งไม่อาจกระทำหรือยอมรับการกระทำเพื่อสนองความใคร่ได้ตลอดกาล อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

ทั้งนี้เหตุฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตตามมาตรา 36 (1) และ (2) ถ้าคู่ชีวิตฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้ยินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจในการกระทำที่เป็นเหตุให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้น ฝ่ายที่ยอมหรือรู้เห็นเป็นใจนั้นจะยกเป็นเหตุฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตไม่ได้²⁵⁸ ส่วนเหตุฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตตามมาตรา 36 (12) ถ้าเกิดเพราะการกระทำอีกฝ่ายหนึ่ง อีกฝ่ายหนึ่งจะยกเป็นเหตุฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตไม่ได้²⁵⁹ ในกรณีฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตโดยอาศัยเหตุแห่งการผิดทณฑ์บนตามมาตรา 30 (10) ถ้าศาลเห็นว่าความประพฤติกของคู่ชีวิตอันเป็นเหตุให้ทำทณฑ์บนเป็นเหตุเล็กน้อย หรือไม่สำคัญเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวโดยปกติสุข ศาลจะไม่พิพากษาให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตก็ได้²⁶⁰

²⁵⁸ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 37 วรรค 1.

²⁵⁹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 37 วรรค 2.

²⁶⁰ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 37 วรรค 3.

3.1.1.6 บุตรบุญธรรม

นอกจากที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในหมวดนี้แล้ว ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุตรบุญธรรมมาใช้บังคับแก่คู่ชีวิตและบุตรบุญธรรมของคู่ชีวิตด้วยอนุโลม²⁶¹ โดยผู้จะรับบุตรบุญธรรมหรือผู้จะเป็นลูกบุญธรรม ถ้าได้จดทะเบียนคู่ชีวิตกับบุคคลอื่น ต้องได้รับความยินยอมจากคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งก่อน ในกรณีที่คู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งไม่อาจให้ความยินยอมได้ หรือไปเสียจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ และหาตัวไม่พบเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปีต้องร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งอนุญาตแทนการให้ความยินยอมของคู่ชีวิตฝ่ายนั้น²⁶²

คู่ชีวิตฝ่ายหนึ่งจะจดทะเบียนและผู้อยู่ซึ่งเป็นผู้เยาว์ซึ่งเป็นบุตรบุญธรรมของคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งมาเป็นบุตรบุญธรรมของตนด้วยก็ได้โดยจะต้องได้รับความยินยอมของคู่ชีวิตใหม่ที่เป็นผู้รับบุตรบุญธรรมอยู่แล้วและมีให้นำมาตรา 1598/ 21 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับ²⁶³ การรับบุตรบุญธรรมของคู่ชีวิตซึ่งได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขในหมวดนี้และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้วให้นำทะเบียนจดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัวได้²⁶⁴ นอกจากนี้การรับบุตรบุญธรรมย่อมเป็นอันยกเลิกเมื่อมีการจดทะเบียนคู่ชีวิตกับบุตรบุญธรรม²⁶⁵ และให้นำความในมาตรา 1598 /30 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนที่เกี่ยวกับคู่สมรสมาใช้บังคับแก่ผู้เสียชีวิตด้วยโดยอนุโลม²⁶⁶

3.1.1.7 มรดก

เมื่อคู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตายให้คู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับคู่สมรสตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก²⁶⁷ และให้นำความในมาตรา 1606 มาตรา 1652 และมาตรา 1653 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนที่เกี่ยวกับคู่สมรสบังคับใช้แก่คู่ชีวิตด้วยโดยอนุโลม²⁶⁸ ซึ่งได้แก่ ข้อยกเว้นการถูกจำกัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควร กรณีเป็นผู้ที่รู้ว่าคู่สมรสของตนฆ่าเจ้ามรดก คู่สมรสของผู้ปกครองห้ามเป็นผู้รับทรัพย์ตามพินัยกรรม และคู่สมรสของผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรมห้ามเป็นผู้รับทรัพย์ตามพินัยกรรม

²⁶¹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 39.

²⁶² ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 40.

²⁶³ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 41.

²⁶⁴ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 42.

²⁶⁵ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 44.

²⁶⁶ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 43.

²⁶⁷ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 45.

²⁶⁸ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 46.

3.1.1.8 อายุความ

อายุความสิทธิเรียกร้องระหว่างบุคคลซึ่งเป็นผู้ชีวิต ถ้าจะครบกำหนดก่อนหรือภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่การเป็นผู้ชีวิตสิ้นสุดลง อายุความนั้นยังไม่ครบกำหนดจนกว่าจะครบหนึ่งปีนับแต่วันที่การเป็นผู้ชีวิตสิ้นสุดลง²⁶⁹

3.1.4 ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่) พ.ศ.... ฉบับปี 2563 โดยกระทรวงยุติธรรม

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่) พ.ศ.... ฉบับปี 2563 เป็นร่างกฎหมายเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติบางมาตราของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังนี้

1) แก้ไขมาตรา 1452 โดยยกเลิกข้อความเดิมและกำหนดให้ชายหรือหญิงจะทำการสมรสในขณะที่ตนมีคู่สมรสหรือผู้ชีวิตอยู่ไม่ได้ ดังนี้ “มาตรา 1452 ชายหรือหญิงจะทำการสมรสในขณะที่ตนมีคู่สมรสหรือผู้ชีวิตอยู่ไม่ได้”

2) แก้ไขมาตรา 1516 (1) โดยยกเลิกข้อความเดิมและเพิ่มเหตุฟ้องหย่าในกรณีที่มีหรือภริยาอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นอันผู้ชีวิตหรือกระทำกับผู้อื่นหรือยอมรับการกระทำของผู้อื่นเพื่อสนองความใคร่ของตนหรือผู้อื่นเป็นอาจิม ดังนี้ “มาตรา 1516 (1) สามีหรือภริยาอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นอันภริยาหรือสามีหรืออันผู้ชีวิต เป็นชู้หรือมีชู้ ร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจิมหรือกระทำกับผู้อื่นหรือยอมรับการกระทำของผู้อื่นเพื่อสนองความใคร่ของตนหรือผู้อื่นเป็นอาจิมอีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้”

3) แก้ไขมาตรา 1528 โดยยกเลิกข้อความเดิมและเพิ่มเหตุที่ทำให้สิทธิรับค่าเลี้ยงชีพหมดไปในการกรณีที่คู่สมรสฝ่ายที่รับค่าเลี้ยงชีพจดทะเบียนคู่ชีวิต ดังนี้ “มาตรา 1528 ถ้าฝ่ายที่รับค่าเลี้ยงชีพสมรสใหม่หรือจดทะเบียนคู่ชีวิต สิทธิรับค่าเลี้ยงชีพย่อมหมดไป”

การกำหนดให้บุคคล 2 คนซึ่งเป็นเพศเดียวกันโดยกำเนิดสามารถจดทะเบียนคู่ชีวิตได้โดยมีสิทธิและหน้าที่ในการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวในลักษณะทำนองเดียวกับคู่สมรสในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ข้างต้น ก็เพื่อให้สอดคล้องกับร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. .... ฉบับ พ.ศ. 2563

²⁶⁹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563, มาตรา 38

กล่าวโดยสรุป หากพิจารณาถึงประเด็นข้อกฎหมายของร่างพระราชบัญญัติทั้ง 4 ฉบับ จะเห็นว่าในร่างทุกฉบับต่างมีเจตนารมณ์ที่มุ่งหวังให้เกิดการรับรองสถานะของความเป็นครอบครัว ตามกฎหมายของกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศ เพื่อให้เกิดความมั่นคงในสัมพันธภาพและความเสมอภาคที่จะได้รับความคุ้มครองและการปฏิบัติจากภาครัฐ ดังนั้น บทบัญญัติต่างๆ จึงมักมีความคล้ายคลึงกัน เช่น การกำหนดเงื่อนไขเวลาในการบังคับใช้กฎหมาย คำนิยามศัพท์ที่สำคัญต่างๆ โดยเฉพาะคำว่า คู่ชีวิต รวมทั้งกำหนดบุคคลที่จะเป็นผู้มีอำนาจตามกฎหมาย การกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการในการจดทะเบียนคู่ชีวิต ตลอดจนความเป็นโมฆะของการจดทะเบียนคู่ชีวิต การกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต โดยกำหนดสิทธิและหน้าที่ในความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต การกำหนดทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต โดยกำหนดสิทธิและหน้าที่ในการจัดการทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต การกำหนดการสิ้นสุดการเป็นคู่ชีวิต โดยกำหนดเหตุแห่งการเป็นคู่ชีวิตสิ้นสุดลง หลักเกณฑ์การสมัครใจเลิกกันจากการเป็นคู่ชีวิต การขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนการจดทะเบียนคู่ชีวิต และเหตุแห่งการฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิต ยกเว้นสิทธิและหน้าที่บางประการที่ผู้ร่างกฎหมายอาจมีมุมมองที่แตกต่างกัน เช่น สิทธิการเรียกค่าทดแทนจากคู่ชีวิตอีกฝ่ายหรือจากบุคคลที่สาม สิทธิในการรับบุตรบุญธรรม สิทธิในปกครองบุตรร่วมกัน หรือสิทธิในการมีบุตรโดยอาศัยเทคโนโลยีเจริญพันธุ์ เนื่องจากข้อจำกัดทางเพศสภาพของบุคคลหลากหลายทางเพศ จึงทำให้เกิดข้อจำกัดทางกฎหมาย ดังนั้นร่างกฎหมายทั้ง 4 ฉบับจึงมีการรับรองสิทธิไว้แตกต่างกัน

3.2 การจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตในต่างประเทศ

ปัจจุบัน ปรากฏการณ์ใช้ชีวิตร่วมกันฉันสามีภริยาของบุคคลเพศเดียวกันในกลุ่ม LGBTQ พบเห็นได้ทั่วไปในสังคม แต่การยอมรับทางกฎหมายในหลายประเทศมีความแตกต่างกันอย่างมากขึ้นอยู่กับการยอมรับของรูปแบบความสัมพันธ์ในสังคมของแต่ละประเทศนั้นๆ บางประเทศยอมรับเพียงแค่นี้ให้มีการจดทะเบียนความสัมพันธ์เป็นคู่ชีวิต บางประเทศมีการยอมรับให้มีการจดทะเบียนสมรสร่วมกันได้

ดังนั้น ในการศึกษาส่วนนี้จึงจะทำการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ได้จัดทำขึ้นในต่างประเทศ บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ 3 รูปแบบ คือ การอยู่ร่วมกันโดยไม่จดทะเบียนสมรส การจดทะเบียนความสัมพันธ์ และการสมรสเพื่อนำไปใช้วิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายในบทที่ 4 ต่อไป

3.2.1 Dutch Civil Code ของประเทศเนเธอร์แลนด์

กฎหมายประเทศเนเธอร์แลนด์มีอิทธิพลและบทบาทสำคัญในการเป็นบรรทัดฐานของการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสถานะสมรสของบุคคลเพศเดียวกัน โดยประเทศเนเธอร์แลนด์เป็นประเทศแรกของโลกที่การสมรสของคนเพศเดียวกันชอบด้วยกฎหมาย โดยการผ่านร่างกฎหมายรับรองสถานะสมรสของบุคคลเพศเดียวกัน ซึ่งถือว่าเป็นการสมรสที่ชอบด้วยกฎหมายตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน ค.ศ. 2001 เป็นต้นมา²⁷⁰

พร้อมกันนี้ได้มีการผ่านร่างกฎหมายรับรองบุตรที่เกิดกับครอบครัวของบุคคลเพศเดียวกัน รวมถึงบุตรที่รับอุปการะให้เป็นบุตรของทั้งสองคนในกลุ่มสมรสเพศเดียวกัน แต่ด้วยความแตกต่างของการสมรสเพศเดียวกันและต่างเพศ คือ บุตรที่เกิดกับคู่สมรสต่างเพศจะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นบุตรของทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงโดยปริยาย แต่จะกฏดังกล่าวจะไม่เกิดขึ้นกับคู่สมรสเพศเดียวกัน ซึ่งต่อมาในปี ค.ศ. 2002 จะให้สิทธิความเป็นผู้ปกครองโดยปริยายกับอีกฝ่ายที่ไม่ได้เป็นผู้กำเนิดบุตรโดยตรง เว้นแต่จะมีบุคคลที่สามยอมรับสถานะผู้ให้กำเนิดบุตรก่อนบุตรจะคลอด

ทั้งนี้ก่อนหน้านั้นมีการผ่านร่างกฎหมายรับรองคู่ชีวิต (Partnerships) ใน ค.ศ. 1998 ซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการสมรส ครอบคลุมทั้งบุคคลเพศสภาพเดียวกันและต่างเพศ โดยไม่มีความแตกต่างกับการสมรสในแง่ของกระบวนการและข้อกำหนดมากนัก เว้นแต่บุตรที่เกิดกับบุคคลหนึ่งจะไม่ได้ถือว่าเป็นบุตรของอีกฝ่ายโดยปริยาย แต่จะต้องทำการรับรองบุตรก่อน นอกจากนี้ อาจจะอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยา โดยที่จะทำสัญญาหรือไม่ทำสัญญาข้อตกลงในการอยู่ด้วยกันเพื่อที่จะได้ไม่ต้องมีพันธะทางกฎหมายก็ได้

ไม่เพียงเท่านั้นเนเธอร์แลนด์เป็นประเทศที่เอื้อต่อการเกิดขึ้นของสิทธิกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศโดยเกิดกฎหมายห้ามเลือกปฏิบัติจากการแสดงออกทางเพศในปี ค.ศ. 1994 ซึ่งจะต้องไม่กีดกันการเข้าทำงาน การซื้อบ้าน การเข้าอยู่อาศัย ทั้งในเขตสถานของรัฐและส่วนบุคคล อีกทั้งกิจกรรมทางเพศของกลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศก็ได้รับรองให้ถูกกฎหมาย

จากกฎหมายรับรองสถานะก่อตั้งครอบครัวของบุคคลเพศเดียวกันในประเทศฝรั่งเศส ทำให้สามารถแบ่งรูปแบบและลักษณะของกฎหมายได้ 3 ประเภท คือ (1) การอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาโดยไม่จดทะเบียนสมรส ซึ่งประกอบไปด้วย การอยู่ร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้ข้อสัญญาใด (Samenwonen หรือ Non - Contractual Cohabitation) และการทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน (Samenlevings Contract หรือ Cohabitation Agreement) และ (2) การจดทะเบียนความสัมพันธ์

²⁷⁰ From *Small change: How the road to same-sex marriage got paved in the Netherlands* (p. 437), by Waaldijk, 2001, Leiden University: Hart Publishing

(Geregistreerd Partnerschaps หรือ Registered partnerships) และ (3) การสมรส (Huwelijkse หรือ Marriage)

3.2.1.1 การอยู่กินกันโดยไม่จดทะเบียนสมรส

เนื่องจากประเทศเนเธอร์แลนด์ให้สิทธิกับบุคคลที่จะเลือกระดับความสัมพันธ์ด้วยตนเอง โดยสามารถเลือกที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้โดยไม่ต้องทำการสมรส หรือไม่ต้องจดทะเบียนความสัมพันธ์ก็ได้ ซึ่งในการอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาโดยไม่จดทะเบียนสมรสนั้น สามารถอยู่ร่วมกันภายใต้หลักเกณฑ์ของกฎหมาย 2 ลักษณะ คือ การอยู่ร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการโดยไม่ตกอยู่ภายใต้ข้อสัญญาใด (Samenwonen หรือ Non - Contractual Cohabitation) หรือการทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน (Samenlevings Contract หรือ Cohabitation Agreement)

1) การอยู่ร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการโดยไม่ตกอยู่ภายใต้ข้อสัญญาใด (Samenwonen หรือ Non-Contractual Cohabitation) เป็นการอยู่ร่วมกันของบุคคลไม่ว่าจะเป็นเพศเดียวกันหรือต่างเพศกัน แต่อาศัยความพึงพอใจและความไว้เนื้อเชื่อใจของทั้งสองฝ่ายเสมือนคู่สมรส เนื่องจากทั้งสองฝ่ายอาจยังไม่มีเจตนาที่จะจดทะเบียนแต่งงานหรือจดทะเบียนความสัมพันธ์ หรืออาจต้องการศึกษากันและกันจนกว่าทั้งสองฝ่ายจะพร้อม หรืออาจจะอยู่ร่วมกันในรูปแบบนี้ไปตลอดชีวิต เพราะไม่มีเงื่อนไขของกฎหมายมาบังคับ กล่าวคือ การอยู่ร่วมกันในรูปแบบนี้จะไม่สามารถใช้หลักเกณฑ์ของความเป็นคู่สมรส เช่น ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับความเป็นบิดาของบุตร การรับบุตรบุญธรรมระหว่างประเทศ กรรมสิทธิ์ร่วม หนี้ร่วม ค่าอุปการะเลี้ยงดู การรับมรดก การใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่าย การรับบุตรบุญธรรมร่วมกันมาบังคับใช้ได้

ในการสิ้นสุดการอยู่ร่วมกันเป็นไปตามความสมัครใจของสองฝ่ายที่จะยุติความสัมพันธ์ โดยทรัพย์สินที่หามาได้ร่วมกันจะแบ่งกันคนละครึ่งเสมือนหุ้นส่วนชีวิต²⁷¹ ส่วนอำนาจในการปกครองบุตรเป็นไปตามความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวตามหลักสายโลหิตของอีกฝ่าย²⁷² ดังนั้น หากทั้งสองฝ่ายเป็นหญิงทั้งคู่ อำนาจปกครองบุตรเป็นของมารดาที่ชอบด้วยกฎหมายแต่เพียงผู้เดียว²⁷³ แต่กรณีที่ทั้งสองฝ่ายเป็นชายทั้งคู่ ฝ่ายใดเป็นบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายของ

²⁷¹ From *Major legal consequences of marriage, cohabitation and registered partnership for difference – sex and same sex partners in the Netherlands*, by Waaldijk, 2018, Retrieved from <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/12585/More-or-less-together12-Netherlands.pdf?sequence=14>

²⁷² Dutch Civil Code Book 1: Title 1.11.1, Article 1:197 Legal familial relationships.

²⁷³ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.11.1, Article 1:198 Mother of a child.

บุตรหรือหากเป็นผู้รับบุตรบุญธรรม บุคคลนั้นยังคงสถานะแต่เพียงผู้เดียวต่อไป²⁷⁴ ไม่มีผลทางกฎหมายใดๆ กับอีกฝ่าย แต่ทั้งนี้ก็มีผลทางกฎหมายบางประการต่อบุคคลภายนอกหรือบุคคลที่สาม เช่น ภาษี สุลกากร²⁷⁵

2) การทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน (Samenlevings Contract หรือ Cohabitation Agreement) คู่รักสามารถใช้ชีวิตร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ โดยไม่จดทะเบียนสมรสหรือไม่จดทะเบียนความสัมพันธ์เพื่อไม่ให้ตกอยู่ภายใต้ข้อสัญญาก็ได้ แต่ขณะเดียวกันก็อาจทำสัญญาในการอยู่ร่วมกันได้²⁷⁶ แต่ในการทำข้อตกลงจะเป็นไปตามหลักการทำสัญญาทั่วไป ระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็เพศเดียวกันหรือต่างเพศกัน²⁷⁷ มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี²⁷⁸ ในกรณีที่อายุต่ำกว่า 18 ปี จะต้องได้รับความยินยอมจากบิดามารดา หรือผู้รับบุตรบุญธรรม แต่หากไม่ได้รับความยินยอม ผู้เยาว์อาจร้องขอศาลชั้นต้นให้เป็นผู้พิจารณาแทนได้ อย่างไรก็ตาม หากบุคคลนั้นมีอายุ 16 ปีบริบูรณ์และอยู่ระหว่างการตั้งครรภ์หรือคลอดบุตรแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมอาจพิจารณาอนุญาตได้²⁷⁹ ในส่วนของข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันเป็นการกำหนดสิทธิและหน้าที่ ข้อผูกพันที่ทั้งคู่เห็นพ้องต้องกันในการนำมาซึ่งความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันโดยไม่ทำการสมรส แต่ข้อตกลงดังกล่าวไม่มีผลต่อบุคคลที่สามในทางกฎหมาย มีผลเฉพาะต่อกฎสัญญาตามรายละเอียดและเนื้อหาของสัญญาที่ตกลงกันเท่านั้น²⁸⁰ เช่น การจัดสรรที่อยู่อาศัย การให้การสนับสนุนเรื่องการเงินกับอีกฝ่าย ค่าใช้จ่ายในการจัดการบ้านเรือน โดยคู่สัญญาอาจจัดทำข้อตกลงโดยผ่านทนายความหรือที่เรียกว่า Notary หรือคู่สัญญาอาจทำข้อตกลงกันขึ้นมาเองได้ โดยกำหนดเงื่อนไขสำหรับการทำข้อตกลงการอยู่ร่วมกัน และในการทำข้อตกลงฯ ที่ผ่านทนายความ (Notary) หรือได้ยื่นข้อตกลงต่อนายทะเบียนแล้วเท่านั้น จึงมีผลสามารถใช้ต่อสู้กับบุคคลภายนอกได้²⁸¹

²⁷⁴ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.11.1, Article 1:199 Father of a child.

²⁷⁵ From *Marriage, registered partnership and cohabitation agreements, Living together without any official agreement*, by Government of the Netherlands, 2018, Retrieved from <https://www.government.nl/topics/family-law/marriage-registered-partnership-and-cohabitation-agreements>

²⁷⁶ จาก *ข้อตกลงอาศัยอยู่ร่วมกัน และสัญญาก่อนแต่งงาน (Samenlevingscontract & Huwelijksvoorwaarden)*, โดย สมาคมล่ามและนักแปลไทย-ดัตช์, 2561, สืบค้นจาก <http://vtvtn.nl/?p=120>

²⁷⁷ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5, Article 1:30: Statutory rules have only effect for the civil relationship between the spouses.

²⁷⁸ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5, Article 1:31: Minimum age.

²⁷⁹ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5, Article 1:31: Minimum age.

²⁸⁰ From Waaldijk, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 271*

²⁸¹ From Waaldijk, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 271*

ส่วนผลของการทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันนี้ ไม่สามารถนำหลักเกณฑ์ของการจดทะเบียนสมรสมาใช้ได้ ทั้งข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับความเป็นบิดาของบุตร การรับบุตรบุญธรรมระหว่างประเทศ กรรมสิทธิ์ร่วม หนี้ร่วม ค่าเลี้ยงอุปการะเลี้ยงดู การรับมรดก การใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่าย แต่ผลของการทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันจะมีดังนี้²⁸²

(1) ผลทางด้านความสัมพันธ์ส่วนตัว การทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน คู่สัญญาามีหน้าที่ตามธรรมจรรยา ไม่จำเป็นต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกันเหมือนคู่สมรส หรือคู่สัมพันธ์ คู่สัญญาไม่เป็นทายาทโดยธรรมของอีกฝ่าย การใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่งจึงต้องทำเป็นข้อตกลงเมื่อเริ่มแรก ส่วนบุตรที่เกิดระหว่างการอยู่ร่วมกันจะเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของมารดาฝ่ายเดียวเท่านั้น เว้นแต่บิดาและมารดาทำการจดทะเบียนรับรองบุตร กรณีที่ฝ่ายมารดาไม่ยินยอมรับรองบุตร บิดาอาจร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลรับรองการเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายได้

(2) ผลทางด้านทรัพย์สิน การทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน ไม่ทำให้เกิดสิทธิและหน้าที่หรือข้อผูกพันเช่นการจดทะเบียนความสัมพันธ์และการจดทะเบียนสมรส เป็นไปตามข้อตกลงที่กำหนดไว้ในสัญญาเท่านั้น หากต้องการให้มีผลในเรื่องทรัพย์สินจะต้องทำข้อตกลงโดยระบุเงื่อนไขเรื่องทรัพย์สินไว้ เช่น ข้อตกลงที่ไม่ประสงค์ให้ความสัมพันธ์ส่งผลต่อทรัพย์สินมรดกระหว่างคู่สัญญา ด้วยเหตุนี้จึงทำเป็นข้อตกลงในข้อสัญญาหรือทำเป็นพินัยกรรมไว้

(3) ผลต่อบุคคลภายนอก การทำข้อตกลงอยู่ร่วมกันเป็นการทำสัญญาของสองฝ่าย จึงไม่มีผลบังคับต่อบุคคลภายนอก แต่หากคู่สัญญาทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันก่อนายทะเบียน หน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานที่ฝ่ายคู่สัญญาได้สังกัดอยู่ในขณะที่ยังมีชีวิต ก็จะมีผลต่อบุคคลภายนอกได้ เช่น การทำข้อตกลงเรื่องมรดก เงินบำเหน็จบำนาญ หรือสั่งห้ามทรัพย์สิน เป็นต้น

สำหรับการสิ้นสุดข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันอาจเกิดได้ 3 กรณี คือ (1) การสิ้นสุดโดยความตกลงทั้งสองฝ่ายซึ่งอาจกำหนดไว้ในข้อตกลง (2) การสิ้นสุดลงด้วยความตายของคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และ (3) การยกเลิกโดยการสมรสหรือการจดทะเบียนความสัมพันธ์กับคู่สัมพันธ์คนใหม่หรือคนเดิมก็ได้ เนื่องจากข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันเป็นการทำสัญญาโดยคู่สัญญาที่จะเข้ามาใช้ชีวิตร่วมกัน เพื่อเป็นหลักประกันในการอยู่ร่วมกัน ดังนั้น หากต้องการยกเลิกหรือสิ้นสุดความสัมพันธ์กัน คู่สัญญาหรือคู่สัมพันธ์นั้นก็ต้องปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ทำไว้ต่อกัน²⁸³

²⁸² From Waaldijk, *ฮ้างแล้วเชิงอรรถที่ 271*

²⁸³ From *Informatieblad Trouwen, geregistreerd partnerschap en samenwonen*, by Ministerie van Veiligheid en Justice, 2018, Retrieved from <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/brochures/2017/06/01/trouwen-geregistreerd-partnerschap-en-samenwonen/trouwen-geregistreerd-partnerschap-en-samenwonen.pdf>

3.2.1.2 การจดทะเบียนความสัมพันธ์

ประเทศเนเธอร์แลนด์มีการรับรองสิทธิของบุคคลหลากหลายทางเพศเสมือนการสมรสของบุคคลต่างเพศที่เรียกว่าการจดทะเบียนความสัมพันธ์ (Geregistreerd Partnerschaps หรือ Registered Partnerships) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ต้องจดทะเบียนต่อนายทะเบียนภายใต้กฎหมายแพ่งเนเธอร์แลนด์ และมีการกำหนดหลักเกณฑ์การจดทะเบียนไว้ ดังนี้

1) การจดทะเบียนความสัมพันธ์

การจดทะเบียนความสัมพันธ์ มีหลักเกณฑ์ดังนี้²⁸⁴

(1) เป็นบุคคลต่างเพศหรือเพศเดียวกัน โดยคู่สัมพันธ์ฝ่ายหนึ่งมีสัญชาติเนเธอร์แลนด์ หรือหากมีสัญชาติอื่นจะต้องมีใบอนุญาตให้พำนักในประเทศตามที่กฎหมายกำหนด

(2) ต้องไม่เป็นการจดทะเบียนซ้อน และในขณะที่มีความสัมพันธ์กันจะทำการสมรสอีกไม่ได้ หากต้องการทำการสมรสจะต้องดำเนินการยกเลิกจดทะเบียนความสัมพันธ์ที่มีอยู่ต่อกันก่อน

(3) ต้องทำเป็นหนังสือและแจ้งต่อนายทะเบียนเพื่อทำการรับรอง โดยพิธีการจะต้องทำที่ศาลว่าการต่อหน้าคู่สัมพันธ์ทั้งสองฝ่าย และมีพยานอย่างน้อยสองคน คู่สัมพันธ์มีอิสระในการเลือกเนื้อหาหรือข้อความที่แสดงเจตจำนงในการปฏิญาณตน จากนั้นทำการจดบันทึกความสัมพันธ์ในทะเบียนที่สำนักงานทะเบียนราษฎรในเทศบาลที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ โดยทั้งคู่จะต้องเตรียมเอกสารที่แสดงถึงสถานะหรือเงื่อนไขความพร้อมของทั้งคู่ว่าจะจดทะเบียนความสัมพันธ์ ซึ่งนายทะเบียนจะต้องเข้าไปบันทึกยืนยันว่าทั้งคู่มีเจตนาตามหนังสือบอกกล่าว

(4) ต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี²⁸⁵ กรณีอายุต่ำกว่า 18 ปีจะต้องได้รับความยินยอมจากบิดามารดาหรือผู้รับบุตรบุญธรรม²⁸⁶ หากไม่ได้รับความยินยอมดังกล่าว ผู้เยาว์อาจร้องขอศาลชั้นต้นให้เป็นผู้พิจารณาแทนได้²⁸⁷ และหากบุคคลนั้นมีอายุ 16 ปีบริบูรณ์และอยู่ระหว่างการตั้งครรภ์หรือคลอดบุตรแล้ว เป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมที่จะพิจารณาอนุญาตให้จดทะเบียนความสัมพันธ์นั้นหรือไม่ก็ได้²⁸⁸

²⁸⁴ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5A, Article 1:80a: Requirements for a registered partnership

²⁸⁵ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5A, Article 1:31: Minimum age.

²⁸⁶ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5A, Article 1:35: Required approval for a marriage of a minor.

²⁸⁷ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5A, Article 1:36: Substitute authorization of the Subdistrict Court.

²⁸⁸ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5A, Article 1:31: Minimum age.

(5) ต้องไม่เป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันในครอบครัว ทั้งญาติที่สืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมาหรือเป็นญาติพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา ซึ่งความเป็นญาติดังกล่าวให้ถือตามสายโลหิตโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นญาติโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่หากฝ่าฝืนหลักเกณฑ์ดังกล่าว สามารถขอเพิกถอนการจดทะเบียนนั้นได้²⁸⁹ ยกเว้นเป็นญาติพี่น้องหรือเป็นพี่น้องของบุตรบุญธรรมหรือผู้รับบุตรบุญธรรมซึ่งเป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมพิจารณาเหตุผลเป็นกรณีไป²⁹⁰ ทั้งนี้ให้นำหลักเกณฑ์การสมรสมาบังคับใช้โดยอนุโลม

(6) ต้องมีความสามารถในการจดทะเบียนความสัมพันธ์ กรณีที่คู่สัมพันธ์ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสภาพจิตใจไม่ปกติหรือไม่สามารถเข้าใจในความหมายของในความสัมพันธ์ดังกล่าว ห้ามมิให้ดำเนินการจดทะเบียนความสัมพันธ์ตามหลักเกณฑ์นี้²⁹¹ ในกรณีที่บุคคลอยู่ภายใต้การพิทักษ์ เนื่องจากสภาพความผิดปกติของร่างกายหรือจิตใจ ต้องได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์หรือศาลชั้นต้นก่อนการจดทะเบียนความสัมพันธ์²⁹²

ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ข้อ (4)–(6) ให้นำหลักเกณฑ์เรื่องการสมรสมาใช้บังคับกับการจดทะเบียนดังกล่าว²⁹³

2) ผลของการจดทะเบียนความสัมพันธ์

การจดทะเบียนความสัมพันธ์ก่อให้เกิดผลเช่นเดียวกับคู่สมรส เว้นแต่กรณีที่มิกระบุไว้เป็นการเฉพาะดังนี้²⁹⁴

(1) ผลทางด้านความสัมพันธ์ส่วนตัว คู่สัมพันธ์สามารถใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่ง และมีความสัมพันธ์ต่อกันเช่นเดียวกับคู่สมรส โดยทั้งสองฝ่ายต้องซื่อสัตย์สุจริตต่อกันช่วยเหลืออุปการะซึ่งกันและกัน ต่างถือเป็นทายาทโดยธรรมและรับมรดกอีกฝ่ายหนึ่งได้ และมี

²⁸⁹ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5, Article 1:69: Persons who may apply for an annulment of marriage.

²⁹⁰ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5, Article 1:41: Familial relationship as an impediment to marriage.

²⁹¹ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5, Article 1:32 : Mental disturbance.

²⁹² Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5, Article 1:38 : Required authorisation for an adult who is placed under guardianship because of a mental disorder.

²⁹³ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5, Title 1.5A, Article 1:80a : Requirements for a registered partnership.

²⁹⁴ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5, Article 1:80b: Rights and duties of the partners (marital property regime).

สิทธิร้องขอให้ศาลตั้งตนเองเป็นผู้พิทักษ์ของอีกฝ่ายหนึ่ง หากอีกฝ่ายไม่สามารถจัดการงานต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ส่วนกรณีที่เป็นผู้เยาว์ ภายหลังการจดทะเบียนความสัมพันธ์ ผู้เยาว์นั้นบรรลุนิติภาวะ

(2) ผลทางด้านทรัพย์สิน การจดทะเบียนความสัมพันธ์ให้ใช้กฎหมายว่าด้วยการสมรสบังคับกับทรัพย์สินของกลุ่มสัมพันธ์ โดยถือว่าเป็นทรัพย์สินร่วมกัน ยกเว้นทรัพย์สินที่ได้มาระหว่างการเป็นกลุ่มสัมพันธ์โดยมรดกหรือให้โดยเสน่หา นอกจากนี้แต่ละฝ่ายสามารถจัดการทรัพย์สินของตนเองและทรัพย์สินร่วม โดยที่ไม่ต้องขอความเห็นชอบจากอีกฝ่าย ในกรณีเป็นการจัดการเล็กๆ น้อยๆ เกี่ยวกับการดูแลบ้านเรือน และกลุ่มสัมพันธ์ต้องร่วมรับผิดชอบต่อหนี้ในครัวเรือน

(3) ผลในเรื่องบุตร ภายหลังจดทะเบียนความสัมพันธ์ เฉพาะกลุ่มสัมพันธ์ที่มีสถานะเป็นมารดาเท่านั้นที่มีอำนาจปกครองบุตร กรณีที่คู่ชีวิตต่างเป็นเพศชายทั้งคู่ หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายของบุตรหรือเป็นผู้รับบุตรบุญธรรมก็ยังคงสถานะนั้นต่อไป สำหรับการรับบุตรบุญธรรม กลุ่มสัมพันธ์สามารถรับดำเนินการได้ โดยบุตรจะขาดจากบิดามารดาเดิมและเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของกลุ่มสัมพันธ์ที่รับบุตรบุญธรรม

(4) ผลต่อบุคคลภายนอก กลุ่มสัมพันธ์ต้องร่วมรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกในทางแพ่งเสมือนคู่ที่จดทะเบียนสมรส หรือต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่งในกรณีที่ถูกกฎหมายบัญญัติให้ต้องให้ความยินยอมร่วมกันจึงจะมีผลบังคับใช้ต่อบุคคลภายนอกได้

3) การสิ้นสุดความสัมพันธ์

การสิ้นสุดการจดทะเบียนสัมพันธ์เกิดได้จากเหตุการณ์เสียชีวิตของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด การสาบสูญของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดภายในระยะเวลาที่กำหนด กลุ่มสัมพันธ์อีกฝ่ายจดทะเบียนความสัมพันธ์หรือสมรสกับบุคคลอื่น การจดทะเบียนสิ้นสุดความสัมพันธ์โดยความเห็นชอบของสองฝ่าย โดยทำหน้าที่แสดงเจตจำนงเพื่อให้ฝ่ายทะเบียนหรือทนายความลงนาม ทั้งนี้ข้อความจะต้องแสดงเจตนาว่า ทั้งสองได้ตกลงกันทำสัญญาเพื่อยุติการจดทะเบียนความสัมพันธ์ ระบุวันที่เวลาที่ทำสัญญา และอาจะระบุถึงค่าเลี้ยงดู การใช้ที่อยู่อาศัยร่วมกันชั่วคราวก่อนแยกกันไป การแบ่งทรัพย์สิน และสิทธิในเงินบำนาญ และหลังจากร่างข้อตกลงให้จดทะเบียนสิ้นสุด ณ สำนักงานทะเบียนราษฎร นอกจากนี้ฝ่ายที่มีฐานะการเงินดีกว่ามีหน้าที่อุปการะอีกฝ่ายที่ไม่สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพได้เนื่องจากการสิ้นสุดความสัมพันธ์ ส่วนความสัมพันธ์กับบุตร ทั้งสองฝ่ายยังมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตรดั้งเดิม หากประสงค์จัดการเรื่องความรับผิดชอบให้ศาลพิจารณาแทนได้²⁹⁵ การสิ้นสุดโดยคำสั่งศาลที่ร้องขอโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง²⁹⁶ และการเปลี่ยนสถานะจากการจดทะเบียนความสัมพันธ์เป็นการสมรสแทน

²⁹⁵ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5A, Article 1:80c: The end of a registered partnership.

²⁹⁶ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5A, Article 1:80e: Dissolution of the registered partnership.

3.2.1.3 การสมรส

การสมรส (Huwelijkse หรือ Marriage) ตามกฎหมายแพ่งเนเธอร์แลนด์ชอบด้วยกฎหมาย ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน ค.ศ. 2001 เป็นการจดทะเบียนต่อหน้านายทะเบียน²⁹⁷ ภายใต้หลักเกณฑ์และเงื่อนไขสำคัญที่จะต้องดำเนินการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดดังนี้

1) หลักเกณฑ์การสมรส

หลักเกณฑ์การสมรสตามกฎหมายแพ่งเนเธอร์แลนด์ มีสาระสำคัญดังนี้

(1) เป็นบุคคลต่างเพศหรือเพศเดียวกัน²⁹⁸

(2) ต้องมีอายุ 18 ปีบริบูรณ์²⁹⁹ กรณีอายุต่ำกว่า 18 ปี ต้องได้รับความยินยอมจากบิดามารดาหรือผู้รับบุตรบุญธรรม³⁰⁰ หากไม่ได้รับความยินยอม ผู้เยาว์อาจร้องขอศาลชั้นต้นให้เป็นผู้พิจารณาแทนได้³⁰¹ อย่างไรก็ตาม หากบุคคลนั้นมีอายุ 16 ปีบริบูรณ์และอยู่ระหว่างการตั้งครรภ์หรือคลอดบุตรแล้วให้เป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมพิจารณาจากเหตุผลดังกล่าวเพื่ออนุญาตให้จดทะเบียนสมรสได้³⁰²

(3) ต้องเป็นผู้มีความสามารถ ไม่เป็นผู้บกพร่องทางความสามารถหรือทางจิตใจ เช่น ไม่เป็นคนวิกลจริตจิตฟั่นเฟือน หรือคนไร้ความสามารถ ซึ่งจากสภาพจิตดังกล่าวจึงอาจทำให้บุคคลนั้นไม่สามารถเข้าใจการกระทำดังกล่าวได้³⁰³ เว้นแต่บุคคลดังกล่าวอยู่ภายใต้การพิทักษ์ จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้พิทักษ์หรือศาลก่อน³⁰⁴

²⁹⁷ Government of the Netherlands, “Marriage, registered partnership and cohabitation agreements, Living together without any official agreement,” [https://www.government.nl/topics/family-law/marriage-registered-partnership-and-cohabitation-agreements], 13 May 2018.

²⁹⁸ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5, Article 1:30: Statutory rules have only effect for the civil relationship between the spouses.

²⁹⁹ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5, Article 1:31: Minimum age.

³⁰⁰ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5, Article 1:35: Required approval for a marriage of a minor.

³⁰¹ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5, Article 1:36: Substitute authorization of the Subdistrict Court.

³⁰² Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5, Article 1:31: Required approval for a marriage of a minor.

³⁰³ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5, Article 1:32 : Mental disturbance.

³⁰⁴ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5, Article 1:38 : Required authorisation for an adult who is placed under guardianship because of a mental disorder.

(4) ต้องไม่เป็นญาติสืบสายโลหิตกัน ทั้งญาติที่สืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมาที่เป็นญาติพี่น้องหรือเป็นพี่น้องกัน หากฝ่าฝืนขอให้เพิกถอนการสมรส³⁰⁵ ยกเว้นเป็นญาติพี่น้องหรือเป็นพี่น้องของบุตรบุญธรรมหรือผู้รับบุตรบุญธรรมซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะพิจารณาจากเหตุผลเป็นกรณีไป³⁰⁶

(5) ต้องมิได้มีคู่สมรสหรือจดทะเบียนความสัมพันธ์อยู่ก่อนแล้ว³⁰⁷

2) ผลของการสมรส

คู่สมรสต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่ตามกฎหมายในการอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน³⁰⁸ การจัดการทรัพย์สินและหนี้สินร่วมกัน³⁰⁹ เช่น ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน รวมถึงค่าใช้จ่ายในการดูแลและเลี้ยงดูบุตรผู้เยาว์ร่วมกัน³¹⁰ หากรายได้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่เพียงพอที่จะนำมาวมใช้ร่วมกัน ให้แยกพิจารณาตามสัดส่วนของรายได้ในแต่ละฝ่าย เว้นแต่จะมีการทำข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรก่อนสมรส³¹¹ นอกจากนี้คู่สมรสอาจเลือกใช้นามสกุลของคู่สมรสอีกฝ่าย หรือเลือกใช้นามสกุลคู่กับนามสกุลเดิม หรือเลือกที่จะไม่เปลี่ยนนามสกุลก็ได้

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับบุตร ผู้เป็นมารดาโดยสายโลหิตเป็นมารดาที่ชอบด้วยกฎหมายกับบุตรที่เกิดขึ้นทางกฎหมาย คู่สมรสของผู้เป็นมารดาซึ่งเป็นเพศเดียวกันสามารถมีความสัมพันธ์ทางครอบครัวกับเด็กได้โดยการจดทะเบียนรับรองบุตรหรือการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม หากเด็กไม่มีบิดาที่จดทะเบียนรับรองบุตร อีกฝ่ายก็สามารถขอมีสิทธิร่วมกันในตัวของเด็กกับคู่สมรสอีกฝ่ายได้ อย่างไรก็ตาม หากคู่สมรสเป็นเพศชายทั้งคู่และฝ่ายหนึ่งเป็นบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายของบุตร อีกฝ่ายสามารถขอจดทะเบียนรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม หรือสามารถขอมีสิทธิในตัวเด็กร่วมกัน แต่ไม่สามารถขอจดทะเบียนรับรองเด็กเป็นบุตรได้³¹²

³⁰⁵ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5, Article 1:69: Persons who may apply for an annulment of marriage.

³⁰⁶ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5, Article 1:41: Familial relationship as an impediment to marriage.

³⁰⁷ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.5, Article 1:33: Monogamy.

³⁰⁸ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.6, Article 1:81: Duty to provide support and necessary means.

³⁰⁹ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.6, Article 1:83: Providing information about the administration (management) of property.

³¹⁰ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.6, Article 1:82: Duty to care for and raise their children.

³¹¹ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.6, Article 1:84: Household expenses.

³¹² จาก สิทธิและหน้าที่หลังจากแต่งงานหรือจดทะเบียนพาร์ทเนอร์, โดย สมาคมสยามแห่งประเทศไทย เนเธอร์แลนด์, 2561, สืบค้นจาก <http://www.stichtingsajaam.nl/?p=466>

3) การสิ้นสุดการสมรส

เหตุในการสิ้นสุดการสมรส ได้แก่ การเสียชีวิตของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง การสาบสูญของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งภายในระยะเวลาที่กำหนด การสิ้นสุดโดยคำสั่งศาลที่ร้องขอโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และการจดทะเบียนหย่าโดยความเห็นชอบของสองฝ่าย การสิ้นสุดประเภทนี้เกิดจากการเห็นชอบของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย โดยสามารถที่จะทำหนังสือแสดงเจตจำนงเพื่อให้ฝ่ายทะเบียนลงนาม ทั้งนี้ข้อความดังกล่าวจะต้องแสดงเจตนาว่า ทั้งสองได้ตกลงกันทำสัญญาเพื่อยุติการจดทะเบียนสมรส เช่นเดียวกับการจดทะเบียนยกเลิกความสัมพันธ์³¹³ ภายหลังจากจดทะเบียนหย่า ฝ่ายที่มีรายได้น้อยกว่ามีหน้าที่ในการดูแลและเลี้ยงดูอีกฝ่ายที่มีรายได้น้อยไม่เพียงพอในการดำรงชีพ ส่วนแบ่งของเงินบำนาญในระหว่างสมรสที่ได้สะสมไว้จะถูกแบ่งเมื่อมีหย่าร้าง เว้นแต่ในสัญญาได้มีการระบุตกลงกันไว้ เช่น การแบ่งสิ่งของ ทรัพย์สิน หรือค่าเลี้ยงดูจากอีกฝ่าย ส่วนสิทธิและหน้าที่ต่อบุตรที่มีร่วมกัน ยังคงอยู่หลังจากหย่าร้าง และความสัมพันธ์ทางครอบครัวและสิทธิในตัวบุตรก็ยังคงอยู่เช่นเดิม

3.2.2 Civil Code of France ของประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสมีการยอมรับความแตกต่างทางด้านเพศสภาพ และความเชื่อของบุคคลตามหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคลซึ่งเป็นสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ที่ได้รับการรับรองในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในสังคมฝรั่งเศสการอยู่กินร่วมกันฉันสามีภริยาโดยไม่มีการจดทะเบียนสมรสมีเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันบุคคลเพศเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคู่เกย์ก็มีการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างจริงจังและมั่นคงในลักษณะเดียวกับคู่รักชายกับหญิงเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน รัฐจึงได้เข้าไปดูแลให้สิทธิตลอดจนแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายให้หลักความเสมอภาค ซึ่งรัฐบาลได้ตรากฎหมายเพื่อรับรองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเหล่านี้ ในปี ค.ศ. 1999

ประเทศฝรั่งเศสได้มีการออกกฎหมายสองฉบับ ฉบับแรกเพิ่มเติมบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่ง (Civil Code of France) มาตรา 515-8 โดยนิยามรูปแบบการใช้ชีวิตร่วมกันประเภท Concubinage ให้ครอบคลุมถึงการอยู่ร่วมกันของบุคคลเพศเดียวกัน ส่วนกฎหมายฉบับที่ 2 ก็คือ การบันทึกทะเบียนคู่ชีวิต (Le pacte civil de solidarité) จนเมื่อมีการเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี ค.ศ. 2012 ผู้นำพรรคสังคมนิยม M. François Hollande ได้สัญญาว่าจะตรากฎหมายอนุญาตให้บุคคลเพศเดียวกันสามารถสมรสกันได้ หากได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง หลังจากได้รับการเลือกตั้ง รัฐบาลก็ได้ผลักดันร่างกฎหมายนี้จนสำเร็จและประกาศบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 18 พฤษภาคม ค.ศ. 2013 นับ

³¹³ Dutch Civil Code Book 1: Title 1.9, Article 1:149: End of a marriage.

เวลาจนถึงประกาศใช้กฎหมาย PACS ตามการเรียกร้องสิทธิในการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันเป็นเวลารวมทั้งสิ้น 14 ปี จึงสำเร็จ

ปัจจุบันกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสรับรองการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลเพศเดียวกันออกเป็น 3 รูปแบบ คือ การสมรส (Le Mariage) การบันทึกทะเบียนคู่อภิเษกสมรส (PACS) และการใช้ชีวิตร่วมกัน (Le Concubinage) ซึ่งหากได้มีการดำเนินการภายใต้กฎหมายที่กำหนดไว้ในแต่ละประเภทการอยู่ร่วมกันก็จะก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่หรือความสัมพันธ์ระหว่างกันดังนี้

3.2.2.1 การอยู่ร่วมกันโดยไม่จดทะเบียนสมรส

ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส (Civil Code of France) กำหนดรูปแบบการอยู่ร่วมกันโดยไม่จดทะเบียนสมรส (Concubinage) เพื่อรองรับความสัมพันธ์ทั้งในกรณีของบุคคลเพศเดียวกันและบุคคลต่างเพศกัน ถือเป็นความสัมพันธ์ที่มีความเหนียวแน่นและผูกพันที่เบาบางกว่าการจดทะเบียนสมรส และจะต้องไม่เป็นกรณีที่จะผิดกฎหมายอาญาเรื่องการปกป้องสิทธิของผู้เยาว์ โดยมีข้อเท็จจริงที่ว่าความสัมพันธ์นั้นเกิดขึ้นบนข้อเท็จจริงที่ทั้งสองฝ่ายต่างประสงค์จะอยู่ร่วมกันโดยไม่จดทะเบียนสมรส แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวก็ต้องการให้อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายเพียงบางประการ

อนึ่ง กฎหมายไม่ได้ห้ามว่าบุคคลดังกล่าวต้องไม่มีความผูกพันกันในทางสายเลือดโดยตรง (Un Lien De Parenté) ในทางเหนือขึ้นไปหรือลงมา ดังนั้น การอยู่ร่วมกันโดยไม่จดทะเบียนสมรสอาจเป็นกรณีที่ความสัมพันธ์กันในทางสายเลือดในระดับหนึ่ง

1) หลักเกณฑ์การอยู่ร่วมกันโดยไม่จดทะเบียนสมรส

ความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันโดยไม่จดทะเบียนสมรสเกิดขึ้นจากการแสดงเจตนาของคู่ชีวิต ทั้งในกรณีของบุคคลเพศเดียวกันและบุคคลต่างเพศกัน ซึ่งแม้ว่าการแสดงเจตนา ก่อตั้งครอบครัวจะเป็นเรื่องเฉพาะตัว แต่ก็เป็นที่สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนตามหลักสิทธิมนุษยชนที่รัฐจึงต้องให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิดังกล่าว

ดังนั้น หากการตกลงอยู่ร่วมกันโดยไม่จดทะเบียนสมรสของบุคคลเพื่อก่อตั้งครอบครัวเป็นไปด้วยความรัก ความเข้าใจ เอื้ออาทรต่อกันฉันสามีภรรยา รัฐก็ต้องให้บุคคลนั้นได้รับสิทธิตามกฎหมายด้วย แต่ทั้งนี้ในการอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาดังกล่าวจะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของข้อเท็จจริงที่กฎหมายกำหนด ทั้งในเรื่องของความมั่นคงแน่นอนของชีวิตคู่ และระยะเวลาในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งถือเป็นหลักเกณฑ์สำคัญของการอยู่กินกันฉันสามีภริยาโดยไม่จดทะเบียนสมรส

ทั้งนี้ รัฐบาลฝรั่งเศสได้ยอมรับและเพิ่มหลักเกณฑ์ดังกล่าวในบทบัญญัติ มาตรา 515-8 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งดังนี้³¹⁴

“การใช้ชีวิตร่วมกัน หมายถึง การที่บุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้วสองคน จะมี เพศต่างกันหรือเพศเดียวกันก็ตาม อยู่กินร่วมกันฉันสามีภริยา โดยมีลักษณะมั่นคงและต่อเนื่อง”

จากบทบัญญัตินี้สามารถสรุปหลักเกณฑ์การอยู่ร่วมกัน 4 ประการ คือ

- (1) เป็นบุคคลต่างเพศหรือเพศเดียวกัน
- (2) มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์
- (3) มีความสัมพันธ์ทางเพศในฐานะสามีภริยา
- (4) มีความมั่นคงและตั้งใจใช้ชีวิตครอบครัวอย่างจริงจัง มีการอยู่

ร่วมกันอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน

หลักเกณฑ์การอยู่ร่วมกันนี้นำไปสู่การแก้ไขกฎหมายอื่นๆ ให้สอดคล้องกัน เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการประเมินทรัพย์สินของผู้ขอความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรม มาตรา 5 ที่ กำหนดให้การพิจารณาทรัพย์สินที่ผู้ฟ้องคดีมีสิทธิไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม รวมไปถึงทรัพย์สิน ของคู่สัมพันธ์อีกฝ่าย โดยให้อยู่ภายใต้เงื่อนไขเรื่องระยะเวลาในการอยู่ร่วมกันเช่นกัน หรือกฎหมาย ว่าด้วยที่พักอาศัย โดยกำหนดเรื่องสิทธิประโยชน์ในการเข้าดูแลสถานที่เช่าบุคคลเพศเดียวกันที่อยู่ ร่วมกันโดยมิได้สมรสเป็นเวลา 1 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นระยะเวลาที่กำหนดเพื่อความต่อเนื่องของสัญญา เช่าและในขณะเดียวกันสิทธิในการเรียกคืนที่พักอาศัย³¹⁵ นอกจากนี้ต้องมีการเปิดเผยสถานะของการ อยู่ร่วมกันต่อสาธารณชน โดยอาจมีเอกสารเปิดเผยการอยู่ร่วมกัน เช่น ใบเสร็จค่าใช้จ่ายที่แสดงให้เห็น ว่ามีการอยู่ร่วมกัน และเอกสารอาจทำขึ้นโดยบุคคลภายนอก เช่น ผู้ใกล้ชิดกับคู่สัมพันธ์ เจ้าหน้าที่ยื่นฟ้องร้อง รวมไปถึงการนำบุตรมาเป็นพยานในความสัมพันธ์ดังกล่าว

- 2) ผลของการอยู่ร่วมกัน โดยไม่จดทะเบียนสมรส

การใช้ชีวิตร่วมกันมิใช่การเป็นคู่สมรสกันตามกฎหมายแพ่งจึงมิใช่นิติกรรม หรือสัญญา แต่เป็นนิติเหตุที่บัญญัติในค้ำบทกฎหมายมาตราเดียว จึงไม่มีสิทธิหน้าที่ใดๆ ระหว่าง คู่สัญญาเหมือนคู่สมรส เช่น ไม่มีหน้าที่ต้องซื่อสัตย์ในประเวณีต่อกันและกัน เพราะเป็นการมาอยู่ ด้วยกันโดยสมัครใจของทั้งคู่ ไม่มีหน้าที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูหรือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่มีสิทธิ รับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมของอีกฝ่าย

นอกจากนี้ยังไม่มียกเว้นที่ร่วมที่ต้องช่วยรับผิดชอบ ไม่มีระบบทรัพย์สิน ไม่มีสิน ส่วนตัวหรือสินสมรส ต่างฝ่ายต่างเป็นเจ้าของทรัพย์สินแยกกันออกไป เช่นเดียวกับหนี้สินที่ฝ่ายใด

³¹⁴ Civil Code of France, Article 515-8 : Civil Solidarity Pact.

³¹⁵ Civil Code of France, Article 1758 : Special provisions for residential leases.

เป็นผู้ก่อฝ่ายนั้นต้องรับผิดชอบด้วยตนเอง มีข้อยกเว้นบางกรณีที่ศาลให้รับผิดชอบใช้หนี้ร่วมกัน หากเป็นหนี้สินเกี่ยวกับการจัดการบ้านเรือน หรือจัดการสิ่งจำเป็นมาใช้ในบ้านร่วมกันอย่างชัดเจน หรือทั้งสองฝ่ายได้แสดงตัวให้บุคคลภายนอกเข้าใจผิดว่าทั้งคู่อยู่ร่วมกันฉันสามีภริยา เช่นนี้ต้องรับผิดชอบในหนี้ที่ก่อขึ้นร่วมกัน

3) การสิ้นสุดการอยู่ร่วมกันโดยไม่จดทะเบียนสมรส

การสิ้นสุดลงของการอยู่ร่วมกันโดยไม่จดทะเบียนสมรส สามารถทำได้โดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแสดงเจตนา และไม่ต้องมีเหตุแห่งการเลิก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าทั้งสองฝ่ายตกลงที่จะยุติความสัมพันธ์ระหว่างกัน เนื่องจากต่างฝ่ายต่างเป็นอิสระต่อกันในทางกฎหมาย แต่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนในมูลละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 1382 ในกรณีที่ฝ่ายใดใช้สิทธิเลิกและทำให้อีกฝ่ายได้รับความเสียหายโดยไม่สุจริต ส่วนกรณีที่บุคคลภายนอกมาทำละเมิดให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย จะมีผลทำให้บุคคลนั้นต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับฝ่ายที่ยังมีชีวิตอยู่ไปตามมูลละเมิดเช่นกัน เช่นเดียวกันกับสิทธิตามสัญญาเช่าที่ฝ่ายมีชีวิตอยู่สามารถอยู่อาศัยในบ้านเช่านั้นต่อไปได้แม้คู่ชีวิตที่มีชื่อร่วมเป็นผู้เช่าจะถึงแก่กรรมไปก่อนก็ตาม³¹⁶

3.2.2.2 การจดทะเบียนความสัมพันธ์

การจดทะเบียนความสัมพันธ์ตามกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส เป็นรูปแบบของการทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันที่เรียกว่า Pacte civil de Solidarité หรือ Civil Solidarity Pact ซึ่งเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นมาใหม่มิใช่การสมรส แต่ให้สิทธิในเรื่องการอยู่ร่วมกันเสมือนเป็นการสมรส โดยกฎหมายให้สิทธิทั้งที่เป็นคู่รักต่างประเทศหรือคู่รักเพศเดียวกันสามารถผูกพันตามกฎหมายนี้

แนวความคิดของการให้สิทธิในการทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน (Civil Solidarity Pact) มาจากการที่กฎหมายยอมรับว่า ในสังคมมีบุคคลที่อยู่ร่วมกันโดยมิได้สมรสเป็นจำนวนมาก อีกทั้งคู่รักซึ่งเป็นบุคคลหลากหลายทางเพศก็มีคุณค่าที่เท่าเทียมกันกับพวกเรากต่างเพศ นอกจากนี้ยังเกิดการยอมรับว่ารูปแบบในการดำเนินชีวิตมีหลายรูปแบบ การสมรสเป็นเพียงทางเลือกประเภทหนึ่งซึ่งมิใช่บรรทัดฐานของทางเลือกอื่น ดังนั้น กฎหมายสำหรับการจดทะเบียนความสัมพันธ์โดยการทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน (Civil Solidarity Pact) จึงถูกบัญญัติขึ้นมาบนพื้นฐานความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย

³¹⁶ Civil Code of France, Article 1758 : Special provisions for residential leases.

รูปแบบของการทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันมีผลใช้บังคับเป็นกฎหมายเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน ค.ศ. 1999³¹⁷ โดยในมาตรา 515-1 ได้ให้ความหมายของการบันทึกทะเบียนคู่ชีวิต (PACS) ไว้ว่า “การบันทึกทะเบียนคู่ชีวิต เป็นสัญญาระหว่างบุคคลเพศเดียวกันหรือต่างเพศที่บรรลุนิติภาวะ เพื่อมุ่งประสงค์จะสร้างครอบครัวร่วมกัน”³¹⁸ โดยบทบัญญัติดังกล่าวบัญญัติขึ้นในลักษณะที่มีใช้การสมรส แต่ให้ถือว่าเป็นสัญญาประเภทหนึ่ง ดังนั้น ในการบันทึกทะเบียนคู่ชีวิตจะต้องดำเนินการด้วยใจสมัคร ความยินยอมของทั้งสองฝ่ายเป็นสาระสำคัญ ส่วนวัตถุประสงค์ของสัญญาตามมาตรา 515-4 ก็คือ การใช้ชีวิตครอบครัวร่วมกัน เมื่อพิจารณาแล้วย่อมหมายถึง การช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกัน เสมือนความสัมพันธ์ของบุคคลที่ทำการสมรสกัน โดยกฎหมายให้สิทธิบุคคลที่มีเพศเดียวกันหรือต่างเพศผูกพันตามกฎหมายนี้ได้หากต้องการอยู่กินร่วมกัน แต่ก็จะต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ตาม Civil Solidarity Pact ดังนี้

1) หลักเกณฑ์การจดทะเบียนความสัมพันธ์

ข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันภายใต้หลักเกณฑ์ Pacte civil de Solidarité แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มีดังนี้

(1) ต้องเป็นบุคคลผู้บรรลุนิติภาวะ คือ มีอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์³¹⁹ เนื่องจากบุคคลที่จะทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันต้องเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการเข้าทำสัญญามีวุฒิภาวะและมีความสามารถในการตัดสินใจที่จะเข้าผูกพันตามตกลงในการอยู่ร่วมกันโดยสมบูรณ์ ดังนั้น คู่ชีวิตที่จะเข้าทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถสมบูรณ์เท่านั้นถึงมีสิทธิที่จะทำข้อตกลงเช่นว่านี้ ถ้าบุคคลนั้นไร้ความสามารถจะไม่มีสิทธิเป็นคู่ตกลงในการอยู่ร่วมกัน

(2) เป็นบุคคลเพศเดียวกันหรือต่างเพศกัน กฎหมายให้สิทธิกับบุคคลต่างเพศด้วย เนื่องจากการอยู่กินร่วมกันของคู่รักทั้ง เพศเดียวกันหรือต่างเพศโดยไม่จดทะเบียนสมรสตามค่านิยมของฝรั่งเศส ทำให้บุคคลดังกล่าวไม่ได้รับสิทธิที่คู่สมรสพึงได้ เช่น ไม่ได้รับสิทธิลดหย่อนภาษี เหตุนี้จึงมีการออกกฎหมายขึ้นมาให้สิทธิแก่บุคคลทั้งสองกลุ่ม

(3) ห้ามทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันกับผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด เช่น บุพการีและผู้สืบสันดานโดยตรง หรือญาติที่เกี่ยวข้องกันโดยการสมรสโดยตรงและระหว่างญาติที่

³¹⁷ จาก *รวมบทความ กฎหมายลักษณะครอบครัว* (น. 376), โดย ไพโรจน์ กัมพูสิริ, 2559, กรุงเทพฯ: วิญญูชน

³¹⁸ Civil Code of France, Article 515-1 : Civil Solidarity Pact.

³¹⁹ Civil Code of France, Article 144 : Qualities and conditions required to be able to contract marriage.

เนื่องจนถึงทายาทลำดับที่สาม³²⁰ เหตุที่กฎหมายไม่ให้สิทธิทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันกับบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด เนื่องจากเพื่อมิให้เกิดความสัมพันธ์ทางเพศขึ้นระหว่าง บิดา มารดา หรือ ญาติพี่น้อง อย่างไรก็ตาม กฎหมายจำกัดไว้จนถึงทายาทลำดับที่สามเท่านั้น

(4) ห้ามทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันกับบุคคลที่สมรสแล้ว หรือทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันแล้ว³²¹ โดยหลักดังกล่าวเป็นการวางเงื่อนไขการทำข้อตกลงในทางแพ่งสำหรับการอยู่ร่วมกัน เพื่อมิให้มีการตกลงซ้อน อันอาจนำมาสู่ปัญหาข้อพิพาททางแพ่งได้ ทั้งนี้ เนื่องจากกฎหมายฝรั่งเศสยึดถือหลักการสมรสแบบผัวเดียวเมียเดียว

การทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันนี้ต้องทำการจดทะเบียนข้อตกลง³²² ณ สำนักงานท้องที่ตามภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ของคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ประสงค์จะจดทะเบียนข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน โดยคู่ตกลงนั้นจะต้องยื่นข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันต่อนายทะเบียนเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อเป็นหลักฐานระหว่างกันและเพื่อประโยชน์ต่อบุคคลภายนอก โดยทำเป็นเอกสารตัวจริงสองฉบับ และแนบเอกสารทางทะเบียนราษฎร และต้องมีการพิจารณาและรับรองว่า คู่ตกลงในการอยู่ร่วมกันมิได้เป็นคู่ตกลงในการอยู่ร่วมกันกับคู่ตกลงอื่น และจะมอบให้บุคคลอื่นไปแทนหรือทำหนังสือชี้แจงแทนตัวไม่ได้เป็นอันขาด ผู้ที่มีอำนาจรับรองคือ นายทะเบียนสำนักงานท้องที่ซึ่งมีเขตอำนาจเหนือสถานที่เกิด ถ้าเป็นกรณีที่เกิดในต่างประเทศ ให้เจ้าหน้าที่กงสุลมีอำนาจรับรอง หลังจากที่ยื่นเอกสารทั้งหมดได้ยื่นมาจนครบแล้ว เจ้าหน้าที่กงสุล จะนำประกาศตกลงนี้ไปจดทะเบียนข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันเพื่อตรวจดูและลงวันที่ข้อตกลงทั้งสองฉบับ และให้คู่ตกลงเก็บไว้คนละฉบับ และต้องมีการประกาศการจดทะเบียน การบันทึกทางทะเบียนนี้จะจัดแจ้งชื่อของอีกฝ่ายและบันทึกลงในสูติบัตรของทั้งสองฝ่าย

2) ผลของการจดทะเบียนความสัมพันธ์

การจดทะเบียนความสัมพันธ์ตามกฎหมายนี้ ทำให้ความสัมพันธ์ส่วนตัวของคู่ชีวิตคล้ายคลึงกับสามีภริยา ซึ่งส่งผลดังนี้³²³

(1) ความสัมพันธ์ส่วนตัว การทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน ทำให้คู่ตกลงมีความสัมพันธ์ที่ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งเรื่องส่วนตัว เรื่องการเงิน และหนี้สินที่เกิดจากการที่คู่ตกลงอีกฝ่ายหนึ่งได้ก่อขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีพในชีวิตประจำวัน และร่วมกันรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย กล่าวคือ แม้ข้อตกลงดังกล่าวไม่มีข้อกำหนด

³²⁰ Civil Code of France, Article 515-2 (1) : Civil Solidarity Pact.

³²¹ Civil Code of France, Article 515-2 (2) และ (3) : Civil Solidarity Pact.

³²² Civil Code of France, Article 515-3 : Civil Solidarity Pact.

³²³ Civil Code of France, Article 515-4 : Civil Solidarity Pact.

ให้ต้องซื้อสัตย์สุจริตต่อกัน แต่ต้องมีการช่วยเหลืออุปการะซึ่งกันและกัน ร่วมรับผิดชอบสำหรับหนี้สินและค่าใช้จ่ายภายในบ้านที่เกิดจากการใช้ชีวิตประจำวันร่วมกัน

(2) การรับบุตรบุญธรรม กฎหมายฝรั่งเศสกำหนดสิทธิเฉพาะแต่คู่สมรส กรณีการอยู่ร่วมกันไม่ว่าจะเป็นคู่รักต่างเพศ หรือคู่รักเพศเดียวกันไม่มีสิทธิในการรับบุตรบุญธรรมร่วมกันได้³²⁴ เนื่องจากแม้กฎหมายจะให้สิทธิต่างๆ แต่คู่ชีวิต แต่ก็มีการจำกัดสิทธิในบางประการ เช่น การรับบุตรบุญธรรม การให้กำเนิดบุตรโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยหลักเกณฑ์ในการรับบุตรบุญธรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสกำหนดให้ผู้ที่จะรับบุตรบุญธรรมจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 28 ปีบริบูรณ์ และการรับบุตรบุญธรรมสำหรับบุคคลที่จดทะเบียนความสัมพันธ์จะเป็นการรับบุตรบุญธรรมแต่เพียงฝ่ายเดียว กรณีการให้กำเนิดบุตรโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ คู่ตกลงในการอยู่ร่วมกันมีสิทธิในการให้กำเนิดบุตรโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ร่วมกัน แต่ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขในเรื่องการให้กำเนิดบุตรโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้บริจาคซึ่งเป็นบุคคลที่สามและความเห็นชอบจากผู้พิพากษาหรือทนายความ³²⁵

(3) ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินและหนี้สิน นอกจากต้องช่วยค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันแก่กันและกันตามกำลังทรัพย์ของแต่ละฝ่าย ยกเว้นจะตกลงเป็นอย่างอื่น ในความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกคู่ชีวิตต้องรับผิดชอบในหนี้เกี่ยวกับการจัดการบ้านเรือนและการจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับครัวเรือนในลักษณะนี้รวม³²⁶ เว้นแต่ค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น อย่างไรก็ตามคู่ชีวิตอาจตกลงกำหนดการจัดการทรัพย์สินไว้ในข้อตกลงขณะที่ยังมีชีวิต

(4) บุคคลภายนอก ผลต่อบุคคลภายนอกเป็นเรื่องของสิทธิการเช่าที่สามารถโอนไปยังอีกฝ่ายหนึ่งได้ ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งไม่อยู่หรือตาย แต่กรณีนี้เป็นกรณีที่คู่ชีวิตตกลงในการอยู่ร่วมกันได้ทำสัญญาเช่าไว้ เมื่อฝ่ายหนึ่งตาย สัญญาเช่านั้นมีได้สิ้นสุดลง แต่สิทธิการเช่าจะโอนไปยังอีกฝ่ายหนึ่ง นอกจากนี้ยังให้สิทธิในเรื่องการประกันภัย

³²⁴ จาก เงื่อนไขในการรับบุตรบุญธรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (วิทยานิพนธ์), โดย อาจารย์ มีอินทร์เกิด, 2541, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ลิขสิทธิ์ 2541 โดย อาจารย์ มีอินทร์เกิด ผู้แต่ง

³²⁵ Civil Code of France, Article 311-20 : Medical assistance to procreation.

³²⁶ Civil Code of France, Article 515-14 (2) : Civil Solidarity Pact.

3) การสิ้นสุดความสัมพันธ์

เหตุแห่งการสิ้นสุดความสัมพันธ์จากการทำข้อตกลงการอยู่ร่วมกันมีดังนี้

(1) โดยความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย³²⁷ ทั้งนี้ต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรโดยยื่นต่อศาลเพื่อให้นายทะเบียนอำเภอประกาศเป็นทางการต่อไป การเลิกด้วยวิธีนี้มีผลนับแต่วันที่นายทะเบียนทำการจดทะเบียนยกเลิกให้

(2) โดยการสมรสของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกับบุคคลที่สามหรือคู่ชีวิตตกลงสมรสระหว่างกันเองยอมทำให้การใช้ชีวิตคู่ร่วมกันทางทะเบียนสิ้นสุดลงนับแต่วันจดทะเบียนสมรส กระบวนการดำเนินไปทำนองเดียวกันกับการสิ้นสุดในกรณีสิ้นสุดด้วยความตายจนถึงขั้นตอนประกาศต่อสาธารณะซึ่งหากเป็นกรณีที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือทั้งสองฝ่ายถึงแก่ความตายผู้ที่เหลืออยู่หรือผู้มีส่วนได้เสียต้องส่งสำเนามรณบัตรไปยังนายทะเบียน ณ ที่ว่าการอำเภอ เพื่อจดบันทึกความตกลงไปในเอกสารและแจ้งให้เจ้าหน้าที่ของศาลที่ทำการบันทึกทะเบียนคู่ชีวิตทราบเพื่อดำเนินการประกาศต่อสาธารณะต่อไป³²⁸

(3) การแสดงเจตนาเลิกของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่เพียงฝ่ายเดียวและแจ้งต่อหน้าเจ้าหน้าที่ศาลซึ่งเป็นผู้ทำข้อตกลงชีวิตคู่ การเลิกมีผลตามกฎหมายนับตั้งแต่วันที่เจ้าหน้าที่ศาลจดทะเบียน สำหรับบุคคลภายนอก การเลิกจะมีผลนับแต่วันที่อำเภอได้ทำประกาศอย่างเป็นทางการ³²⁹ อย่างไรก็ตามหากการเลิกดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหายแก่คู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งไม่ว่าจะเป็นความเสียหายทางทรัพย์สิน ภาย หรือจิตใจ อีกฝ่ายมีสิทธิได้คำสินไหมทดแทนในมูลละเมิดนั้น

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ากฎหมายฝรั่งเศสได้เปิดกว้างให้สิทธิทั้งกับบุคคลหลากหลายทางเพศ และบุคคลรักต่างเพศที่ต้องการอยู่ร่วมกัน โดยไม่ประสงค์ทำการสมรส แต่ต้องการให้เกิดข้อผูกพันตามข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งตามปกติในกรณีบุคคลต่างเพศกฎหมายรับรองให้มีสิทธิสมรสกันอยู่แล้ว แต่ด้วยในสังคมฝรั่งเศส บุคคลไม่นิยมจดทะเบียนสมรสแต่อยู่กินร่วมกัน หรืออยู่กินร่วมกันก่อนสมรส ทำให้บุคคลเหล่านี้ไม่ได้รับสิทธิที่คู่สมรสพึงมีพึงได้ เช่น ในเรื่องภาษี พวกต่างเพศที่อยู่ร่วมกันไม่ได้รับสิทธิลดหย่อนภาษี เหตุนี้จึงมีการออกกฎหมายขึ้นมา โดยเพิ่มรูปแบบการทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน (Civil Solidarity Pact) ให้กับการอยู่ร่วมกัน ในลักษณะนี้ให้มีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย และเนื่องจากกฎหมายบัญญัติบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน และบุคคลหลากหลายทางเพศก็มีคุณค่าที่เท่าเทียมกันกับพวกรักต่างเพศ ดังนั้น การบังคับใช้กฎหมายจึงครอบคลุมถึงบุคคลเพศเดียวกันที่อยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาด้วย กล่าว

³²⁷ Civil Code of France, Article 515-7 วรรค 3 : Civil Solidarity Pact.

³²⁸ Civil Code of France, Article 515-7 วรรค 1 : Civil Solidarity Pact.

³²⁹ Civil Code of France, Article 515-7 วรรค 5 : Civil Solidarity Pact.

อีกนัยหนึ่ง การจดทะเบียนความสัมพันธ์โดยการทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน (Civil Solidarity Pact) เป็นการปรับให้เหมาะสมเพื่อรับรองสถานะในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันโดยชอบด้วยกฎหมาย

3.2.2.3 การสมรส

การสมรสเป็นความสัมพันธ์ที่มีจุดประสงค์เพื่อการสร้างครอบครัว และมีความผูกพันกันระหว่างคู่สมรส สิทธิของบุคคลหลากหลายทางเพศในการสมรสของประเทศฝรั่งเศสได้รับการรับรองตามกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลต่างเพศที่สมรสกันเป็นประเทศที่ 14 ของโลก โดยการแก้ไขบทบัญญัติมาตรา 143 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสให้ “การสมรสทำได้โดยบุคคลสองคนที่มีเพศต่างกันหรือมีเพศเดียวกัน”³³⁰ และการแก้ไขดังกล่าวยังยอมให้คู่รักที่มีเพศเดียวกันสามารถจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมร่วมกันเช่นเดียวกับการสมรสของบุคคลต่างเพศ³³¹

1) หลักเกณฑ์การสมรส

การสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ดังนี้

- (1) ต้องเป็นคนต่างเพศกันหรือเพศเดียวกัน³³²
- (2) ต้องมีอายุ 18 ปีบริบูรณ์³³³
- (3) ต้องไม่เป็นญาติสืบสายโลหิตกัน โดยห้ามสมรสระหว่างบุพการีกับผู้สืบสันดานโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา รวมถึงญาติที่เกิดจากการสมรสทางตรง³³⁴ ระหว่างพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน³³⁵ ระหว่างลุงป้ากับหลาน³³⁶
- (4) ต้องมิได้มีคู่สมรสอยู่ก่อนแล้ว³³⁷ ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่นิยมระบบครอบครัวแบบคู่เดียวเมียเดียว ดังนั้นการสมรสจะเกิดขึ้นสำหรับคนที่มีได้มีคู่สมรสอยู่ก่อน
- (5) ต้องไม่เป็นผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรมระหว่างกัน โดยถือเป็นเครือญาติที่เกิดจากผลของการอุปการะเลี้ยงดูบุตรบุญธรรมนั้น³³⁸

³³⁰ Civil Code of France, Article 143 : Qualities and conditions required to be able to contract marriage.

³³¹ Civil Code of France, Article 6-1 : The publication, effects, and application of legislation in general.

³³² Civil Code of France, Article 143 : Qualities and conditions required to be able to contract marriage.

³³³ Civil Code of France, Article 144 : Qualities and conditions required to be able to contract marriage.

³³⁴ Civil Code of France, Article 161 : Qualities and conditions required to be able to contract marriage.

³³⁵ Civil Code of France, Article 162 : Qualities and conditions required to be able to contract marriage.

³³⁶ Civil Code of France, Article 163 : Qualities and conditions required to be able to contract marriage.

³³⁷ Civil Code of France, Article 147 : Qualities and conditions required to be able to contract marriage.

³³⁸ Civil Code of France, Article 366 : Effects of simple or ordinary adoption.

(6) ต้องมีความยินยอมของกลุ่มสมรสร่วมกัน³³⁹

(7) ต้องมีความยินยอมจากบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง ในกรณีที่ผู้เยาว์อายุยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์³⁴⁰

ทั้งนี้บุคคลที่ประสงค์เข้าทำการจดทะเบียนสมรสตามกฎหมายนี้ บุคคลทั้งสองต้องยื่นคำร้องต่อสำนักงานท้องที่ซึ่งฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตนั้นเพื่อให้ดำเนินการประกาศการสมรส

2) ผลของการสมรส

ภายหลังสมรสคู่ชีวิตจะมีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายต่อกัน ทั้งทรัพย์สินซึ่งได้แก่ สินสมรส และสินส่วนตัว เว้นแต่ทั้งสองฝ่ายสมัครใจทำสัญญาก่อนสมรสซึ่งมีสาระสำคัญเป็นการแยกทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสโดยสิ้นเชิงและไม่ก่อให้เกิดระบบสินสมรส³⁴¹ กล่าวอีกนัยหนึ่งทรัพย์สินที่ต่างฝ่ายหามาได้ระหว่างสมรสถือเป็นสินส่วนตัวของฝ่ายนั้น คู่สมรสทั้งสองยังคงต้องรับผิดชอบร่วมกันในค่าใช้จ่ายของครอบครัวตามบทบัญญัติของ Article 214³⁴² และ Article 1537³⁴³ ได้แก่ เครื่องใช้ส่วนตัว เสื้อผ้า เครื่องประดับและเครื่องมือในการประกอบอาชีพของแต่ละฝ่าย ให้ถือว่าเป็นสินส่วนตัว กรณีที่การสมรสสิ้นสุดลงด้วยการหย่าแต่ละฝ่ายต่างได้รับสินส่วนตัวของตนตามที่ตกลงกันและมีอยู่

กรณีการสมรสสิ้นสุดลงด้วยสาเหตุความตายของฝ่ายหนึ่ง ทรัพย์สินของฝ่ายที่เสียชีวิตตกเป็นมรดกแก่ทายาท โดยหมายรวมถึงคู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่ เว้นแต่จะกำหนดเป็นพินัยกรรม กรณีสังหาริมทรัพย์ที่ได้มาระหว่างสมรส ให้สันนิษฐานไว้ว่าเป็นของแต่ละฝ่ายคนละครึ่ง เว้นแต่จะมีหลักฐานพิสูจน์เป็นอย่างอื่น ส่วนหนี้ที่ก่อขึ้นโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งระหว่างสมรสให้ถือเป็นหนี้ร่วมที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน

นอกจากนี้ด้วยทั้งสองฝ่ายมีหน้าที่อันเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างกันก็ต้องซื่อสัตย์สุจริตต่อกันทางประเวณี การช่วยเหลืออุปการะซึ่งกันและกัน ดังนั้น อีกฝ่ายจึงมีสิทธิเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู หรือค่าชดเชยเนื่องจากการหย่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานะของแต่ละฝ่ายในขณะหย่าว่าการหย่านั้นมีผลให้คู่สมรสอีกฝ่ายสูญเสียรายได้ หรือยากจนลงกว่าขณะสมรสเพียงใด

³³⁹ Civil Code of France, Article 146 : Qualities and conditions required to be able to contract marriage.

³⁴⁰ Civil Code of France, Article 148 : Qualities and conditions required to be able to contract marriage.

³⁴¹ Civil Code of France, Article 1536 : Separation of property regime.

³⁴² Civil Code of France, Article 214 : Respective duties and rights of the spouses.

³⁴³ Civil Code of France, Article 1537 : Separation of property regime.

ส่วนการรับบุตรบุญธรรม กฎหมายแพ่งไม่ได้ห้ามคู่สมรสเพศเดียวกันรับบุตรบุญธรรมเพื่ออุปการะเลี้ยงดูร่วมกัน ดังนั้นคู่สมรสเพศเดียวกันจึงมีสิทธิรับบุตรบุญธรรมเพื่อเลี้ยงดูร่วมกันได้

3) เหตุของการสิ้นสุดการสมรส

การสมรสตามกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสสามารถสิ้นสุดลงตามเหตุต่อไปนี้³⁴⁴

(1) เหตุแห่งความตายของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

(2) ความตกลงของทั้งสองฝ่าย

(3) การหย่า ภายหลังจากจดทะเบียนสมรสผ่านพ้นไปอย่างน้อย 6 เดือน โดยจะต้องมีการแนบประวัติและรายละเอียดเกี่ยวกับคู่สมรส ตลอดจนข้อตกลงชั่วคราวในระหว่างรอคำสั่งจากศาลและข้อตกลงถาวรภายหลังศาลอนุญาตให้หย่า

(4) คำพิพากษาของศาล โดยการฟ้องหย่าด้วยเหตุอันเกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต่อหน้าที่การเป็นสามีภริยา เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาอนุญาตให้หย่า หมายความว่า เมื่อคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีการกระทำละเมิดอย่างร้ายแรงหรือหลายครั้งต่อหน้าที่ของการเป็นสามีภริยา เช่น การประพฤติผิดประเวณีหรือการมีชู้ การทารุณ โหดร้าย การทำร้ายร่างกายอย่างร้ายแรง คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งจึงจะมีสิทธิในการฟ้องหย่าได้ หรืออาจฟ้องหย่าด้วยข้อเท็จจริงที่ว่าไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้อีกต่อไปโดยฝ่ายที่ถูกฟ้องหย่ามิได้กระทำผิด แต่กฎหมายให้โอกาสคู่สมรสฟ้องหย่าเพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่ เช่น การเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ร่างกายไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล การแยกกันอยู่เกินกว่า 2 ปี ทั้งนี้สามารถยื่นคำร้องขอหย่าได้ และหากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องคำพิพากษาว่ากระทำผิดอาญาอย่างร้ายแรงก็ใช้เป็นเหตุฟ้องหย่าได้ เพราะการกระทำของคู่สมรส เช่น การลักทรัพย์ การฉ้อโกงอาจทำให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งถูกสังคมประณาม รังเกียจ หรือถูกตำหนิ ดังนั้นความคิดอาญาร้ายแรงดังกล่าวจึงอาจนำมากล่าวอ้างเพื่อเป็นเหตุแห่งการหย่าร้างได้

3.2.3 Act for Implementation of J.Y. Interpretation No. 748 ของใต้หวัน

การรับรองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลเพศเดียวกันให้ชอบด้วยกฎหมายโดยการสมรสของใต้หวัน เริ่มขึ้นภายหลังจากสภาของใต้หวันมีคำวินิจฉัยว่าคู่รักเพศเดียวกันมีสิทธิสมรสภายใต้รัฐธรรมนูญ กฎหมายที่ห้ามการสมรสระหว่างคนเพศเดียวกันขัดต่อรัฐธรรมนูญและละเมิด

³⁴⁴ Civil Code of France, Article 227: The dissolution of marriage, Article 229- article 247-2 : Ground for divorce.

สิทธิในความเสมอภาคของพลเมือง และคำพิพากษานี้กำหนดให้สถานิติบัญญัติได้หวั่นมีเวลา 2 ปี ในการแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ หรือผ่านกฎหมายใหม่เพื่อรับรองการสมรสของ คู่รักเพศเดียวกัน แต่หากไม่สามารถทำตามกรอบเวลา 2 ปีได้ การลงทะเบียนของคู่รักเพศเดียวกันที่อยู่กินด้วยกันตามกฎหมายจะถือเป็นการสมรส ซึ่งภายหลังสถานิติบัญญัติของไต้หวันได้มีการตรา กฎหมาย Judicial Yuan interpretation No.748 หรือรัฐบัญญัติการใช้บังคับการตีความสภาพตุลาการ เลขที่ 748 มาบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 เป็นต้นไป

ปัจจุบันกฎหมายสมรสของบุคคลเพศเดียวกันเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐบัญญัติการใช้ บังคับการตีความสภาพตุลาการ เลขที่ 748 (Act for Implementation of J.Y. Interpretation No. 748)³⁴⁵ และใช้เป็นบรรทัดฐานทางกฎหมายสำหรับการสมรสของบุคคลเพศเดียวกัน เพื่อให้การสมรส ของบุคคลเพศเดียวกันนั้นชอบด้วยกฎหมาย โดยการบัญญัติกฎหมายแยกต่างหากแทนการแก้ไข ประมวลกฎหมายแพ่ง อย่างไรก็ตาม กฎหมายนี้ก็ให้สิทธิที่เกี่ยวกับการสมรสเกือบทั้งหมดแก่คู่ สมรสเพศเดียวกันเช่นเดียวกับคู่สมรสต่างเพศที่อยู่ภายใต้บังคับแห่งประมวลกฎหมายแพ่ง แต่ อนุญาตให้คู่สมรสเพศเดียวกันรับเด็กที่มีพันธุกรรมเกี่ยวข้องกับหนึ่งในคู่สมรสเป็นบุตรบุญธรรม เท่านั้น

3.2.3.1 ความหมายของคู่สมรส

บุคคลสองคนที่เป็นเพศเดียวกันอาจสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดตามธรรมชาติใน ลักษณะเป็นการเฉพาะ โดยมีวัตถุประสงค์ในการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างถาวร³⁴⁶

3.2.3.2 เงื่อนไขการสมรส

คู่สมรสต้องเป็นบุคคลที่มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปี กรณีที่เป็นผู้เยาว์ต้องได้รับความ ยินยอมจากผู้แทนตามกฎหมายในการสมรสดังกล่าว³⁴⁷ ทั้งนี้การจดทะเบียนสมรสจะต้องดำเนินการ จดทะเบียนเป็นลายลักษณ์อักษร ณ ที่สำนักบริหารการครัวเรือน และมีพยานลงนามอย่างน้อย 2 คน³⁴⁸

³⁴⁵ From *Act for Implementation of J.Y. Interpretation No. 748*, by Laws Regulations Database of The Republic of China, 2021, Retrieved from <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=B0000008>

³⁴⁶ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 2.

³⁴⁷ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 3.

³⁴⁸ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 4.

3.2.3.3 ข้อห้ามในการสมรส

บุคคลเพศเดียวกันไม่สามารถจดทะเบียนสมรสกับบุคคลดังต่อไปนี้³⁴⁹

- 1) ญาติที่มีสายสัมพันธ์ทางสายโลหิตหรือที่เกิดจากการสมรส
- 2) ญาติที่สืบสายสายโลหิต ถือเป็นเครือญาติลำดับที่ 4 การสมรสจะไม่นำไปใช้กับบุคคลซึ่งเป็นเครือญาติเดียวกันหรือเป็นญาติที่มาจากการรับบุตรบุญธรรมในชั้นลำดับนี้
- 3) ญาติที่เกิดจากการสมรสถือเป็นเครือญาติ ลำดับที่ 5

ข้อห้ามการสมรสระหว่างญาติสืบสายโลหิตตามที่ระบุไว้ในวรรคก่อน คงใช้บังคับต่อไป แม้ภายหลังความสัมพันธ์ระหว่างญาติที่เกิดจากการสมรสได้ยุติลง และข้อห้ามการสมรสกับญาติสืบสายโลหิตหรือญาติที่เกิดจากการสมรสให้ใช้บังคับกับบุตรบุญธรรมในเครือญาติที่สืบเชื้อสายโดยตรงที่ภายหลังสิ้นสุดความสัมพันธ์การรับบุตรบุญธรรมนั้นด้วย

4) ผู้ปกครองต้องไม่สร้างความสัมพันธ์ตามมาตรา 2 กับผู้อยู่ในความปกครองที่เป็นเพศเดียวกันในระหว่างที่เป็นผู้ปกครองอยู่นั้น เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากบิดามารดาของผู้อยู่ในความปกครอง³⁵⁰

5) บุคคลซึ่งมีคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งหรือมีคู่สมรสตามมาตรา 2 อยู่แล้ว ไม่สามารถทำสัญญาสมรสกับบุคคลอื่นได้ และไม่อาจทำการสมรสกับบุคคลสองคนขึ้นไป หรือทำสัญญาสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและทำสัญญาสมรสตามมาตรา 2 พร้อมกัน และคู่สมรสตามมาตรา 2 จะไม่ทำสัญญาสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่ง³⁵¹

3.2.3.4 ความเป็นโมฆะของการสมรส

การสมรสตามมาตรา 2 จะถือเป็นโมฆะหากเข้าเงื่อนไขข้อใดข้อหนึ่งต่อไปนี้³⁵²

- 1) ในกรณีที่ไม่เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4
- 2) ในกรณีที่มีฝ่าฝืนข้อห้ามตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 5 หรือ
- 3) กรณีที่มีฝ่าฝืนข้อห้ามตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 7 วรรค 1 หรือวรรค 2

การสมรสที่ละเมิดมาตรา 7 วรรค 3 ถือเป็นโมฆะ

³⁴⁹ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 5.

³⁵⁰ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 6.

³⁵¹ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 7.

³⁵² From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 8.

บทบัญญัติตามมาตรา 988 อนุ วรรค 3 และมาตรา 988-1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง จะใช้บังคับโดยอนุโลมกับ อนุ วรรค 3 วรรค 1 และวรรค 2 ของมาตรานี้

ในกรณีที่มีการสมรสของบุคคลตามมาตรา 2 ขัดต่อบทบัญญัติมาตรา 3 วรรค 1 บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือตัวแทนตามกฎหมายอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้เพิกถอนการสมรสนั้นได้ แต่ทั้งนี้ไม่อาจยื่นคำร้องในกรณีที่บุคคลนั้นเป็นผู้บรรลุนิติภาวะตามที่ระบุไว้ในมาตราดังกล่าวกรณีที่มีการสมรสขัดต่อบทบัญญัติมาตรา 3 วรรค 2 ตัวแทนตามกฎหมายของกลุ่มสัญญา อาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อเพิกถอนได้ แต่การยื่นคำร้องดังกล่าวไม่อาจกระทำได้เมื่อพ้นกำหนด 6 เดือนนับแต่วันที่รู้ถึงข้อเท็จจริงนั้น หรือ 1 ปี ภายหลังทำการสมรส กรณีการสมรสขัดต่อบทบัญญัติมาตรา 6 ผู้ปกครองหรือเครือญาติที่ใกล้ชิดอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อเพิกถอนได้ แต่การยื่นคำร้องดังกล่าวไม่อาจกระทำได้เมื่อพ้นกำหนด 1 ปี ภายหลังทำการสมรส³⁵³

ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งเกี่ยวกับข้อกำหนดและผลทางกฎหมายของการเพิกถอนการสมรสตามมาตรา 996 ถึง 998 มาใช้บังคับแก่คู่สมรสตามมาตรา 2 โดยอนุโลม ในกรณีที่การสมรสของบุคคลเพศเดียวกันตามมาตรา 2 เป็น โฆษะหรือเพิกถอน ให้นำบทบัญญัติของมาตรา 999 และมาตรา 999-1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งว่าด้วยการกำหนดการดูแลและความเป็นผู้ปกครองเด็ก ค่าเสียหาย ค่าเลี้ยงดู และการเรียกคืนทรัพย์สินมาใช้บังคับโดยอนุโลม³⁵⁴

3.2.3.5 ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส

1) คู่สมรสตามมาตรา 2 อยู่ภายใต้พันธะผูกพันในการอยู่ร่วมกัน เว้นแต่จะมีเหตุอันสมควร³⁵⁵ ภูมิลำเนาของคู่สมรสตามมาตรา 2 จะต้องทำข้อตกลงร่วมกัน หากไม่ได้ตกลงกันหรือตกลงกันไม่ได้ อาจร้องขอให้ศาลตัดสินได้³⁵⁶

2) คู่สมรสตามมาตรา 2 มีหน้าที่เป็นตัวแทนของกันและกันในการจัดการเรื่องครัวเรือนในแต่ละวัน ในกรณีที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งใช้สิทธิของตนในทางที่ผิด อีกฝ่ายหนึ่งอาจจำกัดสิทธินั้น แต่การจำกัดสิทธิดังกล่าวไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของบุคคลที่สามที่ได้มาโดยสุจริต³⁵⁷

3) คู่สมรสตามมาตรา 2 จะต้องร่วมรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายในครัวเรือนหน้าที่ดูแลครัวเรือน หรือเงื่อนไขอื่นๆ ตามความสามารถฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละฝ่าย เว้นแต่

³⁵³ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 9.

³⁵⁴ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 10.

³⁵⁵ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 11.

³⁵⁶ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 12.

³⁵⁷ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 13.

กฎหมายหรือข้อตกลงร่วมกันจะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น คู่สมรสจะต้องรับผิดชอบร่วมกันในหนี้ที่เกิดจากค่าใช้จ่าย³⁵⁸

4) ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่ง หมวด 2 ว่าด้วยทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา มาตรา 4 มาใช้กับคู่สมรสตามมาตรา 2 นี้โดยอนุโลม³⁵⁹

3.2.3.6 การสิ้นสุดความสัมพันธ์ของคู่สมรส

การสิ้นสุดความสัมพันธ์ของคู่สมรสตามมาตรา 2 สามารถทำเป็นข้อตกลงร่วมกันของคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย แต่หากเป็นผู้เยาว์จะต้องได้รับความยินยอมจากตัวแทนโดยชอบด้วยกฎหมายการบอกเลิกให้ทำเป็นหนังสือ โดยต้องมีพยานลงลายมือชื่ออย่างน้อยสองคน และจดทะเบียนเลิกจ้างที่สำนักบริหารครัวเรือน³⁶⁰

ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตามมาตรา 2 กระทำการตามเงื่อนไขในข้อหนึ่งข้อใดต่อไปนี้อีกฝ่ายอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้มีการสั่งทางกฎหมายให้สิ้นสุดความสัมพันธ์³⁶¹

- 1) กรณีที่เขาหรือเธอได้ทำผิดเงื่อนไขคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งหรือตามมาตรา 2
- 2) กรณีที่เขาหรือเธอมีเพศสัมพันธ์โดยความยินยอมกับบุคคลอื่น
- 3) กรณีที่เขาหรือเธอล่วงละเมิดอีกฝ่ายหนึ่ง ทำให้อีกฝ่ายไม่สามารถทนอยู่ร่วมกันได้
- 4) กรณีที่เขาหรือเธอล่วงละเมิดญาติทางสายเลือดของอีกฝ่ายหนึ่ง หรือญาติทางสายตรงของเขาหรือเธอล่วงละเมิดอีกฝ่าย ทำให้อีกฝ่ายไม่สามารถทนอยู่ร่วมกันได้
- 5) กรณีที่อีกฝ่ายหนึ่งได้ละทิ้งตนไปโดยไม่สุจริต และการละทิ้งนั้นยังคงอยู่
- 6) กรณีที่เขาหรือเธอมีเจตนาที่จะฆ่าอีกฝ่ายหนึ่ง
- 7) กรณีที่เขาหรือเธอมีโรคติดต่ออย่างร้ายแรงที่ไม่อาจรักษาหาย
- 8) กรณีที่ไม่อาจทราบได้ว่าอีกฝ่ายยังมีชีวิตอยู่หรือเสียชีวิตไปแล้วเป็นเวลากว่าสามปี หรือ
- 9) กรณีที่เขาหรือเธอถูกศาลพิพากษาให้จำคุกเกิน 6 เดือนในความผิดที่กระทำโดยเจตนา

³⁵⁸ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 14.

³⁵⁹ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 15.

³⁶⁰ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 16.

³⁶¹ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 17.

เมื่อมีเหตุการณ์ร้ายแรงใดๆ เกิดขึ้นนอกเหนือจากที่ระบุไว้ในวรรคก่อน ซึ่งทำให้ยากต่อการรักษาสัมพันธภาพไว้ คู่สมรสตามมาตรา 2 ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้สิ้นสุดความสัมพันธ์นั้นได้

กรณีที่ระบุไว้ใน (1) และ (2) ของวรรค 1 ไม่อาจใช้ได้ หากเขาหรือเธอเป็นผู้ยินยอมให้มีการกระทำความผิดกล่าว หรือได้ยินยอมในภายหลัง หรือได้รู้ถึงเหตุนั้นมาเป็นเวลานานกว่า 6 เดือน หรือ 2 ปี หลังจากเหตุนั้นได้เกิดขึ้น กรณีที่ระบุไว้ใน (6) และ (9) ของวรรค 1 ไม่อาจใช้ได้ หากเขาหรือเธอได้รู้ถึงเหตุการณ์นั้นมาเป็นเวลานานกว่า 1 ปี หรือ 5 ปี หลังจากเหตุนั้นได้เกิดขึ้น

เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงโดยการไถ่เกลียของศาล หรือโดยคำพิพากษาของศาล ศาลต้องแจ้งไปยังสำนักบริหารครัวเรือนเพื่อทราบถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มสมรสที่สิ้นสุดลง³⁶²

กรณีที่สถานะของกลุ่มสมรสสิ้นสุดลง ให้นำบทบัญญัติของมาตรา 1055 ถึง 1055-2 และมาตรา 1056 ถึง 1058 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งว่าด้วยสิทธิการเป็นผู้ปกครองบุตร ความปกครอง ค่าเสียหาย ค่าอุปการะเลี้ยงดู การเรียกคืนทรัพย์สินมาบังคับใช้โดยอนุโลม³⁶³

3.2.3.7 การรับบุตรบุญธรรม

ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดรับบุตรบุญธรรมของอีกฝ่ายหนึ่งเป็นบุตรบุญธรรม ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งว่าด้วยการรับบุตรบุญธรรมมาใช้บังคับโดยอนุโลม³⁶⁴

3.2.3.8 หน้าที่อุปการะเลี้ยงดู

ให้นำบทบัญญัติของมาตรา 1111 ถึงมาตรา 1111-2 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคู่สมรสมาใช้บังคับกับคู่สมรสตามมาตรา 2 โดยอนุโลม³⁶⁵

คู่สมรสตามมาตรา 2 มีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 1116-1, มาตรา 1117 วรรค 1, มาตรา 1118, มาตรา 1118-1 วรรค 1 และวรรค 2 และมาตรา 1119 ถึง 1121 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูให้นำมาใช้บังคับกับคู่สมรสตามมาตรา 2 โดยอนุโลมด้วย³⁶⁶

³⁶² From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 18.

³⁶³ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 19.

³⁶⁴ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 20.

³⁶⁵ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 21.

³⁶⁶ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 22.

3.2.3.9 มรดก

คู่สมรสเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของอีกฝ่ายหนึ่ง มีสิทธิในการรับมรดกของกันและกัน โดยนำบทบัญญัติในหมวดที่ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งว่าด้วยมรดกมาใช้บังคับโดยอนุโลม และใช้กับทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับคู่สมรสตามมาตรา 2 โดยอนุโลมด้วย³⁶⁷

3.2.3.10 หลักเกณฑ์อื่นๆ

บทบัญญัติของหลักการทั่วไปในหมวดที่ 1 และผลผูกพันในหมวดที่ 2 ของประมวลกฎหมายแพ่งที่เกี่ยวกับคู่ชีวิต คู่สมรส การสมรส หรือการสิ้นสุดการสมรส ให้นำมาบังคับใช้กับคู่สมรสตามมาตรา 2 โดยอนุโลม ส่วนกฎหมายอื่นนอกเหนือจากประมวลกฎหมายแพ่งที่เกี่ยวกับคู่ชีวิต คู่สมรส การสมรส หรือการสิ้นสุดการสมรส และข้อบังคับที่เกิดขึ้นเนื่องจากคู่ชีวิตหรือคู่สมรสให้บังคับใช้กับคู่สมรสตามมาตรา 2 โดยอนุโลม เว้นแต่จะมีข้อยกเว้นไว้เป็นอย่างอื่นโดยพระราชบัญญัตินี้หรือข้อบังคับอื่นๆ เป็นการเฉพาะ³⁶⁸ ส่วนข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างคู่สมรสตามมาตรา 2 ถือเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาตามกฎหมายภายในซึ่งอยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติครอบครัว³⁶⁹ และบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดๆ ย่อมมีเสรีภาพในความเชื่อทางศาสนาและเสรีภาพอื่นตามสิทธิของตน โดยจะไม่ได้รับผลกระทบจากการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้³⁷⁰

กล่าวโดยสรุปกฎหมายสมรสของบุคคลเพศเดียวกันของไต้หวัน โดยรัฐบัญญัติการใช้บังคับการตีความศาลากลาง เลขที่ 748 ให้สิทธิที่เกี่ยวกับการสมรสเกือบทั้งหมดแก่คู่สมรสเพศเดียวกันเช่นเดียวกับคู่สมรสต่างเพศที่อยู่ภายใต้บังคับแห่งประมวลกฎหมายแพ่ง แต่อนุญาตให้รับเด็กที่มีพันธุกรรมเกี่ยวข้องกับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเป็นบุตรบุญธรรมเท่านั้น

³⁶⁷ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 23.

³⁶⁸ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 24.

³⁶⁹ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 25.

³⁷⁰ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 26.

บทที่ 4

วิเคราะห์การจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิต

การรับรองสิทธิในการสร้างครอบครัวของบุคคลเพศเดียวกันในแต่ละประเทศส่วนใหญ่ มักจะมีการคัดค้านและไม่สนับสนุนการจดทะเบียนสมรสของคนเพศเดียวกันของคนในสังคม ด้วยเหตุผลในเรื่องศาสนา ครอบครัว การสมรส การแพทย์ และวัฒนธรรมการสมรส ซึ่งเหตุผลดังกล่าว ล้วนมาจากสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญใช้เป็นเหตุผลในการคัดค้าน กล่าวคือ การต่อสู้เพื่อให้ได้สิทธิการแต่งงานของคนเพศเดียวกันอย่างถูกกฎหมายเป็นการต่อสู้ที่ใช้เวลาหลายทศวรรษในทุกประเทศบนโลก โดยเฉพาะประเทศที่นับถือศาสนาคริสต์หรืออิสลามที่ข้อบัญญัติทางศาสนาเป็น ปกป้องภัยต่อกลุ่มบุคคลรักร่วมเพศและไม่อนุญาตให้แต่งงานได้ ซึ่งงานแต่งงานเป็นการประกาศอย่างเป็นทางการต่อสาธารณชนว่าบุคคลทั้งสองจะใช้ชีวิตร่วมกันนั้นสามิภรรยา โดยมีพิธีกรรมทางศาสนาเป็นตัวผูกขาดการตัดสินใจว่าบุคคลใดควรถูกอนุญาตการแต่งงานแบบที่สังคมยอมรับ

เมื่อศาสนาเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการแต่งงานและห้ามการแต่งงานเพศเดียวกันแล้ว คู่แต่งงานเพศเดียวกันจึงทำได้แค่การอยู่ร่วมกัน โดยมีให้สังคมรับรู้และไม่ได้รับการอนุญาตจากศาสนา และหลายๆ ประเทศมีแนวคิดการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มรักร่วมเพศเดียวกันอย่างรุนแรง โดยนิยามว่าการแต่งงานหรืออยู่กินของเพศเดียวกันเป็นการกระทำผิดกฎหมายและถูกลงโทษด้วยการจำคุกหรือประหารชีวิต นอกจากนี้การเลือกปฏิบัติยังถูกนำเสนอเผยแพร่สู่สังคมด้วยวิธีวิทยาศาสตร์และการแพทย์โดยนิยามว่าการรักร่วมเพศเดียวกันเป็นกลุ่มโรคบกพร่องทางจิตชนิดหนึ่ง ซึ่งองค์กรระหว่างประเทศอย่างองค์การอนามัยโลกได้มีการถอนการนิยามดังกล่าวเมื่อปี ค.ศ. 1990 และการต่อสู้ของสิทธิเพศเดียวกันถูกกระทบอย่างมากจากการแพร่ระบาดของเชื้อเอชไอวีในปี ค.ศ. 1980 ซึ่งสามารถพบได้ในกลุ่มคนรักร่วมเพศเดียวกันมากกว่ากลุ่มอื่นๆ และเปิดโอกาสให้กลุ่มคนที่เคร่งศาสนา มองว่าการแต่งงานของเพศเดียวกันเป็นผลอันตรายต่อสุขภาพชุมชน และการแต่งงานของเพศเดียวกันเป็นการแพร่ระบาดของเชื้อโรคเอดส์ อย่างไรก็ตาม ความซับซ้อนของสังคมทำให้ศาสนาและการแพทย์ มีอาจเป็นผู้ผูกขาดการนิยามได้อีกต่อไป ดังนั้น จึงมีการแต่งงานโดยเหตุผลทางด้านอื่นๆ เช่น เหตุผลทางกฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีการแพทย์ ชีวจริยศาสตร์ การเมือง สิทธิมนุษยชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

ด้วยเหตุนี้ ทำให้การอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้มีการสมรสเพศเดียวกันในประเทศต่างๆ จึงมีพัฒนาการมาอย่างล่าช้า และมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามการยอมรับของสังคมในแต่ละประเทศ เช่น บางประเทศให้ศักดิ์และสิทธิแก่การสมรสของบุคคลเพศเดียวกันเท่าเทียมกับการสมรสของบุคคลต่างเพศ บางประเทศให้สิทธิเท่าเทียมแต่ไม่ให้ศักดิ์เท่าเทียม โดยอาจได้สิทธิทางภาษี สิทธิในการรักษาพยาบาลและสิทธิอื่นเท่าเทียมกับการสมรส แต่ก็ไม่มิสิทธิเช่นการสมรส บางประเทศให้คู่รักเพศเดียวกันทำสัญญาแบ่งทรัพย์สินและกำหนดสิทธิหน้าที่ระหว่างกันแล้วนำสัญญานั้นมาจดทะเบียนกับพนักงานเจ้าหน้าที่และสิทธิหน้าที่ต่างๆ ระหว่างกันก็เป็นไปตามข้อตกลงนั้น บางประเทศก็ไม่มีระบบการจดทะเบียนใดๆ ให้แก่คู่รักเพศเดียวกัน แต่ยอมรับการอยู่ร่วมกันว่าเกิดสิทธิหน้าที่บางอย่างต่อกัน แต่ก็ไม่ได้สิทธิเท่ากับประเภทจดทะเบียน หรือบางประเทศก็ไม่ให้สิทธิใดๆ แก่บุคคลเพศเดียวกันเลย

ดังนั้น ในบทที่ 4 นี้ จึงเป็นการศึกษาการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตในประเทศที่ให้การยอมรับสถานะทางสังคมในการสร้างครอบครัวของบุคคลเพศเดียวกันตามกฎหมาย เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับร่างของกฎหมายที่ประเทศไทยพยายามผลักดันเพื่อให้เกิดการรับรองสิทธิและหน้าที่จากการสร้างครอบครัวของบุคคลเพศเดียวกันอย่างมีความแตกต่างในแต่ละประเด็นอย่างไร โดยการศึกษานี้จะทำการศึกษากฎหมายประเทศเนเธอร์แลนด์ กฎหมายประเทศฝรั่งเศส และกฎหมายไต้หวันเนื่องจากเป็นประเทศที่เป็นต้นแบบของการพัฒนากฎหมายในหลายประเทศ จากนั้นจะวิเคราะห์ความคิดเห็นต่อการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตจากนักกฎหมาย นักวิชาการ นักเคลื่อนไหวสิทธิเพื่อบุคคลหลากหลายทางเพศ ผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นบุคคลหลากหลายทางเพศที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เหมาะสมต่อไป

4.1 วิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไทย

รูปแบบครอบครัวของไทยกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวที่ใช้บังคับในปัจจุบันเพียงรูปแบบเดียว คือ การสมรสตามมาตรา 1457 และการสมรสนั้นต้องเป็นชายและหญิงตามเงื่อนไขมาตรา 1448 เท่านั้น ทำให้การอยู่ร่วมกันของบุคคลเพศเดียวกันในปัจจุบันไม่อาจหยิบยกหรือนำหลักกฎหมายว่าด้วยครอบครัวมาพิจารณาเพื่อกำหนดให้สิทธิและหน้าที่ระหว่างสามีภริยาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ ดังนั้น การอยู่กันร่วมกันฉันสามีภริยาของบุคคลเพศเดียวกันจึงไม่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ต่อกันตามกฎหมายครอบครัว แต่เป็นความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นหุ้นส่วนชีวิต เช่นเดียวกับประเทศอินเดีย สิงคโปร์

อิน โคนีเซีย มาเลเซีย เวียดนาม ซึ่งมีได้มีการยอมรับเพื่อรับรองสิทธิในการอยู่กินร่วมกันดังกล่าว กลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศจึงไม่มีสิทธิหน้าที่ หรือผลประโยชน์ที่คู่สมรสพึงมีระหว่างกัน เช่น สิทธิในเรื่องทรัพย์สินระหว่างกัน มรดก ภาษี หน้าที่อุปการะเลี้ยงดูระหว่างกัน อันเป็นวัตถุประสงค์ของการสร้างความมั่นคงในครอบครัว หรือปรนนิบัติดูแลซึ่งกันและกันตามสถานะและกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติของการเป็นสามีภริยากันก็ตาม

ปัจจุบันจึงได้มีการผลักดันให้เกิดการรับรองรูปแบบการสร้างครอบครัวทางกฎหมายของกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศตามสิทธิในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ผ่านมาจนถึงฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2560 ซึ่งได้รับรองสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคไว้ ในมาตรา 4 ตามหลักการดังนี้

“ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน”

มาตรา 27 มีหลักการดังนี้

“บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใดจะกระทำได้ ...”

ด้วยความพยายามผลักดันให้มีการรับรองตามกฎหมายของกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศ เพื่อให้ความสัมพันธ์ในลักษณะของคู่ชีวิตที่เป็นบุคคลเพศเดียวกันเกิดความมั่นคงในสัมพันธภาพ และความเสมอภาคที่จะได้รับความคุ้มครองและการปฏิบัติจากภาครัฐในความเท่าเทียมกันทางเพศ จึงปรากฏว่า ได้มี (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตจำนวนหลากหลายฉบับ ทั้งฉบับปี 2556 ฉบับปี 2561 และฉบับปี 2563 พร้อมกันนี้ในปี 2563 ก็ยังได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพื่อแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติบางมาตราของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้สอดคล้องกับร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตควบคู่กันไปอีกด้วย โดยร่างพระราชบัญญัติจดทะเบียนคู่ชีวิต ฉบับปี 2563 และร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ.... ฉบับปี 2563 นี้ คณะรัฐมนตรี ได้มีมติที่ ขธ 3957/2563 เห็นชอบเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2563 ให้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบต่อไป จึงถือเป็นร่างต้นแบบกฎหมายล่าสุดที่มีการแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนามาเป็น

เวลานานจนตกผลึกเพื่อใช้ในการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์คู่ชีวิตในการสร้างครอบครัวของบุคคลเพศเดียวกัน

ปัจจุบันร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตก็ยังไม่เป็นที่ยุติ แม้ว่าจะมีการนำเข้าสู่สภาเพื่อพิจารณาแล้วก็ตาม เนื่องจากเจตนารมณ์สำคัญของการบังคับใช้กฎหมาย ก็คือการรักษาสิทธิและหน้าที่ของคู่ชีวิตที่เป็นบุคคลหลากหลายทางเพศ ดังนั้น การจะเข้าเป็นคู่ชีวิตที่ชอบด้วยกฎหมายได้นั้นจะต้องได้รับการยอมรับทั้งในด้านบริบทของกฎหมาย สังคม ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นที่อาจได้รับผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมาย ทำให้การดำเนินการร่างกฎหมายที่มีความเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายจึงเป็นการยาก ซึ่งปัจจุบันนี้ยังมีการผลักดันร่างกฎหมายใหม่ๆ ที่เกิดจากการเปิดรับการแสดงความคิดเห็นของประชาชน การศึกษาวิจัย การระดมความคิดเห็นของนักวิชาการ และกลุ่มบุคคลอื่นๆ ขึ้นมาเสนอเพื่อให้ตอบโจทย์การรับรองสิทธิในการสร้างครอบครัวที่ชอบด้วยกฎหมายสำหรับบุคคลหลากหลายทางเพศมากที่สุดอีกเป็นจำนวนมาก

อย่างไรก็ตาม เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ 20/2564 ระหว่างศาลเยาวชนและครอบครัวกลางกับผู้ร้องที่เป็นคู่รักซึ่งมีเพศตามทะเบียนราษฎรเป็นเพศหญิง และได้ยื่นคำร้องขอจดทะเบียนสมรสเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2563 แต่ถูกนายทะเบียนปฏิเสธเนื่องจากข้อขัดแย้งเรื่องเพศกำเนิดซึ่งกฎหมายยังรับรองเฉพาะการสมรสของชายกับหญิง ดังนั้น ทั้งคู่จึงยื่นคำร้องต่อศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง เพื่อให้ศาลสั่งให้นายทะเบียนรับจดทะเบียนสมรส หากนายทะเบียนปฏิเสธก็ขอให้ศาลส่งคำร้องโต้แย้งประเด็นข้อกฎหมายไปยังศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 ที่รับรองการสมรสเฉพาะชายกับหญิงขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ในบทบัญญัติมาตรา 4 (หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค), มาตรา 5 (หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ), มาตรา 25 (บททั่วไปเรื่องสิทธิเสรีภาพ), มาตรา 26 (เหตุการจำกัดสิทธิเสรีภาพที่ยอมรับได้) และ มาตรา 27 (ความเสมอภาคและความเท่าเทียม) หรือไม่

ทั้งนี้ ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 ไม่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญมาตรา 25 และมาตรา 26 เพราะกฎหมายดังกล่าวไม่ได้จำกัดเสรีภาพของผู้มีความหลากหลายทางเพศ และไม่ได้มีข้อความจำกัดสิทธิผู้มีความหลากหลายทางเพศในการทำนิติกรรมใดๆ ตามกฎหมายที่อาจก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม แต่การสมรสนอกจากจะต้องเป็นไปตาม “กฎแห่งธรรมชาติ” แล้ว ยังต้องเป็นไปตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีของแต่ละสังคม กฎหมายจะบังคับใช้ได้อย่างยั่งยืนต้องเป็นที่ยอมรับและไม่ขัดกับความรู้สึกของคนในประเทศ ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีที่แตกต่างกันของแต่ละสังคมย่อมเป็นที่มาของกฎหมายที่แตกต่างกันด้วย ในสังคมไทยมี

ความเชื่อสืบต่อกันมาว่า การสมรสสามารถกระทำได้เฉพาะชายกับหญิงเท่านั้น มาตรา 1448 จึงเป็น บทบัญญัติที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและจารีตประเพณีที่มีมาช้านาน วัตถุประสงค์ของการ สมรส คือ การที่ชายกับหญิงอยู่กินกันสามิภริยาเพื่อสร้างสถาบันครอบครัว มีบุตร ดำรงเผ่าพันธุ์ตาม ธรรมชาติ มีการสืบทอดทรัพย์สิน มรดก มีการส่งต่อความผูกพันระหว่างพ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก ป้า น้า อา ซึ่งการสมรสในระหว่างผู้มีความหลากหลายทางเพศอาจไม่สามารถสร้างความผูกพันอัน ละเอียดอ่อนดังกล่าวได้

นอกจากนี้มาตราดังกล่าวก็ไม่ขัดรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 เรื่องความเสมอภาค ความเท่าเทียม และไม่ถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ เนื่องจากบุคคลที่มีข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญเหมือนกัน ย่อมต้องได้รับการปฏิบัติเหมือนกัน บุคคลที่มีข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญแตกต่างกัน ย่อมได้รับการ ปฏิบัติแตกต่างกัน นัยของความเสมอภาคระหว่างชายกับหญิง ไม่ใช่การบัญญัติกฎหมายให้หญิง เป็นชาย หรือชายเป็นหญิง แต่เพราะการแบ่งแยกมาโดยธรรมชาติ (an act of god) การให้ความเสมอ ภาครหว่างชายหญิง จึงไม่ใช่การให้เหมือนกัน แต่ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมกับเพศสภาพ บุคคลนั้นๆ “กฎหมายจะต้องรับรู้และแยกเพศชายและเพศหญิงเป็นหลักไว้ก่อนจึงจะให้ความเสมอ ภาคได้” เช่น หญิงมีประจำเดือน หญิงตั้งครรภ์ได้ หญิงมีสิทธิระที่อ่อนแอ บอบบางกว่าชาย เห็นได้ว่า “สิ่งที่ไม่เหมือนกันจะปฏิบัติให้เหมือนกันไม่ได้” การปฏิบัติให้ถูกต้องสอดคล้องกับวิถีของ ธรรมชาติจะสร้างความเสมอภาครหว่างชายหญิงได้ “มิใช่ถือเอาผู้ที่กำหนดเพศไม่ได้มารวมกับ ความเป็นหญิงชายที่แยกกันไว้อย่างชัดเจน” การยอมรับสิ่งที่แตกต่างให้กลายเป็นสิ่งที่ไม่แตกต่างจึง ไม่อาจกระทำได้ นอกจากนี้มาตรา 1448 บัญญัติขึ้นตามธรรมชาติของมนุษย์ สืบสานการดำรงอยู่ ของสังคมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่สังคมยึดถือ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพชายหญิงเท่า เทียมกัน ไม่เลือกปฏิบัติไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุความแตกต่างเรื่องเพศ ไม่ได้ละเมิดสิทธิ เสรีภาพของบุคคลอื่น ทั้งยังช่วยส่งเสริมความมั่นคงของรัฐ และเสริมสร้างความสงบเรียบร้อยหรือ ศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 27

อีกทั้งกฎหมายปัจจุบัน ไม่ได้ห้ามบุคคลเพศเดียวกันใช้ชีวิตคู่ร่วมกันและมีเพศสัมพันธ์กัน ไม่ได้ห้ามจัดพิธีงานแต่งงาน ไม่ได้ห้ามทำประกันชีวิตระบุให้คู่ชีวิตเป็นผู้ได้รับประโยชน์ ไม่ได้ ห้ามทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกแก่คู่ชีวิต และทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันก็ไม่ได้ห้ามไม่ให้ เป็นกรรมสิทธิ์รวม ข้อโต้แย้งของผู้ร้องทั้งสองที่อ้างว่าไม่ได้รับสิทธิในฐานะคู่สมรส เช่น การให้ความ ยินยอมในการรักษาพยาบาล การได้รับสวัสดิการคู่สมรส การได้รับประโยชน์จากกรมธรรม์ หรือ สิทธิการเรียกค่าสินไหมทดแทนจากการละเมิด หรือสิทธิในฐานะทายาทโดยธรรม เห็นว่า สิทธิ ดังกล่าวไม่ได้เกิดจากสถานภาพการสมรสโดยตรง แต่เป็นสิทธิที่เกิดขึ้นตามที่กฎหมายบัญญัติ จึง

ควรแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะ ดังเช่นที่มีการยกร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต เพื่อให้สิทธิกับบุคคลเพศเดียวกันที่จะใช้ชีวิตร่วมกันให้มีสิทธิต่างๆ

จากเหตุผลของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าว หมายความว่า การรับรองสิทธิความเป็นมนุษย์ของบุคคลหลากหลายทางเพศในรูปแบบของการตรากฎหมายแยกเฉพาะเป็นการสร้างความเสมอภาคให้บุคคลหลากหลายทางเพศได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายจากภาครัฐเช่นเดียวกับการสมรสของชายหญิง ความเท่าเทียมเสมอภาคไม่จำเป็นต้องใช้กฎหมายเดียวกัน หากแต่มีวัตถุประสงค์ที่มุ่งให้เกิดสิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกันก็ถือว่าเป็นความเสมอภาค ซึ่งสังเกตได้จากความเห็นสนับสนุนร่างพ.ร.บ.คู่ชีวิต พ.ศ. .... และร่างพ.ร.บ.แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่ง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. .... ที่อยู่ระหว่างขั้นตอนการดำเนินการในปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงจะทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไทยจำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ.... ฉบับปี 2556 โดยคณะกรรมการสิทธิการสภาผู้แทนราษฎรและกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม และร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ.... ฉบับปี 2561 โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม และร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ.... ฉบับปี 2563 โดยกระทรวงยุติธรรม

จากหลักเกณฑ์ของร่างพระราชบัญญัติทั้ง 3 ฉบับ แต่ละฉบับมุ่งกำหนดหลักเกณฑ์การจดทะเบียนคู่ชีวิตสำหรับบุคคลเพศเดียวกันให้บุคคลเหล่านั้นได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ทั้งในเรื่องสิทธิและหน้าที่อันพึงมีพึงได้ตามหลักการสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และหลักการในปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบหลักเกณฑ์ที่สำคัญของร่างพระราชบัญญัติทั้ง 3 ฉบับ สามารถแยกวิเคราะห์และเปรียบเทียบในแต่ละประเด็น ได้ดังนี้

1) ประเด็นเรื่องความหมายของคู่ชีวิต พบว่า ร่างพระราชบัญญัติทั้ง 3 ฉบับกำหนดคำนิยามสำหรับคู่ชีวิตภายใต้บังคับเป็นการเฉพาะว่าต้องเป็นบุคคลเพศเดียวกันเท่านั้น อย่างไรก็ตามในการพัฒนาร่างพระราชบัญญัติแต่ละฉบับก็จะมีกรขยายความหมายให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในร่างฉบับปี 2563 จะให้คำนิยามชัดเจนว่าหมายถึงบุคคลสองคนซึ่งเป็นเพศเดียวกันโดยกำเนิด ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการบังคับใช้กฎหมายว่าให้ใช้เฉพาะบุคคลเพศเดียวกันโดยกำเนิดเท่านั้น ไม่รวมถึงบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศที่เหมือนกันแต่มีเพศที่ต่างกัน เช่น ทอมกับชายข้ามเพศ หรือกับเกย์ หรือเกย์กับหญิงข้ามเพศหรือกับดี

2) ประเด็นเรื่องการหมั้น พบว่า ร่างพระราชบัญญัติทั้ง 3 ฉบับไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในประเด็นนี้ไว้เป็นการเฉพาะ เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครัวมาตรา 1437 กำหนดแบบของการหมั้นหรือสัญญาหมั้นว่า การหมั้นจะต้องเป็นชายกับ

หญิงหมั้นกัน โดยชายมอบของหมั้นที่เป็นของชายให้แก่หญิง เพื่อเป็นหลักฐานว่าจะสมรสกับหญิง หากหญิงกับหญิงหมั้นกัน หรือชายกับชายหมั้นกัน แม้จะมีของหมั้นมอบให้แก่กันก็ไม่ถือว่าเป็น สัญญาหมั้น แม้ชายกับหญิงหมั้นกัน โดยหญิงเป็นผู้มอบของหมั้นให้แก่ชาย สัญญาหมั้นก็ไม่ สมบูรณ์ เพราะไม่มีของหมั้นที่ต้องเป็นของชายมอบให้เป็นกรรมสิทธิ์แก่หญิง นอกจากนี้ชายและ หญิงที่หมั้นกันจะต้องมีเจตนาสมรสกัน โดยจดทะเบียนสมรสตามกฎหมายด้วย หากไม่มีเจตนา สมรสกันตามกฎหมายทรัพย์สินที่ชายให้แก่หญิงไม่ใช่เงินของหมั้น แต่เป็นการให้โดยเสน่หา แม้ หญิงไม่ยอมสมรสกับชาย ชายก็เรียกคืนฐานผิดสัญญาหมั้นไม่ได้

อย่างไรก็ตาม ในร่างฉบับปี 2563 มีการเพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับสัญญาว่าจะจดทะเบียน คู่ชีวิตเทียบเคียงได้กับผลทางกฎหมายของสัญญาหมั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดย กำหนดให้สัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตไม่เป็นเหตุที่จะร้องขอให้ศาลบังคับให้จดทะเบียนคู่ชีวิตได้ และถ้ามีข้อตกลงกันไว้ว่าจะให้เบี้ยปรับในเมื่อผิดสัญญาดังกล่าวให้ข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะ แต่ในกรณี นี้ไม่มีการกำหนดสิทธิในการเรียกค่าทดแทนในการผิดสัญญาตามกฎหมายเช่นเดียวกับสิทธิของ คู่หมั้นที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อย่างชัดเจนว่า ถ้าฝ่ายใดผิดสัญญาหมั้น อีกฝ่าย หนึ่งมีสิทธิเรียกให้ใช้ค่าทดแทน

ดังนั้น คู่ชีวิตตามสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิต จะต้องทำข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษร กันอย่างชัดแจ้งในสัญญาด้วยตนเอง กรณีที่คู่ชีวิตไม่ได้ระบุเงื่อนไขการผิดสัญญาและสิทธิการ เรียกเรื่องค่าทดแทนไว้ หากคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดกระทำการผิดสัญญา เช่น คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง กระทำชั่วอย่างร้ายแรงภายหลังทำสัญญา หรือไปร่วมประเวณีกับบุคคลอื่น คู่ชีวิตอีกฝ่ายจะไม่ได้รับ สิทธิในการเรียกค่าทดแทนความเสียหายตามกฎหมาย เช่น ค่าทดแทนความเสียหายต่อกายหรือชื่อเสียง ความเสียหายเนื่องจากการที่คู่ชีวิต บิดา มารดา หรือบุคคลผู้กระทำการในฐานะเช่นบิดามารดาได้ใช้ จ่ายหรือต้องตกเป็นลูกหนี้เนื่องในการเตรียมหรือจัดพิธีตามประเพณีเนื่องจากการจดทะเบียนคู่ชีวิต โดยสุจริตและตามสมควร หรือความเสียหายเนื่องจากการจัดการทรัพย์สินหรือการอื่นเกี่ยวแก่อำชีพ หรือทางทำมาหาได้ของตนไปโดยสมควรด้วยการคาดหมายว่าจะได้มีการจดทะเบียนคู่ชีวิต ก็ไม่อาจ นำมาใช้เรียกเรื่องค่าทดแทนจากการผิดสัญญาทางศาลเช่นเดียวกับสิทธิของคู่หมั้นตามประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้

3) ประเด็นเรื่องเงื่อนไขการจดทะเบียน พบว่า แต่ละร่างมีการกำหนดอายุของคู่ชีวิต ที่จะสามารถจดทะเบียนได้แตกต่างกัน โดยฉบับปี 2556 และปี 2561 กำหนดอายุไว้ที่ 20 ปี แต่ร่าง ฉบับปี 2563 กำหนดอายุไว้ที่ 17 ปีบริบูรณ์ และกรณีนี้ผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง หรือศาลและเมื่อได้ดำเนินการจดทะเบียนคู่ชีวิตแล้ว บุคคลนั้นย่อมบรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย ทั้งนี้ การแก้ไขอายุของคู่ชีวิตที่จะสามารถจดทะเบียนได้เป็น 17 ปี ตามร่างฉบับปี 2563 ก็จะสอดคล้อง

เท่าเทียมกับอายุของบุคคลต่างประเทศที่ทำการสมรสกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และการเพิ่มบทบัญญัติเรื่องการให้ความยินยอมของผู้มีอำนาจปกครองดังกล่าวก็เทียบเคียงได้กับการสมรสของผู้เยาว์

4) ประเด็นเรื่องสัญชาติ พบว่า ร่างพระราชบัญญัติทั้ง 3 ฉบับ กำหนดให้ฝ่ายหนึ่งต้องเป็นผู้มีสัญชาติไทยเช่นเดียวกัน เนื่องจากการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อนที่ยังไม่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายเช่นการสมรสของคู่รักต่างประเทศ อีกทั้งยังเป็นความสัมพันธ์อันเป็นโทษอาญาและขัดกับหลักศาสนาในบางประเทศ และป้องกันมิให้ชาวต่างชาติเข้ามาแสวงหาประโยชน์จากสิทธิดังกล่าวในประเทศไทย การคงเงื่อนไขเรื่องสัญชาติไว้จึงเป็นประเด็นที่กฎหมายให้ความสำคัญและคงหลักเกณฑ์นี้ไว้ทุกฉบับ

5) ประเด็นเรื่องบุคคลต้องห้ามในการจดทะเบียนคู่ชีวิต พบว่า จะต้องไม่เป็นบุคคลต้องห้ามในการจดทะเบียนคู่ชีวิตตามหลักเกณฑ์เดียวกับการสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว กล่าวคือ ต้องไม่เป็นคนวิกลจริตหรือเป็นบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ไม่เป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา หรือเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดา หรือร่วมแต่บิดาหรือมารดาตามสายโลหิต

6) ประเด็นเรื่องความยินยอม หลักเกณฑ์การจดทะเบียนคู่ชีวิตจะต้องกระทำการโดยความยินยอมโดยเปิดเผย และจดทะเบียนต่อหน้านายทะเบียน และมีพยานลงชื่ออย่างน้อย 2 คน การกำหนดเรื่องความยินยอมนี้ก็เพื่อป้องกันบุคคลที่แสวงหาประโยชน์จากการเป็นคู่ชีวิต เช่น ประโยชน์ทางการเงิน ที่פקอาศัย หรือประโยชน์อื่นใด โดยที่ทั้งสองฝ่ายตกลงกันอย่างชัดเจนว่าจะไม่อยู่กินด้วยกันเป็นครอบครัว และไม่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกัน หรือเพื่อให้ได้สิทธิลดหย่อนภาษีเงินได้ ได้สิทธิขออนุญาตอยู่ในประเทศไทย หรือได้สิทธิในการเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ เป็นต้น

นอกจากนี้ร่างฉบับปี 2563 ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมให้การจดทะเบียนถือเป็นข้อมูลทะเบียนประวัติราษฎร ส่วนภูมิภาคของคู่ชีวิต ถัดกันที่อยู่คู่กัน เว้นแต่แสดงเจตนามีภูมิภาคต่างหาก ทั้งนี้ เนื่องจากความจำเป็นในการต้องตรวจสอบข้อมูลสถานภาพของแต่ละบุคคลเช่นเดียวกับการจดทะเบียนสมรสตามกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว อีกทั้งยังมีความจำเป็นในการตรวจสอบสถานะการเป็นคู่ชีวิต เช่น การตรวจสอบหรือการทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินซึ่งเป็นทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิต ด้วยเหตุนี้จึงต้องกำหนดให้สถานะการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นข้อมูลทะเบียนประวัติราษฎรตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรเช่นเดียวกับสถานะการสมรส และเชื่อมโยงข้อมูลทะเบียนครอบครัวตามกฎหมายว่าด้วยทะเบียนครอบครัวและข้อมูลทะเบียนคู่ชีวิตตามร่างพระราชบัญญัตินี้เข้าด้วยกัน

7) ประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต พบว่า ร่างพระราชบัญญัติทั้ง 3 ฉบับ กำหนดให้นำบทบัญญัติว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวมาใช้โดยอนุโลม ด้วยเหตุนี้คู่ชีวิตตามนัยของร่างพระราชบัญญัติทั้ง 3 ฉบับจึงมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายเสมือนคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวและกฎหมายอื่นซึ่งก็คือการอยู่กินช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถ และฐานะของตน และแม้ว่าคู่ชีวิตซึ่งเป็นบุคคลที่มีเพศเดียวกันจะมีความสัมพันธ์เชิงกายภาพที่แตกต่างจากความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่การกำหนดความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีระหว่างกันของคู่ชีวิตก็เพื่อเป็นการกำหนดหน้าที่ของทั้งสองฝ่ายว่าต้องอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว ร่วมทุกข์ร่วมสุข ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันและกันตามความสามารถและฐานะของตน ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวยังรวมถึงการมีเพศสัมพันธ์บนพื้นฐานของความซื่อสัตย์ต่อกัน เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

การกำหนดเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิตบนพื้นฐานของความซื่อสัตย์ตามระบบครอบครัวแบบคู่เดียวเมียเดียว (Monogamy) นี้มีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันของคู่รักเนื่องจากจะสร้างความมั่นคงในครอบครัว และยังช่วยป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อีกทางหนึ่ง ดังนั้น นอกจากการที่คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่อุปการะเลี้ยงดูจะใช้เป็นเหตุในการฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้ การยกย่องผู้อื่นฉันทริยาหรือสามีหรือคู่ชีวิต หรือร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจิมก็สามารถใช้เป็นเหตุในการฟ้องร้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้เช่นกัน ดังนั้น ร่างพระราชบัญญัติแต่ละฉบับจึงกำหนดหลักเกณฑ์ในการฟ้องเลิกคู่ชีวิตในกรณีที่คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นฉันทริยาหรือสามีหรือคู่ชีวิต หรือร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจิมไว้เสมอ

แต่ทั้งนี้ในการฟ้องเรียกค่าทดแทนจากคู่ชีวิตและจากผู้ซึ่งได้รับการอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่อง หรือผู้ซึ่งเป็นเหตุแห่งการเลิกคู่ชีวิตนั้นจะแตกต่างกันไป โดยฉบับปี 2556 และฉบับปี 2563 ไม่กำหนดสิทธิเรียกค่าทดแทนเนื่องจากเหตุผลทางกฎหมายที่เห็นว่าด้วยความแตกต่างในเพศสภาพ ทำให้การที่จะถือว่าบุคคลนั้นมีชู้หรือเป็นชู้ตามกฎหมายหาได้ไม่ เพราะการมีชู้หรือเป็นชู้เป็นการกระทำในลักษณะของการร่วมประเวณีระหว่างชายกับหญิง เพราะคำว่า “มีชู้” หมายถึง หญิงที่มีสามีแล้วไปร่วมประเวณีกับชายอื่นที่ไม่ใช่สามีของตน และคำว่า “เป็นชู้” หมายถึง การที่ผู้ชายไปร่วมประเวณีกับภริยาของผู้อื่น ด้วยเหตุนี้จึงไม่อาจเรียกค่าทดแทนจากชู้ได้ แต่ในฉบับปี 2561 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการเรียกค่าทดแทนจากฝ่ายที่เป็นชู้หรือจากชู้ตามกฎหมายได้ เนื่องจากเห็นว่าการอยู่ร่วมกันของคู่ชีวิตก็เป็นระบบหนึ่งของครอบครัวเสมือนครอบครัวของชายกับหญิง

ดังนั้นในประเด็นนี้จึงยังมีความจำเป็นที่ต้องทำการศึกษาต่อไปเพื่อที่กฎหมายจะไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ

8) ประเด็นเรื่องทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต พบว่า ร่างพระราชบัญญัติทั้ง 3 ฉบับให้นำบทบัญญัติว่าด้วยทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้โดยอนุโลม โดยกำหนดหลักทั่วไปว่าด้วยการทำสัญญาในเรื่องทรัพย์สินก่อนการจดทะเบียนคู่ชีวิต และประเภทของทรัพย์สินเพื่อความชัดเจน ได้แก่ ทรัพย์สินร่วมกันระหว่างคู่ชีวิตและสินส่วนตัว เนื่องจากเป็นกรณีที่ใช้ชื่อเรียกแตกต่างจากการสมรส ส่วนหลักเกณฑ์อื่นๆ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวมาใช้บังคับโดยอนุโลม อย่างไรก็ตาม ในฉบับปี 2563 กำหนดเพิ่มเติมบทสันนิษฐานเกี่ยวกับทรัพย์สินว่า ถ้ามิได้ทำสัญญาไว้ ทรัพย์สินแบ่งเป็นสินส่วนตัวและทรัพย์สินร่วมกัน ในกรณีเป็นที่สงสัยว่าทรัพย์สินใดเป็นทรัพย์สินร่วมกัน ให้สันนิษฐานว่าเป็นทรัพย์สินร่วมกัน

9) ประเด็นเรื่องความเป็นโมฆะของการจดทะเบียน พบว่า ร่างพระราชบัญญัติทั้ง 3 ฉบับ กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในเงื่อนไขเดียวกันคือ การไม่ทำตามแบบ การฝ่าฝืนเงื่อนไขการจดทะเบียน และศาลพิพากษาให้การจดทะเบียนนั้นเป็นโมฆะ แต่ทั้งนี้ในฉบับปี 2561 ได้กำหนดรายละเอียดความคุ้มครองเพิ่มเติมสำหรับบุคคลภายนอก และอายุความในสิทธิเรียกร้อง โดยการเทียบเคียงบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้กับการร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะ

10) ประเด็นเรื่องการสิ้นสุดการจดทะเบียน พบว่า ร่างพระราชบัญญัติทั้ง 3 ฉบับ กำหนดหลักเกณฑ์เช่นเดียวกับการสิ้นสุดการสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว ซึ่ง ได้แก่ (1) การสิ้นสุดลงโดยความตกลงของทั้งสองฝ่าย (2) การสิ้นสุดลงโดยฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเสียชีวิต และ (3) การสิ้นสุดลงโดยคำพิพากษาของศาล

สำหรับประเด็นเรื่องการสิ้นสุดลงโดยคำพิพากษาของศาล เช่น การไม่ซื่อสัตย์ต่อการเป็นคู่ชีวิตทางประเวณี การประพฤติชั่ว การทำร้าย ทรมานร่างกายหรือจิตใจ หมิ่นประมาทหรือเหยียดหยาม การจงใจละทิ้งร้าง การมีสภาพแห่งกายทำให้ไม่อาจกระทำ หรือยอมรับการกระทำเพื่อสนองความใคร่ได้ตลอดกาล ฯลฯ ได้มีประเด็นที่เป็นข้อถกเถียงในสังคม เนื่องจากการกำหนดหลักเกณฑ์การเรียกค่าทดแทนจากฝ่ายที่มีชีวิตหรือเป็นชีวิตไว้เพียงฉบับเดียว คือ ฉบับปี 2561 ในมาตรา 31 ประกอบ 36 ที่กำหนดไว้ว่าเมื่อศาลพิพากษาให้เลิกคู่ชีวิตกันเพราะเหตุคู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นอันภริยาหรือสามีหรือคู่ชีวิต เป็นชีวิต หรือมีชีวิต หรือร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจัน คู่ชีวิตมีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากคู่ชีวิตและจากผู้ซึ่งได้รับการอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่อง หรือผู้ซึ่งเป็นเหตุแห่งการเลิกคู่ชีวิตนั้น แต่ต่อมาในการพิจารณาร่างฉบับปี 2563 ได้มีการตัดหลักเกณฑ์นี้ออก

ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลของนักกฎหมายหลายฝ่ายเห็นว่า ข้อเท็จจริงในเรื่องเพศสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน ไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของการมีคู่หรือเป็นคู่ เนื่องจากคำว่า “คู่” เป็นการกระทำในลักษณะของการร่วมประเวณีระหว่างชายกับหญิง เพราะคำว่า “มีคู่” หมายถึง หญิงที่มีสามีแล้วไปร่วมประเวณีกับชายอื่นที่ไม่ใช่สามีของตน และคำว่า “เป็นคู่” หมายถึง การที่ผู้ชายไปร่วมประเวณีกับภริยาของผู้อื่น เทียบเคียงจากนิยามคำว่า “กระทำชำเรา” ตามมาตรา 1 (18) แห่งประมวลกฎหมายอาญา และนิยามคำว่า “การค้าประเวณี” ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2539 ดังนั้น ความสัมพันธ์ทางเพศโดยคู่ชีวิตกับผู้อื่น หรือยอมรับการกระทำของผู้อื่นซึ่งเป็นเพศเดียวกันเพื่อสนองความใคร่ของตนหรือผู้อื่นเป็นอาจณิ จึงไม่ใช่การมีคู่หรือเป็นคู่ที่สามารถนำไปเป็นเหตุในการฟ้องเลิกได้

ดังนั้น เมื่อคู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นฉันคู่ชีวิตหรือฉันภริยาหรือสามี ร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจณิ หรือกระทำกับผู้อื่น หรือยอมรับการกระทำของผู้อื่นเพื่อสนองความใคร่ของตนหรือผู้อื่นเป็นอาจณิ อีกฝ่ายหนึ่งจึงสามารถใช้เป็นเหตุในการฟ้องเลิกคู่ชีวิตได้เท่านั้น แต่ไม่อาจฟ้องเรียกค่าทดแทนจากผู้อื่นตามมาตรา 1523 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ เพราะไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าคู่ชีวิตฝ่ายที่ร่วมประเวณีกับผู้อื่นมีคู่และบุคคลอื่นที่ร่วมประเวณีก็ไม่ถือว่าเป็นคู่ตามกฎหมาย

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าในประเด็นนี้ยังมีประเด็นที่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ เพราะการตีความของกฎหมายที่เคร่งครัดในลักษณะนี้ อาจทำให้ไม่เป็นคุณแก่คู่ชีวิตที่ถูกนอกใจจากอีกฝ่ายหนึ่งหรือจากผู้อื่นที่เข้ามาทำให้เกิดการนอกใจได้ เนื่องจากไม่มีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนจากเหตุนี้ เว้นแต่จะนำหลักเกณฑ์ตามร่างฉบับปี 2561 มาแก้ไขเพิ่มเติมใหม่อีกครั้ง

สำหรับการสิ้นสุดการจดทะเบียนร่างพระราชบัญญัติทั้ง 3 ฉบับกำหนดให้จะต้องทำเป็นหนังสือจดทะเบียนเลิกต่อนายทะเบียนและมีพยานอย่างน้อย 2 คน ส่วนผลของการสิ้นสุดคู่ชีวิตให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการสิ้นสุดการสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยการครอบครัวมานำใช้โดยอนุโลม

11) ประเด็นเรื่องความเป็นบิดามารดา สิทธิและหน้าที่ของบิดามารดากับบุตร ความปกครอง และบุตรบุญธรรม พบว่า มีเพียงร่างพระราชบัญญัติฉบับปี 2563 ที่กำหนดหลักเกณฑ์การรับบุตรบุญธรรมร่วมกันได้ โดยให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยบุตรบุญธรรมมาใช้บังคับโดยอนุโลม เว้นแต่จะได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะในร่างฉบับนี้ ได้แก่ การให้ความยินยอมของคู่ชีวิตของผู้จะรับบุตรบุญธรรมหรือผู้จะเป็นบุตรบุญธรรม การรับจดทะเบียนผู้เยาว์ซึ่งเป็นบุตรบุญธรรมของคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งมาเป็นบุตรบุญธรรมของตนด้วย การ

กำหนดอำนาจของนายทะเบียนในการรับจดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยทะเบียนครอบครัว เพื่อความชัดเจนว่าอำนาจของนายทะเบียนมิได้จำกัดเฉพาะการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมตามเงื่อนไขในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เท่านั้น การไม่ให้ผู้รับบุตรบุญธรรมใช้สิทธิเรียกร้องเอาทรัพย์สินที่ตนได้ให้แก่บุตรบุญธรรมคืนจากกองมรดกของบุตรบุญธรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในกรณีที่บุตรบุญธรรมนั้นมีคู่ชีวิต และการยกเลิกการรับบุตรบุญธรรมในกรณีที่มีการจดทะเบียนคู่ชีวิตกับบุตรบุญธรรม ทั้งนี้เพื่อความเท่าเทียมกับการสมรส และสอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริงในปัจจุบันที่มีการรับบุตรบุญธรรมมาอุปการะเลี้ยงดูในครอบครัวซึ่งก่อตั้งขึ้น โดยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน

12) ประเด็นเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดู พบว่า ร่างพระราชบัญญัติฉบับปี 2556 ไม่มีกรกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ แต่ร่างพระราชบัญญัติฉบับปี 2561 และ 2563 กำหนดให้คู่ชีวิตอีกฝ่ายสามารถเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูได้เมื่อการจดทะเบียนคู่ชีวิตได้สิ้นสุดลง

13) ประเด็นเรื่องมรดก พบว่า ร่างพระราชบัญญัติทั้ง 3 ฉบับ กำหนดให้คู่ชีวิตต่างเป็นทายาทโดยธรรมของกันและกันเสมือนคู่สมรส โดยให้นำบทบัญญัติว่าด้วยมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้โดยอนุโลม หมายความว่า คู่ชีวิตมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับคู่สมรสในเรื่องมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ด้วยเหตุนี้คู่ชีวิตจึงอยู่ภายใต้บังคับในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นมาใช้บังคับโดยอนุโลม เช่น ข้อยกเว้นการถูกจำกัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควร กรณีเป็นผู้ที่รู้ว่าคู่สมรสของตนฆ่าเจ้ามรดก คู่สมรสของผู้ปกครองห้ามเป็นผู้รับทรัพย์ตามพินัยกรรม และคู่สมรสของผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรมห้ามเป็นผู้รับทรัพย์ตามพินัยกรรม

กล่าวโดยสรุป ทั้งร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ.... ฉบับปี 2556 โดยคณะกรรมการสิทธิการสภาผู้แทนราษฎรและกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม และร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ.ค. ฉบับปี 2561 โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม และร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ.... ฉบับปี 2563 โดยกระทรวงยุติธรรม ต่างมีความมุ่งหวังรับรองสิทธิและหน้าที่ในความเป็นคู่สมรสของบุคคลเพศเดียวกัน แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นจะเห็นได้ว่าร่างพระราชบัญญัติจะรับรองในลักษณะเป็นภาพกว้างๆ โดยนำเอาบทบัญญัติที่ใช้บังคับกับคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว และบรรพ 6 ว่าด้วยมรดกมาใช้บังคับโดยอนุโลม เว้นแต่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขทางสรีระวิทยาและพยาธิสภาพของคู่ชีวิต เช่น ประเด็นเกี่ยวกับความเป็นบิดามารดาและบุตร หรือความปกครอง หรือการรับบุตรบุญธรรม รวมถึงประเด็นของการหมั้นซึ่งเป็นพิธีการตามจารีตประเพณีที่กำหนดให้ผู้หมั้นเป็นฝ่ายชายและผู้รับหมั้นเป็นฝ่ายหญิงมาอย่างยาวนาน

ด้วยเหตุนี้ในร่างแต่ละฉบับจึงจะกำหนดหลักเกณฑ์ไว้อย่างระมัดระวัง เนื่องจากอาจส่งผลกระทบต่อสังคมหรือบุคคลภายนอกได้ แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยวิวัฒนาการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนการยอมรับบุคคลเพศเดียวกันทางสังคมที่มีเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น ในหลักเกณฑ์แต่ละร่างพระราชบัญญัติจะมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับแนวคิดของสังคมและการยอมรับในขณะนั้นๆ แต่ทั้งนี้การร่างกฎหมายจะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการยอมรับของคนในสังคม กระบวนการแก้ไขกฎหมายหรือร่างกฎหมายซึ่งหากต้องการแก้ไขเดิมก็อาจทำให้การแก้ไขกฎหมายเป็นไปได้ยาก แต่หากต้องการแก้ไขเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคคลเพศเดียวกันที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในการบังคับใช้กฎหมายโดยมิได้คำนึงถึงกฎหมายสมรสเดิม อาจทำให้กฎหมายที่ตราขึ้นขัดหรือแย้งกับกฎหมายอื่นๆ ได้

4.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบการทำจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไทยกับต่างประเทศ

การสร้างครอบครัวเป็นสิทธิส่วนบุคคลที่สังคมต่างก็ให้ความสำคัญในเรื่องความเสมอภาคระหว่างชายหญิง รวมทั้งการยอมรับเรื่องหลักการในการห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะเหตุแห่งความต่างในเรื่องเพศ เนื่องจากเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้ยังเริ่มยอมรับว่าสังคมปัจจุบันประกอบไปด้วยบุคคลที่มีรสนิยมทางเพศหรือเพศวิถีที่หลากหลาย และมีคู่ชีวิตเพศเดียวกันจำนวนมากที่มีความรักระหว่างกันหรืออยู่ร่วมกันอย่างสามัคคีปรองดอง ไม่ได้มีเฉพาะระหว่างชายและหญิงเพียงอย่างเดียวอีกต่อไปที่ใช้ชีวิตร่วมกันเป็นครอบครัว

ประเทศที่ยอมรับความสัมพันธ์ของบุคคลเพศเดียวกันในการก่อตั้งครอบครัวเป็นประเทศแรกก็คือประเทศเนเธอร์แลนด์ โดยได้มีการจัดทำกฎหมายตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979 จนมีกฎหมายที่เปิดกว้างให้บุคคลเพศเดียวกันให้สามารถแต่งงานกันได้เป็นฉบับแรกตั้งแต่ปี ค.ศ. 2001 เป็นต้นมา ทั้งนี้ได้กำหนดรูปแบบการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวของบุคคลเพศเดียวกันไว้หลายแบบ ทั้งในฐานะเป็นคู่สมรสที่ชอบด้วยกฎหมายโดยการสมรส หรือจะอยู่ร่วมกันโดยการจดทะเบียนความสัมพันธ์เป็นคู่ชีวิตกัน หรือทำสัญญาข้อตกลงในการอยู่ด้วยกัน หรือจะไม่ทำสัญญาใดๆ สำหรับการอยู่ร่วมกันเลยเพื่อที่จะได้ไม่ต้องมีพันธะทางกฎหมายก็ได้

การจัดทำกฎหมายสำหรับการอยู่ร่วมกันของบุคคลเพศเดียวกันเป็นครอบครัวในประเทศเนเธอร์แลนด์ จึงสามารถแบ่งรูปแบบของการก่อตั้งครอบครัวได้ 3 ประเภท คือ (1) การอยู่ร่วมกันสามัคคีปรองดองโดยไม่จดทะเบียนสมรสซึ่งประกอบด้วย การอยู่ร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการโดยไม่ตกอยู่ภายใต้ข้อสัญญาใด (Samenwonen หรือ Non-Contractual Cohabitation) และการทำข้อตกลงใน

การอยู่ร่วมกัน (Samenlevings Contract หรือ Cohabitation Agreement) (2) การจดทะเบียน ความสัมพันธ์ (Geregistreerd Partnerschaps หรือ Registered Partnerships) และ (3) การสมรส (Huwelijkse หรือ Marriage)

ส่วนในประเทศฝรั่งเศสมีการยอมรับความแตกต่างทางด้านเพศสภาพ และความเชื่อของ บุคคลตามหลักความเสมอภาค และการไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคล อันเป็นสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ ที่ได้รับการรับรองในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเช่นเดียวกับประเทศเนเธอร์แลนด์ มีการ รับรองสิทธิในการจดทะเบียนความสัมพันธ์เมื่อปี ค.ศ. 1999 และรับรองสิทธิการสมรสเพศเดียวกัน โดยให้ถือเป็นการสมรสที่ชอบด้วยกฎหมายในปี ค.ศ. 2013 โดยรับรองให้ทั้งคู่มีสิทธิในการรับบุตร บุญธรรมร่วมกันอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ประเทศฝรั่งเศสจึงมีการกำหนดรูปแบบการสร้างครอบครัวไว้ เป็น 3 ลักษณะเช่นเดียวกับประเทศเนเธอร์แลนด์ คือ (1) การอยู่กินกันโดยไม่จดทะเบียนสมรส (Concubinage) (2) การจดทะเบียนความสัมพันธ์ในรูปแบบของการทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน (Pacte Civil de Solidarité หรือ Civil Solidarity Pact) และ(3) การสมรส (Marriage)

ในทวีปเอเชีย ใต้หวันได้มีการรับรองสิทธิในการสร้างครอบครัวของบุคคลเพศเดียวกันให้ ชอบด้วยกฎหมายโดยการสมรส โดยศาลฎีกาของใต้หวันมีคำวินิจฉัยว่า คู่รักเพศเดียวกันมีสิทธิ สมรสภายใต้รัฐธรรมนูญ กฎหมายปัจจุบันที่ห้ามการสมรสระหว่างคนเพศเดียวกันขัดต่อ รัฐธรรมนูญและละเมิดสิทธิในความเสมอภาคของพลเมือง คำพิพากษานี้กำหนดให้สถานิติบัญญัติ ใต้หวันมีเวลา 2 ปี ในการแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ หรือผ่านกฎหมายใหม่เพื่อ รับรองการสมรสของคู่รักเพศเดียวกัน แต่หากไม่สามารถทำตามกรอบเวลา 2 ปีได้ คู่รักเพศเดียวกัน จะสามารถลงทะเบียนอยู่กินด้วยกันของพวกตนเป็นการสมรส และกฎหมายจะปฏิบัติการใช้ร่วมกัน ด้วยกันเป็นการสมรสด้วย ซึ่งภายหลังสถานิติบัญญัติของใต้หวันได้มีการตรากฎหมาย Judicial Yuan interpretation No.748 หรือรัฐบัญญัติการใช้บังคับการตีความสภาพตุลาการ เลขที่ 748 มาบังคับ ใช้ตั้งแต่วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 เป็นต้นมา ใต้หวันจึงนับเป็นครั้งแรกในเอเชียที่มีกฎหมาย อนุญาตให้คนเพศเดียวกันสมรสกันได้

ในการศึกษาการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไทยกับต่างประเทศ ผู้ ศึกษาจะทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดทำกฎหมายของประเทศไทยโดยทำการศึกษา หลักเกณฑ์ของร่าง พ.ร.บ. การจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ.... ที่จัดทำโดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมในภาพกว้างๆ กับประเทศเนเธอร์แลนด์ ประเทศฝรั่งเศส และใต้หวันซึ่งล้วนแต่ เป็นประเทศที่มีการพัฒนากฎหมายเพื่อรับรองสิทธิในการสร้างครอบครัวของบุคคลหลากหลายทาง เพศอย่างชัดเจน โดยแบ่งประเด็นที่ทำการเปรียบเทียบเป็น 3 กรณี คือ กรณีการอยู่กินกันโดยไม่จ ดทะเบียนสมรส กรณีการจดทะเบียนความสัมพันธ์ และกรณีการสมรส

1) กรณีการอยู่กินกัน โดยไม่จดทะเบียนสมรส เกิดจากแนวคิดการอยู่กินกันฉันสามีภริยาซึ่งเป็นสิทธิในการสร้างครอบครัวตามธรรมชาติเพื่อใช้ในการสืบเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ที่มีติดตัวแต่กำเนิด เป็นสิทธิในการร่วมกันสร้างครอบครัวของบุคคลตามปรัชญาสากลวาเลนเซียว่าด้วยเรื่องสิทธิทางเพศ (Valencia Declaration) ที่จะดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างอิสระ จะแต่งงานหรือไม่ก็ได้ จะหย่าร้างหรือไม่ก็ได้ หรือจะมีรูปแบบการใช้ชีวิตร่วมทางเพศอื่นๆ ที่ตนเองประสงค์ก็ได้ นอกจากนี้ยังเป็นสิทธิของมนุษย์ที่จะสร้างครอบครัวโดยไม่ขึ้นกับความหลากหลายทางเพศ ภายใต้ครอบครัวที่สามารถมีได้หลายรูปแบบตามหลักการออกยาคาร์ตา (Yogyakarta Principles)

2) กรณีการจดทะเบียนความสัมพันธ์ ความสัมพันธ์คู่ชีวิตตามรูปแบบการจดทะเบียนความสัมพันธ์มีลักษณะเป็นการรับรองการใช้ชีวิตคู่ของบุคคลเพศเดียวกันที่ใกล้เคียงกับการสมรส แต่มีข้อจำกัดสิทธิบางประการตามที่แต่ละรัฐนั้นๆ เห็นควร เช่น ข้อจำกัดในความสัมพันธ์ส่วนตัว ความสัมพันธ์ทางด้านทรัพย์สิน ผลต่อบุคคลภายนอก การปกครองบุตรและการรับบุตรบุญธรรม เป็นต้น

3) กรณีการสมรส มีแนวคิดในลักษณะเป็นการรับรองการใช้ชีวิตคู่ของบุคคลที่ประสงค์จะสร้างครอบครัวร่วมกัน แต่ผลทางกฎหมายจะแตกต่างกันไปตามการยอมรับของสังคมวัฒนธรรมแต่ละประเทศ เช่น ประเทศเนเธอร์แลนด์ ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งมีรูปแบบของกฎหมายสมรสที่เป็นไปตามเงื่อนไขของรัฐ โดยรัฐให้การรับรองสถานะในการใช้ชีวิตคู่โดยชอบด้วยกฎหมายให้แก่ความสัมพันธ์ในทุกรูปแบบ ไม่ได้นำเรื่องเพศสภาพมาเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาให้การรับรอง ทำให้การสมรสภายใต้กฎหมายของทั้งสองประเทศ เป็นการสมรสที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของมนุษย์สองคนที่มีความรักให้แก่กันและมีความประสงค์จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน สามารถจดทะเบียนสมรสด้วยกฎหมายฉบับเดียวกันอย่างเสมอภาค ไม่ได้แบ่งตามเพศสภาพของผู้มีสิทธิใช้กฎหมายแต่ประการใด

อย่างไรก็ตาม การยอมรับของบุคคลเพศเดียวกันอาจทำเป็นกฎหมายแยกอีกฉบับแต่ให้สิทธิเท่าเทียมกับกฎหมายสมรสเดิม โดยที่ไม่เป็นการลดหลั่นความเท่าเทียมกันก็ได้ ทั้งนี้เพื่อให้สิทธิในการเข้าถึงกฎหมายดังกล่าวสะดวกและรวดเร็วในการนำมาบังคับใช้ และไม่ให้เกิดความยุ่งยากหรือปัญหาการยอมรับของคนในสังคม เช่น กฎหมายของไต้หวัน เป็นต้น

สำหรับการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันในสังคมไทย ยังคงมีแนวคิดการไม่ยอมรับหรือต่อต้านกลุ่มบุคคลเพศเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ กฎหมายที่เกี่ยวกับการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันจึงเป็นเรื่องที่มีการศึกษาและพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน

4.2.1 เปรียบเทียบการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่อภิเษกของประเทศไทยกับประเทศเนเธอร์แลนด์

4.2.1.1 การอยู่กินกันโดยไม่จดทะเบียนสมรส

การอยู่กินกันโดยไม่จดทะเบียนสมรสตามกฎหมายของประเทศเนเธอร์แลนด์ กำหนดให้บุคคลสามารถเลือกที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้โดยไม่ต้องทำการสมรส หรือไม่ต้องจดทะเบียนความสัมพันธ์เลยก็ได้ แต่อาจอยู่ภายใต้การอยู่ร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้ข้อสัญญาใด (Samenwonen หรือ Non-Contractual Cohabitation) หรือการทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน (Samenlevings Contract หรือ Cohabitation Agreement) ตามประมวลกฎหมายแพ่งเนเธอร์แลนด์ หรือ Dutch Civil Code ก็ได้ ซึ่งการอยู่กินกันโดยไม่จดทะเบียนสมรสดังกล่าวแตกต่างกันดังนี้

1) การอยู่ร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้ข้อสัญญาใดตามประมวลกฎหมายแพ่งเนเธอร์แลนด์ (Samenwonen หรือ Non-Contractual Cohabitation) เป็นการอยู่ร่วมกันที่ไม่มีหลักเกณฑ์ใดกำหนด ไม่ว่าจะเป็นเพศเดียวกันหรือต่างเพศ เพียงแต่อาศัยความพึงพอใจ ความไว้นือเชื่อใจของทั้งสองฝ่าย และเมื่อไม่มีข้อตกลงหรือสัญญาใดๆ ที่จะก่อให้เกิดผลทางกฎหมาย จึงไม่ก่อให้เกิดสิทธิในฐานะทายาทโดยธรรมต่อกัน ทรัพย์สินเป็นของส่วนตัวแต่ละฝ่าย ส่วนที่หามาได้ก็นำมาแบ่งกันคนละครึ่ง ในเรื่องของบุตร มารดาคงเป็นมารดาที่ชอบด้วยกฎหมายของบุตร อย่างไรก็ตาม การอยู่กินกันโดยไม่จดทะเบียนสมรสมีผลต่อบุคคลภายนอกหรือบุคคลที่สามสำหรับการสิ้นสุดการอยู่ร่วมกันด้วยการอยู่กินกันของบุคคลเพศเดียวกันประเภทนี้ไม่มีหลักเกณฑ์ใดๆ มาบังคับ ขึ้นอยู่กับความพอใจของบุคคลทั้งสองฝ่ายที่จะยังอยู่ร่วมกันหรือจะยุติความสัมพันธ์ ในขณะที่ (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่อภิเษก พ.ศ. .... มีแต่กำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคู่อภิเษก โดยนำบทบัญญัติว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวมาบังคับใช้โดยอนุโลม

เมื่อเปรียบเทียบ (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่อภิเษก พ.ศ. .... ของไทยกับกฎหมายแพ่งเนเธอร์แลนด์ พบว่า ไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์สำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้ข้อสัญญาใดไว้เหมือนกัน ดังนั้น การอยู่ร่วมกันโดยไม่จดทะเบียนจึงไม่ก่อให้เกิดผลทางกฎหมายในการเป็นคู่อภิเษก และด้วยการอยู่ร่วมกันไม่มีหลักเกณฑ์ใดๆ เป็นตัวกำหนด เพียงแต่อาศัยความตกลงและความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย อาศัยความไว้นือเชื่อใจ การอยู่ร่วมกันจึงถือเป็นหุ้นส่วนชีวิต ทรัพย์สินจึงเป็นของส่วนตัวของแต่ละฝ่าย ทรัพย์สินที่หาได้มาร่วมกันเป็นตามสิทธิของกรรมสิทธิ์ร่วม ไม่ก่อให้เกิดสิทธิในฐานะทายาทโดยธรรมต่อกัน

2) การทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันตามประมวลกฎหมายแพ่งเนเธอร์แลนด์ (Samenlevings Contract หรือ Cohabitation Agreement) เป็นการตกลงทำสัญญาระหว่างบุคคล ไม่ว่าจะเป็นเพศเดียวกันหรือต่างเพศกัน ซึ่งมีไม่ใช่เป็นญาติทางสายโลหิตกัน มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี ถ้าหากอายุไม่ถึงเกณฑ์จะต้องได้รับความยินยอมจากบิดา มารดา หรือผู้รับบุตรบุญธรรมในการที่จะเข้าผูกพันตามข้อตกลงดังกล่าว ส่วนการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของข้อตกลงจะต้องเป็นข้อผูกพันที่ทั้งคู่เห็นพ้องต้องกันเพื่อนำมาซึ่งความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน โดยไม่ทำการสมรสที่ถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งการจัดสรรที่อยู่อาศัย การให้ความสนับสนุนอีกฝ่ายในเรื่องการเงิน ค่าใช้จ่ายในการจัดการบ้านเรือน ทั้งนี้คู่สัญญาสามารถจัดการข้อตกลงดังกล่าวเอง หรือนำเสนอต่อนายทะเบียนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำข้อตกลงดังกล่าวอย่างเป็นทางการได้

ผลของการทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันประเภทนี้ไม่อาจนำหลักเกณฑ์ของการจดทะเบียนสมรสมาใช้ได้ ทั้งข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับความเป็นบิดาของบุตร การรับบุตรบุญธรรมระหว่างประเทศ กรรมสิทธิ์ร่วม หนี้ร่วม ค่าเลี้ยงอุปการะเลี้ยงดู การรับมรดกของอีกฝ่าย หมายความว่า การอยู่ร่วมกันก่อให้เกิดหน้าที่ตามธรรมจรรยาของคู่สัญญาเท่านั้น จึงไม่จำเป็นต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกันเหมือนการสมรสหรือการจดทะเบียนสัมพันธ์ นอกจากนี้คู่สัญญาไม่เป็นทายาทโดยธรรมของอีกฝ่าย แต่ทั้งนี้การทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันสามารถทำข้อตกลงที่มีผลทางนิติสัมพันธ์ต่อกันได้ ซึ่งรวมถึงการจัดการทรัพย์สินและการจัดการบ้านเรือนด้วยตนเอง

ดังนั้น เมื่อนำข้อตกลงดังกล่าวไปเสนอต่อทนายความ หรือนายทะเบียน หากคู่สัญญาทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันต่อหน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานที่ฝ่ายคู่สัญญาได้สังกัดอยู่ในขณะที่ยังมีชีวิต ข้อตกลงดังกล่าวจึงมีผลบังคับตามกฎหมายและมีผลเป็นทางการที่สามารถนำไปอ้างต่อบุคคลที่สามได้ เช่น การทำข้อตกลงเรื่องการรับมรดก เงินบำนาญ เรื่องที่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ การได้รับสวัสดิการด้านภาษีและประกันสังคมของอีกฝ่าย นอกจากนี้ ยังหมายความรวมถึงความรับผิดชอบละเมิดที่คู่สัญญาอาจต้องรับผิดชอบด้วย หากมีการทำบันทึกข้อตกลงไว้ ส่วนการใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายจะต้องทำเป็นข้อตกลงกันตั้งแต่เริ่มต้นเนื่องจากไม่ได้มีสิทธิตามกฎหมายโดยปริยายเช่นเดียวกับคู่สมรส นอกจากนี้ฝ่ายหญิงจะเป็นมารดาที่ชอบด้วยกฎหมายของบุตรฝ่ายเดียวเท่านั้น เว้นแต่บิดาสมรสกับมารดาหรือทำการรับรองบุตร ส่วนการกำหนดค่าอุปการะเลี้ยงดูกรณีความสัมพันธ์สิ้นสุดลง คู่สัญญาสามารถกำหนดลงในข้อตกลงดังกล่าวได้ เพื่อเป็นหลักประกันความแน่นอนให้กับฝ่ายตนว่าจะไม่ถูกอีกฝ่ายทิ้งร้างหลังยุติความสัมพันธ์

ในส่วนของการสิ้นสุดข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน สามารถสิ้นสุดลงโดยการความสมัครใจที่จะยุติความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่าย หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายเสียชีวิต หรือการ

สมรสหรือการจดทะเบียนความสัมพันธ์ ทั้งนี้การเลิกหรือสิ้นสุดความสัมพันธ์กัน คู่สัญญาหรือคู่สัมพันธ์ต้องปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ทำไว้ต่อกัน

เมื่อเปรียบเทียบ (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... ของไทย พบว่า มีความแตกต่างกับกฎหมายแพ่งเนเธอร์แลนด์ เนื่องจากการทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันตามกฎหมายของประเทศเนเธอร์แลนด์มีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่า ต้องเป็นการทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันของบุคคล 2 คน ไม่ว่าจะมิเพศเดียวกันหรือต่างเพศกัน และต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี และทำข้อตกลงผ่านนายทะเบียนหรือนายความ อย่างไรก็ตาม การทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันจะไม่ก่อให้เกิดสถานะเป็นทายาทโดยธรรมต่อกัน จึงไม่ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกัน แต่มีสิทธิในการใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายได้ หากได้กำหนดไว้ในข้อตกลง ส่วนความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินก็เป็นไปตามที่กำหนดในข้อตกลง ส่วนบุตรเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายมารดา เว้นแต่บิดาจดทะเบียนรับรองบุตร ในกรณีเพศเดียวกันบุตรจะเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของบิดาหรือมารดาเพียงฝ่ายเดียว และการอยู่ร่วมกันมีผลต่อบุคคลภายนอกตามที่กำหนดในข้อตกลง ส่วนการสิ้นสุดการอยู่ร่วมกันสามารถทำได้โดยความตกลงของทั้งสองฝ่าย หรือกำหนดไว้ในข้อตกลง หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต หรือมีการจดทะเบียนสมรสหรือจดทะเบียนความสัมพันธ์ ขณะที่ร่างพระราชบัญญัติของไทยไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันในรูปแบบนี้ เนื่องจากการอยู่ร่วมกันโดยไม่จดทะเบียนไม่ก่อให้เกิดผลทางกฎหมายในการเป็นคู่ชีวิต การอยู่ร่วมกันถือเป็นหุ้นส่วนชีวิตตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับ การอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว ดังนั้น หากมีการทำข้อตกลงร่วมกันก็จะเป็นการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

4.2.1.2 การจดทะเบียนความสัมพันธ์

กฎหมายแพ่งเนเธอร์แลนด์กำหนดหลักเกณฑ์การจดทะเบียนความสัมพันธ์ (Geregistreerd Partnerschap) เป็นรูปแบบที่ต้องจดทะเบียนต่อนายทะเบียนคล้ายกับการจดทะเบียนสมรส (Huwelijkse หรือ Marriage) แต่แตกต่างในเรื่องความเคร่งครัดของรูปแบบพิธีการทางศาสนา และผลทางกฎหมายที่เกี่ยวกับบุตร โดยกฎหมายกำหนดไว้ว่าคู่สัมพันธ์เป็นได้ทั้งบุคคลต่างเพศหรือเป็นบุคคลเพศเดียวกัน³⁷¹ แต่ต้องมีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ และทั้งสองฝ่ายต้องมีความยินยอมที่จะจดทะเบียนกัน³⁷² เป็นผู้มีความสามารถ ไม่เป็นคนวิกลจริตจิตฟั่นเฟือนหรือคนไร้ความสามารถ ไม่เป็น

³⁷¹ From *Dutch of Civil Code*, by Dutch Civil Law, 2018, Retrieved from <http://dutchcivillaw.com/civilcodebook01.html>, Article 1:30 (1)

³⁷² From Dutch Civil Law, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 371*, Article 1:31

ผู้มีความบกพร่องทางจิตใจตามกฎหมายแพ่ง³⁷³ กรณีที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนั้นยังไม่บรรลุนิติภาวะ บุคคลนั้นต้องได้รับอนุญาตจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง³⁷⁴ หรือกรณีที่บุคคลบรรลุนิติภาวะแต่มีความผิดปกติทางจิต ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน³⁷⁵ นอกจากนี้ต้องไม่เป็นญาติสืบสายโลหิตกัน หรือสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน³⁷⁶ และมีได้มีคู่สมรสอยู่ก่อนจดทะเบียนความสัมพันธ์³⁷⁷

ส่วนของพิธีการจะมีขึ้นที่ศาลว่าการต่อหน้าคู่สัมพันธ์ทั้งสองฝ่าย และมีพยานอย่างน้อยสองคนคล้ายคลึงกับหลักเกณฑ์การสมรส แต่กฎหมายให้คู่สัมพันธ์มีอิสระในการเลือกเนื้อหา หรือข้อความที่แสดงเจตจำนงในการปฏิญานตน ซึ่งแตกต่างกับการจดทะเบียนสมรสที่กฎหมายกำหนดให้คู่สมรสต้องกล่าวคำปฏิญานตนว่าตกลงเท่านั้น จากนั้นต้องทำการบันทึกความสัมพันธ์ที่สำนักงานทะเบียนราษฎรในเขตที่คู่สัมพันธ์ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ โดยทั้งคู่ต้องเตรียมเอกสารที่แสดงถึงสถานะหรือเงื่อนไขความพร้อมของทั้งคู่ ซึ่งนายทะเบียนจะต้องเข้าไปบันทึกยืนยันว่าหนังสือบอกกล่าวนี้เป็นเจตนาของทั้งคู่ที่จะจดทะเบียนความสัมพันธ์

ผลของการจดทะเบียนความสัมพันธ์ ในความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างคู่สัมพันธ์จะเกิดขึ้นภายหลังการจดทะเบียนความสัมพันธ์ดำเนินการครบถ้วนทุกขั้นตอน โดยทั้งสองฝ่ายต่างมีสิทธิและหน้าที่ต่อกัน ต้องซื่อสัตย์สุจริต ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน คู่สัมพันธ์สามารถใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายได้ และถือเป็นทายาทโดยธรรมที่สามารถรับมรดกของอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งนี้หากคู่สัมพันธ์ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่สามารถจัดการงานต่างๆ ได้ด้วยตนเอง อีกฝ่ายมีสิทธิร้องขอต่อศาลแต่งตั้งตนเป็นผู้พิทักษ์ของอีกฝ่ายได้ตามสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับคู่สมรส³⁷⁸ นอกจากนี้ยังมีสิทธิได้รับสวัสดิการของรัฐอันเกี่ยวข้องกับภาษี ประกันสังคม และเงินบำนาญของอีกฝ่ายได้

ส่วนผลทางด้านทรัพย์สิน ทรัพย์สินของคู่สัมพันธ์ถือเป็นทรัพย์สินร่วมกัน เว้นแต่ทรัพย์สินที่ได้มาระหว่างการเป็นคู่สัมพันธ์โดยมรดกหรือให้โดยเสน่หา หรือทรัพย์สินหรือหนี้สินที่มีมาก่อนจดทะเบียนสัมพันธ์อีกฝ่ายไม่ต้องรับผิดชอบภาระในส่วนนั้น นอกจากนี้แต่ละฝ่ายสามารถจัดการทรัพย์สินของตนเองและทรัพย์สินร่วม โดยที่ไม่ต้องขอความเห็นชอบจากอีกฝ่ายได้ กรณีการดูแลบ้านเรือนหรือการจัดงานเพื่อการอยู่ร่วมกัน เกี่ยวกับและคู่สัมพันธ์ต้องร่วมรับผิดชอบต่อหนี้ในครัวเรือนและร่วมรับผิดชอบบุคคลภายนอกทั้งในทางแพ่ง หรือความรับผิดชอบต่อการ

³⁷³ From Dutch Civil Law, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 371*, Article 1:32

³⁷⁴ From Dutch Civil Law, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 371*, Article 1:35.

³⁷⁵ From Dutch Civil Law, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 371*, Article 1:38.

³⁷⁶ From Dutch Civil Law, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 371*, Article 1:41 (1).

³⁷⁷ From Dutch Civil Law, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 371*, Article 1:33.

³⁷⁸ From Dutch Civil Law, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 371*, Article 1:80b.

กระทำของอีกฝ่ายหนึ่งที่ถูกกฎหมายบัญญัติว่าต้องให้ความยินยอมร่วมกันจึงจะมีผลบังคับใช้ต่อบุคคลภายนอก

ผลในเรื่องบุตร กฎหมายกำหนดให้คู่สมพันธ์ที่มีสถานะเป็นมารดาเท่านั้นที่มีอำนาจปกครองบุตร กรณีที่คู่ชีวิตต่างเป็นเพศชายทั้งคู่ หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายของบุตรหรือเป็นผู้รับบุตรบุญธรรมก็ยังคงสถานะนั้นต่อไป ส่วนการรับบุตรบุญธรรม คู่สมพันธ์สามารถรับดำเนินการได้ โดยบุตรจะขาดจากบิดามารดาเดิมและเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของคู่สมพันธ์ที่รับบุตรบุญธรรม

การสิ้นสุดการจดทะเบียนความสัมพันธ์ เกิดได้จากสาเหตุที่คู่สมพันธ์ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือทั้งสองฝ่ายเสียชีวิต หรือการหายสาบสูญของคู่สมพันธ์ภายในระยะเวลาที่กำหนด หรือคู่สมพันธ์อีกฝ่ายมีการจดทะเบียนความสัมพันธ์หรือสมรสกับบุคคลอื่น หรือโดยความเห็นชอบของสองฝ่ายหรือการสิ้นสุดโดยคำสั่งศาลที่ร้องขอโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือการเปลี่ยนสถานะจากจดทะเบียนความสัมพันธ์เป็นการสมรสแทน ทั้งนี้ ในการจดทะเบียนสิ้นสุดความสัมพันธ์ไม่จำเป็นต้องขอคำสั่งศาล เพียงแต่ต้องได้รับความยินยอมของทั้งสองฝ่าย และในขณะจดทะเบียนเลิกนั้นจะต้องไม่มีบุตรที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ร่วมกัน แต่หากกรณีการสิ้นสุดความสัมพันธ์โดยการสมรสจะต้องส่งเรื่องยื่นขอต่อศาลให้ศาลสั่งเท่านั้น

เมื่อเปรียบเทียบ (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... พบว่า มีความคล้ายกันกับกฎหมายแพ่งเนเธอร์แลนด์ คือ อีกฝ่ายสามารถใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายได้ และต้องชื่อสัตย์สุจริตต่อกันบนพื้นฐานผัวเดียวเมียเดียว ช่วยเหลืออุปการะซึ่งกันและกัน และคู่สมพันธ์ฝ่ายหนึ่งมีสิทธิร้องขอให้ศาลตั้งตนเองเป็นผู้พิทักษ์อีกฝ่ายหนึ่ง หากอีกฝ่ายไม่สามารถจัดการงานต่างๆ ได้ด้วยตนเอง เช่นเดียวกับคู่ชีวิตที่นำหลักเกณฑ์การสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวมาบังคับใช้โดยอนุโลม ส่วนผลทางด้านทรัพย์สินของประเทศเนเธอร์แลนด์ยังสอดคล้องกับผลทางกฎหมายของไทย โดยการจดทะเบียนความสัมพันธ์ให้ใช้กฎหมายว่าด้วยการสมรสบังคับกับทรัพย์สินของคู่สมพันธ์ภายใต้กฎหมายของทรัพย์สินร่วม และในกรณีเป็นการจัดการเล็กน้อยๆ เกี่ยวกับการดูแลบ้านเรือน แต่ละฝ่ายสามารถจัดการทรัพย์สินของตนเองและทรัพย์สินร่วม โดยที่ไม่ต้องขอความเห็นชอบจากอีกฝ่าย คู่สมพันธ์ต้องร่วมรับผิดชอบต่อหนี้ในครัวเรือนและในส่วนทรัพย์สินหนี้สินร่วมกัน นอกจากนี้ยังต้องร่วมรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกเสมือนคู่สมพันธ์ที่จดทะเบียนสมรสหรือรับผิดชอบต่อการกระทำอีกฝ่ายหนึ่งที่ถูกกฎหมายบัญญัติให้ต้องให้ความยินยอมร่วมกันจึงจะมีผลบังคับใช้ต่อบุคคลภายนอกในทางแพ่ง

4.2.1.3 การสมรส

การสมรสกันอย่างถูกต้องตามกฎหมายแพ่งเนเธอร์แลนด์ภายใต้หลักเกณฑ์การจดทะเบียนสมรส (Huwelijkse หรือ Marriage) เป็นการจดทะเบียนโดยบุคคลที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์และทั้งสองฝ่ายความยินยอมที่จะสมรสกัน³⁷⁹ ซึ่งอาจเป็นคนเพศเดียวกันหรือต่างเพศก็ได้³⁸⁰ แต่ทั้งนี้ต้องเป็นผู้มีความสามารถ ไม่เป็นผู้มีความบกพร่องทางจิตใจ³⁸¹ ไม่เป็นคนวิกลจริตจิตฟั่นเฟือน หรือคนไร้ความสามารถ ในกรณีที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนั้นยังไม่บรรลุนิติภาวะ บุคคลนั้นจะต้องได้รับอนุญาตจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองเสียก่อน³⁸² หรือหากเป็นบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้วแต่มีความผิดปกติทางจิต ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน³⁸³ นอกจากนี้ต้องไม่เป็นญาติสืบสายโลหิตกันหรือสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน³⁸⁴ และมีได้มีคู่สมรสอยู่ก่อนแล้ว³⁸⁵ จึงจะสามารถขอจดทะเบียนสมรสได้ โดยการจดทะเบียนสมรสนี้จะต้องทำการยื่นคำร้องที่อำเภอ เมื่อมีการยื่นคำร้องขอจดทะเบียนแล้วเจ้าหน้าที่จะนัดหมายวันจดทะเบียนสมรสและคู่สมรสจะต้องมีการกล่าวคำยืนยันต่อหน้าเจ้าหน้าที่

ผลของการจดทะเบียนสมรส คู่สมรสต่างมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน การจัดการทรัพย์สินและหนี้สินร่วมกัน เช่น ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน รวมถึงค่าใช้จ่ายในการดูแลและเลี้ยงดูบุตร ทั้งนี้หากรายได้ไม่เพียงพอแยกออกตามสัดส่วนของรายได้คู่สมรส เว้นแต่จะมีการทำข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรก่อนสมรส นอกจากนี้การเลือกใช้นามสกุลอาจเลือกใช้ของคู่สมรส หรือจะเลือกใช้คู่กับนามสกุลเดิม หรือเลือกที่จะไม่เปลี่ยนนามสกุลก็ได้เช่นกัน³⁸⁶

ส่วนกรณีบุตร คู่สมรสมีหน้าที่รับผิดชอบต่อกันและกันในการดูแลเลี้ยงดูบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ โดยต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดูแลและค่าเลี้ยงดูบุตรนั้น³⁸⁷ หากคู่สมรสเป็นเพศชายทั้งคู่ และคู่สมรสฝ่ายหนึ่งเป็นบิดาของเด็กที่ชอบด้วยกฎหมาย อีกฝ่ายสามารถขอจรรีบเด็กเป็นบุตรบุญธรรม หรือสามารถขอมิสิทธิในตัวเด็กร่วมกันได้ แต่ไม่สามารถขอจรรีบรองเด็กเป็นบุตรได้ แต่กรณีคู่สมรสหญิงหากคู่สมรสฝ่ายหนึ่งเป็นมารดาของเด็ก อีกฝ่ายสามารถขอรับเป็นบุตรบุญ

³⁷⁹ From Dutch Civil Law, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 371*, Article 1:31.

³⁸⁰ From Dutch Civil Law, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 371*, Article 1:30 (1).

³⁸¹ From Dutch Civil Law, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 371*, Article 1:32.

³⁸² From Dutch Civil Law, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 371*, Article 1:35.

³⁸³ From Dutch Civil Law, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 371*, Article 1:38.

³⁸⁴ From Dutch Civil Law, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 371*, Article 1:41 (1).

³⁸⁵ From Dutch Civil Law, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 371*, Article 1:33.

³⁸⁶ From Dutch Civil Law, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 371*, Article 1:84 (1).

³⁸⁷ From Dutch Civil Law, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 371*, Article 1:82.

ธรรม หากเด็ก ไม่มีบิดาจذبรองบุตรแล้ว หรืออีกฝ่ายสามารถขอมีสหิทธิร่วมกันกับคู่สมรสในตัวเด็ก โดยที่ต้อมมีคุณสมบัติเพียงพอในการขอมีสหิทธิร่วม แต่ไม่สามารถขอจذبรองเด็กเป็นบุตรได้³⁸⁸

การสิ้นสุดการสมรสเกิดได้จากเหตุที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเสียชีวิต หรือสาบสูญภายในระยะเวลาที่กำหนด หรือการจดทะเบียนหย่า โดยความตกลงของทั้งสองฝ่าย ทั้งนี้ โดยการทำร่างคำแสดงเจตจำนงเพื่อยุติการจดทะเบียนสมรสให้นายทะเบียนหรือทนายความลงนาม เช่นเดียวกับการจดทะเบียนยกเลิกความสัมพันธ์ หรือสิ้นสุดโดยคำสั่งศาลที่ร้องขอโดยอีกฝ่าย ซึ่งภายหลังจดทะเบียนหย่า คู่สมรสที่มีรายได้น้อยกว่าหรือมีเศษษบกิจหรือสังคมที่ดีกว่ามีหน้าที่ในการดูแลและเลี้ยงดูอดีตคู่สมรสที่มีรายได้น้อยไม่เพียงพอในการดำรงชีพหลังจากหย่าร้าง ผู้ที่มีรายได้น้อยกว่าจะได้รับเงินค่าเลี้ยงดูจากอดีตคู่สมรส ส่วนแบ่งของเงินบำนาญในระหว่างสมรสที่ได้มีการสะสมไว้ เมื่อหย่าร้างกันเงินส่วนนี้จะถูกแบ่งด้วย เว้นแต่ในสัญญาระบุไว้ เช่น ตกลงกันว่าจะมีการแบ่งสิ่งของ และมีการระบุแบ่งทรัพย์สินหรือจะได้รับการค่าเลี้ยงดูจากอดีตคู่สมรสหรือไม่เพียงใด ส่วนสิทธิและหน้าที่ต่อบุตรที่มีร่วมกัน ยังคงอยู่หลังจากหย่าร้าง ไม่ว่าจะมียทะเบียนสมรสหรือไม่ก็ตาม

เมื่อเปรียบเทียบ (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... พบว่า มีความคล้ายกันกับกฎหมายแพ่งเนเธอร์แลนด์ เนื่องจากร่างกฎหมายไทยให้นำบทบัญญัติว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวมาบังคับใช้โดยอนุโลม ดังนั้น คู่ชีวิตจึงมีสิทธิและหน้าที่เสมือนคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอื่น เช่น สิทธิในการใช้ชื่อสกุล สิทธิตามกฎหมายเกี่ยวกับการประกันภัยหรือประกันชีวิต สิทธิตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการสิทธิตามกฎหมายประกันสังคม สิทธิในการลดหย่อนภาษี และสิทธิของผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา³⁸⁹ แต่ด้วยหลักเกณฑ์การจดทะเบียนคู่ชีวิตตามร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นตราขึ้นเป็นการเฉพาะสำหรับบุคคลเพศเดียวกัน โดยเทียบเคียงกับหลักเกณฑ์การสมรสของชายหญิงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว ดังนั้น หลักเกณฑ์ของการสมรสจึงไม่อาจนำมาบังคับใช้กับบุคคลเพศเดียวกันได้ทุกประการ

³⁸⁸ From สมาคมสยามแห่งประเทศไทยเนเธอร์แลนด์, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 312*

³⁸⁹ ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. ...., มาตรา 9 วรรค 2.

4.2.2 เปรียบเทียบการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศส

4.2.2.1 การอยู่กินกัน โดยไม่จดทะเบียนสมรส

การอยู่ร่วมกัน โดยไม่มีการจดทะเบียนสมรส เป็นความสัมพันธ์ที่กฎหมายฝรั่งเศสอนุญาตให้การอยู่กินร่วมกันเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นบนข้อเท็จจริงที่ทั้งสองฝ่ายไม่ว่าจะเป็นบุคคลเพศเดียวกันและต่างเพศกันต่างประสงค์จะอยู่ร่วมกันอย่างเสรี โดยไม่จดทะเบียนสมรส และไม่ประสงค์จะก่อให้เกิดผลทางกฎหมายต่อกัน แต่ก็ต้องการให้เกิดการยอมรับของกฎหมายบางประการคือมีความสัมพันธ์ทางเพศในฐานะสามีภริยา มีความมั่นคงของชีวิตคู่ มีระยะเวลาของการอยู่ร่วมกัน และมีการเปิดเผยสถานะต่อสาธารณชน อย่างไรก็ตาม ในการอยู่กินร่วมกันนี้ จะต้องไม่เป็นกรณีที่จะเกิดต่อกฎหมายอาญาเรื่องการปกป้องสิทธิผู้เยาว์กฎหมาย แต่ทั้งนี้ไม่ได้ห้ามว่าบุคคลดังกล่าวต้องไม่มีความผูกพันกันในทางสายเลือดโดยตรงในทางเหนือขึ้นไปหรือลงมา และไม่ได้กำหนดแบบพิธีเป็นรูปแบบทางทะเบียน เพราะถือเป็นการอยู่ด้วยกันโดยข้อเท็จจริง ดังนั้นจึงทำให้ไม่มีสิทธิหน้าที่ใดๆ ต่อกัน

การอยู่ร่วมกันมิได้ก่อให้เกิดสถานะคู่สมรสจึงไม่อาจนำบทบัญญัติที่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ ความเสมอภาคระหว่างคู่สมรสตามกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาใช้กับคู่สัมพันธ์ได้ ตามหลักการนี้คู่สัมพันธ์จึงไม่มีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกัน ไม่มีหน้าที่ต้องซื่อสัตย์ต่อกัน ไม่ก่อให้เกิดสถานะในทางกฎหมายที่ทำให้เป็นทายาทโดยธรรม ต่างฝ่ายต่างเสียภาษีในสถานะคนโสด ไม่เกิดสิทธิที่จะใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่ง อีกทั้งยังไม่สามารถใช้สิทธิต่างๆ ทั้งที่เป็นสิทธิในทางความเป็นจริงได้ เช่น การลาคลอด สำหรับในกรณีเกี่ยวกับบุตร กฎหมายให้สิทธิในการดูแลบุตรเช่นเดียวกับคู่สมรสในกรณีการแต่งงาน แต่ไม่มีสิทธิรับบุตรบุญธรรม เนื่องจากเป็นการอยู่ร่วมกันแบบข้อเท็จจริง

นอกจากนี้หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีผู้ อีกฝ่ายไม่อาจใช้สิทธิบอกเลิกเช่นการฟ้องหย่าได้ แม้พฤติการณ์ถือเป็นความผิดเนื่องจากไม่ซื่อสัตย์สุจริตต่อคู่ของตน นอกจากนี้ยังไม่มีสิทธิเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจากอีกฝ่ายหนึ่ง ส่วนทรัพย์สินและหนี้สินต่างไม่ต้องรับผิดชอบของอีกฝ่าย ต่างรับผิดชอบในส่วนของตน ถ้ามีการช่วยเหลือถือเป็นการกระทำโดยสมัครใจไม่สามารถฟ้องเรียกอีกฝ่ายได้ อย่างไรก็ตาม คู่สัมพันธ์มีสิทธิรับสวัสดิการจากรัฐ จากประกันว่างงาน ประกันสุขภาพ วันแต่เงินเบี้ยรายปีจากอุบัติเหตุในการทำงาน ประกันความทุพพลภาพ เงินบำนาญกรณีการเกษียณอายุงาน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ด้วยความสัมพันธ์ในด้านทรัพย์สินไม่ถือเป็นทรัพย์สินร่วมกัน เจ้าหนี้

ของกลุ่มสมรสฝ่ายหนึ่งจึงไม่สามารถบังคับเอาทรัพย์สินของกลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้ และกลุ่มสมรสฝ่ายใดจะถือเอากรรมสิทธิ์ในกรณีเงินเก็บของกลุ่มสมรสที่ตายไม่ได้

ส่วนการสิ้นสุดการอยู่กินกันโดยไม่จดทะเบียนสมรสเป็นไปตามข้อเท็จจริงโดยเสรีกันนั้น จึงทำได้โดยตกลงแยกทางกันของกลุ่มสัมพันธ์ แต่หากอีกฝ่ายถูกทอดทิ้งและเกิดความเสียหาย และมีเหตุผลประกอบ ศาลอาจพิจารณาให้ฝ่ายที่ทำให้เกิดความเสียหายต่ออีกฝ่ายชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้

เมื่อเปรียบเทียบ (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... พบว่าแตกต่างกับกฎหมายฝรั่งเศส เนื่องจากร่างกฎหมายไทยไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ของคู่ชีวิตที่ประสงค์จะอยู่ร่วมกัน โดยไม่จดทะเบียนคู่ชีวิต แต่ต้องการมีผลผูกพันตามกฎหมายครอบครัวเช่นกลุ่มสมรสบางประการได้ ดังนั้นการอยู่กินกันโดยไม่จดทะเบียนจึงมีผลเป็นการใช้สิทธิในสถานะของหุ้นส่วนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งมีลักษณะเป็นหุ้นส่วนชีวิตในทางแพ่งอันอยู่บนพื้นฐานวัตถุประสงค์ที่แตกต่างจากกฎหมายฝรั่งเศสที่การอยู่กินกันฉันสามีภริยาสามารถก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์ระหว่างกันตามสิทธิบางประการที่คู่ชีวิตพึงได้รับในการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวจากรัฐ

4.2.2.2 การจดทะเบียนความสัมพันธ์

การจดทะเบียนความสัมพันธ์ในประเทศฝรั่งเศส ตามกฎหมาย Pacte Civil de Solidarité หรือ Civil Solidarity Pact มีขึ้นเพื่อให้เป็นทางเลือกแก่บุคคลซึ่งประสงค์ที่จะได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายในลักษณะของครอบครัวที่มีใช้ลักษณะของการสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส จึงเป็นเหตุให้กฎหมายดังกล่าวมิได้ให้ความเสมอภาคในสิทธิหน้าที่ตามกฎหมายแก่ครอบครัวของคู่รักร่วมเพศอย่างเท่าเทียมกับคู่สมรส โดยคู่ชีวิตตามกฎหมาย Pacs มีเพียงสิทธิได้รับการยอมรับตามกฎหมายในรูปแบบครอบครัวที่คล้ายคลึงกับสิทธิหน้าที่ที่มีในครอบครัวของกลุ่มสมรสชายหญิงเพียงบางประการ

กฎหมายกำหนดให้บุคคลเพศเดียวกันหรือต่างเพศที่บรรลุนิติภาวะแล้วสามารถทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันเพื่อจัดการความเป็นอยู่ร่วมกันได้³⁹⁰ แต่ทั้งนี้ต้องมีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ซึ่งสอดคล้องกับอายุของการสมรส และไม่เป็นคู่ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน เช่น บุพการีและผู้สืบสันดานโดยตรง หรือญาติที่เกี่ยวข้องกันโดยการสมรสโดยตรงและระหว่างญาติพี่น้องจนถึงทายาทลำดับที่สาม³⁹¹ และการจดทะเบียนความสัมพันธ์นั้นจะต้องไม่เป็นการจดทะเบียนซ้อน³⁹²

³⁹⁰ Civil Code of France, Article 515-1.

³⁹¹ Civil Code of France, Article 515-2 (1).

³⁹² Civil Code of France, Article 515-2 (2) (3).

การอยู่กินกันภายใต้ข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันต้องทำการจดทะเบียน ณ สำนักงานท้องที่ตามภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ของคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ประสงค์จะจดทะเบียนข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน โดยคู่สมพันธ์จะต้องยื่นข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันต่อนายทะเบียน โดยทำเป็นเอกสารตัวจริงสองฉบับ และแนบเอกสารทางทะเบียนราษฎร และต้องมีการพิจารณาและรับรองว่าคู่สมพันธ์ที่จดทะเบียนความสัมพันธ์มิได้เป็นคู่สมพันธ์ที่มีคู่สมพันธ์อยู่ก่อนแล้วหรือมีคู่ชีวิตกับบุคคลอื่นมาก่อน ในขณะที่มาจดทะเบียนความสัมพันธ์ ผู้ที่มีอำนาจรับรองก็คือ นายทะเบียนของท้องที่ซึ่งมีเขตอำนาจเหนือสถานที่เกิด และหากเป็นกรณีที่เกิดในต่างประเทศ เจ้าหน้าที่กงสุลแห่งกรุงปารีสมีอำนาจรับรองเอกสารทั้งหมดที่ได้ยื่นจนครบ จากนั้นนายทะเบียนจะนำประกาศตกลงไปจดทะเบียนข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน นายทะเบียนจะตรวจดูและลงวันที่ข้อตกลงทั้งสองฉบับ และให้คู่ตกลงต่างเก็บไว้ฝ่ายละฉบับ จากนั้นก็จะทำการประกาศการจดทะเบียน³⁹³

ความสัมพันธ์ของคู่ชีวิตที่เป็นบุคคลหลากหลายทางเพศตามข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน³⁹⁴ ไม่จำเป็นต้องซื้อสัตย์สุจริตต่อกัน มีเพียงสิทธิได้รับการยอมรับตามกฎหมายในรูปแบบครอบครัวที่คล้ายคลึงกับสิทธิหน้าที่ที่มีในครอบครัวของคู่สมรสชายหญิงเพียงบางประการ เช่น ในความสัมพันธ์ส่วนตัวนั้นต้องมีการช่วยเหลืออุปการะซึ่งกันและกันและร่วมรับผิดชอบสำหรับหนี้สินภายในบ้านต่อชีวิตประจำวัน มีการเสียภาษีร่วมกัน มีสิทธิหน้าที่ในทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต แต่ทั้งนี้ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันรวมถึงทางการเงินจะต้องกำหนดไว้ในข้อตกลง หนี้ร่วมระหว่างคู่ชีวิตที่เกิดจากการที่คู่ตกลงอีกฝ่ายหนึ่งได้ก่อขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีพในชีวิตประจำวัน และร่วมกันรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยการได้รับการยอมรับตามกฎหมายประกันสังคม เป็นต้น แต่สิทธิหน้าที่ซึ่งจำเป็นแก่ครอบครัวของคู่รักร่วมเพศ เช่น สิทธิหน้าที่ระหว่างบิดามารดาและบุตร หรือสิทธิในการรับมรดกของคู่ชีวิตอีกฝ่ายในฐานะทายาทโดยธรรม จะไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายแต่ประการใด

ส่วนสิทธิหน้าที่ระหว่างบิดามารดาและบุตร และสิทธิหน้าที่ตามกฎหมายการรับบุตรบุญธรรมและการผสมเทียม และสิทธิในการรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรม กฎหมาย Pacs มิได้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิหน้าที่ในความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตรในครอบครัวของคู่ชีวิตไว้โดยเฉพาะ ไม่ว่าคู่ชีวิตนั้นจะเป็นคู่ชีวิตของบุคคลที่มีเพศเดียวกันหรือเป็นคู่ชีวิตต่างเพศก็ตาม ดังนั้น สิทธิหน้าที่ระหว่างบิดามารดาและบุตรในครอบครัวของคู่ชีวิตจึงต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้บังคับทั่วไป สำหรับการรับบุตรบุญธรรมและการผสมเทียมในกรณีของคู่ชีวิตที่มีเพศเดียวกัน กฎหมาย Pacs ก็มีได้บัญญัติรับรองสิทธิของคู่ชีวิตซึ่งเป็นบุคคลที่มีเพศ

³⁹³ Civil Code of France, Article 515-3.

³⁹⁴ Civil Code of France, Article 515-4.

เดียวกันไว้โดยเฉพาะเช่นเดียวกัน ดังนั้นการรับบุตรบุญธรรมจึงต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีอยู่เดิม และเป็นกรณีเดียวกันกับหลักเกณฑ์ในการรับบุตรบุญธรรมของกลุ่มสมาชิกหญิง กล่าวคือ การรับบุตรบุญธรรมนั้นคู่ชีวิตที่มีเพศเดียวกันสามารถรับบุตรบุญธรรมได้แต่เป็นการรับบุตรบุญธรรมโดยคู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่เพียงฝ่ายเดียวโดยไม่อาจรับบุตรบุญธรรมร่วม ในส่วนของการผสมเทียมกฎหมาย Pacs มิได้บัญญัติรับรองสิทธิของคู่ชีวิตที่มีเพศเดียวกันในการผสมเทียมมนุษย์ไว้เช่นเดียวกัน การผสมเทียมของคู่ชีวิตที่มีเพศเดียวกันจึงไม่อาจกระทำได้ เพราะต้องห้ามตามบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการผสมเทียม

นอกจากนี้ สถานะความเป็นคู่ชีวิตไม่สามารถเทียบได้กับการสมรส โดยความเป็นคู่ชีวิตไม่สามารถก่อให้เกิดสถานะความสัมพันธ์ในฐานะเครือญาติกับครอบครัวของคู่ชีวิต และไม่กระทบถึงสถานะตามกฎหมายของบุคคล ซึ่งเป็นคู่ชีวิตยังคงมีสถานภาพโสด (Single) ดังนั้น สิทธิในการรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมระหว่างกันจึงไม่ได้รับการบัญญัติไว้ในกฎหมาย Pacs แต่ประการใด ส่วนผลทางด้านอื่นๆ เมื่อทำการตกลงเข้าอยู่ร่วมกันแล้วก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางด้านการทรัพย์สิน โดยที่คู่ตกลงอาจกำหนดการจัดการทรัพย์สินไว้ในข้อตกลงขณะที่จะจดทะเบียนก็ได้ โดยหากคู่ตกลงได้ทำการตกลงในการจัดการทรัพย์สินอันเป็นทรัพย์สินที่ไม่สามารถแบ่งแยกได้ กฎหมายให้สันนิษฐานไว้ว่าไม่สามารถแบ่งครึ่งได้³⁹⁵

สำหรับการสิ้นสุดข้อตกลงการอยู่ร่วมกันอาจเกิดขึ้นได้โดยฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดถึงแก่ความตาย หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไปทำการสมรสกับบุคคลที่สาม โดยจะมีผลทำให้การใช้ชีวิตคู่ร่วมกันทางทะเบียนสิ้นสุดลงนับแต่เหตุการณ์นั้นได้เกิดขึ้น³⁹⁶ ทั้งนี้เมื่อนายทะเบียนสำนักทะเบียนท้องถิ่นที่คู่สัมพันธ์ได้ยื่นขอจดทะเบียนยกเลิกได้รับการยืนยันว่าคู่สัมพันธ์ฝ่ายหนึ่งได้เสียชีวิตหรือมีการจดทะเบียนสมรสโดยนายทะเบียนตามกฎหมายแพ่งนี้จะดำเนินการจดทะเบียนสิ้นสุดความสัมพันธ์และประกาศเป็นทางการ³⁹⁷ อย่างไรก็ตาม กรณีการสิ้นสุดลงด้วยความสมัครใจของทั้งสองฝ่ายจะต้องยื่นเอกสารจดทะเบียนยกเลิกความสัมพันธ์นี้ต่อนายทะเบียน ณ สำนักทะเบียนท้องถิ่นที่ได้ทำการจดทะเบียนความสัมพันธ์³⁹⁸

เมื่อเปรียบเทียบ (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... พบว่าคล้ายกับกฎหมายฝรั่งเศสบางประการ เช่น คู่สัมพันธ์ต่างต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน รวมถึงทางด้านการเงิน โดยการช่วยเหลือนี้จะต้องกำหนดไว้ในข้อตกลง และยังต้องรับผิดชอบในหนี้ที่เกิด

³⁹⁵ Civil Code of France, Article 515-5-1 : Civil Solidarity Pact.

³⁹⁶ Civil Code of France, Article 515-7 วรรค 1 : Civil Solidarity Pact.

³⁹⁷ Civil Code of France, Article 515-7 วรรค 2 : Civil Solidarity Pact.

³⁹⁸ Civil Code of France, Article 515-7 วรรค 4 : Civil Solidarity Pact.

จากการที่คู่ตกลงอีกฝ่ายหนึ่งได้ก่อตั้งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน และร่วมกันรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย แต่ต้องมีการช่วยเหลืออุปการะซึ่งกันและกันด้วย

4.2.2.3 การสมรส

ระบบกฎหมายฝรั่งเศสถือว่าการสมรส (marriage) เป็นความสัมพันธ์ที่มีจุดประสงค์เพื่อการสร้างครอบครัว และมีความผูกพันกันระหว่างคู่สมรส กฎหมายจึงได้มีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ในกรณีดังกล่าวไว้โดยละเอียด การสมรสตามกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสกำหนดหลักเกณฑ์ให้การสมรสทำได้โดยบุคคลสองคนที่มีเพศต่างกันหรือมีเพศเดียวกัน³⁹⁹ แต่ทั้งนี้ต้องมีอายุ 18 ปีบริบูรณ์⁴⁰⁰ ไม่เป็นญาติสืบสายโลหิตกัน⁴⁰¹ หรือเป็นผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรมซึ่งถือเป็นกรณีข้อยกเว้นจากผลของการอุปการะเลี้ยงดูบุตรบุญธรรมนั้น⁴⁰² และมีคู่อุปการะอยู่ก่อนแล้ว⁴⁰³ นอกจากนี้การสมรสจะต้องเกิดจากความยินยอมของทั้งสองฝ่าย⁴⁰⁴ กรณีที่เป็นการสมรสโดยผู้เยาว์ที่อายุยังไม่ถึง 18 ปี จะต้องได้รับความยินยอมจากบิดามารดาในการสมรสก่อน⁴⁰⁵ เว้นแต่จะมีเหตุผลอย่างร้ายแรงที่ศาลอาจยินยอมให้ทำการสมรสได้ นอกเหนือจากนี้คู่สมรสยังต้องรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการสมรส กล่าวคือ ต้องเป็นผู้ไม่มีความบกพร่องทางจิตใจ ไม่เป็นคนวิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถ ทั้งนี้การจดทะเบียนสมรสจะสมบูรณ์ตามกฎหมาย บุคคลทั้งสองจะต้องยื่นคำร้องต่อสำนักงานท้องถิ่นที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีภูมิลำเนาอยู่ และให้ดำเนินการประกาศการสมรส

ผลของการสมรส ในความสัมพันธ์ส่วนตัว คู่สมรสต่างมีสิทธิต่างๆ ในฐานะคนในครอบครัวที่ต้องซื่อสัตย์สุจริต หรือการช่วยเหลืออุปการะซึ่งกันและกัน สำหรับประเด็นเกี่ยวกับบุตร คู่สมรสสิทธิต่างๆร่วมกันในการดูแลบุตร เช่น การให้การศึกษา การดูแล รวมทั้งมีสิทธิในการรับบุตรบุญธรรมร่วมกัน ส่วนความสัมพันธ์ทางด้านทรัพย์สิน ด้วยคู่ชีวิตอยู่ในฐานะคู่สมรสที่ชอบด้วยกฎหมายจึงทำให้มีผลในทางกฎหมายต่อกัน เช่น การแบ่งทรัพย์สินเป็นสินสมรสและสินส่วนตัว เว้นแต่ในกรณีที่มีการทำสัญญาก่อนสมรสหรือสัญญาต่างๆไว้เป็นพิเศษโดยความสมัครใจ ซึ่งมีสาระสำคัญเป็นการแยกทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส อันไม่ก่อให้เกิดระบบสินสมรสตาม Article

³⁹⁹ Civil Code of France, Article 143.

⁴⁰⁰ Civil Code of France, Article 144.

⁴⁰¹ Civil Code of France, Article 161-164.

⁴⁰² Civil Code of France, Article 366.

⁴⁰³ Civil Code of France, Article 147.

⁴⁰⁴ Civil Code of France, Article 146.

⁴⁰⁵ Civil Code of France, Article 148.

1536⁴⁰⁶ ทรัพย์สินที่หามาได้ระหว่างสมรสถือเป็นสินส่วนตัวของฝ่ายนั้น คู่สมรสทั้งสองยังคงต้องรับผิดชอบร่วมกันในค่าใช้จ่ายของครอบครัวตามบทบัญญัติของ Article 214⁴⁰⁷ และ 1537⁴⁰⁸ เช่น เครื่องใช้ส่วนตัว เสื้อผ้า เครื่องประดับและเครื่องมือในการประกอบอาชีพของแต่ละฝ่ายให้ถือว่าเป็นสินส่วนตัว

นอกจากนี้ คู่สมรสสามารถใช้สิทธิต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการสมรสตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ได้ เช่น สิทธิในการลาคลอดตามกฎหมายแรงงาน หรือสิทธิในการได้เงินช่วยเหลือในกรณีการสิ้นสุดลงของการสมรส เช่น สิทธิเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู หรือค่าชดเชยเนื่องจากการหย่านั้น จากอีกฝ่าย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานะของแต่ละฝ่ายในขณะที่หย่าว่าการหย่านั้นมีผลให้คู่สมรสอีกฝ่ายสูญเสียรายได้ หรือยากจนลงกว่าขณะสมรสเพียงใด โดยกรณีที่มีการสมรสสิ้นสุดลงด้วยการหย่าให้แต่ละฝ่ายได้รับสินส่วนตัวของตนตามที่มิ ในกรณีที่การสมรสสิ้นสุดลงด้วยสาเหตุความตายของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ให้ทรัพย์สินของฝ่ายที่เสียชีวิตตกเป็นมรดกแก่ทายาท ซึ่งหมายรวมถึง คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่ด้วย เว้นแต่จะกำหนดเป็นอย่างอื่นตามพินัยกรรม ในกรณีอสังหาริมทรัพย์ที่ได้มาระหว่างสมรสในชื่อของทั้งสองฝ่าย ให้สันนิษฐานไว้ว่าเป็นของแต่ละฝ่ายคนละครึ่ง เว้นแต่จะมีหลักฐานพิสูจน์เป็นอย่างอื่นและหนี้ที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ก่อขึ้นระหว่างสมรสให้ถือเป็นหนี้ร่วม

ส่วนการสิ้นสุดการสมรสของประเทศฝรั่งเศส สามารถการสิ้นสุดลงด้วยเหตุแห่งความตายของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือการสิ้นสุดลงด้วยความตกลงของทั้งสองฝ่าย หรือการสิ้นสุดลงด้วยการหย่า และการสิ้นสุดลงตามคำพิพากษาของศาล โดยการฟ้องหย่าด้วยความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่กระทำผิดต่อหน้าที่การเป็นสามีภริยาเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาให้หย่าได้

เมื่อเปรียบเทียบ (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... พบว่า มีความคล้ายกับกฎหมายฝรั่งเศส ทั้งหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการสมรส ผลการสมรส การสิ้นสุดการสมรส และการรับบุตรบุญธรรมร่วมกัน อย่างไรก็ตาม สำหรับหลักเกณฑ์ในเรื่องสวัสดิการของรัฐอาจมีความแตกต่างกันตามการยอมรับของข้อกำหนดว่าไม่ขัดหรือแย้งกับหลักเกณฑ์ของไทยหรือไม่ เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาในแต่ละระบบและกลไกของข้อกำหนดและการศึกษาเปรียบเทียบในครั้งต่อไป

⁴⁰⁶ Civil Code of France, Article 1536.

⁴⁰⁷ Civil Code of France, Article 214.

⁴⁰⁸ Civil Code of France, Article 1537.

4.2.3 เปรียบเทียบการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของประเทศไทยกับ ไต้หวัน

การสมรสของบุคคลเพศเดียวกันตามกฎหมายในไต้หวันเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐบัญญัติการใช้บังคับการตีความสภาตุลาการ เลขที่ 748⁴⁰⁹ (Act for Implementation of J.Y. Interpretation No. 748) เป็นกฎหมายที่ใช้เป็นรากฐานทางกฎหมายสำหรับการสมรสของบุคคลเพศเดียวกัน เพื่อให้การสมรสของบุคคลเพศเดียวกันนั้นชอบด้วยกฎหมาย โดยการบัญญัติกฎหมายแยกต่างหากแทนการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่ง

โดยรัฐบัญญัติการใช้บังคับการตีความสภาตุลาการ เลขที่ 748 ของไต้หวันกำหนดความหมายของคู่สมรส หมายถึงบุคคลสองคนที่เป็นเพศเดียวกันอาจสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดตามธรรมชาติในลักษณะเป็นการเฉพาะ โดยมีวัตถุประสงค์ในการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างถาวร⁴¹⁰ ทั้งนี้คู่สมรสต้องเป็นบุคคลที่มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปี กรณีที่เป็นผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนตามกฎหมายในการสมรสดังกล่าว⁴¹¹ ส่วนการจดทะเบียนสมรสจะต้องดำเนินการจดทะเบียนเป็นลายลักษณ์อักษร ณ ที่สำนักบริหารการครัวเรือน และมีพยานลงนามอย่างน้อย 2 คน⁴¹²

สำหรับข้อห้ามในการสมรสตามรัฐบัญญัตินี้กำหนดให้บุคคลเพศเดียวกันไม่สามารถจดทะเบียนสมรสกับญาติที่มีสายสัมพันธ์ทางสายโลหิตหรือที่เกิดจากการสมรส ญาติที่สืบสายสายโลหิต ถือเป็นเครือญาติลำดับที่ 4 โดยการสมรสจะไม่นำไปใช้กับบุคคลซึ่งเป็นเครือญาติเดียวกันหรือเป็นญาติที่มาจาการรับบุตรบุญธรรมในชั้นลำดับนี้ และญาติที่เกิดจากการสมรสถือเป็นเครือญาติ ลำดับที่ 5 ทั้งนี้ข้อห้ามการสมรสระหว่างญาติสืบสายโลหิตตามที่ระบุไว้คงใช้บังคับต่อไป แม้ภายหลังความสัมพันธ์ระหว่างญาติที่เกิดจากการสมรสได้ยุติลง และข้อห้ามการสมรสกับญาติสืบสายโลหิตหรือญาติที่เกิดจากการสมรสให้ใช้บังคับกับบุตรบุญธรรมในเครือญาติที่สืบเชื้อสายโดยตรงที่ภายหลังสิ้นสุดความสัมพันธ์การรับบุตรบุญธรรมนั้นด้วย⁴¹³ นอกจากนี้ผู้ปกครองต้องไม่สร้างความสัมพันธ์กับผู้อยู่ในความปกครองที่เป็นเพศเดียวกันในระหว่างที่เป็นผู้ปกครองอยู่นั้น เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากบิดามารดาของผู้อยู่ในความปกครอง⁴¹⁴

⁴⁰⁹ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*

⁴¹⁰ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 2.

⁴¹¹ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 3.

⁴¹² From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 4.

⁴¹³ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 5.

⁴¹⁴ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 6.

บุคคลซึ่งมีคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งหรือมีคู่สมรสตามรัฐธรรมนูญนี้ อยู่แล้ว ไม่สามารถทำสัญญาสมรสกับบุคคลอื่นได้ และไม่อาจทำการสมรสกับบุคคลสองคนขึ้นไป หรือทำสัญญาสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและทำสัญญาสมรสตามรัฐธรรมนูญนี้ ร่วมกัน และคู่สมรสจะไม่ทำสัญญาสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่ง⁴¹⁵

การสมรสถือเป็น โฆษหากไม่ดำเนินการตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4 หรือกรณีที่ฝ่าฝืนข้อห้ามตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 5 หรือกรณีที่ฝ่าฝืนข้อห้ามตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 7 วรรค 1 หรือวรรค 2 และหากการสมรสเป็นการละเมิดมาตรา 7 วรรค 3 ถือเป็น โฆษด้วย

บทบัญญัติตามมาตรา 988 อนุ วรรค 3 และมาตรา 988-1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งจะใช้บังคับโดยอนุโลมกับ อนุ วรรค 3 วรรค 1 และวรรค 2 ของมาตรานี้

ในกรณีที่การสมรสของบุคคลตามมาตรา 2 ขัดต่อบทบัญญัติมาตรา 3 วรรค 1 บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือตัวแทนตามกฎหมายอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้เพิกถอนการสมรสนั้นได้ แต่ทั้งนี้ไม่อาจยื่นคำร้องในกรณีที่บุคคลนั้นเป็นผู้บรรลุนิติภาวะตามที่ระบุไว้ในมาตราดังกล่าวกรณีที่การสมรสขัดต่อบทบัญญัติมาตรา 3 วรรค 2 ตัวแทนตามกฎหมายของคู่สัญญา อาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อเพิกถอนได้ แต่การยื่นคำร้องดังกล่าวไม่อาจกระทำได้เมื่อพ้นกำหนด 6 เดือนนับแต่วันที่รู้ถึงข้อเท็จจริงนั้น หรือ 1 ปี ภายหลังจากการสมรส กรณีการสมรสขัดต่อบทบัญญัติมาตรา 6 ผู้ปกครองหรือเครือญาติที่ใกล้ชิดอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อเพิกถอนได้ แต่การยื่นคำร้องดังกล่าวไม่อาจกระทำได้เมื่อพ้นกำหนด 1 ปี ภายหลังจากการสมรส⁴¹⁶

ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งเกี่ยวกับข้อกำหนดและผลทางกฎหมายของการเพิกถอนการสมรสตามมาตรา 996 ถึง 998 มาใช้บังคับแก่คู่สมรสตามมาตรา 2 โดยอนุโลม ในกรณีที่การสมรสของบุคคลเพศเดียวกันตามมาตรา 2 เป็น โฆษหรือเพิกถอน ให้นำบทบัญญัติของมาตรา 999 และมาตรา 999-1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งว่าด้วยการกำหนดการดูแลและความเป็นผู้ปกครองเด็ก ค่าเสียหาย ค่าเลี้ยงดู และการเรียกคืนทรัพย์สินมาใช้บังคับโดยอนุโลม⁴¹⁷

ในความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสตามรัฐธรรมนูญนี้ คู่สมรสอยู่ภายใต้พันธะผูกพันในการอยู่ร่วมกัน เว้นแต่จะมีเหตุอันสมควร⁴¹⁸ ภูมิลำเนาของคู่สมรสตามมาตรา 2 จะต้องทำข้อตกลงร่วมกัน หากไม่ได้ตกลงกันหรือตกลงกันไม่ได้ อาจร้องขอให้ศาลตัดสินได้⁴¹⁹ คู่สมรสมีหน้าที่เป็นตัวแทน

⁴¹⁵ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 7.

⁴¹⁶ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 9.

⁴¹⁷ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 10.

⁴¹⁸ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 11.

⁴¹⁹ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 12.

ของกันและกันในการจัดการเรื่องครัวเรือนในแต่ละวัน ในกรณีที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งใช้สิทธิของตนในทางที่ผิด อีกฝ่ายหนึ่งอาจจำกัดสิทธินั้น แต่การจำกัดสิทธิดังกล่าวไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของบุคคลที่สามที่ได้มาโดยสุจริต⁴²⁰ และจะต้องร่วมรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายในครัวเรือน หน้าที่ดูแลครัวเรือน หรือเงื่อนไขอื่น ๆ ตามความสามารถฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละฝ่าย เว้นแต่กฎหมายหรือข้อตกลงร่วมกันจะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น คู่สมรสจะต้องรับผิดชอบร่วมกันในหนี้ที่เกิดจากค่าใช้จ่าย⁴²¹ นอกจากนี้ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่ง หมวด 2 ว่าด้วยทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา มาตรา 4 มาใช้กับคู่สมรสตามมาตรา 2 นี้โดยอนุโลม⁴²²

การสิ้นสุดความสัมพันธ์ของคู่สมรสสามารถทำเป็นข้อตกลงร่วมกันของคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย แต่หากเป็นผู้เยาว์จะต้องได้รับความยินยอมจากตัวแทนโดยชอบด้วยกฎหมายการบอกเลิกให้ทำเป็นหนังสือ โดยต้องมีพยานลงลายมือชื่ออย่างน้อยสองคน และจดทะเบียนเลิกจ้างที่สำนักบริหารครัวเรือน⁴²³

ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกระทำการตามเงื่อนไขในข้อหนึ่งข้อใดต่อไปนี้อีกฝ่ายอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้มีคำสั่งทางกฎหมายให้สิ้นสุดความสัมพันธ์⁴²⁴

- 1) กรณีที่เขาหรือเธอได้ทำผิดเงื่อนไขคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งหรือตามมาตรา 2
- 2) กรณีที่เขาหรือเธอมีเพศสัมพันธ์โดยความยินยอมกับบุคคลอื่น
- 3) กรณีที่เขาหรือเธอล่วงละเมิดอีกฝ่ายหนึ่ง ทำให้อีกฝ่ายไม่สามารถทนอยู่ร่วมกันได้
- 4) กรณีที่เขาหรือเธอล่วงละเมิดญาติทางสายเลือดของอีกฝ่ายหนึ่ง หรือญาติทางสายตรงของเขาหรือเธอล่วงละเมิดอีกฝ่าย ทำให้อีกฝ่ายไม่สามารถทนอยู่ร่วมกันได้
- 5) กรณีที่อีกฝ่ายหนึ่งได้ละทิ้งตนไปโดยไม่สุจริต และการละทิ้งนั้นยังคงอยู่
- 6) กรณีที่เขาหรือเธอมีเจตนาที่จะฆ่าอีกฝ่ายหนึ่ง
- 7) กรณีที่เขาหรือเธอมีโรคติดต่ออย่างร้ายแรงที่ไม่อาจรักษาหาย
- 8) กรณีที่ไม่อาจทราบได้ว่าอีกฝ่ายยังมีชีวิตอยู่หรือเสียชีวิตไปแล้วเป็นเวลากว่าสามปี หรือ

⁴²⁰ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 13.

⁴²¹ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 14.

⁴²² From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 15.

⁴²³ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 16.

⁴²⁴ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 17.

9) กรณีที่เขาหรือเธอถูกศาลพิพากษาให้จำคุกเกิน 6 เดือนในความผิดที่กระทำโดยเจตนา

เมื่อมีเหตุการณ์ร้ายแรงใดๆ เกิดขึ้นนอกเหนือจากที่ระบุไว้ในวรรคก่อน ซึ่งทำให้ยากต่อการรักษาสัมพันธภาพไว้ คู่สมรสตามมาตรา 2 ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้สิ้นสุดความสัมพันธ์นั้นได้

กรณีที่ระบุไว้ใน (1) และ (2) ของวรรค 1 ไม่อาจใช้ได้ หากเขาหรือเธอเป็นผู้ยินยอมให้มีการกระทำความผิด หรือได้ยินยอมในภายหลัง หรือได้รู้ถึงเหตุอันมาเป็นเวลานานกว่า 6 เดือน หรือ 2 ปี หลังจากเหตุอันนั้นได้เกิดขึ้น กรณีที่ระบุไว้ใน (6) และ (9) ของวรรค 1 ไม่อาจใช้ได้ หากเขาหรือเธอได้รู้ถึงเหตุอันนั้นมาเป็นเวลานานกว่า 1 ปี หรือ 5 ปี หลังจากเหตุอันนั้นได้เกิดขึ้น

เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงโดยการไกล่เกลี่ยของศาล หรือโดยคำพิพากษาของศาล ศาลต้องแจ้งไปยังสำนักบริหารครัวเรือนเพื่อทราบถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มสมรสที่สิ้นสุดลง⁴²⁵

กรณีที่สถานะของกลุ่มสมรสสิ้นสุดลง ให้นำบทบัญญัติของมาตรา 1055 ถึง 1055-2 และมาตรา 1056 ถึง 1058 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งว่าด้วยสิทธิการเป็นผู้ปกครองบุตร ความปกครอง ค่าเสียหาย ค่าอุปการะเลี้ยงดู การเรียกคืนทรัพย์สินมาบังคับใช้โดยอนุโลม⁴²⁶

ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้รับบุตรบุญธรรมของอีกฝ่ายหนึ่งเป็นบุตรบุญธรรม ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งว่าด้วยการรับบุตรบุญธรรมมาใช้บังคับโดยอนุโลม⁴²⁷ ส่วนหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูให้นำบทบัญญัติของมาตรา 1111 ถึงมาตรา 1111-2 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคู่สมรสมาใช้บังคับกับคู่สมรสตามมาตรา 2 โดยอนุโลม⁴²⁸ คู่สมรสมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 1116-1, มาตรา 1117 วรรค 1, มาตรา 1118, มาตรา 1118-1 วรรค 1 และวรรค 2 และมาตรา 1119 ถึง 1121 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูให้นำมาใช้บังคับกับคู่สมรสตามมาตรา 2 โดยอนุโลมด้วย⁴²⁹

คู่สมรสเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งจะมีสิทธิในการรับมรดกของกันและกัน ทั้งนี้โดยนำบทบัญญัติในหมวดที่ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งว่าด้วยมรดกมาใช้บังคับโดยอนุโลม และให้นำมาบังคับใช้กับทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับคู่สมรสตามมาตรา 2 โดยอนุโลมด้วย⁴³⁰

⁴²⁵ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 18.

⁴²⁶ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 19.

⁴²⁷ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 20.

⁴²⁸ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 21.

⁴²⁹ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 22.

⁴³⁰ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 23.

บทบัญญัติของหลักการทั่วไปในหมวดที่ 1 และผลผูกพันในหมวดที่ 2 ของประมวลกฎหมายแพ่งที่เกี่ยวกับคู่ชีวิต คู่สมรส การสมรส หรือการสิ้นสุดการสมรส ให้นำมาบังคับใช้กับคู่สมรสตามมาตรา 2 โดยอนุโลม ส่วนกฎหมายอื่นนอกเหนือจากประมวลกฎหมายแพ่งที่เกี่ยวกับคู่ชีวิต คู่สมรส การสมรส หรือการสิ้นสุดการสมรส และข้อบังคับที่เกิดขึ้นเนื่องจากคู่ชีวิตหรือคู่สมรสให้บังคับใช้กับคู่สมรสตามมาตรา 2 โดยอนุโลม เว้นแต่จะมีข้อยกเว้นไว้เป็นอย่างอื่นโดยพระราชบัญญัตินี้หรือข้อบังคับอื่นๆ เป็นการเฉพาะ⁴³¹

ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างคู่สมรสตามมาตรา 2 ถือเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาตามกฎหมายภายในซึ่งอยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติครอบครัว⁴³² บุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดๆ ย่อมมีเสรีภาพในความเชื่อทางศาสนาและเสรีภาพอื่นตามสิทธิของตน โดยจะไม่ได้รับผลกระทบจากการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้⁴³³

เมื่อเปรียบเทียบ (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... พบว่า เหมือนกับกฎหมายได้วันที่บัญญัติออกกฎหมายโดยการจัดทำแยกต่างหากแทนการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่ง กล่าวคือ (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... มีเจตนารมณ์ในการตรากฎหมายแยกต่างหากแทนการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เนื่องจากต้องการให้สามารถสนับสนุนสิทธิและเสรีภาพของบุคคลหลากหลายทางเพศได้อย่างรวดเร็ว ไม่ชักช้า อีกทั้งยังมุ่งให้ร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาปรับปรุงกฎหมายที่มีการส่งเสริมการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลหลากหลายทางเพศได้ง่ายและเป็นระบบ ส่วนหลักเกณฑ์การจดทะเบียนเงื่อนไขของการจดทะเบียน ผลภายหลังการจดทะเบียน ความสัมพันธ์ส่วนตัว ความสัมพันธ์ทางด้านทรัพย์สิน หนี้สิน ผลต่อบุคคลภายนอก การสิ้นสุดการจดทะเบียน ตลอดจนหลักเกณฑ์อื่นๆ คล้ายกับบทบัญญัติของ (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไทย เพียงแต่แตกต่างในรายละเอียดในเงื่อนไขของข้อกำหนดที่กำหนดให้พลวัตรและสอดคล้องกับกฎหมายภายในของตน

⁴³¹ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 24.

⁴³² From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 25.

⁴³³ From Laws Regulations Database of The Republic of China, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 345*, Article 26.

4.3 วิเคราะห์ความคิดเห็นต่อการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิต

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นต่อการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) จากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 1 คน นักกฎหมายและนักวิชาการ 4 คน นักเคลื่อนไหวสิทธิเพื่อบุคคลหลากหลายทางเพศ จำนวน 2 คน และกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นบุคคลหลากหลายทางเพศ จำนวน 3 คน สามารถสรุปได้ดังนี้

1) ฝ่ายที่เห็นว่าควรรับรองการอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาของบุคคลเพศเดียวกันเสมือนสามีภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมาย โดยการแก้ไขเพิ่มเติมเงื่อนไขแห่งการสมรสตามมาตรา 1448 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากการที่บุคคลเพศเดียวกันหรือต่างเพศกัน หากมีความประสงค์ที่จะอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยา ก็ควรให้สิทธิเช่นเดียวกัน โดยถ้าหากจะคุ้มครองสิทธิของบุคคลเพศเดียวกันที่อยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาให้ชอบด้วยกฎหมาย การแก้ไขกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว เพื่อรองรับสิทธิของบุคคลเพศเดียวกันที่ประสงค์ให้การอยู่กินฉันสามีภรรยาชอบด้วยกฎหมายซึ่งปัจจุบันได้เป็นที่ยอมรับในสังคม เมื่อไม่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ตลอดจนความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ก็ย่อมสามารถกระทำได้ ซึ่งนอกจากจะเป็นรับรองสิทธิและเสรีภาพในการสร้างครอบครัวตามหลักประกันแห่งรัฐธรรมนูญแล้ว ยังเป็นการลดปัญหาสังคมอีกทางหนึ่ง

สำหรับความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

1) การหมั้น ประเด็นนี้ควรกำหนดให้เป็นเรื่องของความสมัครใจ โดยไม่ต้องกำหนดว่าฝ่ายใดเป็นฝ่ายให้ของหมั้น ให้ขึ้นอยู่กับข้อตกลงของแต่ละฝ่าย เนื่องจากการหมั้นเป็นการทำสัญญาตามกฎหมายที่มีผลผูกพันให้คู่สัญญาปฏิบัติตามสัญญาว่าจะทำการแต่งงานในภายหลัง หากไม่แล้วเมื่อเกิดความเสียหายอีกฝ่ายสามารถเรียกค่าทดแทนจากชื่อเสียง ร่างกาย ทรัพย์สินที่เสียไปได้ จึงไม่จำเป็นที่จะกำหนดให้เฉพาะชายหญิงเท่านั้น

2) เงื่อนไขแห่งการจดทะเบียนคู่ชีวิต ประเด็นนี้ควรกำหนดเงื่อนไขเช่นเดียวกับสามีภรรยาในแต่ละหมวดของบรรพ 5 โดยให้สิทธิทุกคนเท่าเทียมกันหมด เว้นแต่ในเรื่องคุณสมบัติของคู่สมรสที่เปลี่ยนจากคำว่า “ชายหญิง” เป็น “บุคคล” แทน อย่างไรก็ตาม สำหรับเงื่อนไขทางด้านอายุของคู่สมรส ควรกำหนดหลักเกณฑ์ตามหลักสากล กล่าวคือ คู่สมรสควรมีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ เนื่องจากวัยนี้มีร่างกายที่พร้อมสำหรับการตั้งครรภ์ และเกินช่วงวัยระหว่างเด็กและเยาวชนตามกฎหมายอื่นๆ ที่ให้ความคุ้มครองสิทธิอยู่

3) ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต ประเด็นนี้ควรกำหนดความสัมพันธ์เช่นเดียวกับสามีภริยาในแต่ละหมวดของบรรพ 5 โดยให้สิทธิทุกคนเท่าเทียมกันหมด

4) ทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต ประเด็นนี้ควรกำหนดความสัมพันธ์เช่นเดียวกับสามีภริยาในแต่ละหมวดของบรรพ 5 โดยให้สิทธิทุกคนเท่าเทียมกันหมด

5) ความเป็นโมฆะของการจดทะเบียนคู่ชีวิต ประเด็นนี้ควรกำหนดหลักเกณฑ์เดียวกับความเป็นสามีภริยาในแต่ละหมวดของบรรพ 5 โดยให้สิทธิทุกคนเท่าเทียมกันหมด

6) การสิ้นสุดแห่งการจดทะเบียนคู่ชีวิต ประเด็นนี้ควรกำหนดหลักเกณฑ์เดียวกับความเป็นสามีภริยาในแต่ละหมวดของบรรพ 5 โดยให้สิทธิทุกคนเท่าเทียมกันหมด

7) สิทธิและหน้าที่ของคู่ชีวิตและบุตร ประเด็นนี้ไม่ควรจำกัดสิทธิคู่รักเพศเดียวกัน เนื่องจากไม่สามารถใช้คำว่าพ่อแม่ตามธรรมชาติได้ เพราะเจตนารมณ์ของของกฎหมายจริงๆ ก็คือความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการเป็นผู้ปกครองหรือผู้ดูแลเด็ก ซึ่งตามธรรมชาติแล้วพื้นฐานการดูแลบุตรจะต้องใช้ความรักความเข้าใจและความเอาใจใส่เป็นสำคัญ แม้ว่าเพศสภาพของผู้ปกครองที่เป็นเพศเดียวกันจะแตกต่างจากผู้ปกครองอื่นและอาจส่งผลให้เกิดความสับสนทางด้านความคิดของบุตร แต่การใช้ความรักความเข้าใจในการดูแลบุตรนี้จะทำให้บุตรรู้สึกอบอุ่น และเข้าใจในความรักที่ผู้ปกครองมีให้ ดังนั้น หากคู่สมรสเพศเดียวกันไม่สามารถมีบุตรตามธรรมชาติได้ ก็ควรกำหนดให้มีสิทธิในการรับรองบุตร หรือสามารถใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์เพื่อมีบุตรร่วมกันได้

8) ความปกครอง ประเด็นนี้ควรกำหนดการปกครองบุตรเป็นตามกฎหมายเดิมที่กำหนดไว้สำหรับสามีภริยา เนื่องจากบางกรณีบิดามารดาที่เป็นฝ่ายหญิงและชายก็ไม่ได้อยู่ร่วมกันเพื่อดูแลบุตรในปกครองของตนเอง แต่สิทธิและหน้าที่ของบุตรและบิดามารดาที่ยังผูกพันตามกฎหมาย ทั้งบุตรที่มาจากสายโลหิตของอีกฝ่ายหนึ่ง หรือการรับบุคคลอื่นเป็นบุตรบุญธรรม เพศสภาพย่อมไม่มีผลต่อการเป็นผู้ปกครองบุตร เนื่องจากเมื่อมีข้อพิพาทเกี่ยวกับอำนาจปกครองบุตรในศาลชั้น ศาลก็จะเป็นผู้พิจารณาว่าจะมอบอำนาจนั้นให้กับบุคคลใด โดยการพิจารณาจากความสามารถของบุคคลในแต่ละฝ่ายว่าฝ่ายใดสามารถดูแลบุตรได้ดีกว่ากัน ไม่ได้พิจารณาจากเพศสภาพเป็นสำคัญ

9) บุตรบุญธรรม ประเด็นนี้ควรให้สิทธิในการรับบุตรบุญธรรมร่วมกัน โดยกำหนดหลักเกณฑ์เช่นเดียวกับคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งถ้าคู่รักเพศเดียวกันมีบุตรบุญธรรมร่วมกันได้ก็จะมีข้อดี คือ สามารถใช้เป็นเหตุเพิ่มโทษเนื่องจากเป็นบุพการีได้

10) การรับผลประโยชน์จากบุคคลภายนอกในฐานะคู่สมรส ประเด็นนี้ควรกำหนดหลักเกณฑ์เดียวกับความเป็นสามีภริยาในแต่ละหมวดของบรรพ 5 โดยให้สิทธิทุกคนเท่าเทียมกันหมด เช่น รับสวัสดิการรัฐหรือเอกชนของอีกฝ่ายได้ หรือใช้สิทธิลดหย่อนภาษีได้

11) ความรับผิดชอบบุคคลภายนอก ประเด็นนี้ควรกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความเป็นสามีภริยาในแต่ละหมวดของบรรพ 5 โดยให้สิทธิทุกคนเท่าเทียมกันหมด

12) ค่าอุปการะเลี้ยงดู ประเด็นนี้ควรกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความเป็นสามีภริยาในแต่ละหมวดของบรรพ 5 โดยให้สิทธิทุกคนเท่าเทียมกันหมด

13) มรดก ประเด็นนี้ควรกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความเป็นสามีภริยาในแต่ละหมวดของบรรพ 6 โดยให้สิทธิทุกคนเท่าเทียมกันหมด

สิ่งสำคัญของการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวก็คือการแก้ไขคำนิยามให้สามารถใช้ได้ร่วมกันกับทุกคนอย่างเสมอภาค เช่น การใช้คำว่า “บุคคล” แทนชายหญิง หรือการใช้คำว่า “บุพการี” แทนบิดามารดา หรือการใช้คำว่า “ผู้หมั้น” และ “ผู้รับหมั้น” แทนสำหรับการหมั้น เป็นต้น ซึ่งการแก้ไขดังกล่าวจะเป็นการให้การรับรองสิทธิและหน้าที่ไปถึงบุคคลเพศเดียวกัน กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของบิดามารดากับบุตรก็ยังคงเหมือนเดิมไม่จำเป็นต้องตรากฎหมายใหม่เพิ่มเติม ทั้งนี้เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายครอบครัวมีไว้เพื่อบังคับใช้อย่างตรงไปตรงมา ไม่จำเป็นต้องตีความเพิ่มเติมนอกจากนี้ กฎหมายใดที่มีผลทางนิตินัยต่อคู่สมรสที่เป็นบุคคลต่างเพศ ก็ให้ยกกฎหมายนั้นมาบังคับใช้กับบุคคลเพศเดียวกันเช่นกัน

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่กฎหมายควรให้ความเสมอภาคแก่กลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศ คือ สิทธิในการเลือกใช้นามานาม โดยเพิ่มสิทธิแก่กลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศให้สามารถเลือกที่จะใช้หรือไม่ใช้คำนำหน้านาม หรือรับรองสถานะของบุคคลทางกฎหมายเพิ่มเติม โดยกำหนดให้เลือกใช้คำว่า “คุณ” แทนคำว่า นาง นางสาว หรือนาย ได้ เป็นต้น

การบัญญัติกฎหมายโดยใช้คำว่า “อนุโลม” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในกฎหมายที่ตราขึ้นใหม่ สำหรับการกำหนดสถานะ สิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบ หรือการอื่นใดของคู่สมรสหรือสามีภริยาตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับกับคู่ชีวิตโดยอนุโลม เพียงเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่ซึ่งโดยสภาพจะพึงมีพึงได้แก่ชายและหญิงเท่านั้น จะไม่สามารถบังคับใช้ หรือให้สิทธิและหน้าที่ของความเป็นคู่สมรสเช่นเดียวกับคู่สมรสต่างเพศตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ครบทุกประการ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมและเป็นการเลือกปฏิบัติได้ ดังนั้น จึงไม่จำเป็นต้องแยกบังคับใช้กฎหมายต่างหาก การแก้ไขในประมวลกฎหมายแพ่งว่าด้วยครอบครัว ร่วมกับคู่สมรสชายหญิงจะก่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน

อีกทั้งกฎหมายในประเทศไทยมีจำนวนมาก และกระบวนการร่างกฎหมายฉบับใหม่เพื่อรับรองการอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาของบุคคลเพศเดียวกันเสมือนสามีภริยาที่ชอบด้วยกฎหมายอาจดำเนินการได้ยาก ต้องอาศัยระยะเวลาในการดำเนินการ ทั้งการทำประชาพิจารณ์ การร่างกฎหมาย

การดำเนินขั้นตอนการให้ความเห็นชอบของกฎหมายทางรัฐสภา ดังนั้น การแก้ไขเพิ่มเติมเงื่อนไขแห่งการสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวเพื่อรองรับกลุ่มบุคคลดังกล่าวจะสะดวกและรวดเร็วกว่า เช่น การแก้ไของค์ประกอบความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราตามมาตรา 276 จากเดิมที่ระบุผู้กระทำความผิดต้องเป็นชายเท่านั้น แต่ในปัจจุบันได้แก้ไขเป็นคำว่า “ผู้ใด” แทน เพื่อให้ไม่ว่าบุคคลจะมีรสนิยมทางเพศใด หากมีเพศสภาพเป็นชายหรือหญิง เมื่อกระทำความผิดก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกัน

การแก้ไขกฎหมายเดิมสำหรับคู่สมรสที่ว่าด้วยเรื่องชายหญิง โดยเพิ่มเติมคนที่ประสงค์จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน โดยไม่ต้องระบุว่าเป็นบุคคลเพศใดก็จะครอบคลุมทั้งหมด ทั้งเรื่องของสิทธิประโยชน์ที่จะได้เท่าเทียมกันกับคู่สมรสชายหญิง สอดคล้องกับเรื่องสิทธิมนุษยชนที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคนที่มีสิทธิเท่าเทียมกันได้ในฐานะมนุษย์ โดยไม่แบ่งว่าเพศชายหรือเพศหญิงหรือจะเป็นเพศไหน แต่ที่ผ่านมากฎหมายจะให้สิทธิประโยชน์กับเพศชายค่อนข้างมากกว่าเพศอื่นๆ ดังนั้น เพื่อให้สิทธิของมนุษย์เท่าเทียมกัน การคำนึงถึงสิทธิโดยใช้คำว่ามนุษย์เป็นตัวตั้ง ไม่กำหนดว่ากฎหมายนี้เพื่อเพศใด มนุษย์ทุกคนก็จะมีสิทธิใช้ชีวิตคู่ร่วมกันตามที่กฎหมายรองรับไว้ อันจะทำให้ไม่เกิดการกีดกันสิทธิของบุคคลเพศใดเพศหนึ่ง ทั้งสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ การเงิน การแพทย์ และการดูแลซึ่งกันและกัน กฎหมายก็จะทำการรับรองด้วย

2) ฝ่ายที่เห็นว่าควรรับรองการอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาของบุคคลเพศเดียวกันเสมือนสามีภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมายตามกฎหมายเป็นรูปแบบใหม่ แยกต่างหากจากการสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว เนื่องจากในบริบทกฎหมายไทยไม่มีคำจำกัดความ ไม่มีการกล่าวถึง และไม่มีการบัญญัติศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลากหลายทางเพศ เพราะฉะนั้นเมื่อไม่มีการบัญญัติศัพท์กลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศ การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์โดยการปรับเปลี่ยนนิยามของสามีภรรยาจากชายหญิงเป็นบุคคลก็ไม่เป็นการแก้ไขกฎหมายที่บ่งบอกถึงตัวตนและสิทธิของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ นอกจากนี้ เนื่องจากเจตนารมณ์ของกฎหมายแต่ดั้งเดิมต้องการที่จะให้สิทธิตามเพศสภาพ แม้ปัจจุบันจะมีวิวัฒนาการทางการแพทย์ที่สามารถเปลี่ยนลักษณะทางกายภาพแล้วก็ตาม แต่ร่างกายมนุษย์ก็ไม่อาจเปลี่ยนแปลงกายวิภาคได้ทั้งหมด

ดังนั้น การยกร่างเป็นพระราชบัญญัติเฉพาะขึ้นมาใหม่เพื่อบัญญัติศัพท์บุคคลหลากหลายทางเพศเป็นการเฉพาะ จะเป็นการบัญญัติกฎหมายที่เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนสิทธิของบุคคลหลากหลายทางเพศได้มากกว่า เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายจะบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ วิธีในการดำเนินการชีวิต และขั้นตอนการก่อตั้งครอบครัวของกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศให้เป็นที่ยอมรับทางสังคมอย่างเป็นทางการ ส่งผลให้บุคคลหลากหลายทางเพศสามารถมีตัวตนในสังคมได้อย่าง

เสมอภาคมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ จึงสนับสนุนให้นำตราพระราชบัญญัติคู่ชีวิตมาบังคับใช้ก่อน แล้วจึงค่อยแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายภายหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้แล้ว

สำหรับความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

1) การหมั้น ประเด็นนี้ควรมีการบัญญัติในเรื่องของสัญญาก่อนจดทะเบียนคู่ชีวิต แทนการหมั้น ซึ่งเทียบเคียงเงื่อนไขของสัญญาหมั้นระหว่างชายกับหญิง ตลอดจนการทำสัญญาหลังจดทะเบียนคู่ชีวิต

2) เงื่อนไขแห่งการจดทะเบียนคู่ชีวิต ประเด็นนี้สามารถใช้หลักเกณฑ์ของการจดทะเบียนสมรสคู่ชายหญิงตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เทียบเคียง หรือนำมาปรับใช้โดยอนุโลม

3) ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต ประเด็นนี้ควรนำบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวมาใช้เทียบเคียงกับร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตให้เหมาะสม สอดคล้องกับรูปแบบและวิธีการใช้ชีวิตของบุคคลหลากหลายทางเพศ ไม่ควรยกมาใช้ทั้งหมด

4) ทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต ประเด็นนี้ไม่มีข้อจำกัดด้วยเหตุแห่งเพศสภาพ สามารถนำหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังกล่าวมาปรับใช้ได้โดยอนุโลม เพราะฉะนั้นในเรื่อง ทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิตจึงเท่ากับทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส

5) ความเป็นโมฆะของการจดทะเบียนคู่ชีวิต ประเด็นนี้ไม่มีข้อจำกัดด้วยเหตุแห่งเพศสภาพ สามารถนำหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังกล่าวมาปรับใช้ได้โดยอนุโลม เพราะฉะนั้นในเรื่องความเป็นโมฆะของการจดทะเบียนคู่ชีวิตจึงเท่ากับความเป็นโมฆะของการสมรสในคู่สมรส

6) การสิ้นสุดแห่งการจดทะเบียนคู่ชีวิต ประเด็นนี้ไม่มีข้อจำกัดด้วยเหตุแห่งเพศสภาพ สามารถนำหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังกล่าวมาปรับใช้ได้โดยอนุโลม เพราะฉะนั้นในเรื่องการสิ้นสุดแห่งการจดทะเบียนคู่ชีวิตจึงเท่ากับการสิ้นสุดแห่งการจดทะเบียนสมรสในคู่สมรส

7) สิทธิและหน้าที่ของคู่ชีวิตและบุตร ประเด็นนี้ควรศึกษาผลกระทบต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับเด็กให้ชัดเจน แต่โดยทั่วไปคู่ชีวิตสามารถนำหลักเกณฑ์การรับบุตรบุญธรรมได้มาปรับใช้ในกรณีการรับบุตรบุญธรรมร่วมกันได้

8) ความปกครอง ประเด็นนี้ หากเป็นกรณีการปกครองบุตรร่วมกันตามกฎหมาย เนื่องจากโดยเพศสภาพของคู่ชีวิต แม้ปัจจุบันจะมีวิวัฒนาการทางการแพทย์ที่สามารถเปลี่ยนลักษณะทางกายภาพแล้วก็ตาม แต่ร่างกายมนุษย์ก็ไม่อาจเปลี่ยนแปลงกายวิภาคได้ทั้งหมด ทำให้อาจเกิดปัญหา

ต่อการเลี้ยงดูบุตรที่รัฐพึงต้องคำนึงถึงสิทธิของบุตร ดังนั้น รัฐจึงควรมีการศึกษาวิจัยผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของเด็กที่อยู่กับครอบครัวที่เป็นกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศ และมีขัดแย้งกับกฎหมายคุ้มครองเด็กหรือไม่ เนื่องจากหากบุตรที่ติดมากับอีกฝ่ายและต้องไปอยู่กับครอบครัวใหม่ที่อีกฝ่ายเป็นบุคคลหลากหลายทางเพศ การโอนสิทธิในการเลี้ยงดูบุตรให้กับคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่ง อำนาจในการปกครองบุตรจากบิดาหรือมารดาที่แท้จริงก็จะขาดจากการปกครอง ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับเด็กนั้น ทั้งนี้ไม่เฉพาะการศึกษากรณีเด็กที่ติดมาจากบิดาหรือมารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาแต่เดิม แต่รวมถึงเด็กที่เกิดจากเทคโนโลยีทางการแพทย์ด้วย ดังนั้น จึงควรศึกษาผลกระทบต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นให้ชัดเจน

9) บุตรบุญธรรม ประเด็นนี้การห้ามบุคคลเพศเดียวกันไม่ได้รับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมไม่มีความจำเป็นแต่อย่างใด เพราะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถรับมาเป็นบุตรบุญธรรมตามกฎหมายครอบครัวได้ แม้จะรับร่วมกันไม่ได้แต่ก็ไม่มีประโยชน์ในการกำหนดเป็นข้อห้าม ดังนั้น คู่ชีวิตจึงสามารถทำการรับบุตรบุญธรรมร่วมกันได้ ซึ่งเป็นการกำหนดสิทธิเหมือนคู่สมรสในการรับบุตรบุญธรรมร่วมกัน

10) การรับผลประโยชน์จากบุคคลภายนอกในฐานะคู่สมรส ประเด็นนี้สามารถใช้การรับผลประโยชน์จากบุคคลภายนอกในฐานะคู่สมรสตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เทียบเคียงหรือนำมาปรับใช้โดยอนุโลม

11) ความรับผิดชอบบุคคลภายนอก ประเด็นนี้สามารถใช้หลักเกณฑ์ ความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกของคู่สมรสตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เทียบเคียง หรือนำมาปรับใช้โดยอนุโลม

12) ค่าอุปการะเลี้ยงดู ประเด็นนี้สามารถใช้หลักเกณฑ์เรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดูของคู่สมรสตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เทียบเคียง หรือนำมาปรับใช้โดยอนุโลม

13) มรดก ประเด็นนี้ควรนำด้วยบทในบรรพ 6 ตอนท้ายมาใช้บังคับโดยอนุโลม เพราะฉะนั้นในเรื่องสิทธิในการรับมรดกไม่ว่าจะฐานะทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรม คู่ชีวิตจึงเท่ากับคู่สมรส

จากแนวคิดทั้งสองฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นการสมรสหรือจดทะเบียนคู่ชีวิตของบุคคลเพศเดียวกัน ต่างก็มุ่งคุ้มครองคู่ชีวิตเพศเดียวกันให้เท่าเทียมกับคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 และเจ้ามรดกในบรรพ 6 โดยการกำหนดรูปแบบการจดทะเบียนเพื่อมุ่งคุ้มครองสิทธิและหน้าที่ที่เกิดจากความสัมพันธ์ของบุคคลที่มุ่งจะสร้างครอบครัวเหมือนกัน เช่น ในร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตกำหนดสิทธิและหน้าที่ตามสิทธิและหน้าที่ของคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทั้งความสัมพันธ์ทางด้านทรัพย์สิน สิ้นส่วนตัว สิ้นสมรส ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต ความสิ้นสุดของการเป็นคู่ชีวิต การเป็น โฆษะของคู่ชีวิต การอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน การเยียวยากัน การจัดงานศพให้กัน การเซ็นยินยอมในการผ่าตัด เพราะมีการให้อามาใช้โดยอนุโลม

ยกเว้นการหมั้นที่ไม่มีระบุไว้ เพราะฉะนั้นศักดิ์และสิทธิของกฎหมายจึงเท่าเทียมกัน สามารถบังคับใช้กฎหมายคู่ขนานกันได้ นอกจากนี้ การแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ใช่เป็นประเด็นที่ว่าแก้ไขหรือไม่แก้ไข แต่เป็นเรื่องที่ต้องมีการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องอีกจำนวนมาก ทั้งพระราชบัญญัติ ระเบียบ ข้อบังคับอื่นๆ ซึ่งต้องใช้ระยะเวลา

อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญของการที่จะออกกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิในการสร้างครอบครัวของบุคคลทางเพศให้สมบูรณ์และเสมอภาคกับบุคคลทุกฝ่าย จำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาให้ครอบคลุมทุกบริบทของกฎหมายและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของบุตร ควรมีการศึกษาวិจัยว่าการที่เด็กอยู่กับครอบครัวที่เป็นกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศมีผลต่อร่างกายและจิตใจของเด็กมากน้อยเพียงใด ชัดแย้งกับกฎหมายคุ้มครองเด็กหรือไม่ เนื่องจากหากบุตรที่ติดมากับอีกฝ่ายและต้องไปอยู่กับครอบครัวใหม่ที่อีกฝ่ายเป็นบุคคลหลากหลายทางเพศ การโอนสิทธิในการเลี้ยงดูบุตรให้กับคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่ง อำนาจในการปกครองบุตรจากบิดาหรือมารดาที่แท้จริงก็จะขาดจากการปกครองทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับเด็กนั้น ทั้งนี้ไม่เฉพาะการศึกษากรณีเด็กที่ติดมาจากบิดาหรือมารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาแต่เดิม แต่รวมถึงเด็กที่ได้รับมาจากการรับเป็นบุตรบุญธรรม หรือเด็กที่เกิดจากเทคโนโลยีทางการแพทย์ เพื่อให้กฎหมายเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมทุกเพศทุกวัย

4.4 วิเคราะห์การจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไทย

เนื่องจากการพัฒนากฎหมายแต่ละฉบับเพื่อให้สิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลหลากหลายทางเพศให้เท่าเทียมกันจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการจัดทำกฎหมาย ดังจะเห็นจากการที่ประเทศเนเธอร์แลนด์และประเทศฝรั่งเศสต้องฝ่าฟันอุปสรรค การต่อต้าน การยอมรับของคนในสังคม ตลอดจนการยอมรับของกฎหมายที่มีบังคับใช้สำหรับชายหญิงมาก่อน แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป การยอมรับตัวตนของบุคคลเพศเดียวกันในการสร้างครอบครัวของคนในสังคมมีเพิ่มมากขึ้น การพยายามผลักดันกฎหมายรับรองสิทธิของบุคคลเพศเดียวกันในการสร้างครอบครัวจึงมากขึ้นตามลำดับ เช่นเดียวกับประเทศไทยที่พยายามผลักดันกฎหมายสำหรับกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศในการมีสิทธิดังกล่าว

การจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไทยมีลักษณะที่เป็นการแยกออกมาบังคับใช้เพื่อบุคคลหลากหลายทางเพศเป็นการเฉพาะในร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตที่มีอยู่ในประเทศไทย ทั้งฉบับปี 2551 ฉบับปี 2561 ฉบับปี 2563 ประกอบร่างพระราชบัญญัติแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ..... เป็นการตรากฎหมายตามแนวคิดในการแยกบังคับใช้ต่างหากเป็นการเฉพาะเช่นเดียวกับได้วันซึ่งออกกฎหมายรับรองสิทธิดังกล่าวเมื่อไม่นานมานี้

ดังนั้น เมื่อศึกษาการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไทย จะเห็นได้ว่าได้นำหลักการและแนวคิดของกฎหมายประเทศฝรั่งเศส ประเทศเนเธอร์แลนด์ มาเป็นแนวทางในการกำหนดหลักเกณฑ์ของร่างกฎหมาย ดังที่ปรากฏในร่างพระราชบัญญัติจดทะเบียนคู่ชีวิตแต่ละฉบับ รวมถึงความคิดเห็นของนักกฎหมาย นักวิชาการ นักเคลื่อนไหวสิทธิเพื่อบุคคลหลากหลายทางเพศ และบุคคลหลากหลายทางเพศที่ได้ใช้หลักการของกฎหมายทั้งสองประเทศสนับสนุนแนวความคิดของตนเองในการแก้ไขกฎหมาย

ดังจะเห็นได้จากแนวคิดในการจัดทำกฎหมายของประเทศไทยเป็นความพยายามที่จะให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายของกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศในการสร้างครอบครัวร่วมกันให้เสมือนหรือเทียบเท่ากับกฎหมายครอบครัวตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งใช้บังคับกับคู่สมรสต่างเพศ โดยการนำหลักเกณฑ์ของกฎหมายประเทศเนเธอร์แลนด์และกฎหมายประเทศฝรั่งเศสมาเป็นเทียบเคียงเป็นแนวทางการจัดทำกฎหมาย เช่น กำหนดเกณฑ์ด้านอายุ ความสามารถ สัญชาติ และต้องจดทะเบียน ส่วนผลของการสมรสที่กำหนดไว้เช่นเดียวกับกฎหมายประเทศเนเธอร์แลนด์และกฎหมายฝรั่งเศสเช่นกัน โดยต่างเป็นทายาทโดยธรรม มีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดู ช่วยเหลือ และซื่อสัตย์ต่อกันและกัน มีสิทธิเลือกใช้นามสกุลของอีกฝ่ายได้ ความสัมพันธ์ระหว่างทรัพย์สิน หนี้สิน ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร สิทธิร่วมกันในการรับบุตรบุญธรรม สิทธิได้รับสวัสดิการจากรัฐ สิทธิเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจากอีกฝ่าย หรือค่าทดแทน

ส่วนหลักเกณฑ์การสิ้นสุดการสมรสกำหนดไว้ 3 วิธีเช่นเดียวกับกฎหมายประเทศเนเธอร์แลนด์และกฎหมายฝรั่งเศส คือ ตามความตกลงทั้งสองฝ่ายโดยจดทะเบียนหย่า หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายเสียชีวิต หรือโดยคำสั่งศาล

แต่ทั้งนี้กฎหมายไทยจำกัดขอบเขตของการบังคับใช้เฉพาะชายกับหญิงตาม ป.พ.พ. เท่านั้น อย่างไรก็ตามในความคิดเห็นต่อการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตโดยหากเป็นนักกฎหมาย นักวิชาการ นักเคลื่อนไหวสิทธิเพื่อบุคคลหลากหลายทางเพศ ผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นบุคคลหลากหลายทางเพศที่ผู้ศึกษาได้ทำการวิจัยต่างมีแนวคิดที่แตกต่างกัน

ฝ่ายแรก เห็นว่า การใช้คำว่าอนุโลมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์คือการนำบทบัญญัติเกี่ยวกับสถานะสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบ หรือการอื่นใดของคู่สมรสหรือสามีภรรยาตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับกับคู่ชีวิตโดยอนุโลม เพียงเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่ซึ่งโดยสภาพจะพึงมีพึงได้แก่ชายและหญิงเท่านั้น การบัญญัติเช่นนี้จะไม่สามารถบังคับใช้หรือให้สิทธิและหน้าที่ของความเป็นคู่สมรสเช่นเดียวกับคู่สมรสต่างเพศตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ครบทุกประการ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่

เป็นธรรมและเป็นการเลือกปฏิบัติได้ ดังนั้น ไม่จำเป็นต้องแยกบังคับใช้กฎหมายต่างหาก การแก้ไขในประมวลกฎหมายแพ่งว่าด้วยครอบครัว ร่วมกับคู่สมรสชายหญิงจะก่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน เช่นเดียวกับรูปแบบการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันในประเทศเนเธอร์แลนด์และประเทศฝรั่งเศส

ฝ่ายที่สอง เห็นว่า ควรแยกบทบัญญัติรับรองสิทธิและหน้าที่เป็นรูปแบบใหม่ต่างหากจากการสมรส เนื่องจากในบริบทกฎหมายไทยไม่มีคำจำกัดความ ไม่มีการกล่าวถึง และไม่มีการบัญญัติศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลากหลายทางเพศ เพราะฉะนั้นเมื่อไม่มีการบัญญัติศัพท์กลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศ การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์โดยการปรับเปลี่ยนนิยามของสามีภรรยาจากชายหญิงเป็นบุคคลก็ไม่เป็นการแก้ไขกฎหมายที่บ่งบอกถึงตัวตนและสิทธิของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ด้วยเหตุนี้จึงสนับสนุนให้นำพระราชบัญญัติคู่ชีวิตมาบังคับใช้ก่อน แล้วจึงค่อยแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายภายหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้แล้ว ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวสอดคล้องกับคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 ที่ได้ให้ข้อแนะนำว่า ปัญหาการไม่ได้รับสิทธิในฐานะคู่สมรสของบุคคลเพศเดียวกัน สามารถแก้ไขได้โดยบทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะ เช่นที่มีการยกร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต ดังนั้นรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องสมควรพิจารณาดำเนินการตรากฎหมายเพื่อรับรองสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศอย่างเหมาะสมต่อไป

อย่างไรก็ตาม จากแนวคิดทั้งสองฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นการสมรสหรือจดทะเบียนคู่ชีวิตของบุคคลเพศเดียวกัน ต่างก็มุ่งคุ้มครองคู่ชีวิตเพศเดียวกันให้เท่าเทียมกับคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 และเจ้ามรดกในบรรพ 6 โดยการกำหนดรูปแบบการจดทะเบียนเพื่อมุ่งคุ้มครองสิทธิและหน้าที่ที่เกิดจากความสัมพันธ์ของบุคคลที่มุ่งจะสร้างครอบครัวเหมือนกัน เช่น ในร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตกำหนดสิทธิและหน้าที่ตามสิทธิและหน้าที่ของคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทั้งความสัมพันธ์ทางด้านทรัพย์สิน สินส่วนตัว สินสมรส ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต ความสิ้นสุดของการเป็นคู่ชีวิต การเป็นโคมะของคู่ชีวิต การอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน การเยียวยากัน การจัดงานศพให้กัน การเซ็นยินยอมในการผ่าตัด เพราะมีการให้อามาใช้โดยอนุโลม ยกเว้นการหมั้นที่ไม่มีระบุไว้ เพราะฉะนั้นศักดิ์และสิทธิของกฎหมายจึงเท่าเทียมกัน สามารถบังคับใช้กฎหมายคู่ขนานกันได้ นอกจากนี้ การแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไม่ใช่ประเด็นที่ว่า จะแก้หรือไม่แก้ แต่เป็นเรื่องที่ต้องมีการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องอีกจำนวนมาก ทั้งพระราชบัญญัติ ระเบียบ ข้อบังคับอื่นๆ ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของท่านเกิดโชค เกษมวงศ์จิตร รองอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ที่เห็นว่า ด้วยการสมรสไม่ได้ถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 1448 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวเพียงมาตราเดียว แต่ยังมีกฎหมายอีกหลากหลายบริบท หลากหลายฉบับที่เกี่ยวข้อง

กับสถาบันครอบครัว ดังนั้น การแก้ไขเพิ่มเติมเฉพาะบทบัญญัติดังกล่าว แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ต้อง แต่ก็อาจไม่เพียงพอ จึงจำเป็นที่จะต้องแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่างๆ บริบท การมุ่งเป้าแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยครอบครัว บรรพ 5 มาตรา 1448 เพียงอย่างเดียว แต่บริบทกฎหมายอื่นยังไม่พร้อมก็อาจทำให้ไม่สามารถดำเนินการต่อได้ และข้อสังเกตของศาสตราจารย์ ดร. ไพโรจน์ กัมพูสิริ รองอธิการบดีฝ่ายกฎหมายและบริหาร มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง ที่มองว่าการไปเริ่มแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เหมือนการเริ่มต้นใหม่ที่ควรใช้เวลา ดังนั้นร่างพระราชบัญญัติฉบับปี 2563 ในขณะนี้น่าจะเหมาะสมที่สุด เพราะมีการต่อสู้ กลั่นกรอง และพัฒนาร่างกฎหมายอย่างค่อยเป็นค่อยไปมาเป็นเวลากว่าสิบปี และสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์อีกหลายท่านที่เห็นด้วยกับแนวคิดในการจัดทำกฎหมายตามแนวทางนี้เช่นกัน

ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาปรับปรุงและแก้ไขการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไทยจึงควรมีให้สอดคล้องกับการยอมรับของกฎหมายและคนในสังคม เช่น กฎหมายประเทศเนเธอร์แลนด์และประเทศฝรั่งเศสที่ตลอดมามีการพัฒนาปรับปรุงกฎหมายเพื่อส่งเสริมความเสมอภาคของสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลให้มากยิ่งขึ้น โดยเริ่มต้นตั้งแต่การจดทะเบียนความสัมพันธ์จนนำไปสู่การสมรสในท้ายที่สุด ดังนั้น การจัดทำกฎหมายของไทยโดยการยกร่างเป็นพระราชบัญญัติเฉพาะขึ้นมาใหม่เช่นเดียวกับกฎหมายได้วัน และตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 เพื่อบัญญัติศัพท์ สิทธิ และหน้าที่ของบุคคลหลากหลายทางเพศมาบังคับใช้เป็นการเฉพาะ จะเป็นการบัญญัติกฎหมายที่ส่งเสริมและสนับสนุนสิทธิของบุคคลหลากหลายทางเพศในการสร้างครอบครัวได้มากกว่าและจะเป็นจุดเริ่มต้นที่สามารถพัฒนากฎหมายได้อย่างรวดเร็วและขจัดอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายจะบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ วิธีในการดำเนินชีวิต และขั้นตอนการก่อตั้งครอบครัวของกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศให้เป็นที่ยอมรับทางสังคมอย่างเป็นทางการ ไม่เป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขอื่นที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้บุคคลหลากหลายทางเพศสามารถมีตัวตนในสังคมได้อย่างเสมอภาค ซึ่งปัจจุบัน (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563 และ (ร่าง) พระราชบัญญัติแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2563 ที่ร่างโดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ได้ผ่านความเห็นชอบตามมติของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2563 และอยู่ในระหว่างการพิจารณาของวิปรัฐบาลเพื่อนำเสนอให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาต่อไป มีการบัญญัติสิทธิและหน้าที่ของคู่ชีวิตครอบคลุมตามสิทธิและหน้าที่ของคู่สมรสแทบทุกประการ ทั้งนี้โดยอาศัยหลักการของกฎหมายประเทศเนเธอร์แลนด์และประเทศฝรั่งเศสที่มีการยอมรับความแตกต่างทางด้านเพศสภาพ และความเชื่อของบุคคลตามหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคล ซึ่งเป็นสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ที่ได้รับการรับรองในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิญญาสากลว่าด้วยเรื่องสิทธิทางเพศ (Valencia Declaration) ทั้งนี้โดยให้สิทธิแก่บุคคลเพศเดียวกันในการจดทะเบียนคู่ชีวิตร่วมกันได้ และเมื่อจดทะเบียนคู่ชีวิตกันแล้วบุคคลทั้งสองมีสิทธิและหน้าที่ทำนองเดียวกันกับสามีภริยาที่จดทะเบียนสมรสกัน แต่อย่างไรก็ตามในประเด็นเรื่องการหมั้นเป็นประเด็นที่ไม่มีบทบัญญัติกำหนดเงื่อนไขเทียบเคียงการหมั้นไว้ แม้ว่าจะมีการกำหนดการทำสัญญาที่มีข้อตกลงกันว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตไว้ในมาตรา 6 ก็ตาม

ทั้งนี้ด้วยการหมั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการทำสัญญาระหว่างผู้หมั้นกับผู้รับหมั้นว่าจะให้ทรัพย์สินแก่อีกฝ่ายหนึ่งเพื่อเป็นหลักประกันและประกันว่าจะสมรส โดยจะเห็นได้ว่า การทำสัญญามีได้เกี่ยวข้องกับเพศสภาพของคู่สัญญา แต่ต้องการให้เกิดความรับผิดชอบผิดสัญญาหมั้น และตอบแทนพระคุณของผู้บุพการีผู้ที่จะรับหมั้นด้วย ดังนั้น การบัญญัติกฎหมายให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเงื่อนไขการหมั้นและเกิดความเป็นธรรมแก่บุคคลหลากหลายทางเพศในการรับสิทธิตามกฎหมายเช่นการหมั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงมีความสำคัญ แต่ด้วย (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563 มาตรา 6 ได้กำหนดเงื่อนไขของสัญญาข้อตกลงว่าจะจดทะเบียนไว้ยังไม่ชัดเจน เนื่องจากคู่ชีวิตจะทำการหมั้นกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้ และก็ไม่มีการกำหนดเงื่อนไขความคุ้มครองของสัญญาว่าจะสามารถใช้เงื่อนไขของการหมั้นเช่นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไว้ เว้นแต่จะมีข้อตกลงกันอย่างชัดเจนว่า ถ้าผิดสัญญาจะจดทะเบียนคู่ชีวิต คู่สัญญาต้องรับผิดชอบใช้ค่าทดแทน เช่น ค่าทดแทนความเสียหายต่อชื่อเสียง ค่าใช้จ่ายในการเตรียมการจดทะเบียนคู่ชีวิต และค่าเสียหายในการจัดการทรัพย์สินหรืออาชีพ

ด้วยเหตุนี้ คู่สัญญาจะต้องทำการระบุข้อตกลงในสัญญาไว้ด้วยตนเอง มิเช่นนั้นก็ไม่อาจนำมาฟ้องร้องเรียกค่าทดแทนตามกฎหมายโดยปริยายเช่นเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ ซึ่งการระบุในข้อสัญญาก็อาจทำให้กระทบกระเทือนต่อความไว้เนื้อเชื่อใจและความรู้สึกของคู่ชีวิตในอนาคตได้ ในขณะที่หากเป็นคู่หมั้นตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีการบัญญัติคุ้มครองไว้โดยตัวบทของกฎหมาย

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

การสร้างครอบครัวเป็นสิทธิส่วนบุคคลที่สังคมต่างก็ให้ความสำคัญในเรื่องความเสมอภาคระหว่างชายหญิง รวมทั้งการยอมรับเรื่องหลักการในการห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม เพราะเหตุแห่งความต่างในเรื่องเพศ เนื่องจากเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้ยังเริ่มยอมรับว่าสังคมปัจจุบันประกอบไปด้วยบุคคลที่มีรสนิยมทางเพศหรือเพศวิถีที่หลากหลาย และมีคู่ชีวิตเพศเดียวกันจำนวนมากที่มีความรักระหว่างกันหรืออยู่ร่วมกันอย่างสามัคคีปรองดอง ไม่ได้มีเฉพาะระหว่างชายและหญิงเพียงอย่างเดียวอีกต่อไปที่ใช้ชีวิตร่วมกันเป็นครอบครัว ซึ่งปัจจุบันนี้การให้สิทธิแก่บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน อาจมีความแตกต่างกันไปตามการยอมรับความเสมอภาคทางเพศของแต่ละสังคม บางสังคมอาจไม่ให้การยอมรับโดยการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มบุคคลดังกล่าว

การพัฒนากฎหมายเพื่อให้สิทธิก่อตั้งครอบครัวของบุคคลหลากหลายทางเพศให้เท่าเทียมกัน จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการจัดทำกฎหมาย ดังจะเห็นจากประเทศเนเธอร์แลนด์และประเทศฝรั่งเศสซึ่งมีระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรเช่นเดียวกับระบบกฎหมายไทย ต้องฝ่าฟันอุปสรรค การต่อต้าน การยอมรับของคนในสังคม ตลอดจนการยอมรับของกฎหมายที่มีบังคับใช้สำหรับชายหญิงมาก่อน แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป การยอมรับตัวตนของบุคคลเพศเดียวกันในการสร้างครอบครัวของคนในสังคมมีเพิ่มมากขึ้น มีการพยายามผลักดันกฎหมายรับรองสิทธิของบุคคลเพศเดียวกันมากขึ้นตามลำดับ ซึ่งปัจจุบันกฎหมายประเทศฝรั่งเศส และประเทศเนเธอร์แลนด์เป็นแม่แบบกฎหมายรับรองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลหลากหลายทางเพศในทุกประเทศ เพื่อให้สิทธิของกลุ่มบุคคลดังกล่าวเสมือนหรือเทียบเท่ากับกฎหมายครอบครัวตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งใช้บังคับกับคู่สมรสต่างเพศ ตามหลักการไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่ได้รับการรับรองในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) หลักปฏิญญาสากลว่าเลนเซียว่าด้วยเรื่องสิทธิทางเพศ (Valencia Declaration) ที่มีแนวคิดว่าสุขภาพทางเพศเป็นสิทธิมูลฐานและรากฐานของมนุษยชนเรื่องเพศ เป็นต้นกำเนิดของความผูกพันที่ลึกซึ้งที่สุดของมนุษย์เป็นสิ่งที่จำเป็น

สำหรับความสุขในชีวิตของบุคคล กลุ่มสมรส ครอบครัว และสังคม ดังนั้น สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคทางเพศจึงเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุน นอกจากนี้ยังเป็นไปตามหลักการขอกยกาคาร์ตา (Yogyakarta Principles) ซึ่งเป็นมาตรฐานสิทธิมนุษยชน และการประยุกต์ใช้ในประเด็นความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ เนื่องจากมนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมเสรีภาพและความเสมอภาคด้วยศักดิ์ศรีและสิทธิ มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะมีความโน้มเอียงทางเพศแบบใด และมีอัตลักษณ์ทางเพศแบบใด ย่อมมีสิทธิมนุษยชนอย่างครบถ้วนบริบูรณ์เช่นเดียวกันทุกคน

ส่วนในทวีปเอเชีย ใต้หวันได้มีการรับรองสิทธิในการสร้างครอบครัวของบุคคลเพศเดียวกันให้ชอบด้วยกฎหมายโดยการสมรส โดยศาลฎีกาของใต้หวันมีคำวินิจฉัยว่า คู่รักเพศเดียวกันมีสิทธิสมรสภายใต้รัฐธรรมนูญ กฎหมายปัจจุบันที่ห้ามการสมรสระหว่างคนเพศเดียวกันขัดต่อรัฐธรรมนูญและละเมิดสิทธิในความเสมอภาคของพลเมือง คำพิพากษานี้กำหนดให้สภานิติบัญญัติใต้หวันมีเวลา 2 ปี ในการแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ หรือผ่านกฎหมายใหม่เพื่อรับรองการสมรสของคู่รักเพศเดียวกัน แต่หากไม่สามารถทำตามกรอบเวลา 2 ปีได้ คู่รักเพศเดียวกันจะสามารถลงทะเบียนการอยู่กินด้วยกันของพวกตนเป็นการสมรส และกฎหมายจะปฏิบัติการใช้ร่วมกันด้วยกันเป็นการสมรสด้วย ซึ่งภายหลังจากสภานิติบัญญัติของใต้หวันได้ตรากฎหมาย Judicial Yuan interpretation No.748 มาบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 เป็นต้นมา ใต้หวันจึงนับเป็นครั้งแรกในเอเชียที่มีกฎหมายอนุญาตให้คนเพศเดียวกันสมรสกันได้

สำหรับประเทศไทย มีความพยายามจัดทำกฎหมายการจดทะเบียนคู่ชีวิตมีอายุยาวนานเกือบ 10 ปี โดยการร่างเป็นพระราชบัญญัติคู่ชีวิตในฉบับปี 2556 ฉบับปี 2561 ฉบับปี 2563 รวมถึงการจัดทำร่างพระราชบัญญัติแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ.... ภายใต้หลักการแห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) และปฏิญญาสากลว่าเลนเชื่อว่าด้วยเรื่องสิทธิทางเพศ (Valencia Declaration on Sexual Rights) ตลอดจนหลักขอกยกาคาร์ตา (Yogyakarta Principles) นอกจากนี้ยังได้นำหลักเกณฑ์ วิธีการ และเจตนารมณ์ของกฎหมาย Dutch Civil Code ของประเทศเนเธอร์แลนด์ และ Civil Code of France ของประเทศฝรั่งเศส ที่ไม่เลือกปฏิบัติและยอมรับความแตกต่างของบุคคลในความโน้มเอียงของอัตลักษณ์ทางเพศและวิถีความเชื่อตามหลักเสรีภาพและความเสมอภาคมาศึกษาเพื่อจัดทำกฎหมายอีกด้วย แต่ทั้งนี้การจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไทยที่มีก็ยังไม่เป็นที่สิ้นสุด เนื่องจากการยอมรับหลักเกณฑ์ของกฎหมายแปรเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรมของคนในสังคมขณะนั้นๆ ด้วยเหตุนี้การพัฒนาปรับปรุงเพื่อส่งเสริมความเสมอภาคของสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลหลากหลายทางเพศจึงมีมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ และจนถึงปัจจุบันการจัดทำกฎหมายของไทยก็ยังไม่สามารถเป็นที่ยอมรับของกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศ ซึ่งส่วนใหญ่เห็นว่ายังไม่รับรองและคุ้มครองสิทธิของบุคคลหลากหลายทางเพศ

ในการก่อตั้งครอบครัวได้อย่างเสมอภาคและครอบคลุมทั้งหมด ด้วยเหตุนี้กลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศจึงยังมีการต่อต้านและมุ่งแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวเพื่อให้มีสิทธิเท่าเทียมกับสิทธิของบุคคลต่างเพศ

ดังจะเห็นได้จากการศึกษาความคิดเห็นต่อการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิต โดยนักกฎหมาย นักวิชาการ นักเคลื่อนไหวสิทธิเพื่อบุคคลหลากหลายทางเพศ ผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นบุคคลหลากหลายทางเพศ ที่ทุกกลุ่มต่างมีแนวคิดในการจัดทำกฎหมายที่แตกต่างกัน ทั้งที่เห็นว่าควรแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว โดยแก้ไขเพิ่มเติมเงื่อนไขของการเป็นคู่สมรสจากเดิมที่กำหนดตามเพศสภาพคือเป็นชายหญิง แล้วแก้ไขเป็นบุคคลสองคน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและไม่เป็นการเลือกปฏิบัติ และที่เห็นว่า ควรแยกบทบัญญัติรับรองสิทธิและหน้าที่เป็นรูปแบบใหม่ต่างหากจากการสมรส เนื่องจากในบริบทกฎหมายไทยไม่มีคำจำกัดความ ไม่มีการกล่าวถึง และไม่มีการบัญญัติศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลากหลายทางเพศ เพราะฉะนั้นการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์โดยการปรับเปลี่ยนนิยามของสามีภรรยาจากชายกับหญิงเป็นบุคคลก็ไม่เป็นการแก้ไขกฎหมายที่บ่งบอกถึงตัวตนและสิทธิของกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศ ด้วยเหตุนี้จึงสนับสนุนให้นำพระราชบัญญัติคู่ชีวิตมาบังคับใช้ก่อน แล้วจึงค่อยแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายภายหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้แล้ว

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากทุกความคิดเห็น เจตนารมณ์ของทุกฝ่ายต่างมุ่งคุ้มครองสิทธิของคู่ชีวิตให้เท่าเทียมกับคู่สมรส อย่างไรก็ตาม การแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพื่อให้ได้สิทธิเท่าเทียมกันกับบุคคลต่างเพศ ไม่เป็นการรับรองว่ากฎหมายจะสามารถให้สิทธิได้เท่าเทียมกันทุกประการ แต่การจัดทำกฎหมายเพื่อได้มาซึ่งสิทธิโดยไม่ชักช้า จะเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่จะนำไปสู่การเพิ่มเติมสิทธิที่เท่าเทียมกันในภายภาคหน้าได้รวดเร็วและง่ายขึ้น ดังเช่นได้วันที่จัดได้ทำกฎหมายรับรองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลหลากหลายทางเพศแยกจากกฎหมายครอบครัวเดิม โดยการนิยามศัพท์บุคคลหลากหลายทางเพศไว้เป็นการเฉพาะ ส่งเสริมและสนับสนุนสิทธิและหน้าที่ของบุคคลหลากหลายทางเพศ ภายใต้อัตลักษณ์ วิธีการดำเนินการชีวิต และขั้นตอนการก่อตั้งครอบครัวที่เหมาะสม เสมอภาค และเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม อันจะส่งผลให้บุคคลหลากหลายทางเพศมีตัวตนในสังคมอย่างเสมอภาค และปัจจุบันก็ยังมีแนวคิดในการพัฒนาแก้ไขกฎหมายให้เหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไป ในขณะที่การจัดทำกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสและประเทศเนเธอร์แลนด์ต้องใช้เวลาในการพัฒนากฎหมาย การยอมรับของคนในสังคม ตลอดจนแก้ไขกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องเป็นระยะเวลาที่ยาวนานจนสมบูรณ์ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น

ดังนั้น ในการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวอาจยังไม่ใช้คำตอบที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการรับรองและสร้างความเท่าเทียมแห่งสิทธิของบุคคลหลากหลายทางเพศในการก่อตั้งครอบครัว เนื่องจากข้อจำกัดของกฎหมายเดิมที่ใช้มาตรฐานทางเพศที่ถูกกำหนดมาโดยกำเนิดสำหรับมนุษย์ทุกคนตามธรรมชาติ คือ เพศชายและเพศหญิง และนำมาใช้เป็นบรรทัดฐานในการกำหนดกฎหมายทั่วโลกมาอย่างยาวนาน ซึ่งแม้แต่กฎหมายระหว่างประเทศ เช่น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่แต่เดิมก็เป็นการวางหลักเกณฑ์ในความเสมอภาคการไม่เลือกปฏิบัติบนพื้นฐานของเพศชายและหญิง จนกระทั่งมีการพัฒนาแนวคิดและกรอบของกฎหมาย ขยายความหมายไปถึงบุคคลหลากหลายทางเพศไปยังกฎหมายอื่นๆ จนกระทั่งได้กลายเป็นที่ยอมรับของประชาคมโลก

5.2 ข้อเสนอแนะ

การจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไทยและต่างประเทศมีการพัฒนาปรับปรุงเสมอมา เพื่อส่งเสริมความเสมอภาคของสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลให้มากยิ่งขึ้น แต่การกำหนดหลักเกณฑ์จะแตกต่างกันตามความยอมรับของวัฒนธรรมและคนในสังคม ด้วยเหตุนี้กฎหมายรับรองสิทธิสำหรับบุคคลหลากหลายทางเพศจึงมีมากมายหลากหลายรูปแบบ ทั้งการอยู่ร่วมกันภายใต้ข้อตกลง การจดทะเบียนความสัมพันธ์ และการสมรส

เพื่อให้การจัดทำกฎหมายของไทย สามารถรับรองและคุ้มครองสิทธิของบุคคลหลากหลายทางเพศในการก่อตั้งครอบครัวให้ครอบคลุมและเสมอภาคมากที่สุด ในขณะเดียวกันก็เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมอีกด้วย จึงมีข้อเสนอแนะในการวิจัยดังต่อไปนี้

1) รูปแบบของการจัดทำกฎหมาย

ควรทำในรูปแบบของกฎหมายที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างหากจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว เนื่องจากจะทำให้หลักเกณฑ์เงื่อนไขในข้อกฎหมายเป็นไปตามเจตนามรณที่สอดคล้อง และเหมาะสมกับเพศสภาพของคู่ชีวิตได้มากที่สุด กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ จะเป็นกฎหมายที่สามารถเข้าอกเข้าใจในสิทธิของบุคคลหลากหลายทางเพศที่ดีที่สุด นอกจากนี้จะยังทำให้สามารถแก้ไขปรับปรุงกฎหมายได้อย่างรวดเร็วตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาร่างกฎหมายจำนวนหลายฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เข้าถึงสิทธิของบุคคลหลากหลายทางเพศให้ได้มากที่สุด อย่างไรก็ตาม การอธิบายเหตุผลของหลักเกณฑ์รวมถึงข้อดีข้อเสียของการจัดทำกฎหมายในรูปแบบอื่นๆ ก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้สังคมเกิดความรู้ความเข้าใจและยอมรับในเหตุผลของกฎหมายนั้นด้วย

2) การกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในบทบัญญัติของกฎหมาย

ด้วยร่างของพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับนักกฎหมาย ดังนั้น การวางหลักเกณฑ์ของร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ผ่านจึงจำกัดสิทธิของบุคคลหลากหลายทางเพศ เนื่องจากการพิจารณากำหนดหลักเกณฑ์ใช้วิธีการตีความโดยเคร่งครัด ทำให้เกิดข้อจำกัดของกฎหมายอันเนื่องมาจากเพศสภาพ ซึ่งปัญหานี้เป็นสิ่งจำเป็นที่ทั้งนักกฎหมายและบุคคลหลากหลายทางเพศจะต้องร่วมกันแก้ไขและทำความเข้าใจร่วมกัน ทั้งนี้โดยการใช้เจตนารมณ์ของร่างพระราชบัญญัติเป็นแนวทางและบรรทัดฐานในการพิจารณาร่างบทบัญญัติที่เทียบเคียงสิทธิและหน้าที่ของชายกับหญิงในการก่อตั้งครอบครัว แทนการร่างกฎหมายด้วยวิธีการตีความที่ทำให้เกิดข้อจำกัดมากที่สุด

ทั้งนี้ร่างพระราชบัญญัติจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ผ่านมามีการวางหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเทียบเคียงสิทธิของคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตลอด เว้นแต่สิทธิที่ไม่อาจมีได้อันเนื่องมาจากการขัดกันของข้อกฎหมายกับเพศสภาพของคู่ชีวิต ซึ่งก็คือหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตกับการหมั้น และการเรียกค่าทดแทนจากบุคคลอื่นที่ร่วมประเวณี คู่ชีวิตอันเป็นเหตุที่ทำให้ต้องเลิกจากการเป็นคู่ชีวิตได้ซึ่งเทียบเคียงได้กับการเรียกค่าทดแทนจากการเป็นชู้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะหลักเกณฑ์ที่ถูกจำกัดไว้ดังนี้

(1) เพิ่มเติมประเด็นในเรื่องของสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิต

การเพิ่มเติมในประเด็นเรื่องของสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิต เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ สิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาที่อยู่บนสถานะของผู้ทำสัญญาและผู้รับสัญญาตามกฎหมาย เพื่อให้กฎหมายรับรองสิทธิและหน้าที่เสมือนการทำสัญญาหมั้นของชายหญิงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เนื่องจากการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นการตกลงอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวในสภาพหน้าของบุคคลทั้งสองฝ่ายที่อาศัยความรัก ความเชื่อใจ ไว้วางใจ และซื่อสัตย์ต่อกันเช่นเดียวกับชายและหญิงที่ทำสัญญาหมั้นไว้ต่อกันว่าจะทำการสมรสเพื่อใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว ดังนั้น หากไม่มีการบัญญัติหลักเกณฑ์เช่นนี้ไว้รับรองเป็นข้อกฎหมายอย่างชัดเจน บุคคลที่จะจดทะเบียนคู่ชีวิตก็ต้องร่วมกันทำข้อตกลงและระบุไว้เป็นสัญญาในเอกสารด้วยตัวเอง ซึ่งการกำหนดไว้เช่นนี้ อาจส่งผลกระทบต่อความไว้วางใจของคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย ด้วยเหตุนี้ การเพิ่มเติมหมวดของสัญญาคู่ชีวิตเป็นหมวดใหม่เทียบเคียงสัญญาหมั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องระบุไว้ในร่างพระราชบัญญัติเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้

หลักเกณฑ์ของการทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ควรเพิ่มเติมในร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตมีดังนี้

หมวด ....

สัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิต

.....

มาตรา..... สัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตจะทำได้ต่อเมื่อบุคคลนั้นมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้ว

สัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติวรรคหนึ่งเป็น โฆษะ

มาตรา..... ผู้เยาว์จะทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตได้ต้องได้รับความยินยอมของบุคคลดังต่อไปนี้

(1) บิดาและมารดา ในกรณีที่มิทั้งบิดามารดา

(2) บิดาหรือมารดา ในกรณีที่มารดาหรือบิดาตายหรือถูกถอนอำนาจปกครองหรือไม่อยู่ในสภาพหรือฐานะที่อาจให้ความยินยอม หรือโดยพฤติการณ์ผู้เยาว์ไม่อาจขอความยินยอมจากมารดาหรือบิดาได้

(3) ผู้รับบุตรบุญธรรม ในกรณีที่ผู้เยาว์เป็นบุตรบุญธรรม

(4) ผู้ปกครอง ในกรณีที่ไม่มีบุคคลซึ่งอาจให้ความยินยอมตาม (1) (2) และ (3) หรือมีแต่บุคคลดังกล่าวถูกถอนอำนาจปกครอง

การทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ผู้เยาว์ทำโดยปราศจากความยินยอมดังกล่าวเป็น โฆษะ

มาตรา..... สัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตจะสมบูรณ์เมื่อผู้ทำสัญญาได้ส่งมอบหรือโอนทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาให้แก่ผู้รับสัญญาเพื่อเป็นหลักฐานว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิต

เมื่อจดทะเบียนคู่ชีวิตแล้วให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นสิทธิแก่ผู้รับสัญญา

ถ้าจะต้องคืนทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาตามหมวดนี้ ให้นำบทบัญญัติมาตรา 412 ถึงมาตรา 418 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลาภมิควรได้มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา..... การทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตไม่เป็นเหตุที่จะร้องขอให้ศาลบังคับให้จดทะเบียนคู่ชีวิตได้ ถ้าได้มีข้อตกลงกันไว้ว่าจะให้เบี่ยงปรับในเมื่อผิดสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิต ข้อตกลงนั้นเป็น โฆษะ

มาตรา..... เมื่อมีการทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตแล้ว ถ้าคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดสัญญาอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเรียกให้รับผิดใช้ค่าทดแทน ในกรณีที่ผู้รับสัญญาเป็นฝ่ายผิดสัญญาให้คืนทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาแก่ผู้ทำสัญญาด้วย

มาตรา..... ค่าทดแทนนั้นอาจเรียกได้ ดังต่อไปนี้

(1) ทดแทนความเสียหายต่อกายหรือชื่อเสียง

(2) ทดแทนความเสียหายเนื่องจากการที่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง บิดามารดา หรือบุคคลผู้กระทำการในฐานะเช่นบิดามารดาได้ใช้จ่ายหรือต้องตกเป็นลูกหนี้เนื่องในการเตรียมการจดทะเบียนสมรสโดยสุจริตและตามสมควร

(3) ทดแทนความเสียหายเนื่องจากการที่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้จัดการทรัพย์สินหรือการอื่นอันเกี่ยวแก่อาชีพหรือทางทำมาหาได้ของตนไปโดยสมควรด้วยการคาดหมายว่าจะได้มีการจดทะเบียนคู่ชีวิต

ในกรณีที่ผู้รับสัญญาเป็นผู้มีสิทธิได้ค่าทดแทน ศาลอาจชี้ขาดว่าทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาที่ตกเป็นสิทธิแก่ฝ่ายนั้นเป็นค่าทดแทนทั้งหมด หรือเป็นส่วนหนึ่งของค่าทดแทนที่พึงได้รับหรือศาลอาจให้ค่าทดแทน โดยไม่คำนึงถึงทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาที่ตกเป็นสิทธิแก่ผู้รับสัญญานั้นก็ได้

มาตรา..... ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งตายก่อนจดทะเบียนคู่ชีวิต อีกฝ่ายหนึ่งจะเรียกร้องค่าทดแทนมิได้ ส่วนของทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญานั้น ไม่ว่าฝ่ายใดตาย ผู้รับสัญญาไม่ต้องคืนให้แก่ผู้ทำสัญญา

มาตรา..... ในกรณีมีเหตุสำคัญอันเกิดแก่ผู้รับสัญญา ทำให้ผู้ทำสัญญาไม่สมควรจดทะเบียนคู่ชีวิตกับผู้รับสัญญานั้น ผู้ทำสัญญามีสิทธิบอกเลิกสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตได้ และให้ผู้รับสัญญาคืนทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาแก่ผู้ทำสัญญา

มาตรา..... ในกรณีมีเหตุสำคัญอันเกิดแก่ผู้ทำสัญญา ทำให้ผู้รับสัญญาไม่สมควรจดทะเบียนคู่ชีวิตกับผู้ทำสัญญานั้น ผู้รับสัญญามีสิทธิบอกเลิกสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตได้ โดยมีต้องคืนทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาแก่ผู้ทำสัญญา

มาตรา..... ถ้าเหตุอันทำให้คู่สัญญาบอกเลิกสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นเพราะการกระทำชั่วอย่างร้ายแรงของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งได้กระทำภายหลังการทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิต คู่สัญญาผู้กระทำชั่วอย่างร้ายแรงนั้นต้องรับผิดใช้ค่าทดแทนแก่คู่สัญญาผู้ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตเสมือนเป็นผู้ผิดสัญญา

มาตรา..... ในกรณีมีเหตุสำคัญอันเกิดแก่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทำให้ไม่สมควรจดทะเบียนคู่ชีวิตได้นั้น คู่สัญญาฝ่ายที่เสียหายอาจเรียกค่าทดแทนจากผู้ซึ่งได้ร่วมประเวณี

กับคู่สัญญาของตน โดยรู้หรือควรจะมีรู้ถึงการทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตนั้นเมื่อได้บอกเลิกสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตแล้ว

มาตรา..... คู่สัญญาอาจเรียกค่าทดแทนจากผู้ซึ่งได้ข่มขืนกระทำชำเราหรือพยายามข่มขืนกระทำชำเราคู่สัญญาอีกฝ่ายของตน โดยรู้หรือควรจะมีรู้ถึงการทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตนั้นได้โดยไม่ต้องบอกเลิกสัญญา

มาตรา ..... ค่าทดแทนอันจะพึงชดใช้แก่กันตามหมวดนี้ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์

สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนตามหมวดนี้ นอกจากค่าทดแทนความเสียหายเนื่องจากการที่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง บิดามารดา หรือบุคคลผู้กระทำการในฐานะเช่นบิดามารดาได้ใช้จ่ายหรือต้องตกเป็นลูกหนี้เนื่องในการเตรียมการจดทะเบียนสมรสโดยสุจริตและตามสมควร ไม่อาจโอนกันได้และไม่ตกทอดไปถึงทายาท เว้นแต่สิทธินั้นจะได้รับสภาพกันไว้เป็นหนังสือหรือผู้เสียหายได้เริ่มฟ้องคดีตามสิทธินั้นแล้ว

มาตรา ..... สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนเมื่อมีการทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตแล้ว ถ้าคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดสัญญาอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเรียกให้รับผิดชอบใช้ค่าทดแทน ในกรณีที่ผู้รับสัญญาเป็นฝ่ายผิดสัญญาให้คืนทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาแก่ผู้ทำสัญญาด้วย ให้มีอายุความหกเดือนนับแต่วันที่ผิดสัญญา

สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนถ้าเหตุอันทำให้คู่สัญญาบอกเลิกสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นเพราะการกระทำชั่วอย่างร้ายแรงของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งได้กระทำภายหลังการทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิต คู่สัญญาผู้กระทำชั่วอย่างร้ายแรงนั้นต้องรับผิดชอบใช้ค่าทดแทนแก่คู่สัญญาผู้ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตเสมือนเป็นผู้ผิดสัญญา ให้มีอายุความหกเดือนนับแต่วันรู้หรือควรรู้ถึงการกระทำชั่วอย่างร้ายแรงอันเป็นเหตุให้บอกเลิกสัญญา แต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันกระทำการดังกล่าว

สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนในกรณีมีเหตุสำคัญอันเกิดแก่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำให้ไม่สมควรจดทะเบียนคู่ชีวิตได้นั้น คู่สัญญาฝ่ายที่เสียหายอาจเรียกค่าทดแทนจากผู้ซึ่งได้ร่วมประเวณีหรือได้ข่มขืนกระทำชำเราหรือพยายามข่มขืนกระทำชำเราคู่สัญญาอีกฝ่ายของตน โดยรู้หรือควรรู้ถึงการทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตนั้นเมื่อได้บอกเลิกสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตแล้ว ให้มีอายุความหกเดือนนับแต่วันที่คู่สัญญาอีกฝ่ายรู้หรือควรรู้ถึงการกระทำของผู้อื่นอันจะเป็นเหตุให้เรียกค่าทดแทนและรู้ตัวผู้จะพึงใช้ค่าทดแทนนั้น แต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ผู้อื่นนั้นได้กระทำการดังกล่าว

มาตรา ..... สิทธิเรียกคืนทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญา ในกรณีที่ผู้รับสัญญา เป็นฝ่ายผิดสัญญาให้มีอายุความหกเดือนนับแต่วันที่ผิดสัญญาหมั้น

สิทธิเรียกคืนทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาในกรณีมีเหตุสำคัญอันเกิดแก่ผู้รับ สัญญา ทำให้ผู้ทำสัญญาไม่สมควรจดทะเบียนคู่ชีวิตกับผู้รับสัญญานั้นให้มีอายุความหกเดือนนับแต่วันที่ได้ออกเลิกสัญญา

.....

การเพิ่มเติมหลักเกณฑ์เรื่องการทำสัญญาจะจดทะเบียนคู่ชีวิตเทียบเคียงเรื่องสัญญา หมั้นของชายกับหญิงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ในการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลหลากหลายทางเพศที่จะไม่ถูกเลือกปฏิบัติอันเนื่องจากความ แตกต่างทางด้านเพศสภาพ แม้ว่าประเพณีการหมั้นจะมีไว้สำหรับชายกับหญิง ซึ่งพิจารณาได้จาก ความหมายของการหมั้น ซึ่งก็คือ “สัญญาที่ชายตกลงว่าจะสมรสกับหญิงนั้น ในอนาคต และมีการ มอบทรัพย์สินซึ่งเป็นของหมั้นให้แก่หญิง” ซึ่งเมื่อพิจารณาความสมบูรณ์ของสัญญาหมั้น การ หมั้นจึงเป็นเรื่องของการมอบของหมั้นที่เป็นทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาให้กับฝ่ายผู้รับหมั้น เพื่อเป็นเครื่องยืนยันว่าจะทำการจดทะเบียนสมรสในภายภาคหน้า และหากเกิดการผิดสัญญาหมั้น ฝ่ายที่เสียหายก็จะสามารถเรียกค่าทดแทนนั้นได้ ดังนั้น แม้ว่าบุคคลหลากหลายทางเพศจะไม่อยู่ ภายใต้อำนาจบังคับของการหมั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว เพราะการหมั้น ของบุคคลเพศเดียวกันเป็นการขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนซึ่งมีผลเป็นโมฆะ แต่บุคคลเพศ เดียวกันก็สามารถที่จะนำวัตถุประสงค์ของการหมั้นมาปรับใช้กับการทำสัญญาว่าจะจดทะเบียน คู่ชีวิตเป็นการเฉพาะดังที่เสนอไว้ข้างต้น โดยกำหนดหลักเกณฑ์ของสัญญาคือการทำสัญญา ระหว่างผู้ทำสัญญาและผู้รับสัญญา ส่วนทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาก็เทียบเคียง ได้กับของ หมั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ก็จะทำให้เกิดความเสมอภาคและลดการ วิพากษ์วิจารณ์จากสังคมได้

(2) เพิ่มเติมประเด็นเรื่องของการเรียกค่าทดแทนจากการผู้ซึ่งเป็นเหตุแห่งการเลิก คู่ชีวิต

แม้ว่าคู่ชีวิตซึ่งเป็นบุคคลที่มีเพศเดียวกัน โดยกำเนิดจะมีความสัมพันธ์เชิงกายภาพที่ แตกต่างจากความสัมพันธ์ทางกายภาพระหว่างบุคคลต่างเพศ แต่สิทธิและหน้าที่ที่เกิดจาก ความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างกันจะมีหลักเกณฑ์เช่นเดียวกันกับความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสต่าง เพศตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยทั้งสองฝ่ายไม่ว่าจะมีเพศไหนต่างก็ต้องอยู่ร่วมกัน เป็นครอบครัว ร่วมทุกข์ร่วมสุข ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันและกันตามความสามารถและฐานะ

ของคน ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวรวมถึงการมีเพศสัมพันธ์บนพื้นฐานของความซื่อสัตย์ต่อกันตามระบบครอบครัวแบบผัวเดียวเมียเดียวด้วย

ดังนั้น เมื่อคู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นจนคู่ชีวิตหรือฉันภริยาหรือสามี ร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจิม หรือกระทำกับผู้อื่น หรือยอมรับการกระทำของผู้อื่นเพื่อสนองความใคร่ของตนหรือผู้อื่นเป็นอาจิม อีกฝ่ายหนึ่งจึงสามารถใช้เป็นเหตุในการฟ้องเลิกคู่ชีวิตได้ แต่ด้วยความแตกต่างในเพศสภาพทำให้การที่จะถือว่าบุคคลนั้นมีชู้หรือเป็นชู้ตามกฎหมายหาได้ไม่ เนื่องจากการมีชู้หรือเป็นชู้เป็นการกระทำในลักษณะของการร่วมประเวณีระหว่างชายกับหญิง ด้วยเหตุนี้คู่ชีวิตจึงไม่อาจฟ้องเรียกค่าทดแทนจากผู้อื่นได้ เพราะไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าคู่ชีวิตฝ่ายที่ร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นผู้มีชู้ และบุคคลอื่นที่ร่วมประเวณีก็ไม่ถือว่าเป็นชู้ตามกฎหมาย

การจำกัดสิทธิดังกล่าวนี้ อาจเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อบุคคลหลากหลายทางเพศเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศสภาพ เพราะการตีความของกฎหมายที่เคร่งครัดในลักษณะนี้ ทำให้คู่ชีวิตที่ถูกผู้อื่นเข้ามาเป็นเหตุให้เกิดการเลิกคู่ชีวิตไม่สามารถเรียกค่าทดแทนเสมือนการเรียกค่าทดแทนของการเป็นชู้โดยคู่สมรสได้

ดังนั้นในประเด็นนี้จึงยังมีความจำเป็นที่ต้องทำการศึกษาต่อไปเพื่อที่กฎหมายจะไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ หรือนำหลักเกณฑ์ตามร่างพระราชบัญญัติฉบับปี 2561 มาแก้ไขเพิ่มเติมอีกครั้ง

3) การแก้ไขกฎหมายที่อื่นที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ เนื่องจากการจดทะเบียนคู่ชีวิตเพื่อก่อตั้งครอบครัวร่วมกันของบุคคลเพศเดียวกันก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่อันมีลักษณะเป็นการเฉพา และเชื่อมโยงกฎหมายอื่นอย่างมีระบบ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องทำการศึกษากฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องสิทธิและหน้าที่และความปกครองของคู่ชีวิตต่อบุตร โดยยังคงต้องมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบต่อเด็กซึ่งเป็นบุตรของคู่ชีวิตซึ่งเป็นบุคคลหลากหลายทางเพศให้มีความชัดเจนที่สุด ทั้งเด็กที่เกิดจากเทคโนโลยีการเจริญพันธุ์ หรือเด็กที่เกิดจากการอุ้มบุญ จึงจะสามารถแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายได้ ทั้งนี้เพื่อให้การเกิดความเป็นธรรมและเสมอภาคแก่บุคคลทุกฝ่าย ทั้งตัวคู่ชีวิต เด็ก บิดามารดาของเด็กที่แท้จริง หรือคนในครอบครัวอื่นๆ ซึ่งการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องจะเป็นการจัดอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมาย ในขณะที่เดียวกันก็เพื่อให้ได้หลักเกณฑ์ที่เหมาะสมและได้รับการยอมรับของคนในสังคมอีกด้วย

บรรณานุกรม

- กมลวรรณ อยู่วัฒน์. (2558). รายงานการวิจัย เรื่อง มาตรการคุ้มครองสิทธิของบุคคลเพศเดียวกันใน การอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยา. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- กรมองค์การระหว่างประเทศ. (2561). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน*. สืบค้นจาก <http://www.humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf>
- กรมองค์การระหว่างประเทศ. (2565). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน*. สืบค้นจาก <http://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf>
- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2554). เพศวิถีที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในสังคมไทย. *วารสารประชากรและสังคม*, 5(10), 43-66.
- กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ. (2556). (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... ฉบับ พ.ศ. 2556 นำเสนอ โดยคณะกรรมการสภาผู้แทนราษฎรกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม สืบค้นจาก http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/LGBT_Pjo/draftstatute02.pdf
- กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ. (2561). (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... ฉบับ พ.ศ. 2561. สืบค้นจาก http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/LGBT_Pjo/draftstatute02.pdf
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2550). *สิทธิมนุษยชนของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- คำนवर เขื่อนทา. (2556). ว่าด้วย เพศสภาพ เสมอภาค ทรานส์เจนเดอร์. *วารสารนิติสังคมศาสตร์*, 6(1), 85-104.
- จิราพร ตำราญใจ. (2561). *Registered partnership/Civil partnership การจดทะเบียนคู่ชีวิต*. สืบค้น จาก <https://www.sites.google.com/site/ngankhdibuukhl/home/4>
- ชวิน โรจน์ ธีรพัชรพร และภาณุมาศ ชัดเงางาม. (2560). สิทธิความเสมอภาคในการสมรสของบุคคล ที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 22(2), 92-104.
- ชิษณุพงศ์ นิธิวนา และวรรณภา สิริระศิริ. (2560, มกราคม – มิถุนายน). การส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ของผู้มีความหลากหลายทางเพศในสหรัฐอเมริกาสมัยประธานาธิบดีบารัค โอบามา (ค.ศ. 2009-2017). *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 8(1), 1-32.
- ชีรา ทองกระจ่าง. (2565). *ความเท่าเทียมกันทางเพศสภาพ*. สืบค้นจาก <https://www.stou.ac.th/Schoolnew/polsci/UploadedFile/82427-8.pdf>

บรรณานุกรม (ต่อ)

- แซนเดอร์ส, ดักลาส. (2561). ความสัมพันธ์ของคนเพศเดียวกัน: ก้าวสู่การยอมรับในเวียดนามและประเทศไทย. สืบค้นจาก <https://www.kyotoreview.org/issue-18/same-sex-relationships-vietnam-thailand-th/>
- ณนุช คำทอง. (2546). การสมรสของพวกรักร่วมเพศ (Unpublished Master's thesis). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- ณัฐวุฒิ ชัยสาข์พันธ์. (2558). กฎหมายรับรองสถานะในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่มีเพศวิถีแบบรักร่วมเพศ (Unpublished Doctoral dissertation). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- ณัฐวุฒิ ชื่น โปธิ์กลาง. (2557). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการรับรองสถานภาพการสมรสของบุคคลที่มีเพศเดียวกัน (Unpublished Master's thesis). มหาวิทยาลัยรังสิต, ปทุมธานี.
- ดวงพร ช่างทอง. (2565). กฎหมายว่าด้วยเรื่องของความเท่าเทียมระหว่างเพศ: ศึกษากรณีความหลากหลายทางเพศ ตอนที่ 2 ปัญหาความขัดแย้งของความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยและต่างประเทศ. สืบค้นจาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?nid=2650
- ดิศรณ์ ลิขิตวิทิตา. (2565). การรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมายแก่กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในประชาคมอาเซียน. สืบค้นจาก <https://www.lawforasean.krisdika.go.th/File/files/LGBT.pdf>
- ธัญญาภัส ทองมุสิกข์. (2562). กฎหมายต้นแบบในการรับรองและคุ้มครองสิทธิการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ (Unpublished Doctoral dissertation). มหาวิทยาลัยศรีปทุม, กรุงเทพมหานคร.
- บุษกร สุริยสาร. (2557). อคติทัศนคติและวิถีทางเพศในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักแรงงานระหว่างประเทศ.
- ประสพสุข บุญเดช. (2560). หลักกฎหมายครอบครัว (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ปรีช กิตติธีระศักดิ์. (2560). ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคำนิยามในการศึกษาถึงความหลากหลายทางเพศในคนกลุ่มน้อยทางเพศในประเทศไทย. วารสารการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต, 31(2), 1-15.
- พัชนี หาญเทพินทร์. (2548). สิทธิของชายหญิงที่อยู่ร่วมกันโดยมิได้สมรส (Unpublished Master's thesis). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พิรดา ภูมิสวัสดิ์. (2564). *LGBT สิทธิมนุษยชน และการดำเนินงานด้านสตรีและครอบครัว*. สืบค้นจาก <http://www.gender.go.th/article/Data/1266811565.pdf>
- พีระศักดิ์ พอจิต. (2565). *หลักสิทธิมนุษยชน เรื่อง สิทธิมนุษยชนในหลายมิติ*. สืบค้นจาก https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=8828
- ไพโรจน์ กัมพูสิริ. (2559). *รวมบทความ กฎหมายลักษณะครอบครัว (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- ภาณพ มีชำนาญ. (2555). *การศึกษาสภาพปัญหาความเสียหายเปรียบของคู่ความหลากหลายทางเพศอันเนื่องมาจากการไม่มีกฎหมายรับรองการสมรสในประเทศไทย (Unpublished Master's thesis)*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ยุทธนา สุวรรณประดิษฐ์. (2543). *สิทธิและเสรีภาพของรักร่วมเพศชายตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ: วิเคราะห์จากปัญหาของสังคมไทย (Unpublished Master's thesis)*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- วารภรณ์ อินทนนท์. (2552). *การรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานแก่ปัจเจกชนบนพื้นฐานของความหลากหลายทางเพศ (Unpublished Master's thesis)*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- สมชาย ปรีชาศิลป์กุล. (2556). *จากระบบกฎหมายแบบทวีเพศสู่ระบบกฎหมายแบบพหุเพศ*. *วารสารนิติสังคมศาสตร์*, 6(1), 5-24.
- สมาคมล่ามและนักแปลไทย-ดัตช์. (2561). *ข้อตกลงอาศัยอยู่ร่วมกัน และสัญญาก่อนแต่งงาน (Samenlevingscontract & Huwelijks voorwaarden)*. สืบค้นจาก <http://www.vtvtm.nl/?p=120>
- สมาคมสยามแห่งประเทศไทย-แคนาดา. (2561). *สิทธิและหน้าที่หลังจากแต่งงานหรือจดทะเบียนพาร์تنเนอร์*. สืบค้นจาก <http://www.stichtingsajaam.nl/?p=466>
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2552). *หลักการยกยอการว่าด้วยการใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ในประเด็นวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ*. สืบค้นจาก <http://library.nhrc.or.th/ulib/document/Fulltext/F00051.pdf>
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2565). *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์*. สืบค้นจาก <http://www.web.krisdika.go.th/data/law/law4/%bb03/%bb03-20-9999-update.pdf>

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2563). (ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... ฉบับ พ.ศ. 2563 และ (ร่าง) พระราชบัญญัติแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับ พ.ศ. 2563. สืบค้นจาก https://www.senate.go.th/assets/portals/93/fileups/272/files/Sub_Jun/5interest/interest88.pdf
- สุประวีณ์ อาสนศักดิ์. (2565). กลไกกฎหมายไปสู่สมรสเท่าเทียม: ถอดบทเรียนจากคำวินิจฉัยรัฐธรรมนูญต่างประเทศ. สืบค้นจาก <http://www.sdgmove.com/2022/01/08/sdg-insights-constitutional-court-ruling-legal-mechanisms-to-recognize-marriage-equality/>
- แสงชัย กิตติภูมิวงศ์. (2563). ได้หวนผ่านกฎหมายการสมรสเพศเดียวกัน นับเป็นประเทศแรกในเอเชียที่บัญญัติกฎหมายเฉพาะอนุญาตให้คนเพศเดียวกันจดทะเบียนสมรสได้. สืบค้นจาก <https://www.th.rti.org.tw/news/view/id/2000977>
- อวิการัตน์ นิยมไทย. (2562, มีนาคม-เมษายน). ร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. .... ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายคู่ชีวิต. *จตุรนิติ*, (2562, มีนาคม-เมษายน), 141-149.
- อาจารย์ มีอินทร์เกิด. (2541). *เงื่อนไขในการรับบุตรบุญธรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์* (Unpublished Master's thesis). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- อารยา สุขสม. (2559). *สิทธิมนุษยชนในเรื่องวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศในระบบกฎหมายไทย* (Unpublished Doctoral dissertation). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- เอกสารฉบับแปล. (2560). *หลักการขอยกยกรัตา ว่าด้วยการใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ในประเด็นความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ*. สืบค้นจาก http://www.sapaan.org/article/yokya_final.pdf
- Civil Code of France*. (2018). Retrieved from <https://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/english/Legifrance-translations>
- Court of Justice of the European Union. (2021). *Tadao Maruko v. Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen, Case C-267/06, Judgement of 1 April 2008*. Retrieved from <https://www.curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-267/06>
- Dutch of Civil Code*. (2018). Retrieved from <http://dutchcivillaw.com/civilcodebook01.html>
- Government of South Australia. (2018). *Register a relationship*. Retrieved from <https://www.sa.gov.au/topics/family-and-community/births,-deaths-and-marriages/register-a-relationship>

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Government of the Netherlands. (2018). *Marriage, registered partnership and cohabitation agreements, living together without any official agreement*. Retrieved from <https://www.government.nl/topics/family-law/marriage-registered-partnership-and-cohabitation-agreements>
- Justia US Supreme Court. (2022a). *Griswold v. Connecticut*, 381 U.S. 479 (1965). Retrieved from <https://www.supreme.justia.com/cases/federal/us/539/558/>
- Justia US Supreme Court. (2022b). *Loving v. Virginia*, 388 U.S. 1 (1967). Retrieved from <https://www.supreme.justia.com/cases/federal/us/539/558>
- Justia US Supreme Court. (2022c). *Lawrence v. Texas*, 539 U.S. 558 (2003). Retrieved from <https://www.supreme.justia.com/cases/federal/us/539/558/>
- Laws Regulations Database of The Republic of China. (2021). *Act for Implementation of J.Y. Interpretation No. 748*. Retrieved from <https://www.law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=B0000008>
- Ministerie van Veiligheid en Justice. (2018). *Informatieblad Trouwen, geregistreerd partnerschap en samenwonen*. Retrieved from <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/brochures/2017/06/01/trouwen-geregistreerd-partnerschap-en-samenwonen/trouwen-geregistreerd-partnerschap-en-samenwonen.pdf>
- Sanders, D. (2012). Recognizing Same-Sex Relationships in Thailand. *นิติสังคมศาสตร์ วารสารวิชาการทางกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 6(1/2556), 27-55.
- Supreme Court of the United States. (2022). *Obergefell Et Al. v. Hodges, Director, Ohio Department of Health, Et Al*. Retrieved from https://www.supremecourt.gov/opinions/14pdf/14-556_3204.Pdf
- The European Court of Human Rights. (2018). *Christine Goodwin v. the United Kingdom, Application No. 28957/95, Judgement of 11 July 2002*. Retrieved from [https://www.udoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["002-5265"\]}](https://www.udoc.echr.coe.int/eng#{)
- The European Court of Human Rights. (2021). *Christine Goodwin v. the United Kingdom, Judgement of 11 July 2002*. Retrieved from [https://www.hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["002-5265"\]}](https://www.hudoc.echr.coe.int/eng#{)

บรรณานุกรม (ต่อ)

- The European Court of Justice. (2022). *P. v. S. and Cornwall County Council, Case C-13/94, Judgement of 30 April 1996*. Retrieved from <https://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61994CJ0013>
- The Yogyakarta Principles plus 10*. (2022). Retrieved from <https://www.yogyakartaprinciples.org/>
- The Yogyakarta principles*. (2018). Retrieved from <https://www.yogyakartaprinciples.org/>
- Universal Declaration of Human Right*. (2022). Retrieved from <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
- Valencia Declaration on Sexual Rights*. (2018). Retrieved from <http://www.cirp.org/library/ethics/valencia1997/>
- Waldijk, K. (2001). *Small change: How the road to same-sex marriage got paved in the Netherlands*. Leiden University: Hart Publishing.
- Waldijk, K. (2018). *Major legal consequences of marriage, cohabitation and registered partnership for difference-sex and same sex partners in the Netherlands*. Retrieved from <https://www.openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/12585/More-or-less-together12-Netherlands.pdf?sequence=14>
- Wikipedia. (2022). *Same-sex marriage*. Retrieved from https://www.en.wikipedia.org/wiki/Samesex_marriage#cite_note-61

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. ท่านเกิดโชค เกษมวงศ์จิตร รองอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

กลุ่มนักกฎหมายและนักวิชาการ

1. ท่านกฤตากร คำจันทร์ลา ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดกาฬสินธุ์
2. ท่านสืบเกียรติ ตั้งทีฆาโชติ ผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัว
3. ศาสตราจารย์ ดร. ไพโรจน์ กัมพูสิริ รองอธิการบดีฝ่ายกฎหมายและบริหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิมลศักดิ์ นิลผาย อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

กลุ่มนักเคลื่อนไหวสิทธิเพื่อบุคคลหลากหลายทางเพศ

1. คุณฉัญฉวีรัตน์ กมลวงศ์วัฒน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคก้าวไกล
2. คุณกิตตินันท์ ธรรมรัช นายกสสมาคมฟ้าสีรุ้ง

กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นบุคคลหลากหลายทางเพศ

1. คุณทัศนัย โคตรทอง พิธีกร-ผู้ประกาศข่าว ไทยรัฐ
2. คุณพอลติน งามพริ้ง นักธุรกิจ-ผู้ก่อตั้งชมรมเชียร์ไทยพาวเวอร์
3. คุณสุกัญญา มิเกล นักร้อง-นักแสดง

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

1) ความคิดเห็นต่อการรับรองการอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาของบุคคลเพศเดียวกันเสมือนสามีภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมาย โดยการแก้ไขเพิ่มเติมเงื่อนไขแห่งการสมรสตามมาตรา 1448 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวหรือไม่

2) ความคิดเห็นต่อการกำหนดการรับรองสิทธิและหน้าที่เป็นรูปแบบใหม่แตกต่างจากการสมรส เช่น การรับรองการจดทะเบียนความสัมพันธ์ของบุคคลเพศเดียวกัน โดยแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเป็นหมวดใหม่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือไม่ หรือควรออกเป็นกฎหมายใหม่แยกอีกฉบับ

3) ความคิดเห็นต่อการรับรองทางกฎหมายในการอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาของบุคคลเพศเดียวกันควรกำหนดรูปแบบ หลักเกณฑ์ และเงื่อนไขรับรองสิทธิและหน้าที่ระหว่างคู่ชีวิตในประเด็นต่อไปนี้อย่างไร

- (1) การหมั้น :
- (2) เงื่อนไขแห่งการจดทะเบียนคู่ชีวิต :
- (3) ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต :
- (4) ทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต :
- (5) ความเป็นโมฆะของการจดทะเบียนคู่ชีวิต :
- (6) การสิ้นสุดแห่งการจดทะเบียนคู่ชีวิต :
- (7) สิทธิและหน้าที่ของคู่ชีวิตและบุตร :
- (8) ความปกครอง :
  - (8.1) บุตรทั้งที่เกิดทางสายโลหิตของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด
  - (8.2) บุตรที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีการเจริญพันธุ์
- (9) บุตรบุญธรรม :
- (10) การรับผลประโยชน์จากบุคคลภายนอกในฐานะคู่สมรส :
- (11) ความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก :
- (12) ค่าอุปการะเลี้ยงดู :
- (13) มรดก :

4) ข้อเสนอแนะ

ภาคผนวก ก

ความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์

ความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ความคิดเห็นของผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ท่านเกิดโชค เกษมวงศ์จิตร รองอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เห็นว่า ด้วยการสมรสไม่ได้ถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 1448 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวเพียงมาตราเดียว แต่ยังมีกฎหมายอีกหลากหลายบริบท หลากหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัว เช่น การรับมรดก การมีบุตรร่วมกัน ทั้งด้วยวิธีการรับบุตรบุญธรรม หรือการมีบุตรโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ ความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก การรับผลประโยชน์จากบุคคลภายนอกในฐานะคู่สมรส ดังนั้นการแก้ไขเพิ่มเติมเฉพาะบทบัญญัติดังกล่าว แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ถูกต้องแต่ก็อาจไม่เพียงพอ จึงจำเป็นที่จะต้องแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องทุกๆ บริบท การมุ่งเป้าแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยครอบครัว บรรพ 5 มาตรา 1448 เพียงอย่างเดียว แต่บริบทกฎหมายอื่นยังไม่พร้อม ก็อาจทำให้ไม่สามารถดำเนินการต่อได้ กล่าวคือ หากผู้กร่างกฎหมายเตรียมความพร้อมต่อการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่เพียงพอ ในขณะที่การกร่างกฎหมายจะต้องพิจารณาให้ครบทุกบริบทและองค์ประกอบ เมื่อร่างกฎหมายไม่สมบูรณ์ ก็อาจทำให้ต้องถูกตีกลับได้

ทั้งนี้ การวางกรอบแนวคิดของกฎหมายมีความสำคัญมาก หากวางไว้ผิดที่ มุมมองของกฎหมายก็จะแตกต่างกัน กล่าวคือ สิทธิของการก่อตั้งครอบครัวของกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแม้จะไม่มีการบัญญัติกฎหมายรับรองไว้ แต่ในทางพฤตินัยบุคคลเหล่านั้นก็ยังสามารถตั้งครอบครัวได้ การร่างกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิดังกล่าวจึงเป็นการทำให้คนในสังคมได้เห็นถึงการยอมรับกลุ่มบุคคลเหล่านี้มากยิ่งขึ้น และเมื่อมีกฎหมายมารองรับสิทธิดังกล่าว สิทธิและหน้าที่ ตลอดจนสิทธิประโยชน์ต่างๆ ที่ชอบด้วยกฎหมายก็จะมีผลผูกพันตามมา

แต่ด้วยในบริบทกฎหมายไทยไม่มีคำจำกัดความ ไม่มีการกล่าวถึง และไม่มีการบัญญัติศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลากหลายทางเพศ ฉะนั้นเมื่อไม่มีการบัญญัติศัพท์กลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศ การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์โดยการปรับเปลี่ยนนิยามของสามีภรรยา จากชายหญิงเป็นบุคคลก็ไม่เป็นการแก้ไขกฎหมายที่บ่งบอกถึงตัวตนและสิทธิของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ แต่การกร่างเป็นพระราชบัญญัติเฉพาะขึ้นมาใหม่เพื่อบัญญัติศัพท์บุคคลหลากหลายทางเพศเป็นการเฉพาะจะเป็นการบัญญัติกฎหมายที่เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนสิทธิของบุคคลหลากหลายทางเพศได้มากกว่า เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายจะบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ วิธีในการดำเนินการชีวิต และขั้นตอนการก่อตั้งครอบครัวของกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศให้เป็นที่

ยอมรับทางสังคมอย่างเป็นทางการ ส่งผลให้บุคคลหลากหลายทางเพศสามารถมีตัวตนในสังคมได้อย่างเสมอภาคมากยิ่งขึ้น

สำหรับประเด็นการบัญญัติสิทธิและหน้าที่ของคู่ชีวิตในร่างกฎหมายใหม่ ไม่ควรยกบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของกลุ่มสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวมาใช้ทั้งหมด แต่ควรนำมาใช้เทียบเคียงกับร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตให้เหมาะสมสอดคล้องกับรูปแบบและวิธีการใช้ชีวิตของบุคคลหลากหลายทางเพศ เช่น ร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตที่ได้เสนอมติและได้เข้าสู่ขั้นกฤษฎีกาเพื่อพิจารณาแล้ว แม้จะไม่ได้มีการบัญญัติถึงเงื่อนไขของการหมั้นระหว่างชายหญิง แต่ก็มีกรณีการบัญญัติในเรื่องของสัญญาก่อนจดทะเบียนคู่ชีวิต ทั้งในเรื่องสัญญาก่อนและหลังจดทะเบียนคู่ชีวิต ซึ่งเทียบเคียงได้กับเงื่อนไขของสัญญาหมั้นระหว่างชายกับหญิง หรือหากนำบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวมาใช้โดยอนุโลม เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิตที่สามารถนำบทบัญญัติในบรรพ 5 เรื่องสินส่วนตัว สินสมรส สัญญาก่อนสมรส สัญญาระหว่างสมรส อำนาจในการจัดการทรัพย์สิน หรือการเป็นโมฆะในการจดทะเบียน ซึ่งไม่มีข้อจำกัดด้วยเหตุแห่งเพศสภาพก็สามารถนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาปรับใช้ได้โดยอนุโลม

ส่วนเงื่อนไขในการจดทะเบียนคู่ชีวิต กฎหมายฉบับร่างนี้สามารถใช้หลักเกณฑ์ของการจดทะเบียนสมรสคู่ชายหญิงตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เทียบเคียง แต่บทบัญญัติของกฎหมายสำหรับกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศจะมีความสมบูรณ์ หรือจะสามารถปรับใช้กับกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้หรือไม่ มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับกรยอมรับของสังคม ซึ่งในส่วนนี้เป็นประเด็นหลักที่ผู้ร่างต้องการให้เห็นว่า ผู้ร่างไม่ได้มีความประสงค์ที่จะลดทอนสิทธิ แต่ต้องการให้สิทธิเสมอภาค ให้มีความเท่าเทียมกับชายหญิง โดยการสร้างบริบทในกฎหมายขึ้นมาต่างหาก

แต่ด้วยสังคมปัจจุบันยังไม่ให้การยอมรับความเป็นบุคคลหลากหลายทางเพศ 100% เพราะฉะนั้นสิทธิบางประการจึงถูกจำกัด เช่น เรื่องของสัญชาติ ซึ่งถ้าเป็นการสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะไม่มีการกำหนดสัญชาติสำหรับชายหญิงที่ประสงค์จะจดทะเบียนสมรส กล่าวคือ ไม่กำหนดให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายเป็นผู้มีสัญชาติไทย ก็สามารถจดทะเบียนสมรสได้ อีกทั้งยังสามารถที่จะจดทะเบียนสมรสที่ใดก็ได้ เพียงแต่จดทะเบียนต่อนายทะเบียน เนื่องจากการจดทะเบียนสมรสอยู่บนพื้นฐานของการแสดงเจตนาสมัครใจกันต่อกันที่เป็นที่ยอมรับของสังคมโลก แต่สำหรับการจดทะเบียนคู่ชีวิตจำเป็นต้องให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้มีสัญชาติไทย เพราะเจตนารมณ์ของกฎหมายมุ่งที่จะแก้ปัญหาของคนไทยเป็นการเฉพาะ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องจำกัดขอบเขตของกฎหมาย เช่น การกำหนดให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นผู้มีสัญชาติไทย อีกทั้งในหลายประเทศการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันก็ไม่เป็นที่ยอมรับ หากการยอมรับให้ผู้มีสัญชาติ

อื่นสามารถจดทะเบียนได้ ผลของกฎหมายก็ย่อมไม่สามารถก่อให้เกิดสิทธิในประเทศเจ้าของสัญชาติได้

อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญของการที่จะออกกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิในการสร้างครอบครัวของบุคคลทางเพศให้สมบูรณ์และเสมอภาคกับบุคคลทุกฝ่าย จำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาให้ครอบคลุมทุกบริบทของกฎหมายและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของบุตร ควรมีการศึกษาวិจัยว่าการที่เด็กอยู่กับครอบครัวที่เป็นกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศมีผลต่อร่างกายและจิตใจของเด็กมากน้อยเพียงใด ชัดแย้งกับกฎหมายคุ้มครองเด็กหรือไม่ เนื่องจากหากบุตรที่ติดมากับอีกฝ่ายและต้องไปอยู่กับครอบครัวใหม่ที่อีกฝ่ายเป็นบุคคลหลากหลายทางเพศ การโอนสิทธิในการเลี้ยงดูบุตรให้กับคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่ง อำนาจในการปกครองบุตรจากบิดาหรือมารดาที่แท้จริงก็จะขาดจากการปกครองทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับเด็กนั้น ทั้งนี้ไม่เฉพาะการศึกษากรณีเด็กที่ติดมาจากบิดาหรือมารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาแต่เดิม แต่รวมถึงเด็กที่ได้รับมาจากการรับเป็นบุตรบุญธรรม หรือเด็กที่เกิดจากเทคโนโลยีทางการแพทย์ เพื่อให้กฎหมายเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมทุกเพศทุกวัย

2. ความคิดเห็นต่อการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของนักกฎหมาย และนักวิชาการ

1) ท่านกฤษฎา คำนันท์ลา ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดกาฬสินธุ์ เห็นว่า ปัจจุบันกฎหมายในประเทศไทยมีจำนวนมาก จึงไม่ควรที่จะตรากฎหมายใหม่เพิ่มเติม หลักการที่ว่าบุคคลเพศเดียวกันหรือต่างเพศกัน หากมีความประสงค์ที่จะอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยา ก็ควรให้สิทธิเช่นเดียวกัน ถ้าหากจะคุ้มครองสิทธิของบุคคลเพศเดียวกันที่อยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาให้ชอบด้วยกฎหมาย ก็ควรจะแก้ไขเพิ่มเติมในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ที่มีบังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน โดยแก้ไขเพิ่มเติมถ้อยคำบางถ้อยคำในบทบัญญัติ เช่น คำนิยามให้สามารถใช้ได้ร่วมกันกับทุกคนอย่างเสมอภาค ส่วนสิทธิและหน้าที่ของสามีภริยาในแต่ละหมวดของบรรพ 5 ให้คงอยู่เหมือนเดิม กล่าวคือ ให้สิทธิทุกคนเท่าเทียมกันหมด ด้านการหมั้นควรกำหนดให้เป็นเรื่องของความสมัครใจ โดยไม่ต้องกำหนดว่าฝ่ายใดเป็นฝ่ายให้ของหมั้น ให้ขึ้นอยู่กับข้อตกลงของแต่ละฝ่าย ส่วนในเรื่องมรดก บรรพ 6 ก็กำหนดให้สามารถบังคับใช้กับทุกเพศทุกคน นอกจากนี้กฎหมายใดที่มีผลทางนิตินัยต่อคู่สมรสที่เป็นบุคคลต่างเพศ ก็ให้ยกกฎหมายนั้นมาบังคับใช้กับบุคคลเพศเดียวกันเช่นกัน

ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน ทั้งความสัมพันธ์ส่วนตัว ความสัมพันธ์ทางด้านทรัพย์สิน และอื่นๆ ตลอดจนสิทธิในการรับมรดก และการปกครองบุตรก็เป็นตามกฎหมาย

เดิมที่กำหนดไว้สำหรับสามีภริยา เนื่องจากบางกรณีบิดามารดาที่เป็นฝ่ายหญิงและชายก็ไม่ได้อยู่ร่วมกัน เพื่อดูแลบุตรในปกครองของตนเอง แต่สิทธิและหน้าที่ของบุตรและบิดามารดาที่ยังผูกพันตามกฎหมาย ดังนั้น กฎหมายที่บังคับใช้อยู่สำหรับเรื่องดังกล่าวจึงเพียงพอสำหรับกรณีบุคคลเพศเดียวกัน เพียงแต่แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเดิมให้รับรองถึงบุคคลเพศเดียวกัน กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของบิดามารดากับบุตรก็เหมือนเดิมไม่จำเป็นต้องตรากฎหมายใหม่เพิ่มเติม ทั้งนี้เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายครอบครัวมีไว้เพื่อบังคับใช้อย่างตรงไปตรงมา ไม่จำเป็นต้องตีความเพิ่มเติม

อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญของการใช้ชีวิตคู่ คือแต่ละฝ่ายจำเป็นต้องมีการศึกษาพฤติกรรม สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายที่มีต่อกัน ตลอดจนถึงสิทธิและหน้าที่ต่อบุคคลอื่น เนื่องจากปัจจุบัน การกระทำความรุนแรงของคนในครอบครัวมีมากขึ้น ไม่ว่าจะจากการกระทำของบุคคลเพศเดียวกัน หรือต่างเพศกัน ทั้งนี้อาจเกิดขึ้นจากสภาวะทางอารมณ์ หรือปัญหาแวดล้อมอื่นๆ ดังนั้นการอยู่ร่วมกัน โดยไม่ต้องมีกฎหมายรองรับ แต่อาศัยพื้นฐานความรักความเข้าใจ ความผูกพัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การปฏิบัติและเคารพดูแลต่อกัน ก็จะทำให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวคงอยู่อย่างยาวนาน เช่นกัน

2) ท่านสืบเกียรติ ตั้งทิมาโชติ ผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัว เห็นว่า กระบวนการร่างกฎหมายฉบับใหม่เพื่อรับรองการอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาของบุคคลเพศเดียวกัน เสมือนสามีภริยาที่ชอบด้วยกฎหมายอาจดำเนินการได้ยาก ต้องอาศัยระยะเวลาในการดำเนินการ ทั้งการทำประชาพิจารณ์ การร่างกฎหมาย การดำเนินขั้นตอนการให้ความเห็นชอบของกฎหมายทางรัฐสภา ดังนั้นการแก้ไขเพิ่มเติมเงื่อนไขแห่งการสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวเพื่อรองรับกลุ่มบุคคลดังกล่าวจะสะดวกและรวดเร็วกว่า ดังเช่น กฎหมายอาญาที่แก้ไของค์ประกอบความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราตามมาตรา 276 จากเดิมที่ระบุผู้กระทำความผิดต้องเป็นชายเท่านั้น แต่ในปัจจุบันได้แก้ไขเป็นคำว่า “ผู้ใด” แทน เพื่อให้ไม่ว่าบุคคลจะมีรสนิยมทางเพศใด หากมีเพศสภาพเป็นชายหรือหญิง เมื่อกระทำความผิดก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกัน

ทั้งนี้ วิธีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวให้รองรับสิทธิของบุคคลเพศเดียวกันนั้น สามารถแก้ไขให้เสมอภาคกับคู่สมรสที่เป็นบุคคลต่างเพศกันได้โดยการนำบทบัญญัติเดิมมาปรับใช้กับบุคคลเพศเดียวกันทุกกรณี ทั้งเงื่อนไขของการหมั้น การสมรส ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ทั้งความสัมพันธ์ส่วนตัวและความสัมพันธ์ทางด้านทรัพย์สิน การรับมรดก รวมถึงสิทธิและหน้าที่อื่นๆ ต่อบุตรและบุคคลภายนอก ตลอดจนการสิ้นสุดความสัมพันธ์

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของประเด็นเรื่องการปกครองบุตร ทั้งบุตรที่มาจากสายโลหิตของอีกฝ่ายหนึ่งหรือการรับบุคคลอื่นเป็นบุตรบุญธรรม เพศสภาพย่อมไม่มีผลต่อการเป็นผู้ปกครองบุตร เนื่องจากเมื่อมีข้อพิพาทเกี่ยวกับอำนาจปกครองบุตรในศาลชั้น ศาลก็จะเป็นผู้พิจารณาว่าจะมอบอำนาจนั้นให้กับบุคคลใด โดยการพิจารณาจากความสามารถของบุคคลในแต่ละฝ่ายว่าฝ่ายใดสามารถดูแลบุตรได้ดีกว่ากัน ไม่ได้พิจารณาจากเพศสภาพเป็นสำคัญ

ด้วยเหตุนี้การแก้ไขกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว เพื่อรองรับสิทธิของบุคคลเพศเดียวกันที่ประสงค์ให้การอยู่กินฉันสามีภริยาชอบด้วยกฎหมาย ที่ปัจจุบันได้เป็นที่ยอมรับในสังคม เมื่อไม่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ตลอดจนความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ก็ย่อมสามารถกระทำได้ ซึ่งนอกจากจะเป็นรับรองสิทธิและเสรีภาพในการสร้างครอบครัวตามหลักประกันแห่งรัฐธรรมนูญแล้วยังเป็นการลดปัญหาสังคมอีกทางหนึ่ง

3) ศาสตราจารย์ ดร. ไพโรจน์ กัมพูสิริ รองอธิการบดีฝ่ายกฎหมายและบริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง เห็นว่าการรับรองการอยู่ร่วมกันของบุคคลเพศเดียวกันควรให้มีกฎหมายแยกต่างหากจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตมีการเรียกร้องต่อสู้กันมานาน และร่างพระราชบัญญัติฉบับปัจจุบันนี้ก็ได้มีการเสนอโดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม มีการทำประชาพิจารณ์หลายรอบและหลังจากทำประชาพิจารณ์เสร็จก็นำเข้ามาที่กฤษฎีกา ซึ่งโดยปกติคณะกรรมการกฤษฎีกาชุดพิเศษ กรรมการแต่ละท่านก็เป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษจะพิจารณารอบเดี๋ยวก็นำกลับ แต่ปรากฏว่าร่างฉบับนี้ย้อนกลับไปที่คณะกรรมการชุดพิเศษอีกรอบหนึ่งเป็นสองรอบ โดยกรรมการชุดนี้ก็จะทำการพิจารณาอย่างละเอียด ซึ่งจะเห็นว่าร่างฯ จากกฤษฎีการอบแรก คู่ชีวิตจะรับบุตรบุญธรรมร่วมกันไม่ได้ แต่เมื่อกลับเข้าไปที่กฤษฎีการอบที่สอง กรรมการชุดเดี๋ยวก็นำกลับมาให้คู่ชีวิตรับบุตรบุญธรรมร่วมกัน

ทั้งนี้ ผู้ให้ความคิดเห็นได้ตั้งข้อสังเกตจากการศึกษาร่างฯ คู่ชีวิตทั้งร่างแรกและร่างสองที่ออกจากกฤษฎีกาและการทำประชาพิจารณ์ว่าจากการตั้งข้อสังเกตมาตลอดก็พบว่าร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้เหมาะสมที่สุดแล้ว เนื่องจากการไปเริ่มแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใหม่คงต้องใช้เวลา และก็เหมือนการเริ่มต้นใหม่ ซึ่งในขณะที่ร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตนี้เกือบจะสมบูรณ์แล้ว เพราะมีการต่อสู้และถ่วงกรอกร่างกฎหมายมาเกือบ 12 ปี ตั้งแต่สมัยนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ฉะนั้นถ้าหากว่าอยากจะให้มีกฎหมายที่รับรองสิทธิคู่ชีวิตภายในปี พ.ศ. 2564 ก็ควรรับร่างพระราชบัญญัตินี้ นอกจากนี้ ร่างพระราชบัญญัตินี้ได้มีการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยไม่ได้ไปแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพื่อดึงคู่สมรสเพศเดียวกันเข้าไปให้เท่ากับชายหญิง ซึ่งแตกต่างจากร่างพระราชบัญญัติอีกร่างหนึ่งที่เสนอ

เข้าสภาโดยมีการขอให้แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งขณะนี้ทั้งสองร่างก็อยู่ระหว่างรอตั้งกรรมธิการ ส่วนเหตุผลที่ร่างพระราชบัญญัติหลายฉบับที่ผ่านมาไม่ผ่านการพิจารณา ก็เนื่องจากบางมาตราของร่างยังอยู่ในชั้นประชาพิจารณ์ หรือขาดแรงผลักดันสนับสนุน

ความจริงหลักเกณฑ์ของข้อกำหนดในร่างพระราชบัญญัตินี้แทบจะคุ้มครองคู่ชีวิตเพศเดียวกันเท่าเทียมกับคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 และเจ้ามรดกในบรรพ 6 โดยจะเห็นว่าในเนื้อหาของร่างพระราชบัญญัติมีการดึงเอาตัวบทในบรรพ 6 ตอนท้ายมาใช้บังคับโดยอนุโลม เพราะฉะนั้นในเรื่องสิทธิในการรับมรดกนั้น ไม่ว่าจะฐานะทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรม คู่ชีวิตเท่ากับคู่สมรสอยู่แล้ว ซึ่งประเด็นของ บรรพ 5 ก็เช่นเดียวกัน มีการดึงเอาตัวบทบรรพ 5 ที่สำคัญๆ มาใช้กับร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต ถึงแม้ว่าลักษณะของการเขียนตัวบทจะไม่คล้ายกับการดึงบรรพ 6 มาใช้ กล่าวคือ ดึงเข้ามาทั้งบรรพ แต่บรรพ 5 วิธีการเขียนดึงมาแบบกระจาย แต่ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัว ระบบทรัพย์สิน เทียบเท่ากับคู่สมรสชายหญิงตามบรรพ 5 ซึ่งรัฐบาลน่าจะสนับสนุนร่างฉบับนี้ เพราะเป็นร่างที่เกิดจากการดำเนินการของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมเป็นผู้เสนอ อย่างไรก็ตาม ด้วยสถานการณ์ทางการเมืองยังไม่นิ่ง ทั้งปัญหาเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ การชุมนุม โรคระบาด ดังนั้น ร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตนี้น่าจะเกิดการล่าช้า

ส่วนในเรื่องสิทธิในการรับบุตรบุญธรรมร่วมกันของคู่ชีวิต เดิมการที่บุคคลเพศเดียวกันรับเด็กมาเป็นบุตรบุญธรรม หลายฝ่ายคัดค้านไม่เห็นด้วย เนื่องจากมองว่าการกำหนดให้สิทธิดังกล่าวไม่ได้คิดถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก มีเพียงแต่การพิจารณาว่าคู่ชีวิตมีสิทธิรับหรือไม่รับบุตรบุญธรรม มองข้ามการคำนึงถึงสิทธิของเด็ก เป็นการทำตามผู้ใหญ่ และฝ่ายที่คัดค้านก็มีความเห็นว่า ตัวเด็กเลือกเกิดไม่ได้ ถ้าเด็กเลือกเกิดได้ก็อยากจะมีพ่อแม่ที่เป็นหญิงชายตรงเพศสภาพ การเลี้ยงดูอบรมก็จะได้เป็นไปตามธรรมชาติ ต่อมาประเด็นนี้ก็มีกรถถกเถียงกันมาว่าบุคคลหลากหลายทางเพศนี้จะเลี้ยงดูบุตรบุญธรรมได้สมบูรณ์หรือไม่ นั่น ในที่สุดก็ได้มีผลงานวิจัยของต่างประเทศหลายสำนักมาสนับสนุนว่าไม่ต่างอะไรกับคู่สมรสชายหญิง เพราะฉะนั้นถ้าคู่ชีวิตเข้าหลักเกณฑ์การรับบุตรบุญธรรมก็สามารถรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมได้โดยไม่ต้องบังคับว่าต้องเป็นคู่สมรสเท่านั้น นอกจากนี้การห้ามบุคคลเพศเดียวกันไม่ให้รับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมจึงไม่มีความจำเป็นแต่อย่างใด เพราะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็รับมาเป็นบุตรบุญธรรมตามกฎหมายครบครันได้ ถึงแม้จะรับร่วมกันไม่ได้ จึงไม่มีประโยชน์ในการกำหนดเป็นข้อห้าม ดังนั้น ร่างพระราชบัญญัติปี 2563 นี้จึงกำหนดสิทธิเหมือนคู่สมรสในการรับบุตรบุญธรรมร่วมกัน

โดยสรุปควรสนับสนุนและเห็นด้วยอย่างยิ่งในการนำพระราชบัญญัติคู่ชีวิตมาบังคับใช้ก่อนแล้วจึงค่อยแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายภายหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้แล้ว

4) ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิมลศักดิ์ นิลผาย อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติ-รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด เห็นว่า การรับรองการอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาของบุคคลเพศเดียวกันเสมือนสามีภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมาย ถือว่าเป็นการรับรองสิทธิตามหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่รัฐควรจัดให้ด้วยความเป็นธรรมและเสมอภาค แต่ทั้งนี้การแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวโดยการแก้ไขนิยามในมาตรา 1448 ให้รวมถึงบุคคลที่มีเพศเดียวกันอาจไม่เหมาะสม เนื่องจากเจตนารมณ์ของกฎหมายแต่ดั้งเดิมต้องการที่จะให้สิทธิตามเพศสภาพ แม้ปัจจุบันจะมีวิวัฒนาการทางการแพทย์ที่สามารถเปลี่ยนลักษณะทางกายภาพแล้วก็ตาม แต่ร่างกายมนุษย์ก็อาจเปลี่ยนแปลงกายวิภาคได้ทั้งหมด ทำให้อาจเกิดปัญหาต่อการเลี้ยงบุตร ที่รัฐพึงต้องคำนึงถึงสิทธิของบุตรอีกด้วย อีกทั้งบทบัญญัติในมาตรา 1448 ยังมีผลเกี่ยวโยงกับบทบัญญัติอื่นๆ ในบรรพ 5 อีกหลากหลายประการ การแก้ไขนิยามในมาตรา 1448 เพียงอย่างเดียวจึงอาจไม่เหมาะสมเพียงพอ

ดังนั้น จึงควรแยกบทบัญญัติรับรองสิทธิและหน้าที่เป็นรูปแบบใหม่ต่างหากจากการสมรส เพื่อให้สอดคล้องกับพลวัตของการยอมรับในความเท่าเทียมกันทางเพศของมนุษย์ในโลกปัจจุบัน และไม่ขัดแย้งต่อกฎหมายเดิมที่ได้รับรองสิทธิและหน้าที่ของสามีภรรยาต่างเพศที่มีอยู่เดิม อย่างไรก็ตาม สิทธิและหน้าที่บางประการที่ไม่ถูกจำกัดด้วยเพศสภาพ ก็อาจนำมาปรับใช้ได้โดยอนุโลม เช่น การหมั้น เงื่อนไขแห่งการจดทะเบียนคู่ชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต ทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต ความเป็นโมฆะของการจดทะเบียนคู่ชีวิต การรับบุตรบุญธรรม สิทธิในการรับมรดก และการสิ้นสุดแห่งการจดทะเบียนคู่ชีวิต ส่วนความรับผิดชอบบุคคลภายนอกนั้นควรมีผลผูกพันเฉพาะคู่กรณีตามหลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา

3. ความคิดเห็นต่อการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของนักเคลื่อนไหวสิทธิเพื่อบุคคลหลากหลายทางเพศ

1) คุณชัชวาลย์ กมลวงศ์วัฒน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคก้าวไกล เห็นว่า การร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตขึ้นมาใหม่เพื่อรองรับสิทธิในการสร้างครอบครัวร่วมกันของบุคคลเพศเดียวกันให้ชอบด้วยกฎหมาย ในขณะที่ปัจจุบันมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวรับรองสิทธิในการสร้างครอบครัวของคู่สมรสชายหญิงแล้ว อาจทำให้สิทธิของบุคคลหลากหลายทางเพศถูกจำกัดยิ่งขึ้น ดังนั้น เพื่อให้สิทธิของบุคคลหลากหลายทางเพศในการสร้างครอบครัวไม่ถูกจำกัด เกิดความเสมอภาคและเป็นธรรมเช่นเดียวกับคู่สมรสต่างเพศกัน จึงควรแก้ไข

เพิ่มเติมกฎหมายครอบครัวในปัจจุบันที่มีอยู่ให้ขยายสิทธิครอบคลุมถึงของบุคคลหลากหลายทางเพศ โดยไม่คำนึงถึงเพศกำเนิดเป็นเกณฑ์ก็เพียงพอ เช่น การแก้ไขนิยามของกลุ่มสมรสให้ใช้ได้กับบุคคลทุกคนทุกฝ่าย โดยไม่คำนึงว่าทั้งสองฝ่ายจะมีเพศสภาพในปัจจุบันเป็นเช่นใด เหมือนกันหรือไม่ หากมีความประสงค์ที่จะสร้างครอบครัวที่กฎหมายให้การรับรองก็สามารถทำได้อย่างเสมอภาค เนื่องจากการสร้างครอบครัวต้องอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างกัน ความรัก ความเข้าใจ ความจริงใจในการอยู่ดูแลซึ่งกันและกัน การไว้ใจกัน ซึ่งเกิดขึ้นได้กับทุกเพศ ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงกับผู้หญิง ผู้ชายกับผู้ชาย หรือผู้ชายกับผู้หญิง กล่าวคือ กรณีที่กฎหมายบัญญัติกฎหมายสำหรับคู่สมรสที่เป็นชายและหญิง ก็แก้ไขโดยใช้คำว่า “บุคคล” แทน กรณีสามีภรรยาที่แก้ไขเป็น “คู่สมรส” หรือกรณีบิดามารดาที่ใช้เป็นคำว่า “บุพการี” หรือกรณีการหมั้นเป็นผู้หมั้นและผู้รับหมั้น โดยไม่ต้องกำหนดว่าบุคคลฝ่ายใดจะต้องเป็นผู้หมั้น แต่ให้เป็นเรื่องของความยินยอมตามข้อตกลงระหว่างกันแทน ส่วนเรื่องความสัมพันธ์ส่วนตัว ความสัมพันธ์ทางด้านทรัพย์สิน สิทธิและหน้าที่ทั้งที่มีระหว่างกันและมีต่อบุคคลอื่นก็คงไว้เช่นเดิมเพื่อให้คู่สมรสไม่ว่าจะมีเพศสภาพใดก็มีสิทธิได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน

นอกจากนี้ ในประเด็นอื่นๆ เช่น การเป็นบิดามารดาของบุตร การรับบุตรบุญธรรม ไม่ควรจำกัดความเป็นบุพการีตามเพศกำเนิด ซึ่งแม้ว่าเพศหญิงจะเป็นผู้คลอดบุตร แต่บทบาทความเป็นภริยาและมารดาก็มิได้ถูกจำกัดด้วยเพศ หากแต่อยู่ภายใต้จิตใจได้สำนึกของบุคคล ดังนั้นไม่ว่าบุคคลจะมีเพศสภาพเช่นใดก็สามารถมีบทบาทความเป็นภริยาและมารดาได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม สำหรับเงื่อนไขทางด้านอายุของกลุ่มสมรส ก็ควรกำหนดหลักเกณฑ์ตามหลักสากล กล่าวคือ คู่สมรสควรมีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ เนื่องจากวัยนี้มีร่างกายที่พร้อมสำหรับการตั้งครรรภ์ และเกินช่วงวัยระหว่างเด็กและเยาวชนตามกฎหมายอื่นๆ ที่ให้ความคุ้มครองสิทธิอยู่

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่กฎหมายควรให้ความเสมอภาคแก่กลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศ คือ สิทธิในการเลือกใช้นำหน้านาม ซึ่งปัจจุบันกฎหมายกำหนดให้มีนำหน้านามเพื่อรับรองเพศกำเนิด และหากภายหลังคู่สมรสดำเนินการจดทะเบียนสมรสกันตามกฎหมายแล้ว คู่สมรสเพศหญิงก็มีสิทธิที่จะเลือกใช้นำหน้าว่า “นางสาวหรือนาง” เพื่อเปลี่ยนสถานะให้บุคคลภายนอกได้รับรู้ถึงความมีเจ้าของหรือไม่ก็ได้ แต่ในขณะเดียวกันหากคู่สมรสเป็นเพศชายหรือเป็นกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศก็จะถูกจำกัดสิทธินั้น นอกจากนี้การกำหนดให้มีนำหน้านามเพื่อรับรองเพศกำเนิดก็ทำให้เกิดการแบ่งแยกสถานะความเป็นมนุษย์ โดยทำให้ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่แปลกแยกจากคนในสังคม ดังนั้นการแก้ไขกฎหมายให้เกิดความเสมอภาค โดยเพิ่มสิทธิแก่กลุ่ม

บุคคลหลากหลายทางเพศให้สามารถเลือกที่จะใช้หรือไม่ใช้คำนำหน้านาม หรือรับรองสถานะของบุคคลทางกฎหมายเพิ่มเติม โดยกำหนดให้เลือกใช้คำว่า “คุณ” แทนคำว่า นาง นางสาว หรือนาย ได้เป็นต้น

2) คุณกิตตินันท์ ธรรมัชช นายกสมาคมฟ้าสีรุ้ง เห็นว่า การพิจารณาสีทิมมนุษย์ชนของบุคคลหลากหลายทางเพศ หรือ LGBT อยู่บนพื้นฐานของทฤษฎี 3 กล่อง (Three Box) ที่เรียงร้อยกัน โดยกล่องแรก คือ กล่องของความเป็นธรรมชาติ ซึ่งใน 30 กว่าปีที่ผ่านมา สังคมไทยได้จัดให้บุคคลหลากหลายทางเพศอยู่ในกล่องธรรมชาติด้วยความที่ไม่เป็นธรรมชาติ กล่าวคือ พวกกรักร่วมเพศ ถือเป็นพวกเบียดเบียนทางเพศ และมีการตีตราโดยถือว่าไม่ใช่มนุษย์ เนื่องจากเพศสภาพของบุคคลนั้นจะพิจารณาจากกายภาพในทางการแพทย์ คือ หากเกิดมามีเพศเป็นชาย ย่อมต้องมีความเป็นชาย และหากเกิดมามีเพศเป็นหญิง ย่อมต้องมีความเป็นหญิง หากประพฤติปฏิบัติผิดไปจากนี้ ย่อมถือว่าผิดธรรมชาติ ไม่ใช่มนุษย์ ทำให้การใช้ชีวิตของกลุ่มคน LGBT ต้องต่อสู้กับมุมมองของสังคม โดยไม่สามารถอธิบายหรือเปิดเผยถึงรสนิยมทางเพศที่เป็นอยู่ตามธรรมชาติของตนเองให้คนในสังคมเข้าใจได้ อีกทั้งยังต้องดำรงชีวิตบนพื้นฐานของกฎหมายที่ไม่มีกฎหมายใดมารองรับสิทธิของกลุ่มบุคคลเหล่านี้ กล่องที่สอง กล่องของสิทธิมนุษยชน โดยที่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมีมายาวนานกว่า 71 ปี ส่วนพันธกรณีระหว่างประเทศ เช่น กติการะหว่างประเทศ หลักขอกายาการาร์ หรืออนุสัญญาอื่นๆ มีมากกว่า 50 ปีขึ้นไป แต่กฎหมายไทยไม่นำมาปรับใช้ ส่วนกล่องที่สาม คือ กล่องที่ต้องบัญญัติและต่างให้มีกฎหมายขึ้น กล่องนี้รัฐจะต้องสร้างกฎหมายขึ้นมาเพื่อให้เป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชน แต่กฎหมายไทยก็ยังไม่มีการบัญญัติเป็นกฎหมายให้เกิดความเสมอภาคของกลุ่มบุคคลที่หลากหลาย

ดังนั้น ตามหลักสากลแล้ว บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศจึงควรมีสติเท่าเทียมกับชายหญิงทั่วไป เพื่อรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกลุ่มบุคคลเหล่านั้น ทั้งนี้โดยวิธีการบัญญัติเป็นกฎหมาย ซึ่งประเทศไทยได้มีการผลักดันร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตมาจำนวนทั้งหมด 4 ร่าง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 จนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในขั้นตอนของการพิจารณาโดยกฤษฎีกาบางฉบับอยู่ระหว่างการพิจารณาโดยสภา แต่การจะรับรองโดยการบัญญัติกฎหมายแยกต่างหาก อาจเป็นการเลือกปฏิบัติ ดังนั้น เพื่อความเสมอภาคการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยให้สิทธิเท่าเทียมกับชายหญิงภายใต้กฎหมายเดียวกันก็น่าจะทำให้การรับรองความเสมอภาคนี้เป็นไปอย่างเท่าเทียมกัน

การบังคับใช้กฎหมายแยกกันอาจเป็นการตีตราบุคคลหลากหลายทางเพศ การใช้คำว่าคู่ชีวิตทำให้เกิดการด้อยค่าสิทธิ เช่น การรับปกครองบุตร หรือการรับบุตรบุญธรรมซึ่งไม่มีการกำหนดให้

สิทธิ หรือการไม่ได้รับสิทธิด้านสวัสดิการจากภาครัฐหรือภาคเอกชน แม้ปัจจุบันจะมีกฎหมายรับรองการปกครองหรือการรับบุตรบุญธรรม แต่ปัญหาที่จะเกิดเมื่อเกิดประเด็นความแตกต่างดังนั้น เพื่อให้เกิดความเสมอภาคทางกฎหมาย จึงต้องเอาหลักกฎหมายที่บังคับใช้สำหรับชายกับหญิงมาใช้ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่สามารถบัญญัติกฎหมายขึ้นมาใหม่

อย่างไรก็ตาม ด้วยความหมายของคำว่า “คู่ชีวิต” กับ “คู่สมรส” แตกต่างกัน จึงไม่สามารถนำกฎหมายอย่างเดียวกันทั้งหมดมาปรับใช้กับบุคคลทั้ง 2 ประเภท เนื่องจากทำให้เกิดความไม่เสมอภาคทางกฎหมาย แต่ในขณะที่เดียวกันการนำหลักกฎหมายที่รับรองสิทธิหน้าที่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของบุคคลในแต่ละประเภทเป็นหลัก เมื่อนำมาปรับใช้แล้วก็จะเกิดประโยชน์ได้กับทั้งสองประเภท ก็จะไม่เป็นการเลือกปฏิบัติหรือจำกัดสิทธิบางประการ ดังนั้น จึงไม่มีประโยชน์อันใดในการแยกบังคับใช้กับบุคคลทั้ง 2 ประเภท โดยเฉพาะการผลักดันร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตเข้าไปสู่ระบบรัฐสภา ก็ยังเป็นการยากที่จะไปแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และหากจะขับเคลื่อนในระบบคู่ขนาน ผลก็มีได้แตกต่างกัน

นอกจากนี้ การผลักดันพระราชบัญญัติคู่ชีวิตมีมานาน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 ดังนั้น อาจมีความเห็นต่างได้ แต่ประโยชน์ก็เพื่อให้สิทธิแก่บุคคลเพศเดียวกันโดยกำเนิด เวลานี้รัฐสภาควรจะขับเคลื่อนให้กฎหมายคู่ชีวิตผ่าน โดยที่ควรให้สิทธิแก่ชายและหญิงสามารถใช้กฎหมายนี้ได้ด้วยจึงจะเหมาะสมและให้เกิดความแตกต่าง และในขณะที่เดียวกันก็ขับเคลื่อนประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในการที่จะเอาบุคคลทั้งสองประเภทไปใช้แทนชายหญิง เอาคำว่าบุพการีไปแทนคำว่าบิดามารดา แล้วก็เอาคำว่าคู่สมรสไปแทนคำว่าสามีภริยา ซึ่งก็จะทำให้ความเป็นคู่ชีวิตอย่างสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นบุคคลเพศใดก็จะไม่ถูกเลือกปฏิบัติ และในขณะที่เดียวกันก็อาจกำหนดสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายในลักษณะที่น้อยกว่าคู่สมรส แต่ประเด็นตรงนี้คือการกำหนดให้จดทะเบียนคู่ชีวิตที่ไม่ต้องถึงขั้นจดทะเบียนสมรส เหมือนต่างประเทศ เช่น การจดทะเบียนความสัมพันธ์ที่เป็นรูปแบบของต่างประเทศ ซึ่งนอกจากจะมีกฎหมายสมรสสำหรับบุคคลเพศเดียวกันประมาณ 26-27 ประเทศในโลก ในขณะที่เดียวกันรูปแบบการจดทะเบียนความสัมพันธ์ก็มีกว่า 20 ประเทศเช่นเดียวกัน รวมๆ แล้วมีมากกว่า 50 ประเทศในโลก

อย่างไรก็ตาม ในบางประเทศ เช่น ใต้หวันก็มีการออกกฎหมายแต่งงานสำหรับบุคคลเพศเดียวกัน โดยไม่มีการใช้รูปแบบการจดทะเบียนความสัมพันธ์มาก่อน แต่เป็นการที่ศาลสูงมีคำสั่งอนุญาตให้บุคคลเพศเดียวกับสมรสกันได้ โดยจะต้องแก้ไขประมวลแพ่งและพาณิชย์ ภายใน 2 ปี เนื่องจากรัฐธรรมนูญกำหนดรับรองไว้ ด้วยเหตุนี้เมื่อมีผู้ร้อง ศาลสูงจึงต้องมีคำสั่งให้รัฐนำไปปฏิบัติตาม แต่ในระหว่างดำเนินการมาเป็นระยะเวลา 1 ปี มีการทำประชามติซึ่งผลปรากฏว่าประชาชน

ได้ห้วน ไม่หุนคนเพศเดียวกันแต่งงาน 13 ล้านต่อ 3 ล้านเสียง โดยใน 13 ล้านเสียงนี้ แยกออกเป็น 6 เสียงเห็นว่าให้ใช้กฎหมายสมรสในเพศเดียวกันเช่นเดียวกับผู้ชายผู้หญิงไม่ได้ ไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และอีก 7 ล้านเสียงเห็นว่าต้องไปออกเป็นกฎหมายต่างหาก ส่วน 3 ล้านเสียงที่เห็นด้วยกับการแก้ไขกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามความเห็นของศาลสูง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เสียงแพ้ไป อย่างไรก็ตามฝ่ายนิติบัญญัติได้มีความเห็นปรับปรุงร่างกฎหมายที่จะทำให้ไม่ขัดความเห็นของศาลสูงและไม่ขัดต่อประชามติด้วยการออกกฎหมายสำหรับบุคคลเพศเดียวกัน โดยกำหนดให้สามารถสมรสได้เหมือนกัน ทำให้ศักดิ์ของกฎหมายเท่ากันกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่สิทธิบางประการไม่เท่ากันใน 2 ประเด็น คือ การปกครองและรับบุตรบุญธรรมร่วมกันไม่ได้ และในการสมรสนั้น หากเป็นคนต่างชาติจะเข้ามาจดทะเบียนสมรสกับคนได้ห้วน คนต่างชาตินั้นจะต้องเป็นบุคคลที่มาจากประเทศที่มีกฎหมายสมรสเพศเดียวกันรองรับด้วย ซึ่งก็มีเพียงแค่ 26 ประเทศ แต่หากพิจารณาตามหลักสิทธิมนุษยชน ในแต่ละประเทศก็มีการรับรองที่ไม่เท่ากัน บางประเทศอนุญาตให้รับบุตรบุญธรรมด้วยกัน บางประเทศไม่ให้สิทธิในการเป็นผู้จัดการงานศพ แต่ทุกประเทศก็มีการออกกฎหมายในรูปของตนเองเข้ามา ซึ่งจะเห็นได้ว่าในหลายประเทศกฎหมายไม่อาจเท่าเทียมกันได้ในทุกกรณี แต่การที่ประเทศไทยจะให้สิทธิตามสิทธิมนุษยชนของบุคคลเพศเดียวกันจดทะเบียนสมรสเท่ากันเต็มรูปแบบก็สามารถทำได้ แต่ก็อาจจะประเทศสุดท้ายในโลก ดังนั้น เมื่อรูปแบบของการสมรสหรือจดทะเบียนความสัมพันธ์ไม่ได้แตกต่างกัน และศักดิ์ของกฎหมายก็เท่ากัน จึงสามารถบังคับใช้คู่ขนานกันได้ กล่าวคือ เมื่อทราบถึงวัตถุประสงค์ของการตรากฎหมายว่าต้องการคืออะไร หากเป็นสิทธิเสรีภาพการอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยา กฎหมายทั้ง 2 รูปแบบนี้ก็สามารถเดินคู่กันไปได้ เนื่องจากถ้าเป็นพระราชบัญญัติคู่ชีวิต สิ่งที่ได้รับก็คือใกล้เคียงกับการที่มีการอยู่กันฉันสามีภรรยาแบบประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของหญิงและชาย ทั้งสิ้นส่วนตัว สิ้นสมรส ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต ความสิ้นสุดของการเป็นคู่ชีวิต การเป็น โฆษของคู่ชีวิต การอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน การเยียวยากัน การจัดงานศพให้กัน การเซ็นยินยอมในการผ่าตัด เพราะมีการให้อามาใช้โดยอนุ โลม ยกเว้นการหมั้นที่ไม่มีระบุไว้ เพราะฉะนั้นศักดิ์และสิทธิของกฎหมายจึงเท่าเทียมกัน

อย่างไรก็ตาม ตามแนวคิดของนักกฎหมายก็มีข้อถกเถียงแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายแรกเห็นว่าคำว่าอนุ โลมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ไปนำไปใช้ คือ ให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับสถานะสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบ หรือการอื่นใดของคู่สมรสหรือสามีภรรยาตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับกับคู่ชีวิตโดยอนุ โลมเพียงเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่ซึ่งโดยสภาพจะพึงมีพึงได้แก่ชายและหญิงเท่านั้น หมายความว่าคำว่าอนุ โลม อนุ โลมตามกฎหมาย กับอนุ โลมตามความเป็นจริงในชีวิตจะต่างกัน โดยนักกฎหมาย

บางท่านแย้งว่า อนุโลมตามกฎหมาย หมายความว่า การใช้บังคับจะไม่ครบทุกประการ อาจต้องมีการตีความในระบบ เมื่อต้องดำเนินคดีในศาล แท้จริงคำว่าอนุโลมตามกฎหมาย หมายความว่า การนำมาบังคับใช้ทั้งหมด เท่าที่จะใช้ได้ การที่ชายกับหญิงมีลูก ถ้ากฎหมายกล่าวถึงสิทธิหน้าที่ของความเป็นลูกของหญิงกับชายก็จะนำมาใช้ไม่ได้ แต่หลายคนตีความว่าต้องเอามาทั้งหมด ซึ่งจริงๆ แล้วมาตราดังกล่าวครอบคลุมอยู่แล้ว แต่ประโยชน์จากสิ่งนี้นักกฎหมายถกเถียงกันที่ชัดเจน จะมี 2 ประการ คือ เรื่องของสวัสดิการของกลุ่มสมรส การรับบุตรบุญธรรม การปกครองบุตรร่วมกันซึ่งในประเด็นเหล่านี้ไม่ชัดเจน เวลาที่มีปัญหาออกกรอบ กฎฎีกาก็มีการตั้งคำถาม เช่น คู่ชีวิตควรเป็นชายชาวไทยสมรสกันเอง หรือสามารถสมรสกับชายชาวต่างชาติได้ ซึ่งเป็นคำถามในเรื่องความเสมอภาพ ทำไมต้องมีคำถาม เพราะหลักการในการคุ้มครองสิทธิที่บัญญัติไว้ใน 44 มาตรา ซึ่งเป็นร่างที่ 4 ปรากฏว่าไม่มีการบัญญัติเรื่องดังกล่าวนี้

นอกจากนี้ หากร่างพระราชบัญญัติกำหนดว่าควรจะมีสิทธิรับบุตรบุญธรรมร่วมกัน ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐ ก็อาจมีการตั้งคำถามที่ว่า เหตุใดจะต้องมีการบัญญัติไว้ทั้ง 2 ฉบับ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการเข้าใจในลักษณะว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ ดังนั้น จึงไม่จำเป็นที่จะต้องแยกบังคับใช้ เพราะกฎหมายเท่าเทียมกันแล้ว หรือหากต้องการให้ไม่เท่าเทียมกันในเรื่องนี้ แล้วผลักดันร่างพระราชบัญญัติให้ผ่านไป ถ้าชาวต่างชาติเข้ามาในไทยเพื่อมุ่งประสงค์ที่จะสมรส หากเป็นเพศระหว่างชายและหญิงก็สามารถกระทำได้ แต่หากเป็นบุคคลเพศเดียวกัน รัฐก็ต้องให้สิทธิแก่บุคคลดังกล่าวหรือไม่ ทั้งที่เป็นสิทธิพลเมือง

ในเรื่องการรับบุตรบุญธรรม หรือการปกครองบุตรร่วมกัน จะต้องมอง 2 มิติ ซึ่งทางรัฐมองว่า การที่จะเลี้ยงดูเด็ก หากพ่อแม่เป็นบุคคลเพศเดียวกัน เมื่อเด็กเกิดมาจะมีปัญหา ในขณะที่นักกฎหมายซึ่งรณรงค์ต่อผู้เรื่องความเสมอภาพ มองว่าสิทธิก่อตั้งครอบครัวที่ประกอบด้วยพ่อแม่และลูก การที่เด็กถูกเลี้ยงดูจากพ่อแม่ต่างเพศกัน ไม่ถือว่าการเลี้ยงดูบุตรนั้นดีกว่าบุคคลเพศเดียวกัน โดยในต่างประเทศมีงานวิจัยรองรับว่า คู่รักเพศเดียวกันก็สามารถเลี้ยงดูเด็กให้ดีได้ แต่ของไทยนี้ยังไม่มีทำให้เกิดการมองคนละมุมมองกัน ปัญหาที่แตกต่างของสิทธิระหว่างชายกับหญิง และคู่รักเพศเดียวกันก็คือเรื่องของการหมั้น ซึ่งไม่มีการกำหนดไว้ เนื่องจากการหมั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นเรื่องของเจตนารมณ์ของกฎหมายตั้งแต่สมัยโบราณ คือ การแบ่งของเพศในลักษณะข้างทำหน้า ข้างทำหลัง กล่าวคือ เป็นการแบ่งกันของฝ่ายที่มีบทบาททางสังคมที่เหนือกว่า ซึ่งก็คือเพศชาย เพราะฉะนั้นจะต้องมีเรื่องของการหมั้น แต่สำหรับคู่รักเพศเดียวกัน ไม่อาจทราบได้ว่าใครจะเป็นฝ่ายหมั้น และฝ่ายไหนที่จะได้รับของหมั้น เนื่องจากไม่มีตัวชี้วัดซึ่งแตกต่างระหว่างชายหญิง

ส่วนประเด็นเรื่องบุตร เหตุใดจึงควรให้สิทธิในการรับบุตรบุญธรรมร่วมกัน โดยปกติบุคคลสามารถรับบุตรบุญธรรมได้ โดยมีเงื่อนไขที่อายุจะต้องต่างกัน 15 ปี ถ้าคู่รักเพศเดียวกันมีบุตรบุญ

ธรรมร่วมกัน ได้ก็จะมีข้อดี คือ สามารถใช้เป็นเหตุเพิ่มโทษเนื่องจากเป็นบุพการีได้ เช่นเดียวกับมรดกของเด็กที่จะต้องกลับคืนสู่พ่อแม่ที่แท้จริง และก็สิทธิและหน้าที่ของการอุปการะเลี้ยงดูว่าต้องมีสิทธิและหน้าที่ปกครองบุตรร่วมกันอย่างไร

การแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ใช่เป็นประเด็นที่ว่าจะแก้หรือไม่แก้ แต่เป็นเรื่องที่ต้องมีการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องอีกจำนวนมาก เช่น การแก้ไขมาตรา 1448 ซึ่งเกี่ยวข้องกับสิทธิและหน้าที่ของชายและหญิงที่อยู่ฉันสามีภรรยา การแก้ไขนี้จะต้องแก้ไขไปจนถึงพระราชบัญญัติ ระเบียบ ข้อบังคับอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมากซึ่งต้องใช้ระยะเวลา

4. ผลการศึกษาความคิดเห็นต่อการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นบุคคลหลากหลายทางเพศ

1) คุณทัศนัย โคตรทอง พิธีกร-ผู้ประกาศข่าว ไทยรัฐ เห็นว่า กฎหมายที่ควรใช้รองรับสิทธิในการอยู่ร่วมกันของบุคคลหลากหลายทางเพศควรที่จะมีการตราเป็นกฎหมายใหม่เป็นการเฉพาะ เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวมีการร่างและตราขึ้นบนพื้นฐานของการรับรองและคุ้มครองสิทธิระหว่างคู่สมรสที่มีเพศสภาพเป็นชายและหญิงตามธรรมชาติ เมื่อมีข้อจำกัดทางเพศสภาพก็อาจทำให้การปรับใช้กฎหมายไม่สามารถใช้กับคู่ชีวิตที่เป็นบุคคลเพศเดียวกันได้ทุกกรณี เช่น สิทธิในการมีบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายร่วมกันหรือสิทธิในการเป็นทายาทโดยธรรมของกันและกัน

ดังนั้น การตรากฎหมายใหม่โดยพิจารณาเทียบเคียงกับบทบัญญัติในแต่ละหมวดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว ทั้งเรื่องของการหมั้น เจือนใจแห่งการจดทะเบียนคู่ชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต ทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต ความเป็นโมฆะของการจดทะเบียนคู่ชีวิต การสิ้นสุดแห่งการจดทะเบียนคู่ชีวิต สิทธิและหน้าที่ของคู่ชีวิตและบุตร ความปกครองที่มีต่อบุตรทั้งที่เกิดทางสายโลหิตของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด หรือบุตรที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีการเจริญพันธุ์ การรับบุตรบุญธรรม การรับผลประโยชน์จากบุคคลภายนอกในฐานะคู่ชีวิต ความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกต่อกันและกัน รวมถึงมรดก จะสามารถรับรองสิทธิในการอยู่ร่วมกันของบุคคลหลากหลายทางเพศอย่างเป็นธรรมและเสมอภาคเช่นเดียวกับคู่สมรสที่ต่างเพศกัน

2) คุณพอลติน งามพริ้ง นักธุรกิจ-ผู้ก่อตั้งชมรมเซียร์ไทยเพาเวอร์ เห็นว่า การแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว เป็นทางเลือกทางกฎหมายเพื่อรองรับสิทธิที่ชอบด้วยกฎหมายในการสร้างครอบครัวของบุคคลเพศเดียวกันที่ดีที่สุด เนื่องจากบทบัญญัติของ

กฎหมายครอบครัวในปัจจุบัน เกิดจากการร่างกฎหมายในขณะที่บริบทของสังคมมีมุมมองที่เพศชายเป็นใหญ่ กฎหมายครอบครัวที่บังคับใช้ในปัจจุบันจึงถือว่ามีความล้าสมัย ไม่เหมาะสมกับยุคปัจจุบันที่มุมมองทางสังคมเห็นว่าทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะมีความแตกต่างอย่างไร

การระบุเงื่อนไขการสมรสจะต้องเป็นชายและหญิงจากเพศสภาพโดยกำเนิดเท่านั้น ถือว่าเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล การแก้ไขนิยามของกลุ่มสมรสในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว โดยไม่คำนึงถึงข้อจำกัดทางด้านเพศสภาพจะก่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อบุคคลเพศเดียวกันที่ประสงค์จะอยู่ร่วมกันอย่างคู่สมรสโดยชอบด้วยกฎหมาย ทำให้ไม่ว่าคู่สมรสจะมีเพศสภาพเช่นใด แต่ทุกคนจะได้รับสิทธิและมีหน้าที่ทางกฎหมายครอบครัว เช่น การหมั้น การรับมรดก การปกครองบุตร และสิทธิอื่นๆ อย่างเท่าเทียมกัน แต่หากการให้สิทธิดังกล่าวเป็นการตรากฎหมายขึ้นใหม่เป็นการเฉพาะสำหรับบุคคลเพศเดียวกัน และกำหนดข้อจำกัดสิทธิบางประการ อาจทำให้เกิดปัญหาการบังคับใช้กฎหมายอื่นๆ เนื่องจากการเลือกปฏิบัติต่อเพศสภาพของบุคคลในอนาคต

ส่วนกรณีที่เป็นประเด็นให้พิจารณาว่าเพศสภาพของคู่สมรสจะมีผลต่อการเลี้ยงดูบุตรหรือไม่ ตามธรรมชาติแล้วพื้นฐานการดูแลบุตรจะต้องใช้ความรักความเข้าใจและความเอาใจใส่เป็นสิ่งสำคัญ แม้ว่าเพศสภาพของผู้ปกครองที่เป็นเพศเดียวกันจะแตกต่างจากผู้ปกครองอื่นและอาจส่งผลให้เกิดความสับสนทางด้านความคิดของบุตร แต่การใช้ความรักความเข้าใจในการดูแลบุตรนี้จะทำให้บุตรรู้สึกอบอุ่น และเข้าใจในความรักที่ผู้ปกครองมีให้ ดังนั้น หากคู่สมรสเพศเดียวกันไม่สามารถมีบุตรตามธรรมชาติได้ ก็ควรกำหนดให้มีสิทธิในการรับรองบุตร หรือสามารถใช้วิถีทางวิทยาศาสตร์เพื่อมีบุตรร่วมกันได้

3) คุณสุกัญญา มิเกล นักร้อง-นักแสดง เห็นว่า การอยู่ร่วมกันฉันคู่ชีวิตของบุคคลเพศที่สามแต่เดิมไม่สามารถเปิดเพศสถานะแก่บุคคลอื่นได้ ด้วยไม่มีกฎหมายรับรองสำหรับเรื่องนี้ไว้มาแต่โบราณ แต่การอยู่ร่วมกันของบุคคลดังกล่าวก็มีต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แต่การจะคำนึงถึงขนบธรรมเนียม ศาสนา หรือกฎหมายอย่างเดียวกันก็ไม่น่าจะเพียงพอต่อความเปลี่ยนแปลงของคนรุ่นใหม่ที่ใช้ชีวิตแตกต่างไปจากข้อกำหนดทางกฎหมาย ดังนั้น จึงควรที่จะแก้ไขกฎหมายเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงนั้น เพราะวามมนุษย์ควรมีการพัฒนาหรือมีวิวัฒนาการในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และที่ผ่านมาก็มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายมาหลายครั้ง แต่การเปลี่ยนแปลงควรที่จะเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบไหน ใช้กฎหมายที่มีอยู่แล้ว หรือว่าทำเป็นกฎหมายลูก ก็น่าจะทำให้ทั้ง 2 รูปแบบ แต่ในความคิดของคน การแก้ไขกฎหมายเดิมสำหรับคู่สมรสที่ว่าด้วยเรื่องชายหญิง โดยเพิ่มเติมคนที่ประสงค์จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน โดยไม่ต้องระบุว่าเป็นบุคคลเพศใดก็จะ

ครอบคลุมทั้งหมด ทั้งเรื่องของสิทธิประโยชน์ที่จะได้เท่าเทียมกันกับคู่สมรสชายหญิง ซึ่งสอดคล้องกับเรื่องสิทธิมนุษยชนที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคนที่มีสิทธิเท่าเทียมกันได้ในฐานะมนุษย์ โดยไม่แบ่งว่าเพศชายหรือเพศหญิงหรือจะเป็นเพศไหน แต่ที่ผ่านมากฎหมายจะให้สิทธิประโยชน์กับเพศชายค่อนข้างมากกว่าเพศอื่นๆ ดังนั้น เพื่อให้สิทธิของมนุษย์เท่าเทียมกัน การคำนึงถึงสิทธิโดยใช้คำว่ามนุษย์เป็นตัวตั้ง ไม่กำหนดว่ากฎหมายนี้เพื่อเพศใด มนุษย์ทุกคนก็จะมีสิทธิใช้ชีวิตคู่ร่วมกันตามที่กฎหมายรองรับไว้ อันจะทำให้ไม่เกิดการกีดกันสิทธิของบุคคลเพศใดเพศหนึ่ง ทั้งสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ การเงิน การแพทย์ และการดูแลซึ่งกันและกัน กฎหมายก็จะทำการรับรองด้วย

ทั้งนี้ การแก้ไขกฎหมายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรื่องครอบครัว ควรมีการบัญญัติสิทธิในหมวดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการหมั้น หรือเงื่อนไขการสมรส ใดๆก็ตาม ในเรื่องของการหมั้น การหมั้นเป็นการทำสัญญาตามกฎหมายที่มีผลผูกพันให้คู่สัญญาปฏิบัติตามสัญญาว่าจะทำการแต่งงานในภายหลัง หากไม่แล้ว เมื่อเกิดความเสียหายอีกฝ่ายสามารถเรียกค่าทดแทนจากชื่อเสียง ร่างกาย ทรัพย์สินที่เสียไปได้ ดังนั้น การพิจารณาว่าจำเป็นจะต้องใช้รูปแบบการหมั้นเพียงอย่างเดียวหรือไม่ ตนเห็นว่าอาจไม่จำเป็นก็ได้ ทั้งนี้อาจทำในรูปแบบอื่นเช่นในแถบยุโรปซึ่งไม่มีการกำหนดรูปแบบการหมั้น แต่กฎหมายกำหนดให้ทุกคู่ต้องไปลงชื่อในบอร์ดที่อำเภอว่าบุคคลทั้งสองจะมีการใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน จะมีการแต่งงานกัน ถ้าบุคคลใดไม่เห็นด้วยก็ให้มาคัดค้าน ทั้งนี้บอร์ดดังกล่าวจะปิดไว้เป็นระยะเวลา 1 เดือน หรือ 2 เดือน โดยที่ไม่จำเป็น ต้องมีพิธีรีตอง และด้วยกฎหมายเกี่ยวกับการหมั้นเป็นกรณีของการรักษาสิทธิของคู่อีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้น จึงควรจะมีกฎหมายรับรองไว้ ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใดก็ตาม เพราะว่าเป็นการกำหนดกฎหมายเพื่อให้ความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการผิดสัญญานั้น ได้รับการชดเชยจากผู้ผิดสัญญา

ประเด็นต่อไปก็คือในเรื่องของเงื่อนไขการสมรสที่กำหนดไว้เป็นชายกับหญิงเท่านั้น ข้อแรกควรที่จะกำหนดเงื่อนไขอยู่บนพื้นฐานของคำวามนุษย์ทุกคน ส่วนข้อห้ามการสมรส เช่น ห้ามสมรสกับญาติสนิท ห้ามสมรสซ้อน ห้ามสมรสกับบุคคลวิกลจริต ก็น่าจะเป็นเหมือนเดิม เพราะเป็นการปกป้องความเสียหายที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดความสงบเรียบร้อย เกิดความสุขกับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ที่อยู่ในสังคมดังนั้น กฎหมายตัวไหนที่เป็นประโยชน์กับคนในสังคม ก็ควรยังคงไว้ แต่กฎหมายตัวไหนที่มันเป็น ลดทอน บั่นทอน ความสุขของคนในสังคมก็ควรต้องแก้ไข

ส่วนประเด็นการรับเด็กมาเป็นบุตรบุญธรรมร่วมกัน การปกครองบุตร หรือการเป็นพ่อกับแม่ของคู่รักเพศเดียวกันจะทำให้เด็กรู้สึกไม่ดี หรือการเลี้ยงดูอาจไม่ดีเท่ากับชายหญิงที่เป็นพ่อแม่เป็นแนวคิดของคนในสมัยโบราณ แต่ปัจจุบัน การรับบุตรบุญธรรม การทำก๊ฟ อุ้มบุญจากญาติ ก็สามารถกระทำได้โดยในฐานะของผู้ปกครองเด็ก ดังนั้น จึงไม่ควรจำกัดสิทธิคู่รักเพศเดียวกัน เนื่องจากไม่สามารถใช้คำว่าพ่อแม่ตามธรรมชาติได้ เพราะเจตนารมณ์ของกฎหมายจริงๆ ก็คือ

ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการเป็นผู้ปกครองหรือผู้ดูแลเด็ก การกำหนดกฎหมายเพื่อเด็กไม่จำเป็นต้องรู้ว่าเด็กมีความคิดเห็นทางกฎหมายอย่างไร แต่ที่ต้องรู้คือเมื่อเด็กอยู่ภายในบ้านกับผู้ปกครองหรือผู้ดูแล เด็กมีความสุขหรือไม่นั่นคือสิ่งสำคัญสุด ดังนั้น ถ้าเกิดคู่รักเพศเดียวกันต้องการรับดูแลเด็กซึ่งอาจจะเป็นเด็กที่ถูกทิ้ง การดูแลก็จะก่อให้เกิดความรับผิดชอบโดยปริยายหมายความว่า การที่คู่รักนั้นตั้งใจที่จะรับผิดชอบเด็กคนหนึ่งนั้นก็แสดงให้เห็นว่าทั้งคู่มีความพร้อมในการปกครองหรือดูแลเด็กนั้น ไม่จำเป็นต้องกำหนดให้ใครเป็นพ่อหรือใครเป็นแม่ เป็นสิทธิในครอบครัวซึ่งกฎหมายควรรองรับสิทธิในการใช้ชีวิตดังกล่าวอย่างมีความสุข ไม่ควรไปกำหนดรูปแบบตายตัวซึ่งจะทำให้เด็กมีปัญหา แต่ถ้าอยู่ด้วยกันแล้วทำร้ายเด็กนั้นก็จะเป็นเรื่องของกฎหมายอีกเรื่องหนึ่ง ส่วนประเด็นเรื่องของมรดกก็ควรคงไว้เหมือนกัน ให้ทุกคนได้สิทธิตามกฎหมายมรดก

การมีกฎหมายรองรับบุคคลเพศเดียวกันให้ได้รับสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่เป็นการทำให้บ้านเมืองเสียหาย การกีดกันกฎหมายโดยอ้างเรื่องสิทธิเด็กอาจไม่ใช่เหตุผลที่ถูกต้อง การคำนึงถึงสิทธิเด็กต้องเป็นการคำนึงว่าเด็กควรที่จะได้สิทธิในการที่มีผู้ปกครองหรือผู้ดูแลที่ดีเป็นสำคัญ ในสังคมมีรัฐธรรมนูญเพื่อเป็นกติการับรองว่าคนทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในฐานะมนุษย์ ดังนั้น การที่บุคคลเพศที่ 3 ต้องการกฎหมายรองรับเพื่อจะให้การสร้างครอบครัวสามารถเดินต่อไปได้ในฐานะมนุษย์คนหนึ่งย่อมสามารถกระทำได้ และควรได้รับการคุ้มครองจากรัฐ

ตารางเปรียบเทียบการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิต

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบร่าง พ.ร.บ. การจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ.... ฉบับปี 2556 และฉบับปี 2561 และ ฉบับปี 2563

ประเด็นทาง กฎหมาย	ร่าง พ.ร.บ. การจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ....		
	ฉบับปี 2556	ฉบับปี 2561	ฉบับปี 2563
ความหมาย ของคู่ชีวิต	- บุคคลเพศเดียวกัน	- บุคคลสองคนที่มีอายุใช้ สิทธิจดทะเบียนสมรสตาม ป.พ.พ. ด้วยเหตุแห่งเพศ สภาพของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง	- บุคคลสองคนซึ่งเป็นเพศ เดียวกันโดยกำเนิด
การหมั้น	- ไม่มี	- ไม่มี	- ไม่มี
เงื่อนไข การจดทะเบียน	- มีอายุ 20 ปีขึ้นไป - ฝ่ายหนึ่งมีสัญชาติไทย - จดทะเบียนต่อหน้า นายทะเบียน - ไม่เป็นคนวิกลจริต หรือเป็นบุคคลซึ่งศาล สั่งให้เป็นคนไร้ ความสามารถ - ไม่เป็นญาติสืบสาย โลหิตโดยตรงขึ้นไป หรือลงมา หรือเป็น พี่น้องร่วมบิดามารดา หรือร่วมแต่บิดาหรือ มารดาตามสายโลหิต	- มีอายุ 20 ปีขึ้นไป - ฝ่ายหนึ่งมีสัญชาติไทย - ยินยอมและจดทะเบียนต่อ หน้านายทะเบียนและ มีพยาน - ไม่เป็นคนวิกลจริตหรือ เป็นบุคคลซึ่งศาลสั่งให้ เป็นคนไร้ความสามารถ	- มีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ - ผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอม จากผู้ปกครองหรือศาล เมื่อจ ทะเบียนแล้วบรรลุนิติภาวะ - ฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองมีสัญชาติ ไทย - ยินยอมโดยเปิดเผยและจ ทะเบียนต่อหน้านายทะเบียน และมีพยาน 2 คน - ไม่เป็นคนวิกลจริตหรือศาล สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ - ไม่เป็นญาติสืบสายโลหิต โดยตรงขึ้นไปหรือลงมา หรือ เป็นพี่น้องร่วมบิดามารดา หรือ ร่วมแต่บิดาหรือมารดาตาม สายโลหิต - ไม่มีคู่สมรสหรือคู่ชีวิตอยู่ ก่อน - การทำสัญญาที่มีข้อตกลงว่า จะจดทะเบียนไม่อาจบังคับได้ หรือการกำหนดเบี้ยปรับเมื่อ ผิดสัญญาให้เป็น โฆษะ

ประเด็นทาง กฎหมาย	ร่าง พ.ร.บ. การจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ....		
	ฉบับปี 2556	ฉบับปี 2561	ฉบับปี 2563
ความสัมพันธ์ ระหว่างคู่ชีวิต	<ul style="list-style-type: none"> - นำบทบัญญัติว่าด้วย ความสัมพันธ์ระหว่าง คู่สมรสตาม ป.พ.พ. มาใช้โดยอนุโลม - มีสิทธิและหน้าที่ตาม กฎหมายเสมือน คู่สมรสตาม ป.พ.พ. และกฎหมายอื่น 	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องอยู่กินด้วยกันฉัน คู่ชีวิต ช่วยเหลืออุปการะ เลี้ยงดู กันตาม ความสามารถและ ฐานะ ของตน รวมทั้งให้มี สิทธิในความสัมพันธ์ใน ฐานะคู่ชีวิต - กรณีที่คู่ชีวิตไม่สามารถอยู่ ร่วมกันโดยปกติสุข อาจ ร้องต่อศาลเพื่อให้มีคำสั่ง อนุญาตให้ตนอยู่ต่างหาก ในระหว่างที่เหตุอันยังมี อยู่ โดยศาลจะกำหนด จำนวนค่าอุปการะเลี้ยงดู ให้ฝ่ายหนึ่งจ่ายตามควร แก่พฤติการณ์ได้ - กรณีที่ศาลสั่งให้คู่ชีวิตฝ่าย ใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนไร้ ความสามารถหรือเสมือน ไร้ความสามารถ คู่ชีวิตอีก ฝ่ายย่อมเป็นผู้อนุบาลหรือ ผู้พิทักษ์ แต่หากกระทำ การให้เกิดอันตรายแก่กาย หรือจิตใจ หรือตกอยู่ใน ภาวะอันน่าจะเกิดความ เสียหายทางทรัพย์สินถึง ขนาด บุคคลตามที่ระบุไว้ ในมาตรา 28 แห่ง ป.พ.พ. หรือผู้อนุบาลอาจฟ้อง คู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งเรียกค่า อุปการะเลี้ยงดูให้แก่ฝ่ายที่ วิกลจริต หรือขอให้ศาลมี คำสั่งใดๆ เพื่อคุ้มครองได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - นำบทบัญญัติว่าด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ตาม ป.พ.พ. มาใช้โดยอนุโลม - ต้องอยู่กินด้วยกันฉันคู่ชีวิต ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกัน ตามความสามารถและฐานะ - อีกฝ่ายร้องขอศาลสั่งหรือเพิก ถอนคำสั่งให้อีกฝ่ายเป็นคนไร้ ความสามารถหรือเสมือนไร้ ความสามารถเช่นเดียวกับคู่ สมรสตาม ป.พ.พ. ได้ - กรณีที่คู่ชีวิตไม่สามารถอยู่ ร่วมกันโดยปกติสุขได้ อาจ ร้องต่อศาลเพื่อมีคำสั่งอนุญาต ให้ตนอยู่ต่างหากในระหว่างที่ เหตุอันยังมีอยู่โดยศาลจะกำหนด จำนวนค่าอุปการะเลี้ยงดูให้ ฝ่ายหนึ่งจ่ายให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง ตามควรแก่พฤติการณ์ได้ - อีกฝ่ายมีสิทธิและสถานะ เช่นเดียวกับคู่สมรสตาม ป.พ.พ. ในการจัดทำบัญชี ทรัพย์สิน ของผู้ไม่อยู่ได้ - การให้จะถอนคืนเพราะเหตุ เนรคุณไม่ได้ - คู่ชีวิตมีอำนาจดำเนินการหรือ จัดการแทนผู้เสียหาย เช่นเดียวกับสามีภริยาตาม ป.วิ.อ.

ประเด็นทาง กฎหมาย	ร่าง พ.ร.บ. การจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ....		
	ฉบับปี 2556	ฉบับปี 2561	ฉบับปี 2563
ทรัพย์สิน ระหว่างคู่ชีวิต	- นำบทบัญญัติว่าด้วย ทรัพย์สินระหว่างสามี ภริยาตาม ป.พ.พ. มาใช้โดยอนุโลม	- ในระหว่างการพิจารณาคดี ถ้ามีคำขอเปลี่ยนผู้พิทักษ์ หรือผู้อนุบาล ศาลอาจ กำหนดวิธีการชั่วคราว เกี่ยวกับการอุปการะเลี้ยง ดูหรือการคุ้มครองคู่ชีวิต ฝ่ายที่วิกลจริตได้ตามที่ เห็นสมควร และหากเป็น กรณีฉุกเฉินให้นำเรื่อง คำขอในเหตุฉุกเฉินตาม ป.พ.พ. มาใช้บังคับ - นำบทบัญญัติว่าด้วยทรัพย์สิน ระหว่างสามีภริยาตาม ป.พ.พ. มาใช้โดยอนุโลม	- ถ้ามิได้ทำสัญญาไว้ ทรัพย์สิน แบ่งเป็นสินส่วนตัวและ ทรัพย์สินร่วมกัน ในกรณีเป็นที่ สงสัยว่าทรัพย์สินใดเป็น ทรัพย์สินร่วมกัน ให้ สันนิษฐานว่าเป็นทรัพย์สิน ร่วมกัน
ผลของ การจดทะเบียน			- สถานะการจดทะเบียนให้เป็น ข้อมูลทะเบียนประวัติราษฎร - ภูมิลำเนาของคู่ชีวิต ถือถิ่นที่อยู่ ที่อยู่ร่วมกัน เว้นแต่แสดงเจตนา มีภูมิลำเนาแยกต่างหาก
การจดทะเบียน ที่เป็นโมฆะ	- ผ่าฝืนเงื่อนไข การจดทะเบียน - มีเหตุโดยสำคัญผิด ถูกกลล่อลุด และนำ บทบัญญัติแห่ง ป.พ.พ. ม. 1505-1508 และ ม. 1511-1513 มาใช้ โดยอนุโลม - มีกรณีเหตุ ม.1516 (3) แห่ง ป.พ.พ. ให้นำ ม.1517-1519 มาใช้ โดยอนุโลม	- ไม่ทำตามแบบ - ผ่าฝืนเงื่อนไขการจดทะเบียน - ศาลพิพากษา - การจดทะเบียนที่เป็น โมฆะ ไม่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ ทางทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต ไม่กระทบถึงสิทธิของบุคคล ภายนอก ผู้กระทำการโดย สุจริตซึ่งได้มาก่อนมีการ บันทึกความเป็น โมฆะไว้ ใน ทะเบียนคู่ชีวิต	- ไม่ทำตามแบบ - ผ่าฝืนเงื่อนไขการจดทะเบียน - ศาลพิพากษา

ประเด็นทาง กฎหมาย	ร่าง พ.ร.บ. การจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ....		
	ฉบับปี 2556	ฉบับปี 2561	ฉบับปี 2563
การจดทะเบียน ที่เป็นโมฆะ (ต่อ)		<p>- การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะเพราะไม่ทำตามแบบหรือเป็นบุคคลที่ไม่สามารถจดทะเบียนได้ไม่ทำให้คู่ชีวิตฝ่ายที่สุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มาเพราะการจดทะเบียนคู่ชีวิตก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นโมฆะ คู่ชีวิตโดยสุจริตฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าทดแทนหรือค่าเลี้ยงชีพได้โดยนำ ป.พ.พ. ม.1526 ว. 1 และ ม.1528 มาใช้โดยอนุโลม</p> <p>- การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะเพราะอีกฝ่ายสมรสหรือจดทะเบียนก่อนแล้วไม่ทำให้คู่ชีวิตฝ่ายที่จดทะเบียนคู่ชีวิตโดยสุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มาเพราะการจดทะเบียนคู่ชีวิตก่อนที่คู่ชีวิตนั้นรู้ถึงเหตุที่ทำให้การจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะ แต่การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะดังกล่าว ไม่ทำให้คู่ชีวิตเกิดสิทธิรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมของคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่ง</p>	

ประเด็นทาง กฎหมาย	ร่าง พ.ร.บ. การจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ....		
	ฉบับปี 2556	ฉบับปี 2561	ฉบับปี 2563
การจดทะเบียน ที่เป็นโมฆะ (ต่อ)		<ul style="list-style-type: none"> - อายุความเรียกร้องกำหนด 2 ปี นับแต่วันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดหรือนับแต่วันที่อยู่ถึงเหตุที่ทำให้การจดทะเบียนเป็นโมฆะ - การจดทะเบียนที่เป็นโมฆะไม่กระทบถึงสิทธิของบุคคลภายนอกที่สุจริตซึ่งได้มาก่อนมีการบันทึกความเป็นโมฆะไว้ในทะเบียนคู่ชีวิต 	
การสิ้นสุด การจดทะเบียน	<ul style="list-style-type: none"> - ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต - ศาลพิพากษาเพิกถอนโดยมีเหตุฟ้องเลิกตามพรบ. นี้ - สมัครใจเลิกกันโดยการจดทะเบียน 	<ul style="list-style-type: none"> - ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต - ศาลพิพากษาเพิกถอนโดยมีเหตุฟ้องเลิกตามพรบ. นี้ - สมัครใจเลิกกันโดยการจดทะเบียนและมีพยาน 2 คน - แบ่งความรับผิดชอบในหนี้ที่จะต้องรับผิดชอบด้วยกันตามส่วนเท่ากัน เว้นแต่จะตกลงกันเป็นอย่างอื่น 	<ul style="list-style-type: none"> - ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต - ศาลพิพากษาเพิกถอนโดยมีเหตุฟ้องเลิกตามพรบ. นี้ - สมัครใจเลิกกันโดยการทำเป็นหนังสือ มีพยาน 2 คน และจดทะเบียนการเลิก
ผลการสิ้นสุด การจดทะเบียน	<ul style="list-style-type: none"> - ผลของการสิ้นสุดคู่ชีวิตให้นับบทบัญญัติว่าด้วยการสิ้นสุดการสมรสตาม ป.พ.พ. มาใช้โดยอนุโลม 	<ul style="list-style-type: none"> - ผลของการสิ้นสุดคู่ชีวิตให้นับบทบัญญัติว่าด้วยการสิ้นสุดการสมรสตาม ป.พ.พ. มาใช้โดยอนุโลม 	

ประเด็นทาง กฎหมาย	ร่าง พ.ร.บ. การจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ....		
	ฉบับปี 2556	ฉบับปี 2561	ฉบับปี 2563
การเรียกค่า ทดแทนเพราะเหตุ คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่าย หนึ่งอุปการะเลี้ยง ดูหรือยกย่องผู้อื่น ฉันทริยาหรือสามี หรือคู่ชีวิตเป็นคู่ หรือมีคู่ หรือร่วม ประเวณีกับผู้อื่น เป็นอาจฉิน	- ไม่มี	- เมื่อศาลพิพากษาให้เลิก คู่ชีวิตกัน คู่ชีวิตมีสิทธิ ได้รับค่าทดแทนจากคู่ชีวิต และจากผู้ซึ่งได้รับการ อุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่อง หรือผู้ซึ่งเป็นเหตุแห่งการ เลิกคู่ชีวิตนั้นได้	- ไม่มี
บิดามารดา	- ไม่มี	- ไม่มี	- ไม่มี
สิทธิและหน้าที่ ของบิดามารดากับ บุตร	- ไม่มี	- ไม่มี	- ไม่มี
ความปกครอง	- ไม่มี	- ไม่มี	- ไม่มี
บุตรบุญธรรม	- ไม่มี	- ไม่ได้	- รับร่วมกันได้ โดยบทบัญญัติ แห่ง ป.พ.พ. ว่าด้วยบุตรบุญ ธรรมมาใช้บังคับโดยอนุโลม
อายุความ สิทธิเรียกร้อง ระหว่างคู่ชีวิต	- ไม่มี	- สิทธิเรียกร้องระหว่าง คู่ชีวิต ถ้าจะครบกำหนด ก่อนหรือภายในหนึ่งปี นับแต่วันที่การเป็นคู่ชีวิต สิ้นสุดลง อายุความนั้นยัง ไม่ครบกำหนดจนกว่าจะ ครบหนึ่งปีนับแต่วันที่การ เป็นคู่ชีวิตสิ้นสุดลง	
มรดก	- นำบทบัญญัติว่าด้วย มรดกตาม ป.พ.พ. มา ใช้โดยอนุโลม	- มีฐานะเป็นทายาทโดย ธรรมเสมือนคู่สมรส โดย นำบทบัญญัติว่าด้วยมรดก ตาม ป.พ.พ. มาใช้โดย อนุโลม	- มีฐานะเป็นทายาทโดยธรรม เสมือนคู่สมรส โดยนำ บทบัญญัติว่าด้วยมรดกตาม ป.พ.พ. มาใช้โดยอนุโลม

ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของไต้หวัน และประเทศไทย

ประเด็นทางกฎหมาย	ไต้หวัน Act for Implementation of J.Y. Interpretation No. 748	ไทย ร่าง พ.ร.บ. การจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. ... ฉบับปี 2563
หลักเกณฑ์การสมรส	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นบุคคลเพศเดียวกัน - มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ - ผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทน - จดทะเบียนต่อนายทะเบียน - ไม่เป็นญาติสืบสายโลหิตกันหรือญาติที่เกิดจากการสมรส การเป็นบุตรบุญธรรม และผู้ได้ปกครอง - ไม่จดทะเบียนสมรสซ้อน 	<ul style="list-style-type: none"> - มีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ - กรณีผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองหรือศาล เมื่อจดทะเบียนแล้วย่อมบรรลุนิติภาวะ - ฝ่ายหนึ่งมีสัญชาติไทย - ยินยอมโดยเปิดเผยและจดทะเบียนต่อหน้านายทะเบียน และมีพยาน 2 คน - การทำสัญญาที่มีข้อตกลงว่าจะจดทะเบียนไม่อาจบังคับได้ หรือการกำหนดเบี้ยปรับเมื่อผิดสัญญาให้เป็นโมฆะ - สถานะการจดทะเบียนให้เป็นข้อมูลทะเบียนประวัติราษฎร - ภูมิลำเนาของคู่ชีวิต ถือถิ่นที่อยู่ที่อยู่ร่วมกัน เว้นแต่แสดงเจตนามีภูมิลำเนาแยกต่างหาก
ผลของการสมรส	<ul style="list-style-type: none"> - ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งเกี่ยวกับข้อกำหนดและผลทางกฎหมายของการเพิกถอนการสมรสตามมาตรา 996 ถึง 998 มาใช้บังคับโดยอนุโลม - การสมรสที่เป็นโมฆะหรือเพิกถอน ให้นำบทบัญญัติของมาตรา 999 และมาตรา 999-1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งว่าด้วยการกำหนดดูแลและความเป็นผู้ปกครองเด็ก ค่าเสียหาย ค่าเลี้ยงดู และการเรียกคืนทรัพย์สินมาใช้บังคับโดยอนุโลม - มีพันธะผูกพันในการอยู่ร่วมกัน เว้นแต่จะมีเหตุอันสมควร 	<ul style="list-style-type: none"> - นำบทบัญญัติว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสตาม ป.พ.พ. มาใช้โดยอนุโลม - ต้องอยู่กินด้วยกันฉันคู่ชีวิตช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะ - กรณีที่คู่ชีวิตไม่สามารถอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขได้ อาจร้องต่อศาลเพื่อมีคำสั่งอนุญาตให้ตนอยู่ต่างหากในระหว่างที่เหตุยังมีอยู่โดยศาลจะกำหนดจำนวนค่าอุปการะเลี้ยงดูให้ฝ่ายหนึ่งจ่ายให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งตามควรแก่พฤติการณ์ได้ - อีกฝ่ายร้องขอศาลสั่งหรือเพิกถอนคำสั่งให้อีกฝ่ายเป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถเช่นเดียวกับคู่สมรสตาม ป.พ.พ. ได้

ประเด็นทางกฎหมาย	ไต้หวัน Act for Implementation of J.Y. Interpretation No. 748	ไทย ร่าง พ.ร.บ. การจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. ... ฉบับปี 2563
ผลของการสมรส	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นตัวแทนของกันและกันในการจัดการเรื่องครัวเรือนในแต่ละวัน กรณีที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งใช้สิทธิของตนในทางที่ผิด อีกฝ่ายหนึ่งอาจจำกัดสิทธินั้น แต่ไม่กระทบถึงสิทธิของบุคคลที่สามที่ได้มาโดยสุจริต - ร่วมรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายในครัวเรือนหน้าที่ดูแลครัวเรือน หรือเงื่อนไขอื่น ๆ ตามความสามารถฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละฝ่าย เว้นแต่กฎหมายหรือข้อตกลงร่วมกันจะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นและต้องรับผิดชอบร่วมกันในหน้าที่เกิดจากค่าใช้จ่ายนั้น - ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่ง หมวด 2 ว่าด้วยทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา มาตรา 4 มาใช้กับคู่สมรสตามมาตรา 2 นี้โดยอนุโลมมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกันตามบทบัญญัติในมาตรา 1116-1, มาตรา 1117 วรรค 1, มาตรา 1118, มาตรา 1118-1 วรรค 1 และวรรค 2 และมาตรา 1119 ถึง 1121 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูให้นำมาใช้บังคับกับคู่สมรสตามมาตรา 2 โดยอนุโลมด้วย 	<ul style="list-style-type: none"> - อีกฝ่ายมีสิทธิและสถานะเช่นเดียวกับคู่สมรสตาม ปพพ. ในการจัดทำบัญชีทรัพย์สินของผู้ไม่อยู่ได้ - การให้จะถอนคืนเพราะเหตุแรงจูงใจไม่ได้ - คู่ชีวิตมีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย เช่นเดียวกับสามีภริยาตาม ป.ว.อ. - ถ้ามิได้ทำสัญญาไว้ ทรัพย์สินแบ่งเป็นสินส่วนตัวและทรัพย์สินร่วมกัน ในกรณีเป็นที่สงสัยว่าทรัพย์สินใดเป็นทรัพย์สินร่วมกันให้สันนิษฐานว่าเป็นทรัพย์สินร่วมกัน
การสิ้นสุดการสมรส	<ul style="list-style-type: none"> - ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสาบสูญหรือเสียชีวิต - โดยความตกลงของทั้งสองฝ่าย - โดยคำพิพากษาของศาล 	<ul style="list-style-type: none"> - ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต - สมัครใจเลิกกันโดยการทำเป็นหนังสือ และจดทะเบียนการเลิก และมีพยาน 2 คน - ศาลพิพากษาเพิกถอน โดยมีเหตุฟ้องเลิก

ประเด็นทางกฎหมาย	ไต้หวัน Act for Implementation of J.Y. Interpretation No. 748	ไทย ร่าง พ.ร.บ. การจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. ... ฉบับปี 2563
ผลของการสิ้นสุดการสมรส	- นำบทบัญญัติมาตรา 1055 ถึง 1055-2 และมาตรา 1056 ถึง 1058 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งว่าด้วยสิทธิการเป็นผู้เลี้ยงดูบุตร ความปกครอง ค่าเสียหาย ค่าอุปการะเลี้ยงดู และการเรียกคืนทรัพย์สินมาบังคับใช้	
ผลของการสิ้นสุดการสมรส	- นำบทบัญญัติของมาตรา 1111 ถึงมาตรา 1111-2 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคู่สมรส	- อีกฝ่ายสามารถเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจากการสิ้นสุดความสัมพันธ์นั้น
การรับบุตรบุญธรรม	- กรณีที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดตามมาตรา 2 รับบุตรบุญธรรมอีกฝ่ายหนึ่งเป็นบุตรบุญธรรมให้นำบทบัญญัติแห่ง ป.พ.พ. ว่าด้วยการรับบุตรบุญธรรมมาใช้บังคับ โดยอนุโลม	- รับร่วมกันได้ โดยนำบทบัญญัติแห่ง ป.พ.พ. ว่าด้วยบุตรบุญธรรมมาใช้บังคับ โดยอนุโลม
มรดก	- มีสิทธิรับมรดกของกันและกัน โดยถือเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของอีกฝ่ายหนึ่ง - นำบทบัญญัติในหมวดที่ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม - บทบัญญัติที่เกี่ยวกับคู่สมรสในประมวลกฎหมายแพ่ง หมวดที่ 5 ว่าด้วยมรดก นี้ให้นำมาบังคับใช้กับทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับคู่สมรสตามมาตรา 2 โดยอนุโลมด้วย	- มีฐานะเป็นทายาทโดยธรรมเสมือนคู่สมรส โดยนำบทบัญญัติว่าด้วยมรดกตาม ป.พ.พ. มาใช้โดยอนุโลม
การนำบทบัญญัติอื่นมาใช้โดยอนุโลม	- บทบัญญัติของหลักการทั่วไปในหมวดที่ 1 และผลผูกพันในหมวดที่ 2 ของประมวลกฎหมายแพ่งที่เกี่ยวกับคู่ชีวิต คู่สมรส การสมรส หรือการสิ้นสุดการสมรส และกฎหมายและข้อบังคับอื่นที่เกิดขึ้นเนื่องจากคู่ชีวิตหรือคู่สมรสให้นำมาบังคับใช้กับคู่สมรสโดยอนุโลม เว้นแต่จะมีข้อยกเว้นไว้เป็นอย่างอื่นโดยพระราชบัญญัตินี้หรือข้อบังคับอื่นๆ เป็นการเฉพาะ	- ให้นำบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว และบรรพ 6 ว่าด้วยมรดกมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ตารางที่ 3 ตารางเปรียบเทียบการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตของประเทศเนเธอร์แลนด์ ประเทศฝรั่งเศส และประเทศไทย

ประเด็นทางกฎหมาย	เนเธอร์แลนด์ Dutch Civil Code		ฝรั่งเศส Civil Code of France	ไทย ร่าง พ.ร.บ. การจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... ฉบับปี 2563
	การอยู่ร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการโดยไม่ตกอยู่ใต้ข้อสัญญาใด	การทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน		
หลักเกณฑ์การอยู่ร่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่จำกัดเพศ - ไม่มีหลักเกณฑ์ใดๆ - อาศัยความพึงพอใจของสองฝ่าย 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่จำกัดเพศ - อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี - จดทะเบียนต่อนายทะเบียนหรือทนายความ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่จำกัดเพศ - อยู่กินร่วมกัน 1 ปีขึ้นไป - เปิดเผยต่อสาธารณชน - มีความมั่นคงหรือเสถียรภาพระยะเวลาหนึ่งที่นานพอสมควร 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่จำกัดเพศ - ไม่มีหลักเกณฑ์ใดๆ - อาศัยความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย
ผลของการอยู่ร่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีสถานะในทางกฎหมาย - ไม่เป็นทายาทโดยธรรมต่อกัน - ทรัพย์สินเป็นของส่วนตัว กรณีแยกทางกัน ส่วนที่หามาได้ร่วมกันแบ่งกันคนละครึ่ง - บุตรชอบด้วยกฎหมายแต่มารดา เว้นแต่บิดาจดทะเบียนรับรองบุตร - รับสวัสดิการด้านภาษีและประกันสังคมเฉพาะที่ระบุไว้ในกฎหมาย 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีสถานะในทางกฎหมาย - ไม่เป็นทายาทโดยธรรม - ไม่ต้องอุปการะเลี้ยงดูกันและกัน - ไม่ต้องซื้อสัตย์ต่อกัน - บุตรชอบด้วยกฎหมายแต่มารดา เว้นแต่บิดาจดทะเบียนรับรองบุตร - สามารถใช้ชื่อสกุลอีกฝ่าย - รับสวัสดิการด้านภาษีและประกันสังคม - สามารถกำหนดข้อตกลงเรื่องทรัพย์สิน ค่าอุปการะเลี้ยงดูในสัญญา - ไม่มีผลต่อบุคคลที่สาม เว้นแต่ทำบันทึกข้อตกลงไว้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีสถานะทางกฎหมาย - ไม่มีสิทธิใช้ชื่อสกุลอีกฝ่าย - ไม่ต้องอุปการะเลี้ยงดูกัน - ไม่ต้องซื้อสัตย์ต่อกัน - ไม่เป็นทายาทโดยธรรม - มีสิทธิดูแลบุตรร่วมกัน แต่ไม่มีสิทธิรับบุตรบุญธรรมร่วมกัน - ไม่มีสิทธิเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจากอีกฝ่าย - ทรัพย์สินเป็นส่วนบุคคลต่างรับผิดชอบหนี้และค่าใช้จ่าย - ต่างฝ่ายต่างเสียภาษี - มีสิทธิเข้าดูแลรักษาสถานที่เช่ากรณีผู้ให้เช่าเสียชีวิต - หญิงได้สิทธิรับการประกันสุขภาพการตั้งครรภ์ ประกันว่างงาน ประกันสุขภาพ ยกเว้น 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีสถานะในทางกฎหมาย - ไม่เป็นทายาทโดยธรรมต่อกัน - ทรัพย์สินเป็นของส่วนตัว กรณีแยกทางกัน ส่วนที่หามาได้ร่วมกันแบ่งกันคนละครึ่งในลักษณะกรรมสิทธิ์ร่วม - บุตรชอบด้วยกฎหมายแต่มารดา เว้นแต่บิดาจดทะเบียนรับรองบุตร - รับสวัสดิการด้านภาษีและประกันสังคมเฉพาะที่ระบุไว้ในกฎหมาย

ประเด็น ทาง กฎหมาย	เนเธอร์แลนด์ Dutch Civil Code		ฝรั่งเศส Civil Code of France	ไทย ร่าง พ.ร.บ. การจด ทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. .... ฉบับปี 2563
	การอยู่ร่วมกันอย่างไม่เป็น ทางการโดยไม่ตกอยู่ใต้อำนาจ ศาล	การทำข้อตกลงใน การอยู่ร่วมกัน		
			เงินเบี้ยรายปีจาก อุบัติเหตุ การทำงาน ประกันสุขภาพและ บำนาญ	
การสิ้นสุด การอยู่ ร่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> - โดยความตกลงทั้งสองฝ่าย - คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายเสียชีวิต - การจดทะเบียนรูปแบบการอยู่ร่วมกันอื่นๆ 			

ประเด็นทางกฎหมาย	ประเทศ		
	เนเธอร์แลนด์ Dutch Civil Code	ฝรั่งเศส Civil Code of France	ไทย ร่าง พ.ร.บ. การจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. ....ฉบับปี 2563
หลักเกณฑ์การจดทะเบียนความสัมพันธ์	<ul style="list-style-type: none"> - บุคคลเพศเดียวกันหรือต่างเพศ - ฝ่ายหนึ่งเป็นบุคคลสัญชาติเนเธอร์แลนด์ หรือได้รับใบอนุญาตให้พำนักในประเทศ - อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี - จดทะเบียนต่อนายทะเบียน ส่วนพิธีการมีขึ้นที่ศาลว่าการเช่นเดียวกับการสมรส 	<ul style="list-style-type: none"> - บุคคลเพศเดียวกันหรือต่างเพศ - บรรลุนิติภาวะ - อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี - จดทะเบียน ณ สำนักงานศาลชั้นต้นที่ภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ของคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง 	<ul style="list-style-type: none"> - บุคคลเพศเดียวกัน - อายุ 17 ปีบริบูรณ์ - จดทะเบียนต่อนายทะเบียน
ผลของการจดทะเบียนความสัมพันธ์	<ul style="list-style-type: none"> - มีผลเช่นเดียวกับการสมรส - มีฐานะเป็นทายาทโดยธรรม - มีสิทธิใช้ชื่อสกุลอีกฝ่าย - ชื่อสืบทอดกัน - อุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน - มารดาเป็นผู้มีอำนาจดูแลบุตรเท่านั้น เว้นแต่บิดามีการรับรองบุตรที่เกิดระหว่าง <p>การจดทะเบียนสัมพันธ์ แต่ไม่ถือเป็นบิดาตามกฎหมาย</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถรับบุตรบุญธรรมร่วมกัน แต่บุตรจะขาดจากบิดามารดาเดิม และเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายที่รับบุตรบุญธรรม - ถือว่าเป็นทรัพย์สินร่วมกัน ยกเว้นทรัพย์สินที่ได้มาระหว่างการเป็นคู่สัมพันธ์โดยมรดกหรือให้โดยเสน่หา - แต่ละฝ่ายสามารถจัดการทรัพย์สินของตนเองและทรัพย์สินร่วม โดยที่ไม่ต้องขอความเห็นชอบจากอีกฝ่าย - ร่วมรับผิดชอบต่อหนี้ในครัวเรือนและต่อบุคคลภายนอก - มีสิทธิได้รับสวัสดิการจากรัฐด้านภาษี ประกันสังคม เงินบำนาญ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ต้องซื้อสัตย์สุจริต - ช่วยเหลืออุปการะซึ่งกันและกัน - ร่วมรับผิดชอบสำหรับหนี้สินภายในบ้านคู่ชีวิตประจำวัน โดยไม่จำกัดความรับผิดชอบ - หากอยู่ร่วมกัน 3 ปีขึ้นไปเสียภาษีร่วมกันเสมือนคู่สมรส - รับมรดกโดยพินัยกรรม - มารดาเป็นผู้มีอำนาจดูแลบุตร แต่อาจมอบหน้าที่ทั้งหมดหรือบางส่วนให้แก่อีกฝ่ายได้หากใช้ชีวิตร่วมกันอย่างต่อเนื่องและมั่นคง - ไม่มีสิทธิร่วมกันในการรับบุตรบุญธรรม - มีสิทธิเข้าดูแลรักษาสถานที่เช่ากรณีผู้ให้เช่าเสียชีวิต - คู่สัญญาได้รับประโยชน์จากการรับค่าชดเชยในด้านต่างๆ เช่น เงินช่วยเหลือด้านสุขภาพ การอพยพเข้าเมือง การโยกย้ายตำแหน่งงาน การลดพักผ่อนในช่วงเวลาเดียวกัน และสวัสดิการสังคม 	<ul style="list-style-type: none"> - หญิงสามารถเลือกใช้นามสกุลของอีกฝ่ายได้ - ทรัพย์สินแบ่งเป็นสินสมรสและสินส่วนตัว โดยคู่ชีวิตต้องรับผิดชอบหนี้ที่เกิดจากการทำหาได้เพื่อครอบครัวร่วมกัน - คู่ชีวิตและบุตรมีฐานะเป็นทายาทโดยธรรม - มีสิทธิต่างๆ ในฐานะเสมือนคู่สมรสตามกฎหมายครอบครัว - ชื่อสืบทอดหรือช่วยเหลืออุปการะซึ่งกันและกัน - มีสิทธิเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจากอีกฝ่าย - สิทธิในการฟ้องยกเลิกความสัมพันธ์ - เสียภาษีร่วมกัน - ได้สิทธิรับสวัสดิการจากรัฐ - ไม่มีสิทธิร่วมกันในการรับบุตรบุญธรรม

ประเด็นทางกฎหมาย	ประเทศ		
	เนเธอร์แลนด์ Dutch Civil Code	ฝรั่งเศส Civil Code of France	ไทย ร่าง พ.ร.บ. การจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. ....ฉบับปี 2563
การสิ้นสุดการจดทะเบียนความสัมพันธ์	<ul style="list-style-type: none"> - ความตกลงทั้งสองฝ่ายโดยจดทะเบียนสิ้นสุดความสัมพันธ์ - ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายเสียชีวิต - จดทะเบียนสมรส - โดยคำสั่งศาล 	<ul style="list-style-type: none"> - ความตกลงทั้งสองฝ่ายโดยทำเป็นหนังสือต่อสำนักงานศาลชั้นต้น - ฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายเสียชีวิต - จดทะเบียนสมรส - โดยคำสั่งศาล 	<ul style="list-style-type: none"> - ความตกลงทั้งสองฝ่ายโดยจดทะเบียนสิ้นสุดความสัมพันธ์ - ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายเสียชีวิต - โดยคำสั่งศาล
หลักเกณฑ์การสมรส	<ul style="list-style-type: none"> - บุคคลเพศเดียวกันหรือต่างเพศ - ฝ่ายหนึ่งเป็นบุคคลสัญชาติเนเธอร์แลนด์ หรือได้รับใบอนุญาตให้พำนักในประเทศ - อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี - จดทะเบียนก่อนนายทะเบียนส่วนพิธีการมีขึ้นที่ศาลว่าการเช่นเดียวกับการสมรส 	<ul style="list-style-type: none"> - บุคคลเพศเดียวกันหรือต่างเพศ - บรรลุนิติภาวะ - จดทะเบียน ณ สำนักงานศาลชั้นต้นที่ภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ของคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง 	<ul style="list-style-type: none"> - บุคคลต่างเพศ - อายุ 17 ปีบริบูรณ์ - จดทะเบียนก่อนนายทะเบียน
ผลของการสมรส	<ul style="list-style-type: none"> - มีฐานะเป็นทายาทโดยธรรม - มีสิทธิใช้ชื่อสกุลอีกฝ่าย - ชื่อสกุลคู่กัน - อุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน - มารดาเป็นผู้มีอำนาจดูแลบุตรเท่านั้น เว้นแต่อีกฝ่ายมีการจดทะเบียนรับรองบุตร หรือจดทะเบียนรับเป็นบุตรบุญธรรมได้ สามารถรับบุตรบุญธรรมร่วมกัน - จัดการทรัพย์สินและหนี้สินร่วมกัน เช่น ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน รวมถึงค่าใช้จ่ายในการดูแลและเลี้ยงดูบุตร ทั้งนี้หากรายได้ไม่เพียงพอแยกตามสัดส่วนของรายได้คู่สมรส เว้นแต่จะมีการทำข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรก่อนสมรส - ร่วมรับผิดชอบต่อหนี้ในครัวเรือนและต่อบุคคลภายนอก - มีสิทธิได้รับสวัสดิการจากรัฐ ด้านภาษี ประกันสังคม เงินบำนาญ 	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องชื่อสกุลคู่ชีวิต - ช่วยเหลืออุปการะซึ่งกันและกัน - ร่วมรับผิดชอบสำหรับหนี้สินภายในบ้านต่อชีวิตประจำวัน โดยไม่จำกัดความรับผิดชอบ เว้นแต่มีการทำสัญญาก่อนสมรส - เสียภาษีร่วมกัน - รับมรดกของแต่ละฝ่าย - มารดาเป็นผู้มีอำนาจดูแลบุตร แต่อาจมอบหน้าที่ทั้งหมดหรือบางส่วนให้แก่อีกฝ่ายได้หากใช้ชีวิตร่วมกันอย่างต่อเนื่องและมั่นคง - มีสิทธิร่วมกันในการรับบุตรบุญธรรม - มีสิทธิเข้าดูแลรักษาสถานที่เช่ากรณีผู้ให้เช่าเสียชีวิต - คู่สัญญาได้รับประโยชน์จากการรับค่าชดเชยในด้านต่างๆ เช่น เงินช่วยเหลือด้านสุขภาพ การอพยพเข้าเมือง การโยกย้ายตำแหน่งงาน การลดพักผ่อนในช่วงเวลาเดียวกัน และสวัสดิการสังคม 	<ul style="list-style-type: none"> - หญิงสามารถเลือกใช้นามสกุลของอีกฝ่ายได้ - ทรัพย์สินแบ่งเป็น สินสมรส และสินส่วนตัว โดยคู่สมรสต้องรับผิดชอบหนี้ที่เกิดจากการทำมาหาได้เพื่อครอบครัวร่วมกัน - คู่สมรสและบุตรมีฐานะเป็นทายาทโดยธรรม - คู่ชีวิตมีสิทธิต่างๆ ในฐานะคนในครอบครัว - ต้องชื่อสกุลคู่ชีวิตหรือการช่วยเหลืออุปการะซึ่งกันและกัน - อีกฝ่ายมีสิทธิเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจากอีกฝ่าย รวมถึงสิทธิในการฟ้องหย่า - เสียภาษีร่วมกัน - ได้สิทธิรับสวัสดิการจากรัฐ

ประเด็นทาง กฎหมาย	ประเทศ		
	เนเธอร์แลนด์ Dutch Civil Code	ฝรั่งเศส Civil Code of France	ไทย ร่าง พ.ร.บ. การจดทะเบียน คู่ชีวิต พ.ศ. ....ฉบับปี 2563
การสิ้นสุดการ สมรส	<ul style="list-style-type: none"> - ความตกลงทั้งสองฝ่ายโดยจดทะเบียนหย่า - ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายเสียชีวิต - โดยคำสั่งศาล 	<ul style="list-style-type: none"> - ความตกลงทั้งสองฝ่ายโดยทำเป็นหนังสือต่อสำนักงานศาลชั้นต้น - ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายเสียชีวิต - โดยคำสั่งศาล 	<ul style="list-style-type: none"> - ความตกลงทั้งสองฝ่ายโดยจดทะเบียนหย่า - ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายเสียชีวิต - โดยคำสั่งศาล

Article 1 All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood.

Article 2 Everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth in this Declaration, without distinction of any kind, such as race, color, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status. Furthermore, no distinction shall be made on the basis of the political, jurisdictional or international status of the country or territory to which a person belongs, whether it be independent, trust, non-self-governing or under any other limitation of sovereignty.

Article 3 Everyone has the right to life, liberty and security of person.

Article 4 No one shall be held in slavery or servitude; slavery and the slave trade shall be prohibited in all their forms.

Article 5 No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

Article 6 Everyone has the right to recognition everywhere as a person before the law.

Article 7 All are equal before the law and are entitled without any discrimination to equal protection of the law. All are entitled to equal protection against any discrimination in violation of this Declaration and against any incitement to such discrimination.

Article 8 Everyone has the right to an effective remedy by the competent national tribunals for acts violating the fundamental rights granted him by the constitution or by law.

Article 9 No one shall be subjected to arbitrary arrest, detention or exile.

Article 10 Everyone is entitled in full equality to a fair and public hearing by an independent and impartial tribunal, in the determination of his rights and obligations and of any criminal charge against him.

Article 11

(1) Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence.

(2) No one shall be held guilty of any penal offence on account of any act or omission which did not constitute a penal offence, under national or international law, at the time when it

was committed. Nor shall a heavier penalty be imposed than the one that was applicable at the time the penal offence was committed.

Article 12 No one shall be subjected to arbitrary interference with his privacy, family, home or correspondence, nor to attacks upon his honour and reputation. Everyone has the right to the protection of the law against such interference or attacks.

Article 13

(1) Everyone has the right to freedom of movement and residence within the borders of each state.

(2) Everyone has the right to leave any country, including his own, and to return to his country.

Article 14

(1) Everyone has the right to seek and to enjoy in other countries asylum from persecution.

(2) This right may not be invoked in the case of prosecutions genuinely arising from non-political crimes or from acts contrary to the purposes and principles of the United Nations.

Article 15

(1) Everyone has the right to a nationality.

(2) No one shall be arbitrarily deprived of his nationality nor denied the right to change his nationality.

Article 16

(1) Men and women of full age, without any limitation due to race, nationality or religion, have the right to marry and to found a family. They are entitled to equal rights as to marriage, during marriage and at its dissolution.

(2) Marriage shall be entered into only with the free and full consent of the intending spouses.

(3) The family is the natural and fundamental group unit of society and is entitled to protection by society and the State.

Article 17

(1) Everyone has the right to own property alone as well as in association with others.

(2) No one shall be arbitrarily deprived of his property.

Article 18 Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief, and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in teaching, practice, worship and observance.

Article 19 Everyone has the right to freedom of opinion and expression; this right includes freedom to hold opinions without interference and to seek, receive and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers.

Article 20

(1) Everyone has the right to freedom of peaceful assembly and association.

(2) No one may be compelled to belong to an association.

Article 21

(1) Everyone has the right to take part in the government of his country, directly or through freely chosen representatives.

(2) Everyone has the right of equal access to public service in his country.

(3) The will of the people shall be the basis of the authority of government; this will shall be expressed in periodic and genuine elections which shall be by universal and equal suffrage and shall be held by secret vote or by equivalent free voting procedures.

Article 22 Everyone, as a member of society, has the right to social security and is entitled to realization, through national effort and international co-operation and in accordance with the organization and resources of each State, of the economic, social and cultural rights indispensable for his dignity and the free development of his personality.

Article 23

(1) Everyone has the right to work, to free choice of employment, to just and favourable conditions of work and to protection against unemployment.

(2) Everyone, without any discrimination, has the right to equal pay for equal work.

(3) Everyone who works has the right to just and favourable remuneration ensuring for himself and his family an existence worthy of human dignity, and supplemented, if necessary, by other means of social protection.

(4) Everyone has the right to form and to join trade unions for the protection of his interests.

Article 24 Everyone has the right to rest and leisure, including reasonable limitation of working hours and periodic holidays with pay.

Article 25

(1) Everyone has the right to a standard of living adequate for the health and well-being of himself and of his family, including food, clothing, housing and medical care and necessary social services, and the right to security in the event of unemployment, sickness, disability, widowhood, old age or other lack of livelihood in circumstances beyond his control.

(2) Motherhood and childhood are entitled to special care and assistance. All children, whether born in or out of wedlock, shall enjoy the same social protection.

Article 26

(1) Everyone has the right to education. Education shall be free, at least in the elementary and fundamental stages. Elementary education shall be compulsory. Technical and professional education shall be made generally available and higher education shall be equally accessible to all on the basis of merit.

(2) Education shall be directed to the full development of the human personality and to the strengthening of respect for human rights and fundamental freedoms. It shall promote understanding, tolerance and friendship among all nations, racial or religious groups, and shall further the activities of the United Nations for the maintenance of peace.

(3) Parents have a prior right to choose the kind of education that shall be given to their children.

Article 27

(1) Everyone has the right freely to participate in the cultural life of the community, to enjoy the arts and to share in scientific advancement and its benefits.

(2) Everyone has the right to the protection of the moral and material interests resulting from any scientific, literary or artistic production of which he is the author.

Article 28 Everyone is entitled to a social and international order in which the rights and freedoms set forth in this Declaration can be fully realized.

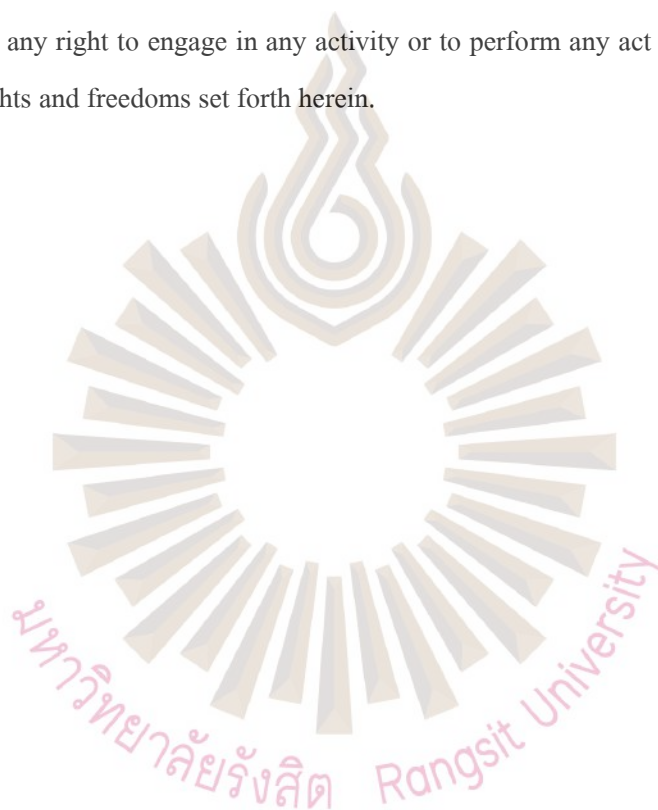
Article 29

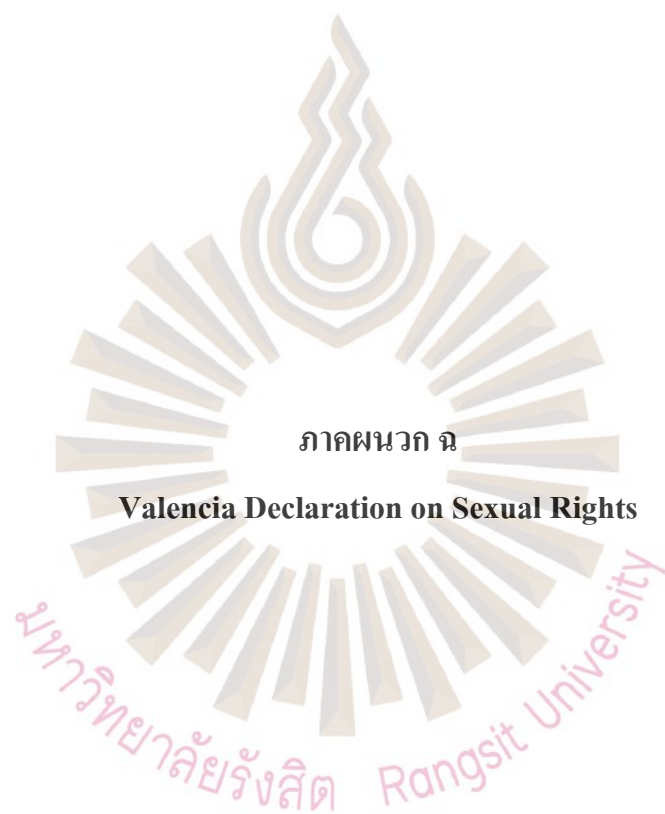
(1) Everyone has duties to the community in which alone the free and full development of his personality is possible.

(2) In the exercise of his rights and freedoms, everyone shall be subject only to such limitations as are determined by law solely for the purpose of securing due recognition and respect for the rights and freedoms of others and of meeting the just requirements of morality, public order and the general welfare in a democratic society.

(3) These rights and freedoms may in no case be exercised contrary to the purposes and principles of the United Nations.

Article 30 Nothing in this Declaration may be interpreted as implying for any State, group or person any right to engage in any activity or to perform any act aimed at the destruction of any of the rights and freedoms set forth herein.

ภาคผนวก ฉ

Valencia Declaration on Sexual Rights

Valencia Declaration on Sexual Rights

Section 1 The right to freedom, which excludes all forms of sexual coercion, exploitation and abuse at any time and in all situations in life. The struggle against violence is a social priority. All children should be desired and loved.

Section 2 The right to autonomy, integrity and safety of the body. This right encompasses control and enjoyment of our own bodies, free from torture, mutilation and violence of any sort.

Section 3 The right to sexual equity and equality. This refers to freedom from all forms of discrimination, paying due respect to sexual diversity, regardless of sex, gender, age, race, social class, religion and sexual orientation.

Section 4 The right to sexual health, including availability of all sufficient resources for development of research and the necessary knowledge of HIV/AIDS and STDs, as well as the further development of resources for research, diagnosis and treatment.

Section 5 The right to wide, objective and factual information on human sexuality in order to allow decision-making regarding sexual life.

Section 6 The right to a comprehensive sexuality education from birth and throughout the life cycle. All social institutions should be involved in this process.

Section 7 The right to associate freely. This means the possibility to marry or not, to divorce, and to establish other types of sexual associations.

Section 8 The right to make free and responsible choices regarding reproductive life, the number and spacing of children and the access to means of fertility regulation.

Section 9 The right to privacy, which implies the capability of making autonomous decisions about sexual life within a context of personal and social ethics. Rational and satisfactory experience of sexuality is a requirement for human development.

The Yogyakarta principles

Principle 1 The Right to the Universal Enjoyment of Human Rights

All human beings are born free and equal in dignity and rights. Human beings of all sexual orientations and gender identities are entitled to the full enjoyment of all human rights.

Principle 2 The Rights to Equality and Non-discrimination

Everyone is entitled to enjoy all human rights without discrimination on the basis of sexual orientation or gender identity. Everyone is entitled to equality before the law and the equal protection of the law without any such discrimination whether or not the enjoyment of another human right is also affected. The law shall prohibit any such discrimination and guarantee to all persons equal and effective protection against any such discrimination.

Discrimination on the basis of sexual orientation or gender identity includes any distinction, exclusion, restriction or preference based on sexual orientation or gender identity which has the purpose or effect of nullifying or impairing equality before the law or the equal protection of the law, or the recognition, enjoyment or exercise, on an equal basis, of all human rights and fundamental freedoms. Discrimination based on sexual orientation or gender identity may be, and commonly is, compounded by discrimination on other grounds including gender, race, age, religion, disability, health and economic status.

Principle 3 The Right to recognition before the law

Everyone has the right to recognition everywhere as a person before the law. Persons of diverse sexual orientations and gender identities shall enjoy legal capacity in all aspects of life. Each person's self-defined sexual orientation and gender identity is integral to their personality and is one of the most basic aspects of self-determination, dignity and freedom. No one shall be forced to undergo medical procedures, including sex reassignment surgery, sterilisation or hormonal therapy, as a requirement for legal recognition of their gender identity. No status, such as marriage or parenthood, may be invoked as such to prevent the legal recognition of a person's gender identity. No one shall be subjected to pressure to conceal, suppress or deny their sexual orientation or gender identity.

Principle 4 The Right to Life

Everyone has the right to life. No one shall be arbitrarily deprived of life, including by reference to considerations of sexual orientation or gender identity. The death penalty shall not be imposed on any person on the basis of consensual sexual activity among persons who are over the age of consent or on the basis of sexual orientation or gender identity.

Principle 5 The Right to Security of the Person

Everyone, regardless of sexual orientation or gender identity, has the right to security of the person and to protection by the State against violence or bodily harm, whether inflicted by government officials or by any individual or group.

Principle 6 The Right to Privacy

Everyone, regardless of sexual orientation or gender identity, is entitled to the enjoyment of privacy without arbitrary or unlawful interference, including with regard to their family, home or correspondence as well as to protection from unlawful attacks on their honour and reputation. The right to privacy ordinarily includes the choice to disclose or not to disclose information relating to one's sexual orientation or gender identity, as well as decisions and choices regarding both one's own body and consensual sexual and other relations with others.

Principle 7 The Right to Freedom from Arbitrary deprivation of liberty

No one shall be subjected to arbitrary arrest or detention. Arrest or detention on the basis of sexual orientation or gender identity, whether pursuant to a court order or otherwise, is arbitrary. All persons under arrest, regardless of their sexual orientation or gender identity, are entitled, on the basis of equality, to be informed of the reasons for arrest and the nature of any charges against them, to be brought promptly before a judicial officer and to bring court proceedings to determine the lawfulness of detention, whether or not charged with any offence.

Principle 8 The Right to a Fair Trial

Everyone is entitled to a fair and public hearing by a competent, independent and impartial tribunal established by law, in the determination of their rights and obligations in a suit at law and of any criminal charge against them, without prejudice or discrimination on the basis of sexual orientation or gender identity.

Principle 9 The Right to Treatment with Humanity while in Detention

Everyone deprived of liberty shall be treated with humanity and with respect for the inherent dignity of the human person. Sexual orientation and gender identity are integral to each person's dignity.

Principle 10 The Right to Freedom from Torture and Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment.

Everyone has the right to be free from torture and from cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, including for reasons relating to sexual orientation or gender identity.

Principle 11 The Right to Protection from all forms of exploitation, sale and trafficking of human beings

Everyone is entitled to protection from trafficking, sale and all forms of exploitation, including but not limited to sexual exploitation, on the grounds of actual or perceived sexual orientation or gender identity. Measures designed to prevent trafficking shall address the factors that increase vulnerability, including various forms of inequality and discrimination on the grounds of actual or perceived sexual orientation or gender identity, or the expression of these or other identities. Such measures must not be inconsistent with the human rights of persons at risk of being trafficked.

Principle 12 The right to Work

Everyone has the right to decent and productive work, to just and favourable conditions of work and to protection against unemployment, without discrimination on the basis of sexual orientation or gender identity.

Principle 13 The right to social security and to other social protection measures

Everyone has the right to social security and other social protection measures, without discrimination on the basis of sexual orientation or gender identity.

Principle 14 The right to an adequate standard of living

Everyone has the right to an adequate standard of living, including adequate food, safe drinking water, adequate sanitation and clothing, and to the continuous improvement of living conditions, without discrimination on the basis of sexual orientation or gender identity.

Principle 15 The Right to Adequate Housing

Everyone has the right to adequate housing, including protection from eviction, without discrimination on the basis of sexual orientation or gender identity.

Principle 16 The Right to Education

Everyone has the right to education, without discrimination on the basis of, and taking into account, their sexual orientation and gender identity.

Principle 17 The Right to the Highest Attainable Standard of Health

Everyone has the right to the highest attainable standard of physical and mental health, without discrimination on the basis of sexual orientation or gender identity. Sexual and reproductive health is a fundamental aspect of this right.

Principle 18 Protection from Medical Abuses

No person may be forced to undergo any form of medical or psychological treatment, procedure, testing, or be confined to a medical facility, based on sexual orientation or gender identity. Notwithstanding any classifications to the contrary, a person's sexual orientation and gender identity are not, in and of themselves, medical conditions and are not to be treated, cured or suppressed.

Principle 19 The Right to Freedom of Opinion and Expression

Everyone has the right to freedom of opinion and expression, regardless of sexual orientation or gender identity. This includes the expression of identity or personhood through speech, deportment, dress, bodily characteristics, choice of name, or any other means, as well as the freedom to seek, receive and impart information and ideas of all kinds, including with regard to human rights, sexual orientation and gender identity, through any medium and regardless of frontiers.

Principle 20 The Right to Freedom of Peaceful Assembly and Association

Everyone has the right to freedom of peaceful assembly and association, including for the purposes of peaceful demonstrations, regardless of sexual orientation or gender identity. Persons may form and have recognised, without discrimination, associations based on sexual orientation or gender identity, and associations that distribute information to or about, facilitate communication among, or advocate for the rights of, persons of diverse sexual orientations and gender identities.

Principle 21 The Right to Freedom of Thought, Conscience and Religion

Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion, regardless of sexual orientation or gender identity. These rights may not be invoked by the State to justify laws, policies or practices which deny equal protection of the law, or discriminate, on the basis of sexual orientation or gender identity.

Principle 22 The Right to Freedom of Movement

Everyone lawfully within a State has the right to freedom of movement and residence within the borders of the State, regardless of sexual orientation or gender identity. Sexual orientation and gender identity may never be invoked to limit or impede a person's entry, egress or return to or from any State, including that person's own State.

Principle 23 The Right to seek Asylum

Everyone has the right to seek and enjoy in other countries asylum from persecution, including persecution related to sexual orientation or gender identity.

A State may not remove, expel or extradite a person to any State where that person may face a well-founded fear of torture, persecution, or any other form of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, on the basis of sexual orientation or gender identity.

Principle 24 The Right to Found a Family

Everyone has the right to found a family, regardless of sexual orientation or gender identity. Families exist in diverse forms. No family may be subjected to discrimination on the basis of the sexual orientation or gender identity of any of its members.

Principle 25 The Right to participate in public life

Every citizen has the right to take part in the conduct of public affairs, including the right to stand for elected office, to participate in the formulation of policies affecting their welfare, and to have equal access to all levels of public service and employment in public functions, including serving in the police and military, without discrimination on the basis of sexual orientation or gender identity.

Principle 26 The Right to Participate in Cultural Life

Everyone has the right to participate freely in cultural life, regardless of sexual orientation or gender identity, and to express, through cultural participation, the diversity of sexual orientation and gender identity.

Principle 27 The Right to Promote Human Rights

Everyone has the right, individually and in association with others, to promote the protection and realisation of human rights at the national and international levels, without discrimination on the basis of sexual orientation or gender identity. This includes activities directed towards the promotion and protection of the rights of persons of diverse sexual orientations and gender identities, as well as the right to develop and discuss new human rights norms and to advocate their acceptance.

Principle 28 The Right to Effective Remedies and Redress

Every victim of a human rights violation, including of a violation based on sexual orientation or gender identity, has the right to effective, adequate and appropriate remedies. Measures taken for the purpose of providing reparation to, or securing adequate advancement of, persons of diverse sexual orientations and gender identities are integral to the right to effective remedies and redress.

Principle 29 Accountability

Everyone whose human rights, including rights addressed in these Principles, are violated is entitled to have those directly or indirectly responsible for the violation, whether they are government officials or not, held accountable for their actions in a manner that is proportionate to the seriousness of the violation. There should be no impunity for perpetrators of human rights violations related to sexual orientation or gender identity.

Principle 30 The right to state protection

Everyone, regardless of sexual orientation, gender identity, gender expression or sex characteristics, has the right to State protection from violence, discrimination and other harm, whether by government officials or by any individual or group

Principle 31 The Right to Legal Recognition

Everyone has the right to legal recognition without reference to, or requiring assignment or disclosure of, sex, gender, sexual orientation, gender identity, gender expression or sex characteristics. Everyone has the right to obtain identity documents, including birth certificates, regardless of sexual orientation, gender identity, gender expression or sex characteristics. Everyone has the right to change gendered information in such documents while gendered information is included in them.

Principle 32 The Right to Bodily and Mental Integrity

Everyone has the right to bodily and mental integrity, autonomy and selfdetermination irrespective of sexual orientation, gender identity, gender expression or sex characteristics. Everyone has the right to be free from torture and cruel, inhuman and degrading treatment or punishment on the basis of sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics. No one shall be subjected to invasive or irreversible medical procedures that modify sex characteristics without their free, prior and informed consent, unless necessary to avoid serious, urgent and irreparable harm to the concerned person.

Principle 33 The Right to Freedom from Criminalisation and Sanction on the Basis of Sexual Orientation, Gender Identity, Gender Expression or Sex Characteristics

Everyone has the right to be free from criminalisation and any form of sanction arising directly or indirectly from that person's actual or perceived sexual orientation, gender identity, gender expression or sex characteristics.

Principle 34 The Right to Protection from Poverty

Everyone has the right to protection from all forms of poverty and social exclusion associated with sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics. Poverty is incompatible with respect for the equal rights and dignity of all persons, and can be compounded by discrimination on the grounds of sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics.

Principle 35 The Right to Sanitation

Everyone has the right to equitable, adequate, safe and secure sanitation and hygiene, in circumstances that are consistent with human dignity, without discrimination, including on the basis of sexual orientation, gender identity, gender expression or sex characteristics.

Principle 36 The Right to the Enjoyment of Human Rights in Relation to Information and Communication Technologies

Everyone is entitled to the same protection of rights online as they are offline. Everyone has the right to access and use information and communication technologies, including the internet, without violence, discrimination or other harm based on sexual orientation, gender identity, gender expression or sex characteristics. Secure digital communications, including the use of encryption, anonymity and pseudonymity tools are essential for the full realisation of

human rights, in particular the rights to life, bodily and mental integrity, health, privacy, due process, freedom of opinion and expression, peaceful assembly and association.

Principle 37 The Right to Truth

Every victim of a human rights violation on the basis of sexual orientation, gender identity, gender expression or sex characteristics has the right to know the truth about the facts, circumstances and reasons why the violation occurred. The right to truth includes effective, independent and impartial investigation to establish the facts, and includes all forms of reparation recognised by international law. The right to truth is not subject to statute of limitations and its application must bear in mind its dual nature as an individual right and the right of the society at large to know the truth about past events.

Principle 38 The Right to Practise, Protect, Preserve and Revive Cultural Diversity

Everyone, individually or in association with others, where consistent with the provisions of international human rights law, has the right to practise, protect, preserve and revive cultures, traditions, languages, rituals and festivals, and protect cultural sites of significance, associated with sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics. Everyone, individually or in association with others, has the right to manifest cultural diversity through artistic creation, production, dissemination, distribution and enjoyment, whatever the means and technologies used, without discrimination based on sexual orientation, gender identity, gender expression or sex characteristics. Everyone, individually or in association with others, has the right to seek, receive, provide and utilise resources for these purposes without discrimination on the basis of sexual orientation, gender identity, gender expression or sex characteristics.

Dutch Civil Code

Article 1:30 Statutory rules have only effect for the civil relationship between the spouses

- 1. A marriage may be entered into by two persons of a different or of the same gender (sex).
- 2. The law considers a marriage only in its legal civil relationships.

Article 1:31 Minimum age

- 1. A man and a woman must both have reached the age of eighteen years in order to be allowed to enter into a marriage.
- 2. No impediment to a marriage as meant in the previous paragraph exists when the persons who intend to enter into a marriage with each other have both reached the age of sixteen years and the woman submits a declaration of a medical doctor that she is pregnant or that she already has brought a child into the world.
- 3. The Minister of Justice may, for compelling reasons, grant dispensation from the requirement mentioned in paragraph 1.

Article 1:32 Mental disturbance

A marriage may not be entered into when the mental capacity of one of the parties is disturbed in such a way that he is not able to determine his will or to understand the significance of his declaration.

Article 1:33 Monogamy

A person may only be united in marriage with one other person at the same time.

Article 1:35 Required approval for a marriage of a minor

- 1. A minor is not allowed to enter into a marriage without the approval of his parents.
- 2. Where the mental capacity of one of the parents is disturbed in such a way that he is unable to determine his will or to understand the significance of his declaration, his approval is not required.
- 3. A minor under guardianship needs an additional approval of his legal guardian.

Article 1:36 Substitute authorization of the Subdistrict Court

As far as the approval, required under the previous Article, cannot be obtained, the minor may request the Subdistrict Court to grant him a substitute authorisation.

Article 1:38 Required authorisation for an adult who is placed under guardianship because of a mental disorder

An adult who is placed under guardianship on account of his physical or mental condition is not capable to enter into a marriage without the authorisation of the Subdistrict Court.

Article 1:41 Familial relationship as an impediment to marriage

- 1. A marriage cannot be entered into between persons who, either by birth or otherwise, have a legal familial relationship with each other in the ascending or descending line or as brothers, sisters or brother and sister.

- 2. For compelling reasons the Minister of Justice may grant dispensation from this prohibition to those persons who only by means of an adoption are related to each other as brothers, sisters or brother and sister.

Article 1:69 Persons who may apply for an annulment of marriage

- 1. As far as not specified differently below, the annulment of a marriage on the ground that the spouses do not meet the requirements to enter into a marriage with each other, may be requested by:

- a. the blood relatives in the ascending line of one of the spouses;
- b. each of the spouses;
- c. all other persons having an immediate legal interest in the annulment of the marriage, but they may only make such a request after the dissolution of the marriage;
- d. the Public Prosecution Service, yet only as long as the marriage has not been dissolved.

- 2. A person still united in a marriage or in a registered partnership with one of the spouses, may as well, on account of the existence of that marriage or registered partnership, apply for the annulment of the later contracted marriage.

Article 1:80a Requirements for a registered partnership

- 1. A person may, at the same time, only be united in a registered partnership with one other person, either of the same or of another gender.

- 2. Persons who enter into a registered partnership may at the same time not already be married to someone.

- 3. The registration of a registered partnership takes place by means of a certificate of registration of partnership drawn up by a Registrar of Civil Status.

- 4. Persons who intend to enter into a registered partnership with each other must give notice of this to the Registrar of Civil Status of the municipality where the domicile of one of them is located, under submission of data about their civil status, and if they previously had been united in another registered partnership or marriage, with indication of the names of the former partner or of the former spouse. Where both prospective registered partners, of whom at least one has the Dutch nationality, have their domicile outside the Netherlands, but intend to enter into a registered partnership with each other in a Dutch municipality, the formal notice of registered partnership must be given to the Registrar of Civil Status of the municipality of The Hague. Articles 1:43, paragraph 2, 3 and 4, and 1:46 apply accordingly.

- 5. The registration of an intended registered partnership may be interrupted if the prospective partners do not possess the requirements to enter into such a partnership or when the objective of the prospective partners or of one of them is not the fulfilment of the duties which the law connects to a registered partnership, but obtaining access to the Netherlands. Articles 1:51, 1:52, 1:53 paragraph 2 and 3, and 1:54 up to and including 1:56 apply accordingly to such an interruption. The Public Prosecution Service has a duty to interrupt an intended registered partnership if it has become aware of one of the impediments to it as defined in Articles 1:31, 1:32 and 1:41 and in paragraph 1 and 2 of the present Article. A Registrar of Civil Status who is aware of the existence of one of the impediments to a registered partnership as referred to in the previous sentence, may not cooperate in the drawing up of a certificate of notice of registered partnership nor in the registration of such a partnership, even if no interruption of the intended registered partnership has taken place.

- 6. Articles 1:31, 1:32, 1:35 up to and including 1:39, 1:41, 1:44 up to and including 1:49, 1:58, and 1:62 up to and including 1:66 apply accordingly to the registration of a registered partnership.

- 7. Articles 1:69 are up to and including 1:73, 1:74, 1:75 up to and including 1:77 paragraph 1 and 2 apply accordingly to an annulment of a registered partnership.

- 8. Articles 1:78 and 1:79 apply accordingly to the proof of the existence of a registered partnership.

Article 1:80b Rights and duties of the partners (marital property regime)

Titles 1.6, 1.7 and 1.8 of this Book apply accordingly to a registered partnership, with the exception of what is provided for in regard of a legal separation.

Article 1:80c The end of a registered partnership

- 1. A registered partnership ends:

- a. when one of the registered partners dies;
- b. in the event that a missing person, who in accordance with the provisions of Section 2 and 3 of Title 18 of this Book has been declared presumably death or death, nevertheless appears to be alive on the day on which the left behind registered partner has entered into a new registered partnership or marriage: by registration of this new registered partnership or, respectively, by the contracting of this marriage;
- c. with mutual consent: by registration through the Registrar of Civil Status of a dated declaration, signed by both registered partners and one or more solicitors or notaries, that expresses that and at which moment the registered partners have made an agreement with regard to the termination of their registered partnership;
- d. by dissolution at the request of the registered partners or of one of them;
- e. by conversion of a registered partnership into a marriage.

- 2. If the registered partnership has been entered into in the Netherlands, the Registrar of Civil Status is always entitled to make a registration of a declaration as meant in paragraph 1, under point (c). If the registered partnership has been entered into outside the Netherlands, the Registrar of Civil Status is only entitled to make a registration of a declaration as meant in paragraph 1, under point (c), if the requirements of Article 4 paragraph 4 of the Code of Civil Procedure are met with regard to the jurisdiction of the court in the event of the dissolution of the registered partnership.

- 3. It is not possible to terminate a registered partnership with mutual consent as meant in paragraph 1, under point (c), if the partners:

- a. exercise, whether or not jointly, authority over one or more of the children which they have together;

b. jointly exercise authority over one or more children pursuant to Article 1:253sa or 1:253t.

Article 1:80e Dissolution of the registered partnership

- 1. Articles 1:151, 1:153, 1:155, 1:157 up to and including 1:160, 1:164 and 1:165 apply accordingly to the dissolution of a registered partnership as referred to in Article 1:80c, under point (d).

- 2. The dissolution of a registered partnership is effectuated by registration of a court order in the Registers of Civil Status, executed at the request of the registered partners or of one of them. Article 1:163 paragraph 3 applies accordingly.

Article 1:81 Duty to provide support and necessary means

Spouses owe each other fidelity, assistance and support. They have a duty to provide each other with what is necessary.

Article 1:82 Duty to care for and raise their children

Spouses have a duty towards each other to care for and raise the minor children belonging to their family and to bear the costs of such care and upbringing.

Article 1:83 Providing information about the administration (management) of property

Upon request, spouses shall provide each other information about de administration (management) exercised by them and about the state of their assets and liabilities.

Article 1:84 Household expenses

- 1. The costs of the household, including the costs of caring for and raising the children, are to be paid from the income which belongs to both spouses jointly (community income) and, as far as this income is insufficient, from the personal incomes belonging to each spouse separately in proportion thereof; as far as these incomes are insufficient, the costs of the household are to be paid from the community of property between the spouses and, as far as this community of property is insufficient, from the personal properties of each of the spouses in proportion thereof. The previous rules do not apply insofar as special circumstances oppose to their application.

- 2. In order to be able to actually pay the household expenses referred to in paragraph 1, each of the spouses has a duty towards the other to make the corresponding financial

means available from the assets under his administration, unless special circumstances oppose to this.

- 3. It is possible to make an arrangement in derogation from paragraph 1 and 2 by written agreement.

- 4. Disputes between the spouses about the application of paragraph 1, 2 or 3 will be settled by the District Court upon the request of both spouses or of one of them.

- 5. Upon the request of both spouses or of one of them the District Court may, on the ground of a change of circumstances, modify an earlier given court order or an arrangement made by the spouses mutually.

Article 1:149 End of a marriage

A marriage ends:

- a. when of one of the spouses dies;
- b. if a missing person, who in accordance with the provisions of Section 2 or 3 of Title 18 of Book 1 of the Civil Code has been declared death or presumably death, appears to be still alive on the day on which the surviving spouse or registered partnership has entered into another marriage or registered partnership: when that marriage has been contracted or that registered partnership has been registered;
- c. by divorce in accordance with the provisions of Section 2 of the present Title;
- d. by dissolution of the marriage after a legal separation which has been decreed in accordance with the provisions of Section 2 of Title 10 of Book 1 of the Civil Code.

Article 1:197 Legal familial relationships

A child, its parents and their blood relatives stand in a familial relationship to each other.

Article 1:198 Mother of a child

The woman who has given birth to a child or who has adopted a child is the mother of that child.

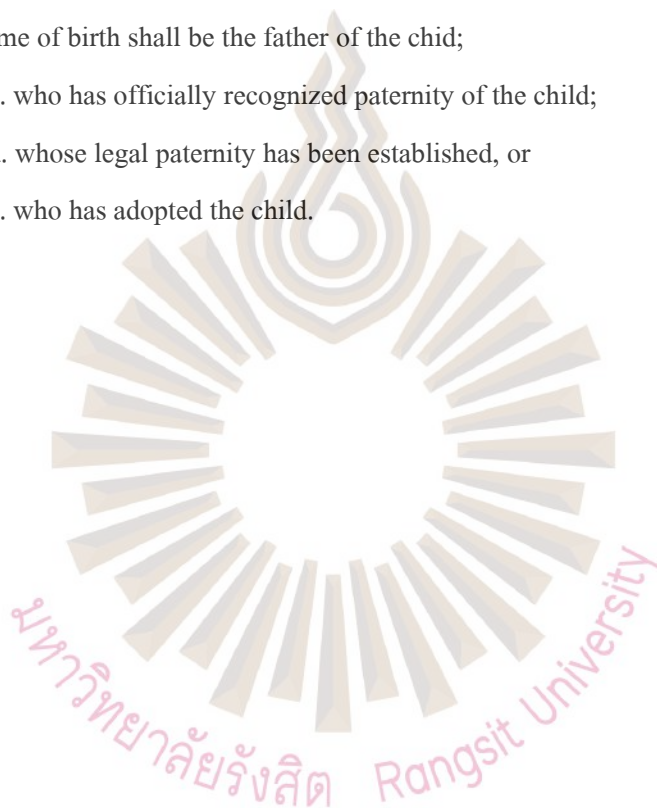
Article 1:199 Father of a child

The father of a child is the man:

- a. who, at the time of birth of the child, is married to the woman who has given birth to that child, unless the provision under point (b) is applicable;

b. whose marriage to the woman who has given birth to the child, has been dissolved because of his death within a period of 306 days before the birth of the child, even if the mother has remarried; if, however, the woman was legally separated from her husband since the 306th day before the birth of the child or if she and her husband lived separately since that moment, then the woman may, within one year after the birth of the child, declare before the Registrar of Civil Status that her deceased husband is not the father of the child, which declaration will be written down in a certificate of civil status; in such event the man with whom the woman is married at the time of birth shall be the father of the child;

- c. who has officially recognized paternity of the child;
- d. whose legal paternity has been established, or
- e. who has adopted the child.

France Civil Code

Article 6-1 Marriage and filiation through adoption produce the same effects, rights, and obligations provided by legislation, with the exception of those provided for in Book I, Title VII, of this Code, regardless whether the spouses or parents are of different sexes or same sex.

Article 143 Marriage is contracted by two persons of different sex or of the same sex.

Article 144 Marriage may not be contracted before completion of the eighteenth year.

Article 146 There is no marriage when there is no consent.

Article 147 No one may contract a second marriage before the dissolution of the first.

Article 148 Minors may not contract marriage without the consent of their father and mother; in case of disagreement between the father and mother, this division entails consent.

Article 161 In direct lineage, marriage is prohibited between all ascendants and descendants and the relatives by marriage in the same lineage.

Article 162 In the collateral line, marriage is prohibited between brother and sister, between brothers, and between sisters.

Article 163 The marriage is prohibited between uncle and niece or nephew, and between aunt and nephew or niece.

Article 164 Nevertheless, the President of the Republic may for serious reasons remove the prohibitions entered:

1) in Article 161 as to marriages between relatives by marriage in direct lineage when the person who created the relationship is dead;

2) [repealed]

3) in Article 163.

Article 214 If a marriage contracts do not regulate the contributions of the spouses to the expenses of the marriage, they shall contribute to them in proportion to their respective means.

If one of the spouses does not fulfil his obligations, he may be compelled by the other to do so in the manner provided for in the Code of Civil Procedure.

Article 227 A marriage is dissolved:

1) By the death of one of the spouses;

2) By divorce lawfully pronounced.

Article 229

Divorce may be pronounced on the ground of:

- mutual consent; or
- acceptance of the principle of the breakdown of the marriage; or
- definitive alteration of the bond of marriage; or
- fault.

Article 230

A petition for divorce may be filed jointly by the spouses when they agree on the breakdown of the marriage and its effects by submitting for the approval of the judge an agreement regulating the consequences of the divorce.

Article 232

The judge confirms the agreement and declares the divorce if he has acquired the belief that the intention of each spouse is real and that their consent is free and well informed.

He may refuse to confirm and not declare the divorce if he finds that the agreement insufficiently protects the interests of the children or of one of the spouses.

Article 233

A petition for divorce may be filed by either spouse or by both where they accept the principle of the breakdown of the marriage without consideration of the facts from which it originates.

This acceptance may not be withdrawn, even through an appeal.

Article 234

If he has acquired the firm belief that each spouse has given freely his consent, the judge shall declare the divorce and rule upon its consequences.

Article 237

Divorce may be demanded by one of the spouses when the marriage bond has been definitively altered.

Article 238

A definitive alteration of the marriage bond results from the termination of the community of life between the spouses, when they have been living apart for two years at the time of the filing for divorce.

Notwithstanding the preceding provisions, divorce shall be declared on the ground of definitive alteration of the marriage bond in the circumstances referred to in Article 246, paragraph 2, when the petition filed on this ground has been formulated as a reconventional demand.

Article 242

A petition for divorce may be filed by a spouse when the facts which constitute a serious or renewed violation of the duties and obligations of marriage are ascribable to the other spouse and render unbearable maintaining the community life.

Article 244

A reconciliation of the spouses which occurred after the alleged facts prevents their being invoked as a ground for divorce.

The judge shall then declare the petition inadmissible. A new petition may however be lodged on the basis of facts that occurred or were discovered since the reconciliation, the former facts being then recallable in support of that new petition.

The temporary preservation or renewal of community life is not to be considered as a reconciliation where they result only from necessity or from an attempt at conciliation or from the needs of the education of the children.

Article 245

The faults of the spouse who initiated the divorce do not prevent from considering his application; they may, however, deprive the facts which he holds against the other spouse of the seriousness that would make them a ground for divorce.

Those faults may be also invoked by the other spouse in support of a counter-petition in divorce. Where both applications are granted, divorce is pronounced for shared wrongs.

Even in the absence of a counter-petition, divorce may be pronounced on the ground of shared wrongs of both spouses if the hearings disclose wrongs ascribable to both spouses.

Article 245-1

At the request of the spouses, the judge may restrict himself to establishing in the grounds of the judgment that there are facts constituting a cause for divorce, without having to state the wrongs and complaints of the parties.

Article 246

If a petition on the ground of definitive alteration of the marriage and a petition on the ground of fault are presented concurrently, the judge shall rule first on the petition on the ground of fault.

If he rejects the latter, the judge shall rule on the petition for divorce on the ground of definitive alteration of the bond of marriage.

Article 247

Spouses may, at any stage of the case, request the judge to uphold their agreement to have their divorce granted on the ground of mutual consent by submitting to him a contract that regulates the consequences of the divorce.

Article 247-1

The spouses may also, at any stage of the case, when the demand for divorce was based on definitive alteration of the marriage or for fault, request the judge to uphold their agreement that their divorce be granted on the ground of acceptance of the principle of the breakdown of the marriage.

Article 247-2

If, in the course of proceedings initiated on the ground of definitive alteration of the marriage, the respondent spouse presents as a reconvention a demand on the ground of fault, the petitioner spouse may invoke the faults of his spouse in order to amend the ground of his own petition.

Article 311-20 Spouses or concubines who, in order to procreate, resort to a medical assistance requiring the intervention of a third party donor, must, subject to conditions that ensure secrecy, give first their consents to a judge or a notary who shall inform them of the consequences of their act as regards parentage.

The consent given to a medically assisted procreation prohibits any action for claiming or challenging parentage unless it is argued that the child was not born of the medically assisted procreation or that the consent was deprived of effect. The consent is deprived of effect in case of death, of the filing of a petition for divorce or separation from bed and board or of discontinuance of community life, that occurred before the carrying out of the medically assisted procreation. It is also deprived of effect where the male or the female revokes it in writing and before the carrying

out of the medically assisted procreation, in the hands of the physician in charge of proceeding with that assistance.

He who, after having consented to medical assistance to procreation, does not acknowledge the child born of it renders himself liable vis-à-vis the mother and child.

Furthermore, his paternity is judicially declared. The action falls under the provisions of Articles 328 and 331.

Article 366 The bond of kinship resulting from adoption extends to the children of the adoptee.

Marriage is prohibited:

- 1) Between the adoptive parent, the adoptee and his descendants;
- 2) Between the adoptee and the adoptive parent's spouse; reciprocally, between the adoptive parent and the adoptee's spouse;
- 3) Between the adopted children of the same individual;
- 4) Between the adopted and the adoptive parent's children.

Nevertheless, the prohibitions of marriage provided for in 3) and 4) above may be lifted by dispensation of the President of the Republic, when there are serious reasons.

The prohibition of marriage provided for in 2) above may be lifted in the same conditions where the person who created the kinship is deceased.

Article 515-1 A civil pact of solidarity (pacs) is a contract entered into by two natural persons of age, of different sexes or of the same sex, to organize their life in common.

Article 515-2 On pain of nullity, there may not be a civil pact of solidarity:

- 1) Between ascendants and descendants in direct line, between allied by marriage in direct line and between collaterals until the third degree inclusive;
- 2) Between two persons of whom one at least is bound by the bonds of marriage;
- 3) Between two persons when one at least is already bound by a civil pact of solidarity.

Article 515-3 Two persons who enter into a civil covenant of solidarity shall make a joint declaration to that effect before the clerk of the tribunal d'instance of the place where they make their common residence or, in case of serious impediment to the fixing of that common residence, in the place where one of the parties resides.

In case of serious impediment, the clerk of the Tribunal d'Instance goes to the domicile or residence of one of the parties to register the civil pact of solidarity.

On pain of inadmissibility, the persons who conclude a civil pact of solidarity produce for the clerk the agreement they have made.

The clerk registers the declaration and proceeds to the formalities of publication.

When the agreement of a civil pact of solidarity is under the form of a notarial act, the officiating notary receives the joint declaration, proceeds to the registration of the pact, and see to the formalities of publication provided in the preceding paragraph.

The agreement by which the parties modify the civil pact of solidarity is deposited with or addressed to the clerk of the tribunal or to the notary who received the initial act in order to register it.

Abroad, the registration of a joint declaration of a pact binding two partners one of whom at least is of French nationality, and the formalities provided for in paragraphs 3 and 5 and those required in case of an amendment of the pact shall be the responsibility of the French diplomatic and consular agents.

Article 515-4 Partners bound by a civil pact of solidarity commit to a life in common and to material aid and to reciprocal assistance. If the partners do not provide otherwise, material aid is proportionate to their respective means.

Partners are solidarily liable to third parties for debts incurred by one of them for the needs of daily live. Nevertheless, this solidarity does not occur for clearly excessive expenditures. Nor does it occur, unless made with the consent of both partners, for purchases on credit, nor for contracts to borrow unless the latter relate to modest sums necessary for daily life and the total amount of these sums, in case of multiple loans, is not clearly excessive considering the standard of living of the partners.

Article 515-5-1 The partners may, in the initial agreement or in an amendment of it, choose to submit to a regime of undivided co-ownership of property that they acquire, together or separately, effective upon the registration of these agreements. These assets are deemed to be held indivisibly one-half to each, without any action by one partner against the other because of an unequal contribution.

Article 515-7 The civil pact of solidarity is dissolved by the death of one of the partners or by the marriage of the partners or by one of them. In that case, the dissolution takes effect on the date of that event.

The office of the clerk of the tribunal d'instance of the place of the registration of the civil pact of solidarity or the officiating notary who saw to the registration of the pact, when informed of the marriage or the death by the competent officer of civil status, registers the dissolution and sees to the formalities of publication.

The civil pact of solidarity is also dissolved by a joint declaration of the partners or the unilateral decision of one of them.

The partners who decide by mutual agreement to end a civil pact of solidarity deliver or send their joint declaration to that effect to the office of the clerk of the tribunal d'instance of the place of the registration of the civil pact of solidarity or the officiating notary who saw to the registration of the pact.

The partner who decides to end a civil pact of solidarity gives notice of that decision to the other. A copy of that notice is delivered or sent to the office of the clerk of the tribunal d'instance of the place where it has been registered or to the officiating notary who carried out the registration of the pact.

The clerk or the notary registers the dissolution and proceeds to the formalities of publication.

The dissolution of the civil pact of solidarity takes effect, in the relations between the partners, on the date of its registration.

The dissolution is effective against third parties from the date that the formalities of publication have been accomplished.

Abroad, the functions that the present article entrusts to the clerk of the tribunal d'instance are carried out by French diplomatic or consular personnel, who also undertake or have undertaken the formalities provided in the sixth paragraph.

The partners themselves see to the liquidation of the rights and obligations resulting on their behalf from the civil pact of solidarity. If they do not agree, the judge rules on the patrimonial consequences of the end of the pact, without prejudice to an action for compensation for damage possibly suffered.

Unless there is agreement to the contrary, the claims that the partners have against each other are evaluated under Article 1469. These claims may be reduced by compensation with the advantages that the claimant may have received from their life in common, in particular by not contributing to the payment of debts contracted for the needs of daily life as his resources would have permitted.

Article 515-8 Concubinage is an union in fact, characterized by a life in common offering a character of stability and continuity, between two persons, of different sexes or of the same sex, who live as a couple.

Article 1536 When the spouses have stipulated in their marriage contract that their property will be separate, each one of them keeps the administration, enjoyment and free disposition of his or her personal assets.

Each one of them remains alone liable for his own debts, before or during marriage, except in the case of Article 220.

Article 1537 The spouses shall contribute to the expenses of the marriage in accordance with the stipulations of their agreement; and where none exists in this regard, in the proportion determined by Article 214.

Article 1758 The lease of a furnished apartment is considered made by the year where it has been made for so much a year;

By the month, when it has been made for so much a month;

By the day, when it has been made for so much a day.

If there is nothing to show that the lease was made for so much a year, a month or a day, the lease is considered made according to the usage of the locality.

ภาคผนวก ญ

Act for Implementation of J.Y. Interpretation No. 748

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

Act for Implementation of J.Y. Interpretation No. 748

Article 1 The Act is enacted to enforce the J. Y. Interpretation No. 748.

Article 2 Two persons of the same sex may form a permanent union of intimate and exclusive nature for the purpose of living a common life.

Article 3 Persons under the age of eighteen may not form a union as stated in Article 2. A minor must have the consent of his statutory agent for forming such a union.

Article 4 In accordance to the J. Y. Interpretation No.748 and this Act, a union, as stated in Article 2, shall be effected in writing, which requires the signatures of at least two witnesses, and by marriage registration at the Household Administration Bureau.

Article 5 Person of the same sex may not form a union as stated in Article 2 with any of the following relatives:

(1) A lineal relative by blood or by marriage;

(2) A collateral relative by blood within the fourth degree of kinship. The limit to form a union shall not be applicable to persons of collateral relative within the fourth degree of kinship by adoption.

(3) A collateral relative by marriage within the fifth degree of kinship of different rank. The union prohibitions between lineal relatives by marriage provided in the preceding paragraph shall continue to apply even after the dissolution of relations between relatives by marriage. The union prohibitions with the lineal relative by blood or by marriage set forth in the first paragraph hereof shall be applicable to persons of lineal relative by adoption after ending of the adoption relationship.

Article 6 A guardian may not form a union as stated in Article 2 with the ward of the same sex during the continuance of guardianship, unless consent of the ward's parents has been obtained.

Article 7 A person who has a spouse or formed a union as stated in Article 2 may not contract another union. A person shall not form a union as stated in Article 2 with two or more persons, or contract a marriage of Civil Code and form a union as stated in Article 2 simultaneously. Persons in a union as stated in Article 2 shall not contract a marriage of the Civil Code.

Article 8 A union as stated in Article 2 is void if any one of the following conditions is met:

- (1) Where it does not conform to the formalities provided by Article 4,
- (2) Where it violates the union prohibition as provided in Article 5, or
- (3) Where it violates the union prohibition as provided in Paragraph 1 or Paragraph 2 of Article 7.

Marriage violating Paragraph 3 of Article 7 is void. The proviso for Subparagraph 3 of Article 988 and Article 988-1 of Civil Code shall apply mutatis mutandis to Subparagraph 3, Paragraph 1 and Paragraph 2 of this Article.

Article 9 Where a union as stated in Article 2 is formed contrary to the provisions of Paragraph 1 of Article 3, the party concerned or his statutory agent may apply to the court for its annulment; but such application may not be submitted where the party concerned has attained the age specified in the said Article.

Where a union as stated in Article 2 is formed contrary to the provisions of Paragraph 2 of Article 3, the party's statutory agent may apply to court for its annulment; but such application may not be made where six months have elapsed after the discovery of the fact or one year has elapsed after the formation of the union.

Where a union as stated in Article 2 is formed contrary to the provisions of Article 6, the ward or his next of kin may apply to the court for its annulment; but such application may not be made where one year has elapsed after the formation of the union.

Article 10 The provisions of Articles 996 to 998 of the Civil Code concerning the legal requirements and effects of annulment shall apply mutatis mutandis to a union as stated in Article 2.

In the event where a union as stated in Article 2 has been nullified or annulled, the provisions of Article 999 and Article 999-1 of Civil Code concerning the determination of child custody and guardianship, damages, alimony and recovery of property shall apply mutatis mutandis.

Article 11 Parties of a union as stated in Article 2 are under mutual obligation to cohabit, unless for a good cause.

Article 12 The domicile of parties of a union as stated in Article 2 shall be decided through mutual agreement; if it has not been agreed or cannot be agreed, it may be decided by the court by application.

Article 13 Regarding daily household matters, parties of a union as stated in Article 2 act as agents for each other. Where one of the parties abuses the aforesaid right of agency, the other party may restrict it, but such restriction shall not be set up against any bona fide third party.

Article 14 The payment for living expenses of the household shall be shared by parties of a union as stated in Article 2, according to each party's economical ability, household labor or other conditions unless otherwise provided for by law or mutual agreement. Parties to a union will be jointly liable for debts incurred by the expenses of the preceding paragraph.

Article 15 Provisions of Chapter 2 Section 4 of Civil Code concerning matrimonial property regimes shall apply mutatis mutandis to parties to a union as stated in Article 2.

Article 16 A union as stated in Article 2 can be terminated by mutual agreement of the parties; but a minor must obtain the consent of his statutory agent for termination. The termination provided in the preceding paragraph shall be effected in writing, requiring the signatures of at least two witnesses and by registering termination at the Household Administration Bureau.

Article 17 Where either party of the union as stated in Article 2 meets one of the following conditions, the other party may petition the court for a juridical decree of termination:

- (1) Where he or she has committed bigamy in terms of the Civil Code or the union as stated in Article 2;
- (2) Where he or she has consensual sexual intercourse with another person;
- (3) Where he or she abuses the other party as to render common living intolerable;
- (4) Where he or she abuses the lineal relative of the other party, or his or her lineal relative abuses the other party as to render common living intolerable;
- (5) Where the other party has deserted him or her in bad faith and such desertion still continues;
- (6) Where he or she is intent on murdering the other party;
- (7) Where he or she has an incurable disease;
- (8) Where it has been uncertain for over three years whether he or she is alive or dead; or

(9) Where he or she has been sentenced to more than six months of imprisonment for an intentional crime.

Either party to the union may petition for a juridical decree of termination upon the occurrence of any gross event other than that set forth in the preceding paragraph that renders it difficult to maintain the union.

In the cases specified in Subparagraphs 1 and 2 of Paragraph 1 of this article, the party who has the right to claim may not apply for a termination, where he or she has previously consented to the event or has condoned it afterward or has known of it for over six months, or where two years have elapsed after the occurrence of the event.

In the cases specified in Subparagraphs 6 and 9 of Paragraph 1 of this article, the party who has the right to claim may not apply for a termination, where one year has elapsed after he or she has known of the event or where five years have elapsed after the occurrence of the event.

Article 18 When a termination of a union as stated in Article 2 through court mediation or court settlement is sustained, the union is dissolved; and the court is required to notify the couple's Household Administration Bureau.

Article 19 In the event where a union as stated in Article 2 has been terminated, the provisions of Articles 1055 to 1055-2, and Articles 1056 to 1058 of Civil Code concerning the determination of child custody and guardianship, damages, alimony and recovery of property shall apply *mutatis mutandis*.

Article 20 In the event where one party to the union as stated in Article 2 adopts the genetic child of the other party, the provisions of Civil Code concerning adoption shall apply *mutatis mutandis*.

Article 21 The provisions of Article 1111 to Article 1111-2 of Civil Code concerning spouses shall apply *mutatis mutandis* to a union as stated in Article 2.

Article 22 Parties to a union as stated in Article 2 has the obligation to support each other. The provisions of Article 1116-1, Paragraph 1 of Article 1117, proviso of Article 1118, Paragraph 1 and Paragraph 2 of Article 1118-1, and Articles 1119 to 1121 of Civil Code concerning the obligations of mutual support shall apply *mutatis mutandis* to a union as stated in Article 2.

Article 23 Each party to a union as stated in Article 2 is a statutory successor to the other party, whom shall have the rights to inherit the property of each other.

The provisions of Part V of Civil Code shall apply mutatis mutandis to the parties of a union as stated in Article 2.

The provisions of Part V Succession of Civil Code concerning spouses shall apply mutatis mutandis to the parties of a union as stated in Article 2.

Article 24 The provisions of Part I General Principles and Part II Obligations of Civil Code concerning couples, spouses, conclusion of marriage or marriages shall apply mutatis mutandis to a union as stated in Article 2.

Laws other than Civil Code concerning couples, spouses, conclusion of marriage or marriages, and regulations that arises due to spouses or couples shall apply mutatis mutandis to a union as stated in Article 2, unless otherwise excluded by this Act or other specific regulations.

Article 25 Disputes that arise within a union as stated in Article 2 are considered as domestic matters, which is subject to the provisions of Family Act.

Article 26 Any individual or group shall have the freedom of religious belief and other rights of freedom, which shall not be affected by the implementation of this Act.

Article 27 This Act shall enter into force on May 24, 2019.

ภาคผนวก ฎ

(ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2556

บันทึกหลักการและเหตุผล
ประกอบร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต
พ.ศ. ....

หลักการ

ให้มีกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนคู่ชีวิต
เหตุผล

โดยที่ปัจจุบันมีคู่ชีวิตเพศเดียวกันจำนวนมากที่ใช้ชีวิตร่วมกันตั้งครอบครัวทั่วไป แต่สถานภาพของคู่ชีวิตดังกล่าวไม่มีกฎหมายรับรองไว้ จึงทำให้บุคคลเหล่านี้ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายทั้งในเรื่องสิทธิและหน้าที่อันพึงมีพึงได้ ซึ่งขัดกับหลักการสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา ๔ มาตรา ๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และตามหลักการในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน สมควรให้มีกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิและรับรองการจดทะเบียนคู่ชีวิตเพศเดียวกัน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

หมวด ๑
เงื่อนไขการจดทะเบียนคู่ชีวิต

มาตรา ๕ การจดทะเบียนคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้ ให้กระทำได้เมื่อบุคคลมีอายุ ยี่สิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสัญชาติไทย

มาตรา ๖ การจดทะเบียนคู่ชีวิตจะกระทำได้ต่อเมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายแสดงความยินยอมให้ปรากฏโดยเปิดเผยต่อหน้านายทะเบียน และให้นายทะเบียนบันทึกความยินยอมนั้นไว้ด้วยการจดทะเบียนตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามแบบ หลักเกณฑ์และวิธีการตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

มาตรา ๗ การจดทะเบียนจะกระทำมิได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

- (๑) ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ คนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
- (๒) ถ้าบุคคลทั้งคู่เป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา หรือเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา ซึ่งความเป็นญาติดังกล่าวให้ถือตามสายโลหิต โดยไม่คำนึงว่าจะเป็ญาติโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่
- (๓) มีคู่สมรส หรือได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ก่อนแล้ว

มาตรา ๘ การจดทะเบียนคู่ชีวิตในต่างประเทศระหว่างคนที่มีสัญชาติไทยด้วยกัน หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสัญชาติไทยให้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

หมวด ๒
ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต

มาตรา ๙ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวมาบังคับใช้โดยอนุโลม

คู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้ มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายเสมือนคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายอื่น เช่น สิทธิในการใช้ชื่อสกุล สิทธิตามกฎหมายเกี่ยวกับการประกันภัยหรือประกันชีวิต สิทธิตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการ สิทธิตามกฎหมายประกันสังคม สิทธิในการลดหย่อนภาษี สิทธิของผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและสิทธิอื่นๆตามกฎหมาย

หมวด ๓

ทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต

มาตรา ๑๐ ทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวมาบังคับใช้โดยอนุโลม

หมวด ๔

การสิ้นสุดการเป็นคู่ชีวิต

มาตรา ๑๑ คู่ชีวิตยอมสิ้นสุดลงด้วยความตาย การสมัครงใจเลิกกันโดยการจดทะเบียน หรือศาลพิพากษาให้เพิกถอน

มาตรา ๑๒ เหตุที่จะขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนการจดทะเบียนคู่ชีวิต มีดังต่อไปนี้

(๑) การฝ่าฝืนเงื่อนไขการจดทะเบียนคู่ชีวิต ตามหมวด ๑ แห่งพระราชบัญญัตินี้

(๒) การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ได้กระทำโดยสำคัญผิด ถูกกลฉ้อฉล หรือถูกข่มขู่ และให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๐๕ ถึง มาตรา ๑๕๐๘ และมาตรา ๑๕๑๑ ถึง ๑๕๑๓ มาบังคับใช้โดยอนุโลม

(๓) กรณีมีเหตุ ตามมาตรา ๑๕๑๖ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยการพิจารณาเหตุตาม(๓) แห่งมาตรานี้ให้นำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๑๗ ถึง มาตรา ๑๕๑๙ มาบังคับใช้โดยอนุโลม

มาตรา ๑๓ การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ฝ่าฝืน มาตรา ๕ มาตรา ๖ และ มาตรา ๗ แห่งพระราชบัญญัตินี้ ไม่เป็นเหตุให้บุคคลที่จดทะเบียนคู่ชีวิตโดยสุจริตเสื่อมเสียสิทธิที่ได้มาเพราะการจดทะเบียนคู่ชีวิตก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้เพิกถอนการจดทะเบียนคู่ชีวิต แต่การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ฝ่าฝืน มาตรา ๗ ไม่ทำให้คู่ชีวิตเกิดสิทธิรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมของคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่ง

มาตรา ๑๔ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ว่าด้วยการสิ้นสุดแห่งการสมรส เช่น ผลการเพิกถอนการสมรส สิทธิเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู ค่าทดแทน ค่าเลี้ยงชีพ และการจัดการทรัพย์สินกรณีการหย่า มาใช้บังคับกับการสิ้นสุดของการจดทะเบียนคู่ชีวิตโดยอนุโลม

หมวด ๕

มรดก

มาตรา ๑๕ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๒ ว่าด้วยมรดก มาใช้บังคับกับสิทธิและหน้าที่ในการรับมรดกของคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้โดยอนุโลม

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

.....
นายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก ฎ

(ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2561

บันทึกหลักการและเหตุผล
ประกอบร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. ....

หลักการ

ให้มีกฎหมายว่าด้วยคู่ชีวิต

เหตุผล

ปัจจุบันกลุ่มบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ เพศสภาพ หรือมีการแสดงออกที่แตกต่างจากเพศโดยกำเนิด ซึ่งถือได้ว่าเป็นบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ได้ใช้ชีวิตร่วมกันตั้งครอบครัว แต่ไม่มีกฎหมายรองรับสิทธิและหน้าที่ในการเป็นคู่ชีวิต ซึ่งถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมและขัดต่อหลักการที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ ตลอดจนหลักการสิทธิมนุษยชนสากลตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เพื่อรับรองสิทธิของบุคคลดังกล่าว

ร่าง
พระราชบัญญัติ
คู่ชีวิต พ.ศ. ....

.....
.....
.....

โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยคู่ชีวิต

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. ....”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยสี่สิบวันนับแต่วันถัดจาก
วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัตินี้

“การจดทะเบียน” หมายความว่า การจดทะเบียนสมรสตามประมวลกฎหมาย
ตามพระราชบัญญัตินี้

“คู่ชีวิต” หมายความว่า บุคคลสองคนที่มีอายุใช้สิทธิจดทะเบียนสมรสตามประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์ด้วยเหตุแห่งเพศสภาพของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และได้จดทะเบียนคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้

“นายทะเบียน” หมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

“ศาล” หมายถึง ศาลเยาวชนและครอบครัว

“รัฐมนตรี” หมายถึง รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวง
หรือประกาศ เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของตน
กฎกระทรวง หรือประกาศนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด ๑
การจดทะเบียนคู่ชีวิต

ส่วนที่ ๑
การจดทะเบียนคู่ชีวิต

มาตรา ๕ การจดทะเบียนคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้ จะทำได้เมื่อบุคคลทั้งสองมีอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์ และมีสัญชาติไทยหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสัญชาติไทย

มาตรา ๖ การจดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ทำที่สำนักทะเบียนตามที่กระทรวงมหาดไทยประกาศกำหนด

มาตรา ๗ การจดทะเบียนคู่ชีวิต จะกระทำได้อีกเมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายยื่นคำร้องขอ และให้แสดงความยินยอมปรากฏโดยเปิดเผยต่อหน้านายทะเบียน และให้นายทะเบียนบันทึกความยินยอมนั้นไว้ด้วย

เมื่อนายทะเบียนรับจดทะเบียน ผู้ร้องต้องลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญในทะเบียนต่อหน้านายทะเบียน และต่อหน้าพยานสองคน ซึ่งต้องลงลายมือชื่อไว้ในทะเบียนในขณะนั้นด้วย แต่ถ้าผู้ร้องไม่สามารถลงลายมือชื่อได้โดยวิธีใดวิธีหนึ่งให้นายทะเบียนหมายเหตุไว้ในทะเบียน

มาตรา ๘ การจดทะเบียนคู่ชีวิตจะกระทำมิได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

- (๑) ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนวิกลจริตหรือบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ
- (๒) ถ้าบุคคลทั้งสองฝ่ายเป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมาก็ดี เป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดาก็ดี ความเป็นญาติดังกล่าวมานี้ให้อ้อตามสายโลหิต โดยไม่คำนึงว่าจะเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่
- (๓) มีคู่สมรส หรือได้จดทะเบียนคู่ชีวิตอยู่ก่อนแล้ว

มาตรา ๙ ผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรมจะจดทะเบียนคู่ชีวิตกันไม่ได้

มาตรา ๑๐ ในกรณีที่บุคคลทั้งสองฝ่ายประสงค์จะจดทะเบียนคู่ชีวิตตามกฎหมายไทย ในต่างประเทศให้พนักงานทูตหรือกงสุลไทยเป็นนายทะเบียน

มาตรา ๑๑ บุคคลที่จะเป็นพยานตามพระราชบัญญัตินี้ไม่ได้ คือ

- (๑) บุคคลซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ
- (๒) บุคคลวิกลจริตหรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นผู้เสมือนไร้ความสามารถ

มาตรา ๑๒ เมื่อมีการร้องขอให้จดทะเบียนคู่ชีวิตแล้ว ให้นายทะเบียนรับจดทะเบียนคู่ชีวิตให้ การจดทะเบียนคู่ชีวิตนั้นจะขอให้นายทะเบียนไปดำเนินการนอกสำนักทะเบียนรับจดทะเบียน คู่ชีวิตก็ได้ แต่ต้องเสียค่าธรรมเนียมตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๑๓ ให้นายทะเบียนคู่ชีวิตและทะเบียนสิ้นสุดการเป็นคู่ชีวิตเป็นทะเบียนครอบครัว ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของคู่ชีวิต

มาตรา ๑๔ การจดทะเบียนคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

ส่วนที่ ๒

ความเป็นโมฆะของการจดทะเบียนคู่ชีวิต

มาตรา ๑๕ การจดทะเบียนคู่ชีวิตจะเป็นโมฆะก็แต่เฉพาะที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้

มาตรา ๑๖ การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ฝ่าฝืน มาตรา ๗ และมาตรา ๘ ให้เป็นโมฆะ

มาตรา ๑๗ คำพิพากษาของศาลเท่านั้นที่จะแสดงว่าการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะ การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืน มาตรา ๘ (๓) บุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคนใด คนหนึ่งจะกล่าวอ้างขึ้น หรือจะร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะก็ได้

ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าการจดทะเบียนคู่ชีวิตใดเป็นโมฆะให้ศาลแจ้งไปยังนายทะเบียน เพื่อบันทึกความเป็นโมฆะไว้ในทะเบียนคู่ชีวิต

มาตรา ๑๘ การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะ ไม่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต ในกรณีที่การจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะ ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดมีหรือได้มาไม่ว่าก่อน หรือหลัง การจดทะเบียนคู่ชีวิตรวมทั้งดอกเบี้ยคงเป็นของฝ่ายนั้น ส่วนบรรดาทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันให้แบ่งคนละครึ่ง เว้นแต่ศาลจะเห็นสมควรสั่งเป็นประการอื่น เมื่อได้พิเคราะห์ถึงภาวะในครอบครัว ภาวะในการหาเลี้ยงชีพ และฐานะ ของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ตลอดจนพฤติการณ์อื่นทั้งปวงแล้ว

มาตรา ๑๙ การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา ๗ หรือมาตรา ๘ (๑) (๒) ไม่ทำให้คู่ชีวิตฝ่ายที่สุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มาเพราะการจดทะเบียนคู่ชีวิตก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นโมฆะ

การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืน มาตรา ๘ (๓) ไม่ทำให้คู่ชีวิตฝ่ายที่จดทะเบียนคู่ชีวิต โดยสุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มา เพราะการจดทะเบียนคู่ชีวิตก่อนที่คู่ชีวิตนั้นรู้ถึงเหตุที่ทำให้การจดทะเบียนคู่ชีวิต เป็นโมฆะ แต่การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะดังกล่าว ไม่ทำให้คู่ชีวิตเกิดสิทธิรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรม ของคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่ง

การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืน มาตรา ๗ หรือมาตรา ๘ (๑) (๒) ถ้าคู่ชีวิตฝ่ายใดได้จดทะเบียนคู่ชีวิตโดยสุจริตฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าทดแทนได้ และถ้าการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะนั้นทำให้ฝ่ายที่ได้จดทะเบียนคู่ชีวิตโดยสุจริตต้องยากจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สิน หรือจากการงานที่เคยทำอยู่ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด หรือก่อนที่จะได้รู้ว่าการของตนเป็นโมฆะ แล้วแต่กรณี ฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพได้ด้วย สิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพในกรณีนี้ให้นำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๕๒๖ บรรคหนึ่ง และมาตรา ๑๕๒๘ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

สิทธิเรียกร้องค่าทดแทน หรือค่าเลี้ยงชีพตามวรรคสาม มีกำหนดอายุความสองปี นับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด สำหรับกรณีการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะ เพราะฝ่าฝืน มาตรา ๗ หรือมาตรา ๘ (๑) (๒) หรือนับแต่วันที่รู้ถึงเหตุที่ทำให้การจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะ สำหรับกรณีการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะ เพราะฝ่าฝืนมาตรา ๘ (๓)

มาตรา ๒๐ การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะไม่กระทบถึงสิทธิของบุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริตซึ่งได้มาก่อนมีการบันทึกความเป็นโมฆะไว้ในทะเบียนคู่ชีวิตตามมาตรา ๑๗

หมวด ๒

ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต

มาตรา ๒๑ คู่ชีวิตต้องอยู่กินด้วยกันฉันคู่ชีวิต ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถ และฐานะของตน รวมทั้งให้มีสิทธิในความสัมพันธ์ในฐานะคู่ชีวิต อาทิ การยินยอมให้รักษาพยาบาล อำนาจในการจัดการศพ การดำเนินคดีอาญาแทนคู่ชีวิตของตน การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากการขาดไร้อุปการะ

มาตรา ๒๒ ในกรณีที่คู่ชีวิตไม่สามารถอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขได้ หรือถ้าการอยู่ร่วมกันจะเป็นอันตรายแก่กายหรือจิตใจหรือทำลายความผาสุกอย่างมาก คู่ชีวิตฝ่ายที่ไม่สามารถที่จะอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขได้ หรือฝ่ายที่จะต้องรับอันตรายหรือถูกทำลายความผาสุก อาจร้องต่อศาลเพื่อให้มีคำสั่งอนุญาตให้ตนอยู่ต่างหาก ในระหว่างที่เหตุนั้น ๆ ยังมีอยู่ก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ศาลจะกำหนดจำนวนค่าอุปการะเลี้ยงดูให้ฝ่ายหนึ่งจ่ายให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งตามควรแก่พฤติการณ์ก็ได้

มาตรา ๒๓ ในกรณีที่ศาลสั่งให้คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ คู่ชีวิตอีกฝ่ายยอมเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ แต่เมื่อผู้มีส่วนได้เสียหรืออัยการร้องขอ และถ้ามีเหตุสำคัญ ศาลจะตั้งผู้อื่นเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ก็ได้

มาตรา ๒๔ ในกรณีที่คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนวิกลจริต ไม่ว่าจะศาลจะได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ ถ้าคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งไม่อุปการะเลี้ยงดูฝ่ายที่วิกลจริตตามมาตรา ๒๑ หรือกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใด อันเป็นเหตุให้ฝ่ายที่วิกลจริตตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเป็นอันตรายแก่กายหรือจิตใจ หรือตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเป็นเหตุเกิดความเสียหายทางทรัพย์สินถึงขนาด บุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา ๒๘ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือผู้อนุบาลอาจฟ้องคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ฝ่ายที่วิกลจริต หรือขอให้ศาลมีคำสั่งใดๆ เพื่อคุ้มครองฝ่ายที่วิกลจริตนั้นได้

ในกรณีฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูตามวรรคหนึ่ง ถ้ายังมีได้มีคำสั่งของศาลว่าคู่ชีวิตซึ่งวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถก็ให้ขอต่อศาลในคดีเดียวกันให้ศาลมีคำสั่งว่า คู่ชีวิตซึ่งวิกลจริตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ โดยขอตั้งตนเองหรือผู้อื่นที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้อนุบาล หรือถ้าได้มีคำสั่งของศาลแสดงว่าคู่ชีวิตซึ่งวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถอยู่แล้ว จะขอให้ถอดถอนผู้อนุบาลคนเดิม และแต่งตั้งผู้อนุบาลคนใหม่ก็ได้

ในการขอให้ศาลมีคำสั่งใดๆ เพื่อคุ้มครองคู่ชีวิตฝ่ายที่วิกลจริตโดยมิได้เรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูด้วยนั้น จะไม่ขอให้ศาลมีคำสั่งให้คู่ชีวิตฝ่ายที่วิกลจริตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ หรือจะไม่ขอเปลี่ยนผู้อนุบาลก็ได้ แต่ถ้าศาลเห็นว่าวิธีการคุ้มครองที่ขอนั้นจำเป็นต้องมีผู้อนุบาลหรือเปลี่ยนผู้อนุบาล ให้ศาลมีคำสั่งให้จัดการทำนองเดียวกับที่บัญญัติไว้ในวรรคสอง แล้วจึงมีคำสั่งคุ้มครองตามที่เห็นสมควร

ในระหว่างการพิจารณาคดีตามความมาตรานี้ ถ้ามีคำขอ ศาลอาจกำหนดวิธีการชั่วคราวเกี่ยวกับการอุปการะเลี้ยงดูหรือการคุ้มครองคู่ชีวิตฝ่ายที่วิกลจริตได้ตามที่เห็นสมควร และหากเป็นกรณีฉุกเฉินให้นำบทบัญญัติเรื่องคำขอในเหตุฉุกเฉินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ

หมวด ๓

ทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต

มาตรา ๒๕ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ หมวด ๔ ว่าด้วยทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา มาใช้บังคับกับการจัดการทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต ตามพระราชบัญญัตินี้ โดยอนุโลม

หมวด ๔

การสิ้นสุดการเป็นคู่ชีวิต

มาตรา ๒๖ การเป็นคู่ชีวิตย่อมสิ้นสุดลงด้วยความตาย การสมัครใจเลิกการเป็นคู่ชีวิต ศาลพิพากษาให้เพิกถอน หรือศาลพิพากษาเลิกการเป็นคู่ชีวิต

มาตรา ๒๗ การรับบุตรบุญธรรมย่อมเป็นอันยกเลิกเมื่อมีการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ฝ่าฝืนมาตรา ๔

มาตรา ๒๘ เมื่อได้จดทะเบียนคู่ชีวิตตามกฎหมายนี้ การสมัครใจเลิกกันจากการเป็นคู่ชีวิตจะสมบูรณ์ต่อเมื่อคู่ชีวิตได้จดทะเบียนเลิกจากการเป็นคู่ชีวิตนั้นแล้ว โดยต้องทำเป็นหนังสือและมีพยานลงชื่ออย่างน้อยสองคนต่อหน้านายทะเบียน

มาตรา ๒๙ เหตุที่จะขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนการจดทะเบียนคู่ชีวิต มีดังต่อไปนี้

(๑) การฝ่าฝืนเงื่อนไขการจดทะเบียนคู่ชีวิต ตาม มาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัตินี้
 (๒) การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ได้กระทำโดยสำคัญผิด ถูกกลฉ้อฉล หรือถูกข่มขู่ และให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๐๕ ถึง มาตรา ๑๕๐๘ และให้นำบทบัญญัติว่าด้วยผลของการเพิกถอนการจดทะเบียนคู่ชีวิตตามมาตรา ๑๕๑๑ ถึง ๑๕๑๓ มาบังคับใช้โดยอนุโลม

มาตรา ๓๐ เหตุฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิต มีดังต่อไปนี้

(๑) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นฉันทนภริยาหรือสามีหรือคู่ชีวิต เป็นชู้หรือมีชู้ หรือร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจิม อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้
 (๒) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจดทะเบียนสมรสกับผู้อื่น
 (๓) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประพฤติชั่ว ไม่ว่าความประพฤติชื่อนั้นจะเป็นความผิดอาญาหรือไม่ ถ้าเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่ง

(ก) ได้รับความอับอายขายหน้าอย่างร้ายแรง หรือ

(ข) ได้รับความดูถูกเกลียดชังเพราะเหตุที่คงเป็นคู่ชีวิตของฝ่ายที่ประพฤติชั่วอยู่ต่อไป หรือ

(ค) ได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร ในเมื่อเอาสภาพฐานะ และความเป็นอยู่

ร่วมกันฉันทนคู่ชีวิตมาคำนึงประกอบ อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๔) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำร้าย หรือทรมานร่างกายหรือจิตใจ หรือหมิ่นประมาท หรือเหยียดหยาม อีกฝ่ายหนึ่งหรือบุพการีของอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งนี้ ถ้าเป็นการร้ายแรง อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๕) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจงใจละทิ้งร้างอีกฝ่ายหนึ่งไปเกินหนึ่งปี อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๖) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องศาลพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก และได้ถูกจำคุกเกินหนึ่งปีในความผิดที่อีกฝ่ายหนึ่งมิได้มีส่วนก่อให้เกิดการกระทำความผิด หรือยินยอม หรือรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดนั้นด้วย และการเป็นคู่ชีวิตกันต่อไปจะเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๗) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสมัครใจแยกกันอยู่เพราะเหตุที่ไม่อาจอยู่ร่วมกันฉันทนคู่ชีวิตได้ โดยปกติสุขตลอดมาเกินสามปี หรือแยกกันอยู่ตามคำสั่งของศาลเป็นเวลาเกินสามปี ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๘) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญ หรือไปจากภูมิลำเนา หรือถิ่นที่อยู่เป็นเวลาเกินสามปี โดยไม่มีใครทราบแน่ชัดว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๙) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ให้ความช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งตามสมควร หรือทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อการคู่ชีวิตกันอย่างร้ายแรง ทั้งนี้ ถ้าการกระทำนั้นถึงขนาดที่อีกฝ่ายหนึ่งเดือดร้อนเกินควร ในเมื่อเอาสภาพ ฐานะ และความเป็นอยู่ร่วมกันฉันคู่ชีวิตมาค่านึงประกอบ อีกฝ่ายหนึ่งนั้นพึงให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๑๐) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริตตลอดมาเกินสามปี และความวิกลจริตนั้นมีลักษณะยากจะหายได้ กับทั้งความวิกลจริตถึงขนาดที่จะนอนอยู่ร่วมกันฉันคู่ชีวิตต่อไปไม่ได้ อีกฝ่ายหนึ่งพึงให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๑๑) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดทัณฑ์บนที่ทำให้ไว้เป็นหนังสือในเรื่องความประพฤติ อีกฝ่ายหนึ่งพึงให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

มาตรา ๓๑ เมื่อศาลพิพากษาให้เลิกคู่ชีวิตกันเพราะเหตุตามมาตรา ๓๐ (๑) คู่ชีวิตมีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากคู่ชีวิตและจากผู้ซึ่งได้รับการอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่อง หรือผู้ซึ่งเป็นเหตุแห่งการเลิกคู่ชีวิตนั้น

มาตรา ๓๒ สิทธิฟ้องร้องโดยอาศัยเหตุในมาตรา ๓๐ (๑) (๓) (๔) หรือ (๕) หรือมาตรา ๓๑ ย่อมระงับไปเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้กล่าวอ้างหรือควรรู้ความจริงซึ่งตนอาจยกขึ้นกล่าวอ้าง เหตุอันจะยกขึ้นฟ้องเลิกคู่ชีวิตไม่ได้แล้วนั้นอาจนำสืบสนับสนุนคดีฟ้องเลิกคู่ชีวิตซึ่งอาศัยเหตุอย่างอื่น

มาตรา ๓๓ เหตุฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตตามมาตรา ๓๐ (๑) และ (๓) ถ้าคู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแล้วแต่กรณี ได้อินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจในการกระทำที่เป็นเหตุเลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้น ฝ่ายที่ยินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจนั้นจะยกเป็นเหตุฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตไม่ได้

ในกรณีฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตโดยอาศัยเหตุแห่งการผิดทัณฑ์บนตาม มาตรา ๓๐ (๑๑) นั้น ถ้าศาลเห็นว่าความประพฤติของคู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอันเป็นเหตุให้ทำทัณฑ์บน เป็นเหตุเล็กน้อยหรือไม่สำคัญ เกี่ยวแก่การอยู่ร่วมกันฉันคู่ชีวิตโดยปกติสุข ศาลจะไม่พิพากษาให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตก็ได้

มาตรา ๓๔ สิทธิฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตย่อมหมดไปในเมื่อฝ่ายที่มีสิทธิฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้กระทำการอันแสดงให้เห็นว่าได้ให้อภัยในการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็น เหตุให้เกิดสิทธิฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้นแล้ว

มาตรา ๓๕ ในกรณีที่คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนวิกลจริตและมีเหตุเลิกการเป็นคู่ชีวิตเกิดขึ้น ไม่ว่าเหตุนั้นจะได้เกิดขึ้นก่อนหรือภายหลังการเป็นคนวิกลจริต ให้บุคคลซึ่งอาจร้องขอต่อศาลให้สั่งให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถตาม มาตรา ๒๓ มีอำนาจฟ้องคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งขอให้ศาลพิพากษาให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตขาดจากกันและแบ่งทรัพย์สินได้ ในกรณีเช่นว่านี้ ถ้ายังมีได้มีคำสั่งของศาล แสดงว่าคู่ชีวิตซึ่งวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถ ก็ให้บุคคลดังกล่าวร้องขอ ต่อศาลในคดีเดียวกันนั้นให้ศาลมีคำสั่งว่าคู่ชีวิตซึ่งวิกลจริตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ

เมื่อบุคคลดังกล่าวเห็นสมควรจะร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งตาม มาตรา ๓๖ หรือ ร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งชั่วคราวระหว่างการพิจารณาตาม มาตรา ๑๕๓๐ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วยก็ได้

ในกรณีที่คู่ชีวิตซึ่งถูกอ้างว่าเป็นคนวิกลจริต ยังไม่ได้ถูกสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หากศาลเห็นว่าคู่ชีวิตนั้นยังไม่เป็นคนสมควรสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถก็ให้ยกฟ้องคดีนั้นเสีย ถ้าเห็นว่าเป็นบุคคลที่สมควรสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ แต่ยังไม่สมควรจะให้มีการเลิกการเป็นคู่ชีวิต ก็ให้ศาลสั่งให้คู่ชีวิตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถโดยจะไม่สั่งเรื่องผู้อนุบาลหรือจะตั้งผู้อนุบาลตามมาตรา ๒๓ ก็ได้ คงพิพากษายกแต่เฉพาะข้อเลิกการเป็นคู่ชีวิต ในกรณีเช่นนี้ศาลจะสั่งกำหนดค่าเลี้ยงชีพด้วยก็ได้ ในกรณีที่ศาลเห็นว่าคู่ชีวิตนั้นวิกลจริตอันสมควรสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ และทั้งมีเหตุควรให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตด้วย ก็ให้ศาลสั่งในคำพิพากษาให้คู่ชีวิตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ ตั้งผู้อนุบาลและให้เลิกการเป็นคู่ชีวิต

ในกรณีนี้ ถ้าศาลเห็นว่าเหตุเลิกการเป็นคู่ชีวิตที่ยกขึ้นอ้างในการฟ้องร้องนั้นไม่เหมาะสมแก่สภาพของคู่ชีวิต ซึ่งเป็นคนไร้ความสามารถที่จะเลิกการเป็นคู่ชีวิตจากคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งก็ดี ตามพฤติการณ์ไม่สมควรที่จะให้มีการเลิกการเป็นคู่ชีวิตขาดจากกันก็ดี ศาลจะพิพากษาไม่ให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตก็ได้

มาตรา ๓๖ ในคดีฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิต ถ้าเหตุแห่งการเลิกการเป็นคู่ชีวิตเป็นความผิดของคู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่ฝ่ายเดียว และการเลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้นจะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งยากจนลงเพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สิน หรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างการเป็นคู่ชีวิต อีกฝ่ายหนึ่งนั้นจะขอให้ฝ่ายหนึ่งที่ต้องรับผิดชอบค่าเลี้ยงชีพให้ได้ ค่าเลี้ยงชีพนี้ศาลอาจให้เพียงใดหรือไม่ให้ก็ได้ โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้และฐานะของผู้รับและให้นำบทบัญญัติ มาตรา ๑๕๔๘/๓๕ มาตรา ๑๕๔๘/๔๐ และ มาตรา ๑๕๔๘/๔๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับโดยอนุโลม

สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพเป็นอันสิ้นสุด ถ้ามีได้ฟ้องหรือฟ้องแย้งในคดีฟ้องให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้น

มาตรา ๓๗ ในกรณีการจดทะเบียนคู่ชีวิตตามกฎหมายนั้น การเลิกการเป็นคู่ชีวิตโดยความยินยอมของคู่ชีวิตทั้งสองฝ่าย มีผลนับแต่เวลาจดทะเบียนยุติการเป็นคู่ชีวิตเป็นต้นไป การเลิกการเป็นคู่ชีวิตโดยคำพิพากษามีผลแต่เวลาที่คำพิพากษาถึงที่สุด แต่จะอ้างเป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตไม่ได้ เว้นแต่จะได้จดทะเบียนเลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้นแล้ว

มาตรา ๓๘ เมื่อสมิครใจเลิกกันโดยการจดทะเบียนให้แบ่งทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตให้แต่ละฝ่ายได้ส่วนเท่ากัน เว้นแต่จะตกลงกันเป็นอย่างอื่น

มาตรา ๓๙ ทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตที่คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจำหน่ายไปเพื่อประโยชน์ตนฝ่ายเดียวก็ดี จำหน่ายไปโดยเจตนาทำให้คู่ชีวิตอีกฝ่ายเสียหายก็ดี จำหน่ายไปโดยมิได้รับความยินยอมของคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งในกรณีที่กฎหมายบังคับว่าการจำหน่ายนั้นจะต้องได้รับความยินยอมของอีกฝ่ายหนึ่งด้วยก็ดี จึงให้ทำลายให้สูญหายไปก็ดี ให้ถือเสมือนว่าทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่เพื่อจัดแบ่งทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตตามมาตรา ๓๘ และถ้าคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งได้รับส่วนแบ่งทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตไม่ครบตามจำนวนที่ควรจะได้ ให้คู่ชีวิตฝ่ายที่ได้จำหน่ายหรือจงใจทำลายทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตนั้นชดใช้จากทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตส่วนของตนหรือสินส่วนตัว

มาตรา ๔๐ เมื่อการเป็นคู่ชีวิตสิ้นสุดลง ให้แบ่งความรับผิดชอบในหนี้ที่จะต้องรับผิดชอบด้วยกันตามส่วนเท่ากัน เว้นแต่จะตกลงกันเป็นอย่างอื่น

มาตรา ๔๑ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ว่าด้วยการสิ้นสุดแห่งการสมรส เช่น ผลการเพิกถอนการสมรส สิทธิเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู ค่าทดแทน และค่าเลี้ยงชีพ มาใช้บังคับกับการสิ้นสุดของการจดทะเบียนคู่ชีวิต โดยอนุโลม

หมวด ๕

มรดก

มาตรา ๔๒ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๖ ว่าด้วยมรดก มาใช้บังคับกับสิทธิและหน้าที่ในการรับมรดกของคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้โดยอนุโลม

มาตรา ๔๓ คู่ชีวิตที่ยังมีชีวิตมีฐานะเป็นทายาทโดยธรรมเสมือนคู่สมรสและอยู่ภายใต้บทบัญญัติพิเศษแห่งมาตรา ๑๖๓๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

หมวด ๖

อายุความ

มาตรา ๔๔ หากมิได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่นในพระราชบัญญัติฉบับนี้ อายุความสิทธิเรียกร้องระหว่างคู่ชีวิต ถ้าจะครบกำหนดก่อนหรือภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่การเป็นคู่ชีวิตสิ้นสุดลง อายุความนั้นยังไม่ครบกำหนดจนกว่าจะครบหนึ่งปีนับแต่วันที่การเป็นคู่ชีวิตสิ้นสุดลง

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

ภาคผนวก ฐ

(ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. 2563

ร่างฯ ที่ สคก. ตรวจสอบพิจารณาแล้ว
เรื่องเสรีจที่ ๓๕๑/๒๕๖๓

บันทึกหลักการและเหตุผล
ประกอบร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต
พ.ศ. ....

หลักการ

ให้มีกฎหมายว่าด้วยคู่ชีวิต

เหตุผล

โดยที่สถาบันครอบครัวเป็นหน่วยสำคัญในการพัฒนาสังคมและการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่การก่อตั้งครอบครัวตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จำกัดเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันที่มีการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวระหว่างบุคคลที่มีเพศเดียวกันโดยกำเนิด โดยมีการอุปการะเลี้ยงดูและมีความสัมพันธ์ในด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่างไปจากคู่สมรส สมควรให้มีกฎหมายรองรับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลดังกล่าว โดยมีบทบัญญัติเฉพาะเกี่ยวกับการจดทะเบียนคู่ชีวิตและการเลิกการเป็นคู่ชีวิต สิทธิและหน้าที่ระหว่างคู่ชีวิต การจัดการทรัพย์สิน การรับบุตรบุญธรรม และมรดก ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวที่ก่อตั้งขึ้นระหว่างบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ร่าง
พระราชบัญญัติ
คู่ชีวิต
พ.ศ. ....

.....
.....
.....

.....
.....

โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยคู่ชีวิต

.....
.....

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. ....”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัตินี้
“คู่ชีวิต” หมายความว่า บุคคลสองคนซึ่งเป็นเพศเดียวกันโดยกำเนิดและ
ได้จดทะเบียนคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้
“ศาล” หมายความว่า ศาลเยาวชนและครอบครัวตามกฎหมายว่าด้วยศาลเยาวชน
และครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

มาตรา ๔ ให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเยาวชนและครอบครัว
ตามกฎหมายว่าด้วยศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว มีอำนาจ
พิจารณาพิพากษาคดีตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๕ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มี
อำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายไม่เกินอัตราท้ายพระราชบัญญัตินี้ ยกเว้น
ค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่าย และกำหนดกิจการอื่นเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ในส่วน
ที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และอำนาจของตน

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด ๑
การจดทะเบียนคู่ชีวิต

มาตรา ๖ สัญญาที่มีข้อตกลงกันว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตไม่เป็นเหตุที่จะร้องขอให้ศาลบังคับให้จดทะเบียนคู่ชีวิตได้

ถ้าได้มีข้อตกลงกันไว้ว่าจะให้เบี่ยงปรับในเมื่อผิดสัญญาตามวรรคหนึ่ง ข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะ

มาตรา ๗ การจดทะเบียนคู่ชีวิตจะทำได้ต่อเมื่อบุคคลทั้งสองมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์

มาตรา ๘ การจดทะเบียนคู่ชีวิตจะทำได้ต่อเมื่อบุคคลทั้งสองมีสัญชาติไทย หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสัญชาติไทย

มาตรา ๙ การจดทะเบียนคู่ชีวิตจะกระทำมิได้ ในกรณีดังต่อไปนี้
(๑) บุคคลฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นคนวิกลจริตหรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ

(๒) บุคคลทั้งสองคนเป็นญาติสืบสาโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา เป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา ความเป็นญาติดังกล่าวมานี้ให้ถือตามสาโลหิต โดยไม่คำนึงว่าจะเป็นญาติโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

(๓) บุคคลฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีคู่สมรสหรือคู่ชีวิตอยู่ก่อนแล้ว

มาตรา ๑๐ ให้นายทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัวเป็นนายทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ มีหน้าที่ในการรับจดทะเบียนคู่ชีวิต การรับจดทะเบียนการเลิกการเป็นคู่ชีวิตโดยความยินยอม การบันทึกความเป็นโมฆะของการจดทะเบียนคู่ชีวิต การบันทึกการเพิกถอนการจดทะเบียนคู่ชีวิตโดยคำพิพากษา และการบันทึกการเลิกการเป็นคู่ชีวิตโดยคำพิพากษา

การจดทะเบียนตามวรรคหนึ่งให้ทำที่สำนักทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว แต่ในการจดทะเบียนคู่ชีวิต จะขอให้นายทะเบียนไปทำนอกสำนักทะเบียนก็ได้

ให้กงสุลไทยหรือข้าราชการสถานทูตไทยซึ่งได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่นายทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว มีหน้าที่รับจดทะเบียนและบันทึกการใดเกี่ยวกับคู่ชีวิตที่มีขึ้นนอกราชอาณาจักร และเมื่อได้ทำการจดทะเบียนหรือบันทึกแล้ว ให้ส่งข้อมูลไปยังกระทรวงมหาดไทยด้วย

การขอจดทะเบียน การรับจดทะเบียน และการบันทึกการระงับทะเบียน ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๑๑ การจดทะเบียนคู่ชีวิตจะทำได้ต่อเมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายยินยอมเป็นคู่ชีวิตกันและต้องแสดงการยินยอมนั้นให้ปรากฏโดยเปิดเผยต่อหน้านายทะเบียนและให้นายทะเบียนบันทึกความยินยอมนั้นไว้ด้วย

มาตรา ๑๒ ในกรณีที่ผู้เยาว์จะจดทะเบียนคู่ชีวิต ต้องได้รับความยินยอมของบุคคลดังต่อไปนี้

- (๑) บิดาและมารดา ในกรณีที่มิทั้งบิดามารดา
  - (๒) บิดาหรือมารดา ในกรณีที่มารดาหรือบิดาตายหรือถูกถอนอำนาจปกครองหรือไม่อยู่ในสภาพหรือฐานะที่อาจให้ความยินยอม หรือโดยพฤติการณ์ผู้เยาว์ไม่อาจขอความยินยอมจากมารดาหรือบิดาได้
  - (๓) ผู้รับบุตรบุญธรรม ในกรณีที่ผู้เยาว์เป็นบุตรบุญธรรม
  - (๔) ผู้ปกครอง ในกรณีที่ไม่มีบุคคลซึ่งอาจให้ความยินยอมตาม (๑) (๒) และ (๓) หรือมีแต่บุคคลดังกล่าวถูกถอนอำนาจปกครอง
- ถ้าไม่มีผู้ที่มีอำนาจให้ความยินยอมตามวรรคหนึ่ง หรือมีแต่ไม่ให้ความยินยอมหรือไม่อยู่ในสภาพที่อาจให้ความยินยอม หรือโดยพฤติการณ์ผู้เยาว์ไม่อาจขอความยินยอมได้ ผู้เยาว์อาจร้องขอต่อศาลเพื่ออนุญาตให้จดทะเบียนคู่ชีวิต

มาตรา ๑๓ การให้ความยินยอมให้จดทะเบียนคู่ชีวิตตามมาตรา ๑๒ จะกระทำไม่ได้แต่โดย

- (๑) ลงลายมือชื่อในทะเบียนขณะจดทะเบียนคู่ชีวิต
- (๒) ทำเป็นหนังสือแสดงความยินยอมโดยระบุชื่อผู้ซึ่งจะจดทะเบียนทั้งสองฝ่ายและลงลายมือชื่อของผู้ให้ความยินยอม
- (๓) ถ้ามีเหตุจำเป็น จะให้ความยินยอมด้วยวาจาต่อหน้าพยานอย่างน้อยสองคนก็ได้ ความยินยอมตามวรรคหนึ่ง เมื่อให้แล้วถอนไม่ได้

มาตรา ๑๔ เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบความถูกต้องในการบันทึกสถานะการจดทะเบียนคู่ชีวิตและการสมรสของบุคคล ให้กระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงข้อมูลทะเบียนครอบครัวตามกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัวและข้อมูลทะเบียนคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้

สถานะการจดทะเบียนคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือเป็นข้อมูลทะเบียนประวัติราษฎรตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร

หมวด ๒
การเป็นคู่ชีวิต

ส่วนที่ ๑
บททั่วไป

มาตรา ๑๕ นอกจากที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในหมวดนี้แล้ว ให้นำบทบัญญัติ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวมาใช้บังคับแก่คู่ชีวิตด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๑๖ ผู้เยาว์ย่อมบรรลุนิติภาวะเมื่อจดทะเบียนคู่ชีวิต หากการจดทะเบียน คู่ชีวิตนั้นได้ทำตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๑๗ ภูมิลำเนาของคู่ชีวิต ได้แก่ ถิ่นที่อยู่คู่ชีวิตทั้งสองฝ่ายอยู่ร่วมกันเป็น ครอบครัว เว้นแต่คู่ชีวิตฝ่ายใดได้แสดงเจตนาให้ปรากฏว่ามีภูมิลำเนาแยกต่างหากจากกัน

มาตรา ๑๘ คู่ชีวิตอาจร้องขอให้ศาลสั่งหรือเพิกถอนคำสั่งให้คู่ชีวิตอีกฝ่ายเป็น คนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถเช่นเดียวกับคู่สมรสตามมาตรา ๒๘ มาตรา ๓๑ มาตรา ๓๒ มาตรา ๓๓ และมาตรา ๓๖ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา ๑๙ ในกรณีที่คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ไม่อยู่ตามมาตรา ๔๘ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และมีการจัดทำบัญชีทรัพย์สินของคู่ชีวิตผู้ไม่อยู่ ให้คู่ชีวิต อีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิและสถานะเช่นเดียวกับคู่สมรสตามมาตรา ๕๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและ พณิชย์

มาตรา ๒๐ การให้ในการจดทะเบียนเป็นคู่ชีวิตจะถอนคืนเพราะเหตุแรงคุณไม่ได้

มาตรา ๒๑ คู่ชีวิตมีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายเช่นเดียวกับสามีหรือภริยาตาม มาตรา ๓ และมาตรา ๕ (๒) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และมีอำนาจดำเนินคดี ต่างผู้ตายต่อไปเช่นเดียวกับสามีหรือภริยาตามมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา

ส่วนที่ ๒
ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต

มาตรา ๒๒ คู่ชีวิตต้องอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวและช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกัน ตามความสามารถและฐานะของตน

มาตรา ๒๓ ในกรณีที่คุณชีวิตไม่สามารถอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวโดยปกติสุขได้ หรือถ้าการอยู่ร่วมกันจะเป็นอันตรายแก่กายหรือจิตใจหรือทำลายความผาสุกอย่างมาก คุณชีวิตฝ่ายที่ไม่สามารถที่จะอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวโดยปกติสุขได้ หรือฝ่ายที่จะต้องรับอันตรายหรือถูกทำลายความผาสุก อาจร้องต่อศาลเพื่อให้มีคำสั่งอนุญาตให้ตนอยู่ต่างหากในระหว่างที่เหตุนั้น ๆ ยังมีอยู่ก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ศาลจะกำหนดจำนวนค่าอุปการะเลี้ยงดูให้ฝ่ายหนึ่งจ่ายให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งตามควรแก่พฤติการณ์ก็ได้

ส่วนที่ ๓

ทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต

มาตรา ๒๔ ถ้าคู่ชีวิตมิได้ทำสัญญากันไว้ในเรื่องทรัพย์สินเป็นพิเศษก่อนการจดทะเบียนคู่ชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิตในเรื่องทรัพย์สินนั้น ให้บังคับตามบทบัญญัติในส่วนนี้

มาตรา ๒๕ ทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต นอกจากที่ได้แยกไว้เป็นส่วนส่วนตัวย่อมเป็นทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิต

มาตรา ๒๖ ส่วนส่วนตัวได้แก่ทรัพย์สินต่อไปนี้

- (๑) ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอยู่ก่อนการเป็นคู่ชีวิต
- (๒) ทรัพย์สินที่เป็นเครื่องใช้สอยส่วนตัว เครื่องแต่งกาย หรือเครื่องประดับกายตามควรแก่ฐานะ หรือเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพของคุณชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
- (๓) ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มาระหว่างการเป็นคู่ชีวิตโดยการรับมรดกหรือโดยการให้โดยเสน่หา

มาตรา ๒๗ ทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตได้แก่ทรัพย์สินต่อไปนี้

- (๑) ทรัพย์สินที่คู่ชีวิตได้มาระหว่างการเป็นคู่ชีวิต
- (๒) ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มาระหว่างการเป็นคู่ชีวิตโดยพินัยกรรมหรือโดยการให้เป็นหนังสือ เมื่อพินัยกรรมหรือหนังสือยกให้ระบุว่าทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิต
- (๓) ทรัพย์สินที่เป็นดอกผลของสินส่วนตัว

ถ้ากรณีเป็นที่สงสัยว่าทรัพย์สินอย่างใดเป็นทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิตหรือไม่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นทรัพย์สินร่วมกันของคู่ชีวิต

ส่วนที่ ๔
ความเป็นโมฆะของการจดทะเบียนคู่ชีวิต

มาตรา ๒๘ การจดทะเบียนคู่ชีวิตจะเป็นโมฆะก็แต่เฉพาะที่บัญญัติไว้ใน
ส่วนนี้

มาตรา ๒๙ การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ฝ่าฝืนมาตรา ๘ มาตรา ๙ หรือมาตรา ๑๑
เป็นโมฆะ

มาตรา ๓๐ คำพิพากษาของศาลเท่านั้นที่จะแสดงว่าการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ฝ่าฝืน
มาตรา ๘ มาตรา ๙ (๑) หรือ (๒) หรือมาตรา ๑๑ เป็นโมฆะ

คู่ชีวิต บิดามารดา หรือผู้สืบสันดานของคู่ชีวิตอาจร้องขอให้ศาลพิพากษาว่า
การจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะได้ ถ้าไม่มีบุคคลดังกล่าว ผู้มีส่วนได้เสียจะร้องขอให้ยุติการเป็นผู้ร้อง
ขอต่อศาลก็ได้

การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา ๙ (๓) บุคคลผู้มีส่วนได้เสีย
คนใดคนหนึ่งจะกล่าวอ้างขึ้น หรือจะร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะก็ได้
ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าการจดทะเบียนคู่ชีวิตใดเป็นโมฆะ ให้ศาลแจ้ง
ไปยังนายทะเบียนเพื่อบันทึกความเป็นโมฆะไว้ในทะเบียนคู่ชีวิต

มาตรา ๓๑ การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา ๘ ไม่ทำให้
ฝ่ายที่จดทะเบียนคู่ชีวิตโดยสุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มาเพราะการจดทะเบียนคู่ชีวิตก่อนมีคำพิพากษา
ถึงที่สุดให้เป็นโมฆะ

ในกรณีที่มีการจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา ๘ ถ้าคู่ชีวิตฝ่ายใด
ได้จดทะเบียนคู่ชีวิตโดยสุจริต ฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าทดแทนได้ และถ้าการจดทะเบียนคู่ชีวิต
ที่เป็นโมฆะนั้นทำให้ฝ่ายที่ได้จดทะเบียนคู่ชีวิตโดยสุจริตต้องยากจนลงเพราะไม่มีรายได้พอ
จากทรัพย์สิน หรือจากการงานที่เคยทำอยู่ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด หรือก่อนที่จะได้รู้ว่าการจด
ทะเบียนคู่ชีวิตของตนเป็นโมฆะ แล้วแต่กรณี ฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพได้ด้วย สิทธิเรียก
ค่าเลี้ยงชีพในกรณีนี้ให้นำมาตรา ๑๕๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๑๕๒๘ แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์ มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนหรือค่าเลี้ยงชีพตามวรรคสองมีกำหนดอายุความสองปี
นับแต่วันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด

ส่วนที่ ๕
การสิ้นสุดการเป็นคู่ชีวิต

มาตรา ๓๒ การเป็นคู่ชีวิตย่อมสิ้นสุดลงด้วยความตาย ศาลพิพากษาให้เพิกถอนหรือการเลิกการเป็นคู่ชีวิต

มาตรา ๓๓ การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่เป็นโมฆะสิ้นสุดลงเมื่อศาลพิพากษาให้เพิกถอน

เหตุที่จะขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนการจดทะเบียนคู่ชีวิต เพราะเหตุว่าเป็นโมฆะมีเฉพาะในกรณี ดังต่อไปนี้

(๑) เป็นการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ฝ่าฝืนมาตรา ๗
(๒) เป็นการจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ได้กระทำไปโดยคู่ชีวิตฝ่ายหนึ่งสำคัญผิดในตัวคู่ชีวิต
(๓) คู่ชีวิตจดทะเบียนคู่ชีวิตโดยถูกกล้อฉ้อจนถึงขนาดซึ่งถ้ามิได้มีกล้อฉลุนั้นจะไม่ทำการจดทะเบียนคู่ชีวิต เว้นแต่กล้อฉลุนั้นเกิดขึ้นโดยบุคคลที่สาม โดยคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งมิได้รู้เห็นด้วย

(๔) คู่ชีวิต จดทะเบียนคู่ชีวิตโดยถูกข่มขู่จนถึงขนาดซึ่งถ้ามิได้มีการข่มขู่เช่นนั้นจะไม่ทำการจดทะเบียนคู่ชีวิต

(๕) เป็นการจดทะเบียนคู่ชีวิตของผู้เยาว์ที่มีได้รับความยินยอมของบุคคล

ในมาตรา ๑๒

มาตรา ๓๔ การเลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้นจะทำได้แต่ด้วยความยินยอมของทั้งสองฝ่ายหรือโดยคำพิพากษาของศาล

มาตรา ๓๕ การเลิกการเป็นคู่ชีวิตโดยความยินยอมต้องทำเป็นหนังสือและมีพยานลงลายมือชื่ออย่างน้อยสองคน

การเลิกการเป็นคู่ชีวิตโดยความยินยอมจะสมบูรณ์ต่อเมื่อคู่ชีวิตได้จดทะเบียนการเลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้นแล้ว

มาตรา ๓๖ เหตุฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิต มีดังต่อไปนี้

(๑) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นฉ้นคู่ชีวิตหรืออันภริยาหรือสามี ร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจัน หรือกระทำกับผู้อื่นหรือยอมรับการกระทำของผู้อื่น เพื่อสนองความใคร่ของตนหรือผู้อื่นเป็นอาจัน อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๒) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประพฤติชั่ว ไม่ว่าความประพฤติชื่อนั้นจะเป็นความผิดอาญาหรือไม่ อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้ ถ้าเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งนั้น

(ก) ได้รับความอับอายขายหน้าอย่างร้ายแรง

(ข) ได้รับความดูถูกเกลียดชังเพราะเหตุที่คงเป็นคู่ชีวิตของฝ่ายที่ประพฤติชั่วอยู่ต่อไป หรือ

(ค) ได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร ในเมื่อเอาสภาพ ฐานะ และความเป็นอยู่ร่วมกันฉันคู่ชีวิตมาคำนึงประกอบ

(๓) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำร้าย หรือทรมาณร่างกายหรือจิตใจ หรือหมิ่นประมาท หรือเหยียดหยามอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุพการีของอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งนี้ ถ้าเป็นการร้ายแรง อีกฝ่ายหนึ่งนั้น พ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๔) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจงใจละทิ้งร้างอีกฝ่ายหนึ่งไปเกินหนึ่งปี อีกฝ่ายหนึ่งนั้น พ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๕) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก และได้ถูกจำคุกเกิน หนึ่งปีในความผิดที่อีกฝ่ายหนึ่งมิได้มีส่วนก่อให้เกิดการกระทำความผิด หรือยินยอม หรือรู้เห็นเป็นใจ ในการกระทำความผิดนั้นด้วย และการเป็นคู่ชีวิตกันต่อไปจะเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร อีกฝ่ายหนึ่งนั้น พ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๖) คู่ชีวิตทั้งสองฝ่ายสมัครใจแยกกันอยู่เพราะเหตุที่ไม่อาจอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว ได้โดยปกติสุขตลอดมาเกินสามปี หรือแยกกันอยู่ตามคำสั่งของศาลเป็นเวลาเกินสามปี ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง พ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๗) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญ หรือไปจากภูมิลำเนา หรือถิ่นที่อยู่ เป็นเวลาเกินสามปี โดยไม่มีใครทราบว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร อีกฝ่ายหนึ่ง พ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๘) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ให้ความช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่ง ตามสมควร หรือทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อการเป็นคู่ชีวิตกันอย่างร้ายแรง ทั้งนี้ ถ้าการกระทำนั้น ถึงขนาดที่อีกฝ่ายหนึ่งเดือดร้อนเกินควรในเมื่อเอาสภาพ ฐานะ และความเป็นอยู่ร่วมกันฉันคู่ชีวิต มาคำนึงประกอบ อีกฝ่ายหนึ่งนั้น พ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๙) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริตตลอดมาเกินสามปี และความวิกลจริตนั้นมี ลักษณะยากจะหายได้ กับทั้งความวิกลจริตถึงขนาดที่จะทนอยู่ร่วมกันฉันคู่ชีวิตต่อไปไม่ได้ อีกฝ่ายหนึ่ง พ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๑๐) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดทัณฑ์บนที่ทำให้ไว้เป็นหนังสือในเรื่องความประพฤติ อีกฝ่ายหนึ่ง พ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๑๑) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นโรคติดต่ออย่างร้ายแรงอันอาจเป็นภัยแก่อีกฝ่ายหนึ่ง และโรคมีลักษณะเรื้อรังไม่มีทางที่จะหายได้ อีกฝ่ายหนึ่งนั้น พ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

(๑๒) คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสภาพร่างกายทำให้อีกฝ่ายหนึ่งไม่อาจกระทำหรือ ยอมรับการกระทำเพื่อสนองความใคร่ได้ตลอดกาล อีกฝ่ายหนึ่งนั้น พ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตได้

มาตรา ๓๗ เหตุพ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตตามมาตรา ๓๖ (๑) และ (๒) ถ้าคู่ชีวิต ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ยินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจในการกระทำที่เป็นเหตุให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตนั้น ฝ่ายที่ยินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจนั้นจะยกเป็นเหตุพ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตไม่ได้

เหตุพ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตตามมาตรา ๓๖ (๑๒) ถ้าเกิดเพราะการกระทำของ อีกฝ่ายหนึ่ง อีกฝ่ายหนึ่งนั้นจะยกเป็นเหตุพ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตไม่ได้

ในกรณีพ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิตโดยอาศัยเหตุแห่งการผิดทัณฑ์บนตาม มาตรา ๓๖ (๑๐) ถ้าศาลเห็นว่าความประพฤติของคู่ชีวิตอันเป็นเหตุให้ทำทัณฑ์บนเป็นเหตุเล็กน้อย

หรือไม่สำคัญเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวโดยปกติสุข ศาลจะไม่พิพากษาให้เลิกการเป็นคู่ชีวิตก็ได้

มาตรา ๓๘ อายุความสิทธิเรียกร้องระหว่างบุคคลซึ่งเป็นผู้ชีวิต ถ้าจะครบกำหนดก่อนหรือภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่การเป็นคู่ชีวิตสิ้นสุดลง อายุความนั้นยังไม่ครบกำหนดจนกว่าจะครบหนึ่งปีนับแต่วันที่การเป็นคู่ชีวิตสิ้นสุดลง

หมวด ๓ บุตรบุญธรรม

มาตรา ๓๙ นอกจากที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในหมวดนี้แล้วให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุตรบุญธรรมมาใช้บังคับแก่คู่ชีวิตและบุตรบุญธรรมของคู่ชีวิตด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๔๐ ผู้จะรับบุตรบุญธรรมหรือผู้จะเป็นบุตรบุญธรรม ถ้าได้จดทะเบียนคู่ชีวิตกับบุคคลอื่น ต้องได้รับความยินยอมจากคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งก่อน ในกรณีที่คู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งไม่อาจให้ความยินยอมได้ หรือไปเสียจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่และหาตัวไม่พบเป็นเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งปี ต้องร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งอนุญาตแทนการให้ความยินยอมของคู่ชีวิตฝ่ายนั้น

มาตรา ๔๑ คู่ชีวิตฝ่ายหนึ่งจะจดทะเบียนรับผู้เยาว์ซึ่งเป็นบุตรบุญธรรมของคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งมาเป็นบุตรบุญธรรมของตนด้วยก็ได้ โดยจะต้องได้รับความยินยอมของคู่ชีวิตฝ่ายที่เป็นผู้รับบุตรบุญธรรมอยู่แล้ว และมีให้นำมาตรา ๓๕๔๘/๒๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับ

มาตรา ๔๒ การรับบุตรบุญธรรมของคู่ชีวิตซึ่งได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขในหมวดนี้และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้วให้นำทะเบียนรับจดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัวได้

มาตรา ๔๓ ให้นำความในมาตรา ๓๕๔๘/๓๐ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในส่วนที่เกี่ยวกับคู่สมรส มาใช้บังคับแก่คู่ชีวิตด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๔๔ การรับบุตรบุญธรรมย่อมเป็นอันยกเลิกเมื่อมีการจดทะเบียนคู่ชีวิตกับบุตรบุญธรรม

หมวด ๔
มรดก

มาตรา ๔๕ เมื่อคู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตาย ให้คู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับคู่สมรสตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก

มาตรา ๔๖ ให้นำความในมาตรา ๑๖๐๖ มาตรา ๑๖๕๒ และมาตรา ๑๖๕๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในส่วนที่เกี่ยวกับคู่สมรส มาใช้บังคับแก่คู่ชีวิตด้วยโดยอนุโลม

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

.....
นายกรัฐมนตรี

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

อัตราค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่าย

๑. ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนคู่มือชีวิตนอกสำนักทะเบียน	รายละ ๑,๐๐๐ บาท
๒. ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนคู่มือชีวิต ณ สถานที่จดทะเบียน ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอนุมัติให้เพิ่มขึ้น	รายละ ๕๐๐ บาท
๓. ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนคู่มือชีวิตนอกสำนักทะเบียน ในท้องที่ห่างไกล	รายละ ๑๐๐ บาท
๔. ค่าธรรมเนียมการคัดและรับรองสำเนาทะเบียนคู่มือชีวิต	รายละ ๑๐๐ บาท
๕. ค่าใช้จ่ายสำหรับค่าพาหนะให้แก่นายทะเบียน ในกรณีการจดทะเบียนคู่มือชีวิตนอกสำนักทะเบียน	ครั้งละ ๑,๐๐๐ บาท

The image features a large, faint watermark of the Rangsit University logo in the center. The logo consists of a stylized flame or sunburst shape at the top, with a circular base containing radiating lines. Below the logo, the text 'มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University' is written in a semi-circle.

ภาคผนวก ๓

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
(ฉบับที่) พ.ศ..... ฉบับปี 2563

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

ร่างฯ ที่ สคก. ตรวจสอบพิจารณาแล้ว
เรื่องเสร็จที่ ๓๕๑/๒๕๖๓

บันทึกหลักการและเหตุผล
ประกอบร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..)
พ.ศ. ....

หลักการ

- แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังต่อไปนี้
- (๑) กำหนดให้ชายหรือหญิงจะทำการสมรสในขณะที่ตนมีคู่สมรสหรือคู่ชีวิตอยู่ไม่ได้ (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๔๕๒)
  - (๒) เพิ่มเหตุฟ้องหย่าในกรณีที่สามีหรือภริยาอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่น อันคู่ชีวิต หรือกระทำกับผู้อื่นหรือยอมรับการกระทำของผู้อื่นเพื่อสนองความใคร่ของตนหรือผู้อื่น เป็นอาจิดน (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๕๑๖ (๑))
  - (๓) เพิ่มเหตุที่ทำให้สิทธิรับค่าเลี้ยงชีพหมดไปในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายที่รับค่าเลี้ยงชีพ จดทะเบียนคู่ชีวิต (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๕๒๘)

เหตุผล

โดยที่กฎหมายว่าด้วยคู่ชีวิตได้กำหนดให้บุคคลสองคนซึ่งเป็นเพศเดียวกันโดยกำเนิด สามารถจดทะเบียนคู่ชีวิตได้ โดยมีสิทธิและหน้าที่ในการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวในลักษณะทำนองเดียวกันกับคู่สมรส สมควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติบางประการในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายว่าด้วยคู่ชีวิต จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ร่าง
พระราชบัญญัติ
แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..)
พ.ศ. ....

.....
.....
.....

.....
.....

โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

.....
.....

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ....”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่
วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๔๕๒ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๑๔๕๒ ชายหรือหญิงจะทำการสมรสในขณะที่ตนมีคู่สมรสหรือคู่ชีวิต
อยู่ไม่ได้”

มาตรา ๔ ให้ยกเลิกความใน (๑) ของมาตรา ๑๕๑๖ แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
(ฉบับที่ ๑๖) พ.ศ. ๒๕๕๐ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“(๑) สามีหรือภริยาอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นฉันทริยาหรือสามีหรือฉันคู่ชีวิต
เป็นคู่หรือมีคู่ ร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจิดน หรือกระทำการกับผู้อื่นหรือยอมรับการกระทำของผู้อื่นเพื่อ
สนองความใคร่ของตนหรือผู้อื่นเป็นอาจิดน อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้”

มาตรา ๕ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๕๒๘ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๑๕๒๘ ถ้าฝ่ายที่รับค่าเลี้ยงชีพสมรสใหม่หรือจดทะเบียนคู่ชีวิต สิทธิรับค่าเลี้ยงชีพย่อมหมดไป”

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

.....

นายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก ต

(ร่าง) พระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พ.ศ. ....

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

หมวด .....

สัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิต

.....

มาตรา..... สัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตจะทำได้ต่อเมื่อบุคคลนั้นมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้ว

สัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติวรรคหนึ่งเป็นโมฆะ

มาตรา..... ผู้เยาว์จะทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตได้ต้องได้รับความยินยอมของบุคคลดังต่อไปนี้

(1) บิดาและมารดา ในกรณีที่มิทั้งบิดามารดา

(2) บิดาหรือมารดา ในกรณีที่มารดาหรือบิดาตายหรือถูกถอนอำนาจปกครองหรือไม่อยู่ในสภาพหรือฐานะที่อาจให้ความยินยอม หรือโดยพฤติการณ์ผู้เยาว์ไม่อาจขอความยินยอมจากมารดาหรือบิดาได้

(3) ผู้รับบุตรบุญธรรม ในกรณีที่ผู้เยาว์เป็นบุตรบุญธรรม

(4) ผู้ปกครอง ในกรณีที่ไม่มีบุคคลซึ่งอาจให้ความยินยอมตาม (1) (2) และ (3) หรือมีแต่บุคคลดังกล่าวถูกถอนอำนาจปกครอง

การทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ผู้เยาว์ทำโดยปราศจากความยินยอมดังกล่าวเป็นโมฆะ

มาตรา..... สัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตจะสมบูรณ์เมื่อผู้ทำสัญญาได้ส่งมอบหรือโอนทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาให้แก่ผู้รับสัญญาเพื่อเป็นหลักฐานว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิต

เมื่อจดทะเบียนคู่ชีวิตแล้วให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นสิทธิแก่ผู้รับสัญญา

ถ้าจะต้องคืนทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาตามหมวดนี้ให้นำบทบัญญัติมาตรา 412 ถึงมาตรา 418 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลาภมิควรได้มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา..... การทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตไม่เป็นเหตุที่จะร้องขอให้ศาลบังคับให้จดทะเบียนคู่ชีวิตได้ ถ้าได้มีข้อตกลงกันไว้ว่าจะให้เบี่ยงปรับในเมื่อผิดสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิต ข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะ

มาตรา..... เมื่อมีการทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตแล้ว ถ้าคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดสัญญาอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเรียกให้รับผิดชอบค่าทดแทน ในกรณีที่ผู้รับสัญญาเป็นฝ่ายผิดสัญญาให้คืนทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาแก่ผู้ทำสัญญาด้วย

มาตรา..... ค่าทดแทนนั้นอาจเรียกได้ ดังต่อไปนี้

(1) ทดแทนความเสียหายต่อกายหรือชื่อเสียง

(2) ทดแทนความเสียหายเนื่องจากการที่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง บิดามารดา หรือบุคคลผู้กระทำการในฐานะเช่นบิดามารดาได้ใช้จ่ายหรือต้องตกเป็นลูกหนี้เนื่องในการเตรียมการจดทะเบียนสมรสโดยสุจริตและตามสมควร

(3) ทดแทนความเสียหายเนื่องจากการที่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้จัดการทรัพย์สินหรือการอื่นอันเกี่ยวแก่อาชีพหรือทางทำมาหาได้ของตนไปโดยสมควรด้วยการคาดหมายว่าจะได้มีการจดทะเบียนคู่ชีวิต

ในกรณีที่ผู้รับสัญญาเป็นผู้มีสิทธิได้ค่าทดแทน ศาลอาจชี้ขาดว่าทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาที่ตกเป็นสิทธิแก่ฝ่ายนั้นเป็นค่าทดแทนทั้งหมด หรือเป็นส่วนหนึ่งของค่าทดแทนที่พึงได้รับหรือศาลอาจให้ค่าทดแทนโดยไม่คำนึงถึงทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาที่ตกเป็นสิทธิแก่ผู้รับสัญญานั้นก็ได้

มาตรา..... ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งตายก่อนจดทะเบียนคู่ชีวิต อีกฝ่ายหนึ่งจะเรียกร้องค่าทดแทนมิได้ ส่วนของทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญานั้น ไม่ว่าฝ่ายใดตาย ผู้รับสัญญาไม่ต้องคืนให้แก่ผู้ทำสัญญา

มาตรา..... ในกรณีมีเหตุสำคัญอันเกิดแก่ผู้รับสัญญา ทำให้ผู้ทำสัญญาไม่สมควรจดทะเบียนคู่ชีวิตกับผู้รับสัญญานั้น ผู้ทำสัญญามีสิทธิบอกเลิกสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตได้และให้ผู้รับสัญญาคืนทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาแก่ผู้ทำสัญญา

มาตรา..... ในกรณีมีเหตุสำคัญอันเกิดแก่ผู้ทำสัญญา ทำให้ผู้รับสัญญาไม่สมควรจดทะเบียนคู่ชีวิตกับผู้ทำสัญญานั้น ผู้รับสัญญามีสิทธิบอกเลิกสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตได้โดยมิต้องคืนทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาแก่ผู้ทำสัญญา

มาตรา..... ถ้าเหตุอันทำให้คู่สัญญาบอกเลิกสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นเพราะการกระทำชั่วอย่างร้ายแรงของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งได้กระทำภายหลังการทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิต คู่สัญญาผู้กระทำชั่วอย่างร้ายแรงนั้นต้องรับผิดชอบใช้ค่าทดแทนแก่คู่สัญญาผู้ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตเสมือนเป็นผู้ผิดสัญญา

มาตรา..... ในกรณีมีเหตุสำคัญอันเกิดแก่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทำให้ไม่สมควรจดทะเบียนคู่ชีวิตได้นั้น คู่สัญญาฝ่ายที่เสียหายอาจเรียกค่าทดแทนจากผู้ซึ่งได้ร่วมประเวณีกับคู่สัญญาของตน โดยรู้หรือควรจะรู้ถึงการทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตนั้นเมื่อได้บอกเลิกสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตแล้ว

มาตรา..... คู่สัญญาอาจเรียกค่าทดแทนจากผู้ซึ่งได้ข่มขืนกระทำชำเราหรือพยายามข่มขืนกระทำชำเราคู่สัญญาอีกฝ่ายของตน โดยรู้หรือควรจะรู้ถึงการทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตนั้นได้โดยไม่ต้องบอกเลิกสัญญา

มาตรา ..... ค่าทดแทนอันจะพึงชดใช้แก่กันตามหมวดนี้ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์

สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนตามหมวดนี้ นอกจากค่าทดแทนความเสียหายเนื่องจากการที่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง บิดามารดา หรือบุคคลผู้กระทำการในฐานะเช่นบิดามารดาได้ใช้จ่ายหรือต้องตกเป็นลูกหนี้เนื่องในการเตรียมการจดทะเบียนสมรส โดยสุจริตและตามสมควร ไม่อาจโอนกันได้และไม่ตกทอดไปถึงทายาท เว้นแต่สิทธินั้นจะได้รับสภาพกันไว้เป็นหนังสือหรือผู้เสียหายได้เริ่มฟ้องคดีตามสิทธินั้นแล้ว

มาตรา ..... สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนเมื่อมีการทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตแล้ว ถ้าคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดสัญญาอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเรียกให้รับผิดชอบในกรณีที่ได้รับสัญญาเป็นฝ่ายผิดสัญญาให้คืนทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาแก่ผู้ทำสัญญาด้วย ให้มีอายุความหกเดือนนับแต่วันที่ผิดสัญญา

สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนถ้าเหตุอันทำให้คู่สัญญาบอกเลิกสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตเป็นเพราะการกระทำชั่วอย่างร้ายแรงของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งได้กระทำภายหลังการทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิต คู่สัญญาผู้กระทำชั่วอย่างร้ายแรงนั้นต้องรับผิดชอบให้ค่าทดแทนแก่คู่สัญญาผู้ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตเสมือนเป็นผู้ผิดสัญญา ให้มีอายุความหกเดือนนับแต่วันรู้หรือควรรู้ถึงการกระทำชั่วอย่างร้ายแรงอันเป็นเหตุให้บอกเลิกสัญญา แต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันกระทำการดังกล่าว

สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนในกรณีมีเหตุสำคัญอันเกิดแก่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำให้ไม่สมควรจดทะเบียนคู่ชีวิตได้นั้น คู่สัญญาฝ่ายที่เสียหายอาจเรียกค่าทดแทนจากผู้ซึ่งได้ร่วมประเวณีหรือได้ข่มขืนกระทำชำเราหรือพยายามข่มขืนกระทำชำเราคู่สัญญาอีกฝ่ายของตน โดยรู้หรือควรจะรู้ถึงการทำสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตนั้นเมื่อได้บอกเลิกสัญญาว่าจะจดทะเบียนคู่ชีวิตแล้ว ให้มีอายุความหกเดือนนับแต่วันที่คู่สัญญาอีกฝ่ายรู้หรือควรรู้ถึงการกระทำของผู้อื่นอันจะเป็นเหตุให้เรียกค่าทดแทนและรู้ตัวผู้จะพึงใช้ค่าทดแทนนั้น แต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ผู้อื่นนั้นได้กระทำการดังกล่าว

มาตรา ..... สิทธิเรียกคืนทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญา ในกรณีที่ได้รับสัญญาเป็นฝ่ายผิดสัญญาให้มีอายุความหกเดือนนับแต่วันที่ผิดสัญญาหมั้น

สิทธิเรียกคืนทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสัญญาในกรณีมีเหตุสำคัญอันเกิดแก่ผู้รับสัญญา ทำให้ผู้ทำสัญญาไม่สมควรจดทะเบียนคู่ชีวิตกับผู้รับสัญญานั้นให้มีอายุความหกเดือนนับแต่วันที่ได้ออกเลิกสัญญา

(๒๓)

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ

ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์
ศาลรัฐธรรมนูญ

คำวินิจฉัยที่ ๒๐/๒๕๖๔

เรื่องพิจารณาที่ ๓๐/๒๕๖๓

วันที่ ๑๗ เดือน พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๖๔

ระหว่าง

ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

ผู้ร้อง

ผู้ถูกร้อง

เรื่อง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม หรือไม่

ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางส่งคำโต้แย้งของผู้ร้องทั้งสอง (นางสาวพวงเพชร เหงำคำ ที่ ๑ และนางเพิ่มทรัพย์ แซ่เอ็ง ที่ ๒) ในคดีแพ่งหมายเลขดำที่ ยชพ ๑๐๕๖/๒๕๖๓ เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๒ ข้อเท็จจริงตามหนังสือส่งคำโต้แย้งของผู้ร้องทั้งสอง และเอกสารประกอบ สรุปได้ดังนี้

ผู้ร้องทั้งสองยื่นคำร้องต่อศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ขอให้มีคำสั่งรับจดทะเบียนสมรส เนื่องจากผู้ร้องทั้งสองเป็นคู่ชีวิตที่มีเพศสภาพและการดำเนินวิถีชีวิตทางเพศเป็นหญิงรักหญิงหรือบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศใช้ชีวิตคู่ร่วมกันมานานกว่า ๑๐ ปี ในลักษณะคู่ชีวิตซึ่งมีความสัมพันธ์ บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อกันเช่นคู่สมรสตามกฎหมาย โดยเมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ ผู้ร้องทั้งสองยื่นคำขอจดทะเบียนสมรสพร้อมหลักฐานประกอบการจดทะเบียนสมรสที่สำนักงานเขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร แต่นายทะเบียนเขตบางกอกใหญ่แจ้งให้ทราบว่าผู้ร้องทั้งสองเป็นบุคคลที่มีเพศกำเนิด

- ๒ -

เหมือนกันคือผู้หญิงกับผู้หญิงจึงไม่สามารถจดทะเบียนสมรสได้ เนื่องจากระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๕๔๑ กำหนดให้กรอกคำร้องขอจดทะเบียนและบันทึกทะเบียนครอบครัว (แบบ คร. ๑) ในระบบ ซึ่งการสมรสต้องเป็นบุคคลเพศชายกับเพศหญิงโดยกำเนิดเท่านั้น ต่อมาวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ ผู้ร้องทั้งสองยื่นอุทธรณ์คำสั่งไม่รับคำร้องขอจดทะเบียนและบันทึกทะเบียนครอบครัวและขอให้เจ้าหน้าที่จดทะเบียนสมรสให้ และวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๓ สำนักงานเขตบางกอกใหญ่มีหนังสือแจ้งว่าทำหนังสือชี้แจงการอุทธรณ์ไปยังนายทะเบียนกรุงเทพมหานครเพื่อพิจารณา และได้รับแจ้งผลการพิจารณาอุทธรณ์ตามหนังสือ ที่ กท ๕๗๐๐/๒๖๕๙ ลงวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๓ ว่า การที่นายทะเบียนเขตบางกอกใหญ่มีคำสั่งไม่รับจดทะเบียนสมรสเนื่องจากผู้ร้องทั้งสองมีเพศสภาพเดียวกัน จึงไม่เป็นไปตามเงื่อนไขแห่งการสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ คำอุทธรณ์ของผู้ร้องทั้งสองฟังไม่ขึ้น ให้ยกอุทธรณ์

ผู้ร้องทั้งสองเห็นว่า การปฏิเสธคำขอจดทะเบียนสมรสด้วยเหตุที่เป็นบุคคลที่มีเพศกำเนิดเหมือนกัน ไม่สามารถจดทะเบียนสมรสได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ นั้น เป็นการโต้แย้งสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ ทำให้ได้รับความเดือดร้อนเสียหาย ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ไม่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญให้เสมอกันในทางกฎหมาย ถูกเลือกปฏิบัติและไม่ได้รับความเป็นธรรมเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ อันเนื่องมาจากหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ พระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พุทธศักราช ๒๔๗๘ และกฎกระทรวงซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พุทธศักราช ๒๔๗๘ ข้อ ๓ เป็นการตัดโอกาสการได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนสมรสเหมือนคู่สมรสอื่น ๆ ที่เป็นเพศหญิงและเพศชายโดยกำเนิด ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ปวงชนชาวไทยทุกคนควรจะได้รับ การปฏิเสธคำขอจดทะเบียนสมรสไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ ดังนั้น การที่นายทะเบียนเขตบางกอกใหญ่ไม่รับจดทะเบียนให้แก่ผู้ร้องทั้งสองย่อมเป็นการกระทำที่กระทบสิทธิและหน้าที่ของผู้ร้องโดยตรง จึงยื่นคำโต้แย้งต่อศาลเยาวชนและครอบครัวกลางว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตรา ๔ มาตรา ๕ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ โดยให้เหตุผลดังนี้

- ๓ -

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๐ กำหนดคำว่า “เพศสภาพ” ไว้ในบทที่กเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” ห้ามเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่อง “เพศ” นอกจากหมายถึงความแตกต่างระหว่างชายและหญิงแล้ว ยังหมายถึงความแตกต่างของบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ หรือ เพศสภาพ หรือความหลากหลายทางเพศด้วย ดังนั้น คำว่า “เพศ” ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ วรรคสาม จึงรวมถึงการห้ามเลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างของบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ หรือเพศสภาพ หรือความหลากหลายทางเพศแตกต่างจากเพศที่ผู้้นั้นถือกำเนิดด้วย

๒. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ ไม่สอดคล้องกับหลักการทั่วไปของการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ ขัดต่อหลักนิติธรรม ซึ่งการตรากฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลต้องไม่สร้างภาระต่อสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควร แต่บทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ กลับให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐในการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายในทางรูปแบบ ที่ส่งผลกระทบต่อความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา ส่งผลกระทบต่อสิทธิในการก่อตั้งครอบครัว ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ปวงชนชาวไทยควรจะได้รับและคู่ชีวิตเพศเดียวกันพึงได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกับคู่สมรสโดยทั่วไป เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมุ่งคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลโดยให้ถือเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องปกป้องคุ้มครองให้ประชาชนสามารถดำรงตนอยู่ในรัฐได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีความภาคภูมิใจและมีคุณค่า ทั้งต่อตนเองและในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น นอกจากนี้ การที่บทบัญญัติมาตรา ๑๔๔๘ บัญญัติให้ “การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้ว ...” นั้น เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๗๗ ในขณะที่ปัจจุบันประเทศไทยได้ตราพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งเป็นกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศไว้ในมาตรา ๓ และมาตรา ๑๗ การที่นายทะเบียนเขตบางกอกใหญ่ไม่จดทะเบียนสมรสให้แก่ผู้ร้องทั้งสองโดยอ้างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมกับประชาชน กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ และกติการะหว่างประเทศที่ประเทศไทยเข้าร่วมลงนามและให้สัตยาบัน เช่น

- ๔ -

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (ICESCR) เป็นต้น

๓. การสมรสเป็นการก่อตั้งสถาบันทางสังคมอันเป็นมูลฐานแก่แก่ในการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์มนุษย์ซึ่งเรียกว่า สถาบันครอบครัว ในต่างประเทศมีการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ เช่น กฎหมายที่ให้สิทธิในการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ หรือสิทธิในการเข้าถึงการรับบริการอนามัยเจริญพันธุ์อย่างเท่าเทียมกับคู่สมรสชายและหญิง สิทธิในการสมรสจึงไม่อาจพิจารณาเพศของมนุษย์โดยใช้สรีระเป็นเกณฑ์ การเจาะจงว่ามนุษย์มีเพียงสองเพศ คือเพศชายและเพศหญิง ส่งผลต่อการรับรองสิทธิและสถานะของบุคคลตามกฎหมายที่ยึดตามเพศสภาพเพียงประการเดียว ไม่ได้ให้ความสำคัญกับอารมณ์ความรู้สึก ความปรารถนา รสนิยม หรือความแตกต่างภายในสภาพจิตใจของแต่ละบุคคล

ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางเห็นว่า ผู้ร้องทั้งสองโต้แย้งว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔ มาตรา ๕ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ ซึ่งศาลจะใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวบังคับแก่คดี และยังไม่มีความวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินั้น จึงส่งคำโต้แย้งดังกล่าวต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๒ วรรคหนึ่ง

ประเด็นพิจารณาเบื้องต้นมีว่า ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจรับหนังสือส่งคำโต้แย้งของผู้ร้องทั้งสองไว้พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๒ วรรคหนึ่ง หรือไม่ เห็นว่า ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางส่งคำโต้แย้งของผู้ร้องทั้งสองเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔ มาตรา ๕ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ บทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางจะใช้บังคับแก่คดี เมื่อผู้ร้องทั้งสองโต้แย้งพร้อมด้วยเหตุผลว่าบทบัญญัติดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และยังไม่มีความวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินี้มาก่อน กรณีเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๒ วรรคหนึ่ง จึงมีคำสั่งรับไว้พิจารณาวินิจฉัย ส่วนที่โต้แย้งว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔ และมาตรา ๕ หรือไม่ นั้น เห็นว่า มาตรา ๔ และมาตรา ๕ เป็นบททั่วไปที่วางหลักการคุ้มครองเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค

- ๕ -

ของบุคคล และความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญไว้ โดยมีได้มีข้อความที่เป็นการคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพไว้เป็นการเฉพาะ ศาลรัฐธรรมนูญไม่จำต้องวินิจฉัยในส่วนนี้

ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาคำโต้แย้งของผู้ร้องทั้งสองและเอกสารประกอบแล้ว เห็นว่าคดีเป็นปัญหาข้อกฎหมายและมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิจารณาวินิจฉัยได้ จึงไม่ทำการไต่สวนตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๕๘ วรรคหนึ่ง กำหนดประเด็นที่ต้องพิจารณาวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ เป็นบทบัญญัติในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา ๒๕ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น” วรรคสอง บัญญัติว่า “สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีการตรากฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ” วรรคสาม บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญสามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้” และวรรคสี่ บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ” มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ

- ๖ -

“ไว้ด้วย” และวรรคสอง บัญญัติว่า “กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง” และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” วรรคสอง บัญญัติว่า “ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน” และวรรคสาม บัญญัติว่า “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้”

การจัดทำและรวบรวมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในอดีตเกิดจากแนวคิดที่ว่ากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่บังคับใช้อยู่ในช่วงเวลานั้นกระจัดกระจาย เพื่อให้สมแก่กาลสมัย ความเจริญ พาณิชยกรรม แห่งบ้านเมือง และทัดเทียมกับนานอารยประเทศ สมควรจะนำมารวบรวมไว้แห่งเดียวกันและจัดเข้าเป็นหมวดหมู่ ซึ่งในชั้นการร่างกฎหมาย คณะกรรมการร่างกฎหมายอาศัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของต่างประเทศเป็นแนวทางในการดำเนินการ โดยคำนึงถึงความมั่นคง วัฒนธรรม และวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยเป็นสำคัญ สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ว่าด้วยครอบครัวบัญญัติขึ้นเป็นครั้งแรกตามพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พุทธศักราช ๒๔๗๗ มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘ ต่อมามีการปรับปรุงโดยพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๙ มีผลใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบัน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ บัญญัติว่า “การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้ว แต่ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้” เป็นบทบัญญัติที่กำหนดเงื่อนไขของการสมรสไว้ ๒ ประการ คือ เป็นการสมรสระหว่าง “ชายและหญิง” และต้องมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้ โดยความหมายของการสมรส หมายถึง การที่ชายและหญิงตกลงที่จะใช้ชีวิตร่วมกันด้วยความสมัครใจ มีความสัมพันธ์ฉันสามีภริยาเพื่อการสืบเผ่าพันธุ์ มีความผูกพันช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน ภายใต้ศีลธรรม จารีตประเพณี หลักศาสนา และกฎหมายของแต่ละสังคม เป็นจุดเริ่มต้นของการก่อตั้งสถาบันครอบครัวที่ถือเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม

- ๗ -

เพื่อผลิตสมาชิกใหม่ให้แก่สังคมและเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างบทบาทที่เชื่อมโยงกับสถาบันอื่น ๆ ของสังคม การสมรสจึงสงวนไว้เฉพาะชายและหญิงตามเพศที่กำหนด ให้สามารถเป็นคู่สมรส เป็นสามีภริยาที่ชอบด้วยกฎหมายได้ คำว่า “เพศ” (sex) หมายถึง ลักษณะทางชีวภาพที่ใช้ในการแบ่งแยกกลุ่มมนุษย์ออกเป็นผู้หญิงและผู้ชาย ส่วน “เพศสภาพ” หรือ “สถานะเพศ” (gender) หมายถึง ลักษณะในเชิงสังคมและจิตวิทยาสังคมที่ใช้เป็นพื้นฐานในการแบ่งแยกกลุ่มมนุษย์ว่า “เป็นหญิง” (feminine) “เป็นชาย” (masculine) การที่บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศอ้างว่าตนมีเสรีภาพในการที่จะอยู่กินกับบุคคลใดย่อมสามารถขอจดทะเบียนสมรสได้นั้นเป็นเพียงความรู้สึกและความพึงพอใจทางเพศที่วัดจากการแสดงออกหรือบทบาททางเพศที่แสดงออกในลักษณะของความชอบ โดยอาจเรียกกลุ่มคนที่มีความพึงพอใจทางเพศแบบนี้ว่า บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ หรือความเชื่อมโยงทางเพศ หรือบุคคลที่เกิดมามีภาวะทางร่างกายหรือจิตใจไม่ตรงกับเพศที่อาจมีมาตั้งแต่กำเนิดหรือในภายหลัง เช่น คนที่ชอบเพศเดียวกัน (หญิงรักหญิง Lesbian ชายรักชาย Gay) คนที่ชอบทั้งสองเพศ (Bisexual) และกลุ่มข้ามเพศ (Transgender) ตลอดจนคนที่รักได้ทุกเพศ หรืออาจไม่สนใจเรื่องเพศก็ได้ (Queer) และขยายไปถึงผู้ที่มีอวัยวะทั้งสองเพศ (Intersex) เป็นต้น ข้อสังเกตในการจำแนกเหล่านี้ล้วนเปรียบเทียบจากหลักในเรื่องเพศชายและหญิงทั้งสิ้น

ข้อโต้แย้งของผู้ร้องทั้งสองที่ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ กำหนดให้การสมรสกระทำได้ระหว่างชายและหญิงเท่านั้น เป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ อันเป็นการขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม นั้น เห็นว่า รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลจะต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ แต่การใช้สิทธิเสรีภาพดังกล่าวต้องเคารพกฎหมายภายในประเทศ เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น รวมทั้งจารีตประเพณี หลักศาสนา วัฒนธรรม ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสังคมของรัฐหรือประเทศนั้น ๆ และต้องไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพ หรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่น กฎหมายเป็นเครื่องมือที่ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสงบสุข พื้นฐานของกฎหมาย นอกจากจะเป็นไปตาม

- ๘ -

กฎหมายแห่งชาตินี้แล้ว ยังเป็นไปตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีของแต่ละสังคม กฎหมายจะบังคับใช้ได้อย่างยั่งยืนต้องเป็นที่ยอมรับและไม่ขัดกับความรู้สึกของคนในประเทศนั้น ๆ เพราะขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีที่แตกต่างกันของแต่ละสังคมย่อมเป็นที่มาของกฎหมายที่แตกต่างกันด้วย ดังนั้นกฎหมายตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีในแต่ละประเทศจึงอาจแตกต่างกัน ในเรื่องการสมรสตามจารีตประเพณี วิถีสังคมไทยตลอดจนแนวทางปฏิบัติและการตีความกฎหมายของประเทศไทย มีความเชื่อถือสืบต่อกันมาว่า การสมรสสามารถกระทำได้เฉพาะชายและหญิงเท่านั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ เป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและจารีตประเพณีที่มีมาช้านาน วัตถุประสงค์ของการสมรส คือการที่ชายและหญิงอยู่กินกันฉันสามีภริยาเพื่อสร้างสถาบันครอบครัว มีบุตร ดำรงเผ่าพันธุ์ตามธรรมชาติ และมีการสืบทอดทรัพย์สิน มรดก มีการส่งต่อความผูกพันกันระหว่างพ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก ป้า น้า อา ซึ่งการสมรสในระหว่างบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ อาจไม่สามารถสร้างความผูกพันอันละเอียดอ่อนดังกล่าวได้ ทั้งนี้ หากวิทยากรก้าวหน้ามีการค้นพบรายละเอียดเพิ่มขึ้นว่าสัตว์โลกบางประเภทมีพฤติกรรม หรือลักษณะทางชีวภาพแปลกแยกออกไปก็จัดให้เป็นกลุ่มต่างหากเพื่อแยกศึกษาต่อไป เช่นเดียวกับรัฐหรือผู้บัญญัติกฎหมายพบกลุ่มบุคคลที่มีวิถีทางเพศแตกต่างออกไป และถูกเบียดเบียนด้วยอคติ รัฐหรือผู้บัญญัติกฎหมายก็สามารถกำหนดการคุ้มครองได้เป็นการเฉพาะเรื่องเฉพาะกลุ่ม เพื่อคุ้มครองบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศที่ไม่ตรงกับเพศกำเนิดหรือบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศซึ่งเป็นกลุ่มเฉพาะที่เป็นกรณียกเว้น (the exceptional case) เห็นได้จากมีการตราพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ เพื่อคุ้มครองและป้องกันสิทธิให้กับผู้ถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ และส่งเสริมความเท่าเทียมกันระหว่างชายหญิง รวมถึงกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ขึ้นมาใช้บังคับ และขณะนี้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. .... และร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. .... ที่แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้สอดคล้องกับร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. .... เป็นต้น นอกจากนี้ กฎหมายมิได้บังคับให้ชายหญิงทุกคู่ต้องสมรสกัน บุคคลมีเสรีภาพที่จะเลือกอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยาโดยไม่ต้องทำตามแบบของกฎหมาย ดังนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ จึงไม่ได้จำกัดเสรีภาพของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในการอยู่ร่วมกัน และมีได้มีข้อความไปจำกัดสิทธิของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในการทำนิติกรรมใด ๆ ตามกฎหมาย

- ๙ -

ที่อาจก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม และส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ และมาตรา ๒๖

สำหรับข้อโต้แย้งที่ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ นั้น เห็นว่า รัฐธรรมนูญบัญญัติให้บุคคลย่อมเสมอกันตามกฎหมาย ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน และต้องไม่ถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ มีเสรีภาพในการดำเนินชีวิตภายใต้หลักความเสมอภาคตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญซึ่งขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอันเป็นสาระสำคัญของบุคคล กล่าวคือ บุคคลที่มีข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญเหมือนกัน ย่อมต้องได้รับการปฏิบัติเหมือนกัน ขณะเดียวกันบุคคลที่มีข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญแตกต่างกัน ย่อมได้รับการปฏิบัติแตกต่างกัน นอกจากนี้ หลักความเสมอภาคของสิทธิในการจัดตั้งครอบครัวเกี่ยวกับเพศของคู่สมรสสามารถดำเนินการได้ โดยบัญญัติกฎหมายเฉพาะขึ้นมาใหม่เพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนถึงกฎหมายหลักที่ได้วางรากฐานความเป็นสถาบันครอบครัวมาตั้งแต่อดีตกาล ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ว่าด้วยครอบครัว บัญญัติให้ชายและหญิงเท่านั้นที่มีสิทธิสมรสกันตามกฎหมาย แม้จะดูเหมือนเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ เป็นกฎหมายที่มีเนื้อหาสาระมิเหตผลสอดคล้องตามธรรมชาติ (True law is right reason, harmonious (in agreement) with nature) และเป็นไปตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีของสังคมไทย นอกจากการกำหนดให้สิทธิชายและหญิงเท่านั้นที่จะสมรสกันได้ตามกฎหมายแล้ว ยังมีบทบัญญัติอื่น ๆ ที่ดูเหมือนเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เช่น การกำหนดให้ชายหญิงที่จะหมั้นหรือสมรสกันต้องมีอายุไม่ต่ำกว่าสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ตามมาตรา ๑๔๓๕ และมาตรา ๑๔๔๘ ทรัพย์สินของหมั้นและสินสอดจะมีได้แต่เฉพาะชายหมั้นหญิงตามมาตรา ๑๔๓๗ การห้ามชายหญิงที่เป็นญาติสืบสายโลหิตสมรสกันตามมาตรา ๑๔๕๐ การห้ามจดทะเบียนช้อนตามมาตรา ๑๔๕๒ และการห้ามหญิงหม้ายสมรสใหม่ภายในสามร้อยสิบวันตามมาตรา ๑๔๕๓ แท้จริงแล้วบทบัญญัติดังกล่าวมิใช่การจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล แต่เป็นการบัญญัติขึ้นโดยมีพื้นฐานบนหลักเหตุและผลทั้งสิ้น เช่น การห้ามบุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบเจ็ดปีหมั้นและสมรสกันเป็นความเหมาะสมของสภาพร่างกายตามธรรมชาติ ของหมั้นเป็นไปตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณี การห้ามชายหญิง

- ๑๐ -

ที่เป็นญาติสืบสายโลหิตสมรสกันนอกจากเป็นไปตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีแล้ว ยังอาจมีผลให้บุตรที่เกิดขึ้นไม่สมบูรณ์ การห้ามหญิงหม้ายสมรสภายในสามร้อยสิบวัน เพราะเป็นระยะเวลาที่อาจตั้งครรภ์กับสามีคนก่อนได้ นัยความหมายของความเสมอภาคระหว่างชายกับหญิงมิใช่การบัญญัติกฎหมายให้ชายเป็นหญิงหรือให้หญิงเป็นชายเพราะเพศนั้นเป็นการแบ่งแยกมาโดยธรรมชาติ (an act of God) ซึ่งเพศที่ถือกำเนิดมานั้นเลือกไม่ได้ หากจะมีข้อยกเว้นบ้างก็ควรจะแยกออกไปคุ้มครองต่างหากเป็นการเฉพาะ การให้ความเสมอภาคระหว่างชายหญิงจึงมิใช่การให้ถือว่าเหมือนกัน แต่ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมกับเพศสภาพของบุคคลนั้น ๆ ในกรณี กฎหมายจะต้องรับรู้และแยกเพศชายและเพศหญิงเป็นหลักไว้ก่อนจึงจะให้ความเสมอภาคได้ เช่น หญิงมีประจำเดือน หญิงตั้งครรภ์ได้ หญิงมีสรีระที่อ่อนแอ บอบบางกว่าชาย เห็นได้ว่า สิ่งที่ไม่เหมือนกันจะปฏิบัติให้เหมือนกันไม่ได้ การปฏิบัติให้ถูกต้องสอดคล้องกับวิถีของธรรมชาติจะสร้างความเสมอภาคระหว่างชายหญิงได้ มิใช่ถือเอาผู้ที่กำหนดเพศไม่ได้มารวมกับความ เป็นหญิงชายที่แยกกันไว้อย่างชัดเจน การยอมรับสิ่งที่แตกต่างกันให้กลายเป็นสิ่งที่ไม่แตกต่างจึงไม่อาจกระทำได้ เมื่อพิจารณาถึงการสมรสระหว่างหญิงชายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในด้านสวัสดิการของรัฐก็สามารถทำได้ง่าย เช่น การลาคลอด การลาบวช การเบิกค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น หากไม่ได้กำหนดเพศไว้สำหรับกรณีดังกล่าว และเกิดกรณีสามีเบิกค่ารักษามะเร็งปากมดลูก ภริยาเบิกค่ารักษาต่อมลูกหมาก สามีเบิกค่าทำคลอด ทำให้ต้องมีการพิสูจน์ทั้งสภาพเพศและมีใบรับรองแพทย์ในทุกกรณี เมื่อคำนึงถึงสัดส่วนที่พึ่งจะเกิดขึ้น จึงเป็นการเพิ่มภาระให้รัฐและทำให้สิทธิของสามีภริยาที่เป็นชายจริงหญิงแท้ซึ่งเป็นมหาชนต้องถูกตรวจสอบไปด้วย ทำให้เกิดความล่าช้ามีอุปสรรคไม่ได้รับความเป็นธรรมไปโดยปริยาย นอกจากนี้ การไม่กำหนดเพศในการสมรสอาจมีผู้ที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มของผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQI) มาจดทะเบียนสมรสเพื่อหวังผลประโยชน์ในสวัสดิการต่าง ๆ ของรัฐ หรือประโยชน์จากการลดหย่อนภาษี อันอาจส่งผลต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญและกฎหมายปัจจุบันมิได้ห้ามบุคคลเพศเดียวกันใช้ชีวิตคู่ร่วมกันและมีเพศสัมพันธ์กัน มิได้ห้ามการจัดพิธีแต่งงาน มิได้ห้ามทำประกันชีวิตระบุให้คู่ชีวิตเป็นผู้ได้รับประโยชน์ มิได้ห้ามทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกแก่คู่ชีวิต และทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันก็ได้ห้ามมิให้เป็นกรรมสิทธิ์รวม สำหรับข้อโต้แย้งของผู้ร้องทั้งสองที่อ้างว่า ไม่ได้รับสิทธิในฐานะคู่สมรส เช่น การให้ความยินยอมในการรักษาพยาบาล การได้รับสวัสดิการของคู่สมรส การได้รับประโยชน์จากกรรมธรรม

- ๑๑ -

หรือสิทธิการเรียกค่าสินไหมทดแทนจากการละเมิด หรือสิทธิในฐานะทายาทโดยธรรม นั้น เห็นว่า สิทธิดังกล่าวมิได้เกิดจากสถานะภาพการสมรสโดยตรง แต่เป็นสิทธิที่เกิดขึ้นตามที่กฎหมายบัญญัติ ปัญหาดังกล่าวจึงสามารถแก้ไขได้โดยบทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะ ดังเช่นที่มีการยกร่างพระราชบัญญัติ คู่ชีวิต พ.ศ. .... เพื่อให้สิทธิกับบุคคลเพศเดียวกันที่จะใช้ชีวิตร่วมกันให้มีสิทธิต่าง ๆ จึงเห็นได้ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ บัญญัติขึ้นตามธรรมชาติของมนุษย์ สืบสาน การดำรงอยู่ของสังคมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่สังคมยึดถือ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ของชายและหญิงตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุ ความแตกต่างในเรื่องเพศ มิได้ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น ทั้งยังช่วยส่งเสริมความมั่นคงของรัฐ และเสริมสร้างความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม

อย่างไรก็ตาม เมื่อบริบทสังคมโลกและสังคมไทยในปัจจุบันยอมรับและเริ่มมีการให้สิทธิแก่บุคคล เกี่ยวกับสถานะทางเพศอย่างกว้างขวางมากขึ้น รัฐควรมีมาตรการที่เหมาะสมและสนับสนุนให้บุคคล ผู้มีความหลากหลายทางเพศได้ใช้ชีวิตร่วมกัน โดยการตรากฎหมายเฉพาะเพื่อให้สิทธิและเพื่อแก้ไขปัญหา อุปสรรคต่อการดำรงชีวิตของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม โดยมีข้อเสนอว่า รัฐสภา คณะรัฐมนตรี และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องสมควรพิจารณา ดำเนินการตรากฎหมายเพื่อรับรองสิทธิและหน้าที่ของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศอย่างเหมาะสม ต่อไป

- ๑๒ -

(คำวินิจฉัยที่ ๒๐/๒๕๖๔)

(นายทวีเกียรติ มินะกนิษฐ)
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

(นายนครินทร์ เมฆไตรรัตน์)
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

(นายปัญญา อุดชาชน)
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

(นายอุดม สิทธิวิรัชธรรม)
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

(นายวิรุฬห์ แสงเทียน)
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

(นายจิรนิติ ทะวานนท์)
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

(นายนภดล เทพพิทักษ์)
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

(นายบรรจงศักดิ์ วงศ์ปราชญ์)
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นันทนา ศิริชาติ
วัน เดือน ปีเกิด	14 ธันวาคม 2523
สถานที่เกิด	จังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา	มหาวิทยาลัยศรีปทุม ปริญญานิติศาสตรบัณฑิต, 2545 สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา ประกาศนียบัตรเนติบัณฑิตไทย, 2551 มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, 2552 มหาวิทยาลัยรังสิต ปริญญานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต, 2565
ที่อยู่ปัจจุบัน	860 หมู่ 13 ตำบลระแงง อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ 32110
สถานที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
ตำแหน่งปัจจุบัน	ผู้ช่วยศาสตราจารย์